

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВІННИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Н. Л. Правдюк, Т. О. Мулик, Я. І. Мулик

**УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ
БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВ:
ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНИЙ АСПЕКТ**

МОНОГРАФІЯ

*За загальною редакцією
Доктора економічних наук, професора **Правдюк Н. Л.***

Київ
«Центр учбової літератури»
2019

УДК 65.011.47:332.15(075.8)
М 90

*Рекомендовано Вченою радою
Вінницького національного аграрного університету
(Протокол № 3 від 25 жовтня 2018 року)*

Рецензенти:

Гуцаленко Л. В. – доктор економічних наук, професор завідувач кафедри аудиту та державного контролю, Вінницького національного аграрного університету;

Савчук В. К. – доктор економічних наук, професор, кафедри статистики та економічного аналізу, Національного університету біоресурсів і природокористування України;

Грицишин Д. О. – доктор економічних наук, професор, в.о. декана факультету публічного управління та права, Житомирського державного технологічного університету.

Правдюк Н. Л.

М 90 Управління фінансовою безпекою підприємств: обліково-аналітичний аспект: монографія / Н. Л. Правдюк, Т. О. Мулик, Я. І. Мулик. – Київ: «Центр учбової літератури», 2019. – 224 с.

ISBN 978-617-673-824-4

Монографія присвячена обґрунтуванню теоретичних положень і розробці практичних рекомендацій з удосконалення бухгалтерського обліку і економічного аналізу в системі управління фінансовою безпекою підприємств. В результаті дослідження теоретичних положень бухгалтерського обліку та економічного аналізу в системі управління фінансовою безпекою підприємств обґрунтовано власний підхід до сутності понять фінансова безпека та фінансові ризики, а також класифікації фінансових ризиків. Обґрунтовано механізм формування обліково-аналітичного забезпечення управління фінансовою безпекою підприємств. Розроблено моделі методичного та обліково-інформаційного забезпечення аналізу фінансового стану (фінансова стійкість, ліквідність, ділова активність) як складової фінансової безпеки підприємств. Запропоновано порядок градації показників фінансового стану для оцінки рівня фінансової безпеки підприємств. Розроблено методичні положення оцінки інтегрованого показника фінансової безпеки.

УДК 65.011.47:332.15(075.8)

ISBN 978-617-673-824-4

© Правдюк Н. Л., Мулик Т. О., Мулик Я. І., 2019.
© Видавництво «Центр учбової літератури», 2019.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ПОЛОЖЕННЯ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВ.....	8
1.1. Фінансова безпека в системі економічних категорій	8
1.2. Ідентифікація фінансових ризиків як складової фінансової безпеки підприємства	26
1.3. Обліково-аналітичне забезпечення управління фінансовою безпекою: обґрунтування інформаційно-комунікаційних зв'язків	46
РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВ.....	57
2.1. Методичні підходи до оцінки фінансового стану з метою забезпечення фінансової безпеки підприємств	57
2.2. Аналітична оцінка та методичне забезпечення показників фінансової стійкості, ділової активності та ліквідності в системі управління фінансовою безпекою підприємств	74
2.3. Облікове забезпечення фінансової безпеки підприємств	117
РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВ.....	145
3.1. Формування порогових значень показників фінансового стану для визначення рівня фінансової безпеки.....	145

3.2. Удосконалення оцінки інтегрованого значення фінансової безпеки підприємства	159
3.3. Розробка пакету внутрішньої звітності з метою забезпечення фінансової безпеки	179
ВИСНОВКИ.....	184
ДОДАТКИ.....	188

ВСТУП

Питання фінансової безпеки вітчизняних сільськогосподарських підприємств особливо гостро стоїть в умовах геополітичної нестабільності в Україні. Неможливість прогнозування розвитку зовнішнього середовища підприємств галузі обумовлює зниження їх рівня фінансової безпеки, що, в свою чергу, потребує застосування та розробки нових підходів до управління господарською діяльністю. Питання фінансової безпеки є надзвичайно актуальним для виробників сільськогосподарської продукції, оскільки дана галузь є добре розвиненою в Україні та специфічною. Це можливо при розробці нових підходів до організації та методики обліково-аналітичного забезпечення управління фінансовою безпекою підприємств. Зокрема, вирішення потребують питання удосконалення економічного аналізу фінансового стану та його прогнозування, а також формування інформаційного забезпечення аналітичних процедур системою бухгалтерського обліку.

Теоретичні та організаційно-методичні положення обліково-аналітичного забезпечення управління фінансовою безпекою підприємств розглядалися вітчизняними та зарубіжними вченими як власне з позиції оцінки рівня фінансової безпеки, так і аналізу фінансового стану як її складової. Питання управління та забезпечення фінансової безпеки підприємств досліджували у своїх працях: О.В. Ареф'єва, О.І. Барановський, І.О. Бланк, К.С. Горячева, А.О. Єпіфанов, О.А. Єрмоленко, М.М. Єрмошенко, О.С. Журавка, О.А. Кириченко, Л.С. Козак, Г.В. Козаченко, Ю.Б. Кракос, Ж.В. Кудрицька, Т.Б. Кузенко, В.І. Куцик, Ю. Лаврова, О.Е. Пономаренко, В.П. Пономарьов, О.С. Пристемський, Н.Й. Реверчук, І.В. Чібісов, Т.С. Шабатура, В.В. Шелест, Я. І Мулик та інші науковці. Особливості формування обліково-аналітичного забезпечення фінансової безпеки підприємств розглядали: С.М. Бичкова, М.І. Бондар, Д.О. Грицишен, Н.Л.Правдюк, Л.В. Гуцаленко, А.П. Дикий, Н.І. Дорош, В.В. Євдокимов, Я.Д. Крупка, О.А. Лаговська, С.Ф. Легенчук, С.З. Мошенський, В.В. Сопко та інші вчені. Питання аналізу фінансового стану як складової оцінки фінансової безпеки підприємств стали об'єктом дослідження Т.В. Барановської, І.К. Дрозд, І.П. Житної, П.Є. Житного, А.Г. Загороднього, І.Д. Лазаришиної,

І.Г. Ловінської, Ю.Ю. Мороз, О.В. Олійник, Т.О.Мулик, В.К. Савчука та інших дослідників.

Враховуючи напрацювання та проблематику досліджень вищезазначених вчених, слід відмітити, що ряд проблем теоретичного та практичного характеру, які потребують ґрунтовного дослідження, залишились частково або повністю поза їх увагою. Необхідність розробки організаційно-методичних положень обліково-аналітичного забезпечення управління фінансовою безпекою обумовлює актуальність дослідження.

Мета монографії полягає в обґрунтуванні теоретичних положень і розробці практичних рекомендацій з удосконалення обліково-аналітичного забезпечення управління підвищенням рівня фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств як передумови їх сталого розвитку.

Для досягнення поставленої мети в роботі поставлені та вирішені наступні завдання:

- уточнити понятійний апарат та визначити місце фінансової безпеки в управлінні економічною безпекою підприємства;
- ідентифікувати та визначити сутність фінансових ризиків як об'єкту управління фінансовою безпекою підприємств;
- оцінити особливості формування обліково-аналітичного забезпечення управління фінансовою безпекою сільськогосподарських підприємств;
- розробити організаційно-методичні положення обліково-аналітичного забезпечення оцінки ліквідності як складової фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств;
- розробити систему оцінки фінансової стійкості сільськогосподарських підприємств, що визначає рівень фінансової безпеки та напрями інформаційного забезпечення здійснення аналітичних процедур;
- удосконалити порядок оцінки та формування обліково-аналітичного забезпечення ділової активності сільськогосподарських підприємств в системі управління фінансовою безпекою промислових підприємств;
- адаптувати систему показників фінансового стану до оцінки рівня фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств;

– розробити інструментарій інтегрованої оцінки рівня фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств для підвищення якості управлінського впливу на їх фінансову стійкість.

Об'єктом дослідження є система обліково-аналітичного забезпечення управління фінансовою безпекою сільськогосподарських підприємств.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних та організаційно-методичних положень обліково-аналітичного забезпечення управління підвищенням фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств.

Інформаційною базою дослідження слугували наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених з питань економічної теорії, економічної безпеки держави та суб'єктів господарювання, бухгалтерського обліку, економічного аналізу, офіційні статистичні матеріали, матеріали науково-практичних конференцій, довідково-інформаційні видання, нормативно-правові акти, що регулюють питання обліково-аналітичного забезпечення управління фінансовою безпекою підприємств, дані бухгалтерського обліку і фінансової звітності підприємств, Інтернет-ресурси, особисті спостереження і розрахунки авторів.

Авторський колектив висловлює щирю подяку рецензентам за слушні пропозиції та зауваження, що були враховані під час написання монографії.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ПОЛОЖЕННЯ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВ

1.1. Фінансова безпека в системі економічних категорій

Забезпечення стійкого розвитку підприємства будь-якої галузі економіки неможливе без розробки й проведення самостійної стратегії, що в сучасній економіці визначається наявністю ефективної системи його фінансової безпеки. Адже, як зазначають А.О. Спіфанов, О.Л. Пластун, В.С. Домбровський, фінансова безпека – це стан фінансово-кредитної сфери країни, що характеризується стійкістю до зовнішніх і внутрішніх загроз, а також здатністю забезпечувати стійкий економічний розвиток держави¹.

В зв'язку з цим все більшої актуальності набуває питання формування механізму фінансової безпеки як країни в цілому, так і окремого підприємства, як гаранта ефективного та стійкого розвитку суб'єкта господарювання в умовах сьогодення.

Фінансова безпека підприємства характеризується рівнем фінансової захищеності суб'єкта господарювання, а також є основою побудови фундаменту для забезпечення необхідних умов стійкого розвитку підприємства та країни в цілому. Отже, формування системи фінансової безпеки є однією із найнеобхідніших умов розвитку будь-якої галузі економіки, тому логічним та виправданим є приділення великої уваги вчених-економістів фінансовій безпеці суб'єктів господарювання.

Проблемам забезпечення фінансової безпеки підприємств приділяли увагу у своїх працях такі вчені як: Барановський О.І., Бланк І.О., Єрмошенко М.М., Шелест В.В., Козаченко Г.В.,

---

¹ Фінансова безпека підприємств і банківських установ: монографія / за заг. редакцією д-ра екон. наук, проф. А. О. Спіфанова, [А. О. Спіфанов, О. Л. Пластун, В. С. Домбровський та ін]. – Суми : ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2009. – 295 с.

Пономарьов В.П., Горячева К.С., Ареф'єва О.В., Пристемський О.С., Козак Л.С., Пономаренко О.Е., Кузенко Т.Б., Єпіфанов А.О., Журавка О.С., Реверчук Н.Й., Бердар М., Єрмоленко О.А., Кракос Ю.Б., Кириченко О.А., Куцик В.І., Лаврова Ю., Шабатура Т.С., Кудрицька Ж.В., Чібісова І.В., Чупис А.В., Крюкова І.А., Дем'яненко М.Я., Гудзь Е.Е., Синчак В.П., Крушинська А.В., Мікуліна Н.А., Мороз Ю.Ю., Титова С.П., Семенова А.Н., Демченко І.В. та інші. Найбільш вагомими їх досягненнями стали дослідження таких питань як: пошук шляхів забезпечення фінансової безпеки підприємств, формування адаптивного механізму фінансової безпеки бізнес-формувань, дослідження сутнісних характеристик поняття “фінансова безпека підприємства”, вивчення концептуальних основ фінансової безпеки суб'єктів господарювання та ряд інших. Втім, незважаючи на їх вагомі здобутки, чимало питань залишається дискусійними. Так, немає єдності щодо трактування поняття “фінансова безпека підприємства” та обґрунтування впливу специфічних особливостей галузі на формування системи фінансової безпеки підприємств.

Дослідження проблем фінансової безпеки почали з'являтися в науковій літературі не так давно. Слід відзначити, що останнім часом вони набувають все більшої актуальності. Здебільшого увага науковців прикута до питань формування системи фінансової безпеки підприємства, побудови ефективного механізму управління нею, вивчення теоретичних та методологічних основ фінансової безпеки.

У сучасних умовах господарювання підприємства функціонують у складному, нестабільному і динамічному середовищі, під впливом різноманітних зовнішніх та внутрішніх негативних факторів, зокрема фінансових ризиків. Це обумовлює необхідність формування механізму забезпечення фінансової безпеки підприємств. Тому не дивно, що саме ці питання все частіше з'являються в площині наукових досліджень.

Термін “фінансова безпека” вченими почав використовуватися відносно недавно і детально розглядався ними на макро- та на мікро-рівнях, проте комплексного дослідження він не отримав. Виходячи з цього, виникає необхідність комплексного підходу до визначення поняття фінансової безпеки суб'єктів господарювання.

Огляд наукових джерел з питань трактування сутності поняття “фінансова безпека підприємства” показав, що більшість учених

дотримуються лінії, яка базується на визначенні фінансової безпеки держави, тільки екстраполюють її на мікрорівень. «І в загальному випадку фінансову безпеку підприємств представляють як механізм, що з одного боку, забезпечує стабільність фінансової системи суб'єкту шляхом використання захисних фінансових інструментів, а з іншого – забезпечує її ефективність шляхом організації раціонального використання фінансових ресурсів»².

Варто зазначити, що аналізуючи поняття “фінансової безпеки” на макрорівні, вона включає ряд заходів, що передбачають забезпечення незалежності, конкурентоспроможності та ефективності діяльності в цілому, а також сприяють формуванню показників, які б характеризували збалансованість та стійкість до внутрішніх й зовнішніх факторів негативного впливу навколишнього середовища. Наприклад, Шлемко В.Т. є прибічником такої думки, що фінансова безпека держави – це такий стан фінансової, грошово-кредитної, валютної, банківської, бюджетної і податкової систем, який характеризується збалансованістю, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх негативних впливів, здатністю забезпечити ефективне функціонування національної економічної системи та її зростання³.

Тобто таке розуміння сутності поняття “фінансова безпека” є виправданим та правильним, оскільки фінансова безпека як на макро-, так і мікрорівні охоплює всі сторони життєдіяльності підприємства та країни в цілому.

Іншою стосовно розуміння сутності фінансової безпеки є думка С. Кульпінського, який використовує такий підхід до розуміння даного поняття: фінансова безпека держави – це здійснення цілеспрямованого комплексу заходів щодо фіскальної і монетарної політик з метою досягнення стабільності фінансової системи і створення сприятливого інвестиційного клімату⁴.

Такий підхід заслуговує на увагу у проведенні наукових досліджень в даній сфері, адже для того, щоб запобігти негативним

---

² Чібісова І.В. Механізм забезпечення фінансової безпеки підприємства / І.В. Чібісова, Є.М. Івашина // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/ppei/2011_31/Chibis.pdf

³ Шлемко В. Т. Економічна безпека України: сутність і напрямки забезпечення: монографія / В. Шлемко, І. Білько. – К. : НІСД, 1997. – 144 с.

⁴ Кузенко Т. Б. Управление финансовой безопасностью на предприятии / Т. Б. Кузенко // БИЗНЕСИНФОРМ. – 2007. – № 12 (1). – С. 27-29.

проявам внутрішнього та зовнішнього середовища на ефективність функціонування суб'єкта господарювання або країни в цілому, важливою стає передусім розробка заходів та дій, що будуть мати на меті запобігання або уникнення загроз фінансовим інтересам суб'єкта господарювання та мінімізації фінансових ризиків під час здійснення діяльності.

Варто зазначати, що “фінансова безпека” – це досить складне та багатогранне поняття, сутність якого не вміщується в межах вузьких, однозначних тлумачень, що й обумовлює багатогранність підходів до розуміння її сутності. В додатку А наведено тлумачення поняття “фінансової безпеки” в різних літературних джерелах, з аналізу яких можна виділити наступні підходи науковців до розуміння сутності фінансової безпеки:

- як складова економічної безпеки підприємства: Чібісова І.В.⁵, Козак Л.С., Багровецька І.В.⁶, Васюренко В.О., Синюгіна Н.В.⁷, Судакова О.І.⁸.

- як певний стан, що забезпечує захищеність фінансових інтересів від ідентифікованих реальних і потенційних загроз зовнішнього й внутрішнього характерів, фінансову рівновагу, стабільність, платоспроможність і ліквідність, тощо: Бланк І.А.⁹, Горячева К.С.¹⁰, Пономаренко О.Е.¹¹, Геєць В.М., Кизим М.О.,

---

⁵ Чібісова І.В. Механізм забезпечення фінансової безпеки підприємства / І.В. Чібісова, Є.М. Івашина // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/ppei/2011_31/Chibis.pdf

⁶ Козак Л.С. Концептуальні та методичні засади формування механізму забезпечення фінансової безпеки підприємства / Л.С. Козак, І.В.Багровецька // Економіка і управління. – 2008. – №13. – С.97-101.

⁷ Васюренко В. О.Фінансова безпека зовнішньоекономічної діяльності підприємства / Васюренко В.О. Синюгіна Н.В. // Економіка розвитку. – 2012. – № 3(63). – С. 60-64.

⁸ Судакова О. І. Стратегічне управління фінансовою безпекою підприємства / О. І. Судакова // Економічний простір. – 2008. – № 9. – С. 140-148.

⁹ Бланк И. А. Управление финансовой безопасностью предприятия / И. А. Бланк. – К. : Ника-Центр, Эльга, 2006. – 776 с.

¹⁰ Горячева К. С. Фінансова безпека підприємства. Сутність та місце в системі економічної безпеки / К. С. Горячева // Економіст. – 2003. – № 8. – С. 65–67.

¹¹ Пономаренко О. Е. Теоретичні аспекти фінансової безпеки підприємств / О. Е. Пономаренко. – Економіка розвитку. – 2010. – №1 (53) – С. 77–80.

Клебанова Т.С., Черняк О.І. та ін.¹², Кузенко Т.Б., Мартюшева Л.С., Грачов О.В., Литовченко О.Ю.¹³, Миколайчук А.Б.¹⁴;

– як здатність здійснювати ефективно і стабільно свою діяльність або ефективно використовувати потенціал підприємства та ресурси: Єпіфанов А.О., Пластун О.Л., Домбровський В.С.¹⁵, Журавка О.С., Бондаренко Є.К.¹⁶, Бердар М.¹⁷, Мунтіян В.І.¹⁸, Ареш'єва О.В., Кузенко Т.Б.¹⁹, Іцкович Б.Ф.²⁰;

– як здатність підприємства самостійно розробляти і проводити фінансову стратегію: Кракос Ю.Б., Разгон Р.О.²¹, Папехин Р.С.²², Гукова А.В., Анікіна І.Д.²³;

– як діяльність з управління ризиками: Кириченко О.А., Кудря І.В.²⁴, Куцик В.І., Бартиш А.І.²⁵;

¹² Моделювання економічної безпеки: держава, регіон, підприємство : монографія / Гець В. М., Кизим М. О., Клебанова Т. С. та ін. ; за ред. Гейця В. М. – Х. : ВД "ИНЖЕК", 2006. – 240 с.

¹³ Фінансова безпека підприємства: навчальний посібник / Т. Б. Кузенко, Л. С. Мартюшева, О. В. Грачов та ін. – Х. : Вид.ХНЕУ, 2010. – 300 с.

¹⁴ Миколайчук А.Б. Організація фінансової безпеки суб'єктів підприємництва на засадах SADT / Миколайчук А.Б // Сборник научных трудов "Вестник НТУ "ХПИ" : Актуальні проблеми управління №62 – Вестник НТУ "ХПИ", 2011. – С. 120-128.

¹⁵ Фінансова безпека підприємств і банківських установ: монографія / за заг. редакцією д-ра екон. наук, проф. А. О. Єпіфанова, [А. О. Єпіфанов, О. Л. Пластун, В. С. Домбровський та ін]. – Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2009. – 295 с.

¹⁶ Філімонович О.С. Фінанси підприємства: [навч. посіб.] / О.С. Філімонович. – К.: Вид-во «Ніка-Центр», 2002. – 359 с.

¹⁷ Бердар М. Забезпечення фінансової безпеки суб'єктів підприємництва / М. Бердар // Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка. Економіка. – 2011. – № 124/125. – С. 73-76.

¹⁸ Мунтіян В.І. Економічна безпека України /В.І. Мунтіян. – К. : КВЦ, 1999. – 464 с.

¹⁹ Кузенко Т. Б. Управление финансовой безопасностью на предприятии / Т. Б. Кузенко // БИЗНЕСИНФОРМ. – 2007. – № 12 (1). – С. 27-29.

²⁰ Іцкович Б.Ф. Финансовая безопасность как средство совершенствования финансово-кредитного механизма в современных условиях / Б.Ф. Ицкович – Екатеринбург: Амега, 2008. – 143 с.

²¹ Кракос Ю. Б. Управління фінансовою безпекою підприємств / Ю. Б. Кракос, Р. О. Разгон // Економіка та управління підприємствами машинобудівної галузі: проблеми теорії та практики. – 2008. – № 1(1). – С. 86– 97.

²² Папехин Р. С. Индикаторы финансовой безопасности предприятий / Папехин Р. С. – Волгоград: Волгоградское научное изд-во, 2007. – 16 с.

²³ Гукова А.В. Роль финансовой безопасности предприятия в системе его экономической безопасности / А.В. Гукова, И. Д. Аникина // Образование и общество. – 2006. – №3. – С. 98-102.

²⁴ Кириченко О. А. Вдосконалення управління фінансовою безпекою підприємств в умовах кризи / О. А. Кириченко, І. В. Кудря // Інвестиції : практика та досвід. – 2009. – № 10. – С. 22–26,

²⁵ Куцик В.І. Фінансова безпека підприємства самостійний об'єкт управління: проблеми забезпечення / В.І. Куцик, А.І. Бартиш // Науковий вісник НЛТУ України. – 2011. – Вип. 21.4 – С. 250-255.

– як система, що забезпечує стабільність важливих фінансових пропорцій розвитку підприємства або збалансований стан: Лаврова Ю.В.²⁶, Кудрицька Ж.В.²⁷;

– як специфічний вид відносин: Сорокіна О.М.²⁸;

– як ступінь захищеності: Куркін М.В., Понікаров В.Д., Назаренко Д. В.²⁹, Барановський О.³⁰.

Виходячи з представленого аналізу дефініцій в науці не сформувалося єдиного підходу до сутності фінансової безпеки підприємства, що обумовлено комплексністю даного економічного явища, його багатофункціональністю та багатогранністю.

Виходячи з представленого аналізу сутності поняття “фінансова безпека підприємства”, в науці не сформувалося єдиного підходу до визначення сутності даного поняття, що обумовлено комплексністю даного економічного явища, його багатофункціональністю та багатогранністю.

«Фінансова безпека як функціональна складова економічної безпеки підприємства, яка полягає у наявності такого його фінансового стану, який характеризується: збалансованістю і якістю фінансових інструментів, технологій і послуг; стійкістю до загроз; здатністю підприємства забезпечувати реалізацію фінансових інтересів, а також місії і завдань достатніми обсягами фінансових ресурсів; а також спрямованістю на ефективний і сталий розвиток»³¹. Цей підхід серед усіх зазначених вище є найбільш розповсюдженим, за яким автори розглядають фінансову безпеку підприємства «як функціональну складову економічної безпеки підприємства».

---

²⁶ Лаврова Ю. В. Фінансова безпека підприємства: класифікація загроз / Ю. Лаврова [Електронний ресурс]: Економічний аналіз. – 2011. – № 9, Ч 2. – С. 274-277. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Ecan/2011_9_2/pdf/lavrova.PDF.

²⁷ Кудрицька Ж.В. Система управління фінансовою безпекою підприємства. [Електронний ресурс] / Ж.В.Кудрицька // Ефективна економіка. – 2012. №1. – Режим доступу до журналу: <http://www.economy.nayka.com.ua>.

²⁸ Сорокіна О.М. Зміст дефініції «фінансова безпека»/ О.М.Сорокіна // Торгівля і ринок України – 2009. – Вип.28.Т.3. – с.270-274.

²⁹ Куркін М. В. Контроль та захист економічної безпеки діяльності підприємства : навчальний посібник / Куркін М. В., Понікаров В. Д., Назаренко Д. В. – Х. : ФОП Павленко О. Г. ; ВД "ІНЖЕК", 2010. – 300 с.

³⁰ Барановський О.І. Фінансова безпека держави [Текст] / О.І. Барановський // Фінанси України. – 1996. – №11. – С. 19-34.

³¹ Чібісова І.В. Механізм забезпечення фінансової безпеки підприємства / І.В. Чібісова, Є.М. Івашина // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/ppci/2011_31/Chibis.pdf

Фінансова безпека підприємства є складним та інтегрованим явищем, що синтезує у собі ряд важливих змістовних характеристик економічної безпеки підприємства та фінансів підприємства. Таку позицію підтримує Чупис А.А.³², який пропонує розглядати фінансову безпеку як синтезовану категорію, яка інтегрує в собі сутнісні характеристики категорій “економічна безпека підприємства” та “фінанси підприємства”. Тому для кращого розуміння сутності поняття “фінансова безпека підприємств” також варто дослідити ці категорії.

Термін “безпека” походить від латинського слова “*Securitas*”, що перекладається як “без турботи, страху”. В Оксфордському тлумачному словнику безпеку інтерпретують як: “1) свобода або захист від небезпеки чи тривоги, 2) заходи, вжиті для забезпечення безпеки країни, особистості, цінностей”³³.

Словник російської мови С.І. Ожегова трактує безпеку як стан, при якому не загрожує небезпека кому-небудь або чому-небудь³⁴. Але значна динаміка фінансових процесів, що спостерігається на сучасному етапі розвитку економіки України, призводить до ускладнення досліджуваного поняття, що в свою чергу, викликає різноманітність підходів до його трактування. Дослідження визначень поняття “безпека”, які наведені в науковій літературі, свідчить, що за сутнісною ознакою безпека розглядається як певний стан, здатність до захисту і система заходів, дій. При цьому більшість вчених трактує це поняття як стан захищеності будь-якого суб’єкта від впливу загроз; як стан, при якому відсутні загрози і стан, що забезпечує виживання і розвиток в умовах загроз.

Ареф’єва О.В. і Кузенко Т.Б. відзначають, що безпека – це стан об’єкта захисту, що відзначається динамічною стабільністю та своєчасною можливістю вплинути на хід подій, з метою збереження цього об’єкта³⁵.

---

³² Чупис А.В. Финансовая безопасность сельскохозяйственных предприятий / А.В. Чупис // Вестник Сумского национального аграрного университета . Серия « Финансы и кредит». – 2009. – № 2. – С. 45-49.

³³ Чупис А.В. Финансовая безопасность сельскохозяйственных предприятий / А.В. Чупис // Вестник Сумского национального аграрного университета . Серия « Финансы и кредит». – 2009. – № 2. – С. 45-49.

³⁴ Ожегов С.И. Словарь русского языка: ок. 57000 слов / С. И. Ожегов; под. ред. Н. Ю. Шведовой. – 16-е изд., испр. – М.: Русский язык, 1984. – 797 с.

³⁵ Ареф’єва О.В. Економічні основи формування фінансової складової економічної безпеки / О. В. Ареф’єва, Т. Б. Кузенко //Актуальні проблеми економіки. – 2009. – №1. – С. 98-103.

Безпека як певна характеристика системи (або її складових), з точки зору її здатності до самозбереження і розвитку в умовах загроз, розглядається в роботах більшості дослідників. Крім цього термін “безпека” визначають як систему заходів, яка спрямована на забезпечення протистояння існуючим і можливим загрозам і небезпекам. Сутність безпеки відображається через систему заходів, забезпечує стійке функціонування і розвиток суб’єкта.

Бердар М.³⁶ визначає безпеку як задоволення таких потреб, як існування, цілісність, незалежність, спокій і розвиток, тобто передбачає сукупність певних дій, що сприяють підтриманню безпечного стану, що характеризується реалізацією зазначених потреб. У цьому контексті поняття “безпека” слід розуміти як певний стан захищеності будь-якого об’єкта в системі його зв’язків від впливу внутрішніх і зовнішніх загроз, яке забезпечує його самозбереження і розвиток в сьогоденні і майбутньому.

Поняття “економічна безпека” нещодавно увійшло в нормативну лексику і стало повноправним об’єктом дослідження економічної науки. Цей термін почав використовуватися в роботах вітчизняних економістів лише на початку 90-х років минулого століття. Однак за цей, порівняно короткий, проміжок часу напрацьовано специфічний категоріальний апарат з використанням невластивих класичній економічній науці термінів (“погроза”, “індикатор безпеки”, “порогове значення” і т.д.). Сформований відповідний йому методологічний інструментарій аналізу, свідчить про створення окремої підгалузі економічних досліджень – науки, яка займається вивченням теоретико-методологічних основ забезпечення економічної безпеки держави і називається “екосестейт”.

Однак, як і будь-яка молода галузь науки, науці про економічну безпеку поки властивий значний методологічний еkleктизм. Вчені досі не дійшли згоди щодо основних категорій цієї науки, в тому числі і за її ключовим визначенням – поняття “економічна безпека”. У той же час спроби виробити специфічний аналітичний інструментарій з оцінки економічної безпеки та аналізу ефективності поточних рішень в області економічної політики часто тільки

---

³⁶ Бердар М. Забезпечення фінансової безпеки суб’єктів підприємництва / М. Бердар // Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка. Економіка. – 2011. – № 124/125. – С. 73-76.

посилюють сумніви в коректності підходів, що мають місце у цій сфері.

Методологічно поняття “економічна безпека” виводиться вченими, насамперед з поняття “національна безпека”. Останнє має формалізоване визначення в прийнятому Верховною Радою України в червні 2003 р. Законі “Про основи національної безпеки України”³⁷. Зокрема, у ст. 1 зазначеного Закону національна безпека розглядається як захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечуються сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, нейтралізація реальних та потенційних загроз національним інтересам і запобігання їх. Відштовхуючись від цих міркувань, вчені намагаються вивести визначення поняття “економічна безпека”. Про суттєві розбіжності щодо його дефініції свідчить такий перелік:

– *економічна безпека як стан держави*, за яким воно забезпечене можливістю створення умов для благополучного життя його населення, перспективного розвитку її економіки в майбутньому і зростання добробуту його жителів;

– *економічна безпека як здатність держави* забезпечувати захист національних економічних інтересів від зовнішніх і внутрішніх загроз, здійснювати поступальний розвиток економіки з метою підтримки стабільності суспільства і достатнього оборонного потенціалу при будь-яких умовах і варіанти розвитку подій;

– *економічна безпека як здатність економіки* забезпечувати ефективне задоволення суспільних потреб на національному та міжнародному рівнях;

– *економічна безпека як сукупність умов і факторів*, що забезпечують незалежність національної економіки, її стабільність і стійкість, здатність до постійного відновлення і самовдосконалення;

– *економічна безпека як здатність держави* самостійно виробляти і здійснювати власну економічну політику, а також визначати і реалізовувати власні національні інтереси;

– *економічна безпека як здатність національної економіки* до розширеного самовідтворення з метою задоволення на певному рівні потреб власного населення і держави, протистояння дії

---

³⁷ Про основи національної безпеки України організацій [Електронний ресурс]: Закон України від 19.06.2003 № 964-IV. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/964-15>

дестабілізуючих чинників, що створюють загрозу нормальному розвитку країни, забезпечення конкурентоспроможності національної економіки у світовій системі господарювання³⁸.

Різноманітність підходів до розуміння такого поняття як “економічна безпека”, має безпосередній вплив на формування думок щодо сутності поняття “фінансова безпека підприємства”, адже ці поняття є не тільки залежними, алей взаємопов’язаними між собою. Таким чином, економічна безпека є складним і багатоплановим суспільним явищем, яке характеризується різними сутнісними ознаками та формами прояву.

На сьогодні в економічній літературі існує ряд різноманітних підходів не тільки до розуміння сутності поняття “фінансова безпека підприємства”, а й до розуміння поняття сутності “економічна безпека підприємства”: 1) економічна безпека підприємства – це стан захищеності його інформаційних ресурсів та комерційної таємниці; 2) економічна безпека підприємства – це стан його захищеності від негативних впливів зовнішнього середовища; 3) економічна безпека підприємства – це стан його захищеності від негативних впливів і змін зовнішнього і внутрішнього середовища; 4) економічна безпека підприємства – це стан його захищеності від негативних впливів і змін зовнішнього і внутрішнього середовища при ефективному використанні корпоративних ресурсів; 5) економічна безпека підприємства – це стан підприємства, при якому ймовірність небажаних змін будь-яких параметрів підприємства невелика.

Також варто зазначити, що серед науковців немає єдиної думки щодо розуміння сутності іншого поняття, яке має вплив на визначення сутності поняття “фінансова безпека підприємства”, – “фінанси підприємства”.

Головним моментом в розумінні сутності дефініції “фінанси підприємств” є те, що вона поєднує в собі дві важливі категорії “фінанси” та “підприємство”. Фінанси – це економічні відносини, пов’язані з формуванням, розподілом і використанням централізованих та децентралізованих фондів коштів для виконання функцій і завдань держави в напрямку соціально – економічного його

---

³⁸ Юрий С.И. Финансы: [Учебник] / Под ред. С.И. Юрия, В.М. Федосова. – К. Знание: 2008.-611 с.

розвитку. Підприємство – це відокремлений структурний підрозділ, призначений для суспільного виробництва.

Призначення фінансів підприємств – забезпечити фінансовими ресурсами безперервність процесу виробництва господарюючих суб'єктів, розширення їхніх виробничих фондів (основних і оборотних), викликати активний вплив на зростання продуктивності праці, зниження собівартості продукції, зростання накопичень і підвищення ефективності виробництва.

У фінансово-економічному словнику Загородній А.Г. і Вознюк Г.Л. дефініцію “фінанси підприємств” трактують як систему економічних відносин, що виникають у процесі формування, розподілу і використання фондів грошових ресурсів підприємства³⁹.

Філімоненков О.С. стверджує, що фінанси підприємств – це фінансові відносини, що виникають у процесі формування основного і оборотного капіталів, фондів грошових коштів, їх розподілу і використання⁴⁰.

Дослідження поглядів щодо сутності дефініції “фінанси підприємств”, ще раз доводить, що єдиної думки немає. Фінанси підприємств слід відрізнити від грошей, грошових коштів, фінансових ресурсів. Гроші, грошові кошти, фінансові ресурси – це специфічні, самостійні економічні категорії. Їх можна змінювати кількісно (збільшувати, зменшувати). Фінанси же підприємств – це грошові відносини, які функціонують на основі грошей. Їх не можна змінювати кількісно.

На нашу думку, фінанси підприємства – це система відносин, пов'язаних з рухом грошових коштів на всіх стадіях (формування, розподіл і використання) господарської діяльності підприємства з метою забезпечення його функціонування та умов розширеного відтворення.

Фінансова безпека як певний стан, що забезпечує захищеність фінансових інтересів від ідентифікованих реальних і потенційних загроз зовнішнього й внутрішнього характерів, фінансову рівновагу, стабільність, платоспроможність і ліквідність, тощо.

---

³⁹ Загородній А.Г., Вознюк Г.Л. Фінансово-економічний словник. – Львів: Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2005. – 714 с.

⁴⁰ Філімоненков О.С. Фінанси підприємства: [навч. посіб.] / О.С. Філімоненков. – К.: Вид-во «Ніка-Центр», 2002. – 359 с.

Так, аналізуючи визначення Бланка І.А.⁴¹, Горячевої К.С.⁴² та Пономаренка О.Е.⁴³, слід відзначити, що вони досить змістовно відображають функціональні характеристики фінансової безпеки, втім, на нашу думку, ототожнювати фінансову безпеку підприємств з його фінансовим станом не зовсім вірно. Оскільки безпека фінансова чи економічна це перш за все потенційні можливості підприємства протистояти негативному впливу внутрішнього та зовнішнього середовища. До того ж в цих визначеннях ані слова не сказано про те, яким чином взагалі забезпечується фінансова безпека, що, на наш погляд, є дуже важливим. Тому такий підхід, на нашу думку, дещо звужує розуміння сутності поняття “фінансова безпека підприємства” і не розкриває всіх принципових характеристик даного поняття.

Фінансова безпека як здатність здійснювати ефективно і стабільно свою діяльність або ефективно використовувати потенціал підприємства та ресурси. Такий підхід до розуміння сутності поняття “фінансова безпека підприємства” застосовується лише в окремих дослідженнях. Так, наприклад, колектив авторів у складі Єпіфанова А.О., Пластуна О.Л., Домбровського В.С. та інших⁴⁴, фінансову безпеку розглядають як здатність суб’єкта підприємництва здійснювати свою господарську, зокрема й фінансову діяльність, ефективно і стабільно шляхом використання сукупності взаємопов’язаних діагностичних, інструментальних та контрольних заходів фінансового характеру, що мають оптимізувати використання фінансових ресурсів, забезпечити належний їх рівень та нівелювати вплив ризиків внутрішнього та зовнішнього середовищ. Ідентичні визначення зустрічаються в роботах Журавки О.С. та Бондаренко Є. К.⁴⁵, Бердар М.⁴⁶.

---

⁴¹ Бердар М. Забезпечення фінансової безпеки суб’єктів підприємництва / М. Бердар // Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка. Економіка. – 2011. – № 124/125. – С. 73-76.

⁴² Горячева К. С. Фінансова безпека підприємства. Сутність та місце в системі економічної безпеки / К. С. Горячева // Економіст. – 2003. – № 8. – С. 65–67.

⁴³ Пономаренко О. Е. Теоретичні аспекти фінансової безпеки підприємств / О. Е. Пономаренко. – Економіка розвитку. – 2010. – №1 (53) – С. 77–80.

⁴⁴ Фінансова безпека підприємств і банківських установ: монографія / за заг. редакцією д-ра екон. наук, проф. А. О. Єпіфанова, [А. О. Єпіфанов, О. Л. Пластун, В. С. Домбровський та ін]. – Суми : ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2009. – 295 с.

⁴⁵ Ефимова О. В. Анализ финансовой отчётности : [учеб. пособ.] / О. В. Ефимова, М.В. Мельник. – М. : Омега-Л, 2004. – 451 с.

⁴⁶ Бердар М. Забезпечення фінансової безпеки суб’єктів підприємництва / М. Бердар // Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка. Економіка. – 2011. – № 124/125. – С. 73-76.

Даний підхід також має свої протиріччя, адже фінансова безпека підприємства – це не лише його здатність здійснювати певним чином діяльність, а й ряд заходів та дій, що сприяють запобіганню або мінімізації фінансових ризиків з метою забезпечення стійкого розвитку суб'єкта господарювання у майбутньому.

Фінансова безпека як здатність підприємства самостійно розробляти і проводити фінансову стратегію. Так, на думку Ю.Б. Кракос та Р.О. Разгон «суть фінансової безпеки полягає у здатності підприємства самостійно розробляти і проводити фінансову стратегію відповідно до цілей корпоративної стратегії, в умовах невизначеного і конкурентного середовища»⁴⁷. Такої ж думки дотримуються Папехін Р. С.⁴⁸, Гукова А.В. та Анікіна І.Д.⁴⁹.

Такий підхід науковців є слушним та заслуговує на увагу, оскільки цілі корпоративної стратегії будь-якого суб'єкта господарювання цілком і повністю збігаються з фінансовою стратегією підприємства і мають на меті досягнення максимальної ефективності діяльності при мінімальному використанні фінансових ресурсів суб'єкта господарювання, що, у свою чергу, забезпечує стабільну захищеність пріоритетних фінансових інтересів підприємства від можливих загроз внутрішнього та зовнішнього середовищ.

Фінансова безпека як діяльність з управління ризиками. Кириченко О. А. та Кудря І. В.⁵⁰ «визначають фінансову безпеку підприємства як діяльність з управління ризиками та захисту інтересів підприємства від зовнішніх і внутрішніх загроз з метою забезпечення стабільного розвитку підприємництва та зростання його власного капіталу в поточній і стратегічній перспективах». Такої ж думки дотримуються Куцик В.І. та Бартиш А.І.⁵¹.

---

⁴⁷ Лайко П.А. *Фінанси підприємств* [Текст] : навчальний посібник / П.А. Лайко, М.В. Мних – К.: Знання України, 2004.– 428 с. – ISBN 966-564- 323-8.

⁴⁸ Папехин Р. С. *Индикаторы финансовой безопасности предприятия* / Папехин Р. С. – Волгоград: Волгоградское научное изд-во, 2007. – 16 с.

⁴⁹ Гукова А.В. *Роль финансовой безопасности предприятия в системе его экономической безопасности* / А.В. Гукова, И. Д. Аникина // *Образование и общество.* – 2006. – №3. – С. 98-102.

⁵⁰ Кириченко О. А. *Вдосконалення управління фінансовою безпекою підприємств в умовах кризи* / О. А. Кириченко, І. В. Кудря // *Інвестиції : практика та досвід.* – 2009. – № 10. – С. 22–26.

⁵¹ Куцик В.І. *Фінансова безпека підприємства самостійний об'єкт управління: проблеми забезпечення* / В.І. Куцик, А.І. Бартиш // *Науковий вісник НЛТУ України.* – 2011. – Вип. 21.4 – С. 250-255.

Дані науковці ототожнюють фінансову безпеку з діяльністю, націленою на досягнення визначеного стану. Ця думка також є слушною, але не відповідає умовам об'єктивності, оскільки характеристики безпеки підприємства не залежать повною мірою від діяльності менеджерів.

Фінансова безпека як система, що забезпечує стабільність важливих фінансових пропорцій розвитку підприємства або збалансований стан. Такої думки дотримуються такі науковці, як Мунтіян В.І.⁵², Ареф'єва О.В. та Кузенко Т.Б.⁵³. Такий стан передбачає найбільш ефективне використання наявних у підприємства ресурсів, а його кількісне вираження відповідає найкращим значенням рентабельності (прибутковості) бізнесу.

Такий підхід є виправданим, адже в управлінні фінансовою безпекою підприємства управлінський персонал у першу чергу використовує такі показники діяльності, як рентабельність, ліквідність, платоспроможність, оборотність основних та оборотних засобів підприємства, курсова вартість цінних паперів підприємства на ринку тощо.

Фінансова безпека як специфічний вид відносин. Неординарний підхід використовує Сорокіна О.М.⁵⁴ розглядаючи зміст дефініції «фінансова безпека». На її думку, фінансова безпека підприємства визначається як специфічний вид економічних відносин, які виникають між підприємством і суб'єктами його зовнішнього оточення щодо забезпечення оптимального фінансового стану, в якому має перебувати підприємство для реалізації своєї стратегії та який характеризується здатністю підприємства протистояти зовнішнім і внутрішнім загрозам.

Фінансова безпека як ступінь захищеності. Такі науковці, як М.В. Куркін, В.Д. Понікаров та Д.В. Назаренко наголошують на тому, що фінансову безпеку потрібно трактувати з точки зору ступеня захищеності, а саме, на їх думку, фінансова безпека – це ступінь захищеності фінансових інтересів усіх пов'язаних з його діяльністю суб'єктів зовнішнього середовища та працівників

---

⁵² Мунтіян В.І. Економічна безпека України / В.І. Мунтіян. – К.: КВІЦ, 1999. – 464 с.

⁵³ Ареф'єва О.В. Економічні основи формування фінансової складової економічної безпеки / О. В. Ареф'єва, Т. Б. Кузенко // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – №1. – С. 98-103.

⁵⁴ Сорокіна О.М. Зміст дефініції «фінансова безпека» / О.М.Сорокіна // Торгівля і ринок України – 2009. – Вип.28.Т.3. – с.270-274.

підприємства; достатній рівень забезпечення фінансовими ресурсами процесів задоволення потреб підприємства та всіх пов'язаних з його діяльністю суб'єктів; високий професіоналізм і кваліфікація фінансових менеджерів та виконавців функцій контролю діяльності підприємства⁵⁵.

Ми також погоджуємось з думкою Б.Ф. Іцкович щодо розуміння фінансової безпеки як комплексу заходів, які забезпечують фінансову стійкість підприємства, його динамічний розвиток і виключають несанкціонований захоплення різних ресурсів підприємства⁵⁶ та А.Б. Миколайчук щодо розуміння фінансової безпеки як сукупності соціально-економічних і правових відносин, що забезпечують такий фінансовий стан, при якому виявляється стійкість підприємства до зовнішніх загроз і ризиків при раціональному використанні своїх фінансових ресурсів⁵⁷.

Аналіз нормативно-правового поля України щодо тлумачення сутності фінансової безпеки підприємства показав, що лише у Проекті Концепції фінансової безпеки України зазначено, що фінансова безпека – це складова економічної безпеки, яка характеризує стан захищеності життєво важливих інтересів держави, регіонів, підприємницьких структур та громадян у фінансовій сфері від впливу широкого кола негативних чинників⁵⁸.

Отже різноманіття підходів щодо визначення сутності поняття “фінансова безпека підприємства” пояснюється його багатоаспектністю, адже кожен із цих підходів не враховує ту чи іншу істотну характеристику фінансової безпеки підприємства.

---

⁵⁵ Куркін М. В. Контроль та захист економічної безпеки діяльності підприємства : навчальний посібник / Куркін М. В., Понікаров В. Д., Назаренко Д. В. – Х. : ФОП Павленко О. Г. ; ВД "ІНЖЕК", 2010. – 300 с.

⁵⁶ Іцкович Б.Ф. Финансовая безопасность как средство совершенствования финансово-кредитного механизма в современных условиях / Б.Ф. Ицкович – Екатеринбург: Амега, 2008. – 143 с.

⁵⁷ Миколайчук А.Б. Організація фінансової безпеки суб'єктів підприємництва на засадах SADT / Миколайчук А.Б // Сборник научных трудов "Вестник НТУ "ХПИ" : Актуальні проблеми управління №62 – Вестник НТУ "ХПИ", 2011. – С. 120-128.

⁵⁸ Концепція фінансової безпеки України (проект) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.ufin.com.ua

Грунтовно дослідив істотні характеристики поняття “фінансова безпека підприємства” Бланк І.А.⁵⁹. Він виділив наступні характеристики:

1. Фінансова безпека підприємства є основним елементом системи його економічної безпеки.

2. Фінансова безпека є системою кількісних і якісних параметрів фінансового стану підприємства, що в комплексі відображає рівень його фінансової захищеності.

3. Об’єктом її забезпечення є сформована система пріоритетних збалансованих фінансових інтересів підприємства, що потребують захисту в процесі його фінансової діяльності.

4. Основою формування фінансової безпеки підприємства є ідентифікована система реальних і потенційних загроз зовнішнього і внутрішнього характеру його фінансовим інтересам.

5. Система конкретного підприємства припускає диференційований рівень кількісних і якісних параметрів захищеності фінансових інтересів, адекватний його фінансовій філософії.

6. Фінансова безпека підприємства є системою, що забезпечує стабільність важливих фінансових пропорцій розвитку підприємства.

7. Важливою цільовою спрямованістю системи фінансової безпеки підприємства є створення необхідних фінансових передумов стійкого зростання підприємства в поточному і перспективному періодах.

Отже, детальний аналіз різноманітних думок вчених та їх підходів до розуміння сутності поняття “фінансова безпека” (рис. 1.1) дозволив з’ясувати природу фінансової безпеки підприємства через уточнення сутності даного поняття й визначити напрями посилення фінансової безпеки підприємства через ідентифікацію факторів, що на неї впливають.

Вважаємо за доцільне дати таке уточнене визначення: *фінансова безпека підприємства* – це стан захищеності фінансових інтересів підприємства на всіх рівнях його фінансових відносин від впливу внутрішніх і зовнішніх загроз, який забезпечує його самозбереження та розвиток у поточній та стратегічній перспективах.

---

⁵⁹ Бланк И. А. Управление финансовой безопасностью предприятия / И. А. Бланк. – К. : Ника-Центр, Эльга, 2006. – 776 с.

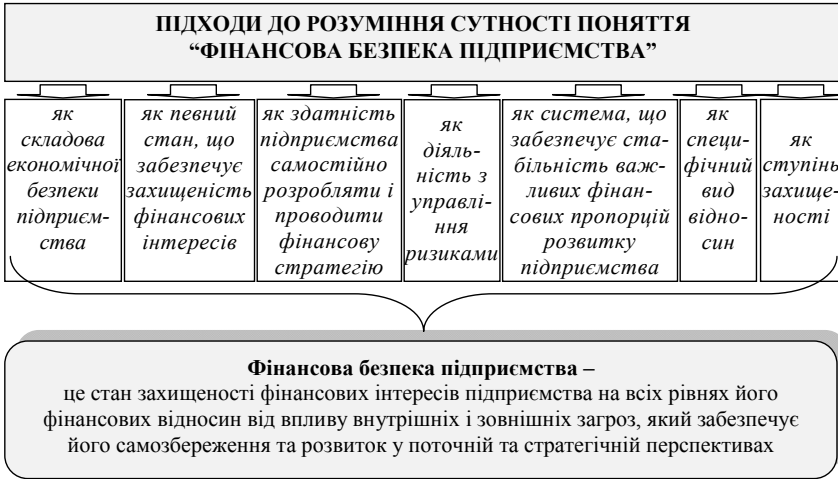

Рис. 1.1. Багатоаспектна природа фінансової безпеки підприємства

Очевидно, що забезпечення фінансової безпеки підприємства вимагає створення власної системи, яка має характеризуватись відносною відособленістю, особливими структурою і зв'язками з зовнішнім середовищем, специфічним механізмом відтворення. На нашу думку, даючи характеристику системі фінансової безпеки підприємства, слід відразу ж визначитися в деяких важливих методологічних положеннях:

1. Система фінансової безпеки підприємства не може бути шаблонною. Вона унікальна на кожному підприємстві і залежить від рівня розвитку і структури виробничого потенціалу, ефективності його використання та спрямованості виробничої діяльності, якісного стану кадрів, виробничої дисципліни, ризикованості виробництва та ін.;

2. Система фінансової безпеки підприємства є системою, відокремленою від аналогічних систем інших виробничих одиниць. Але її відособленість відносна, тому система фінансової безпеки підприємства – це складовий елемент безпеки більш високого рівня. Дуже багато завдань, які вирішуються системою фінансової безпеки підприємства, не можуть бути вирішені самостійно, без рішень, прийнятих на більш високому системному рівні і, насамперед, на державному;

Головна умова фінансової безпеки підприємства – здатність протистояти існуючим і виникаючим небезпекам та загрозам (рис. 1.2), які здатні завдати фінансової шкоди підприємству, небажано змінити структуру капіталу, примусово ліквідувати підприємство тощо.

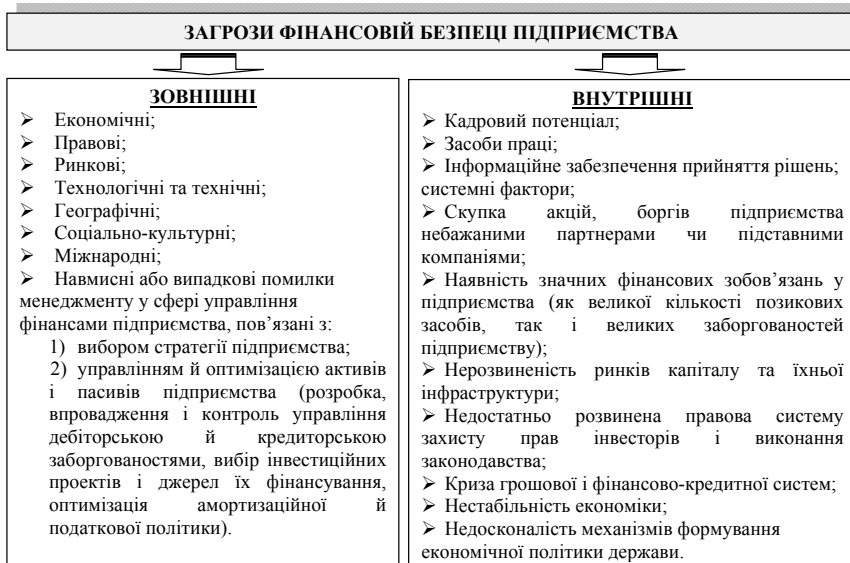

Рис. 1.2. Сукупність зовнішніх та внутрішніх загроз, що впливають на фінансову безпеку підприємства

Джерело: систематизовано авторами на основі джерел [60, 61, 62]

Своєчасна ідентифікація та систематизація загроз фінансовій безпеці підприємства дає можливість протидіяти цим загрозам або

⁶⁰ Бабенко В.Г. Страхування фінансових ризиків як механізм надання гарантій суб'єктам підприємницької діяльності / В.Г. Бабенко. – Суми : Вид-во Укр. акад. банк.справи Нац. Банку України, 2007. – 21 с.

⁶¹ Кудрицька Ж.В. Система управління фінансовою безпекою підприємства. [Електронний ресурс] / Ж.В.Кудрицька // Ефективна економіка. – 2012. №1. – Режим доступу до журналу: <http://www.economy.nauka.com.ua>.

⁶² Лапуста М.Г. Риски в предпринимательской деятельности / М.Г. Лапуста, Л.Г. Шаршукова. – М.: ИНФРА-М, 1998. – 224 с.

взагалі їм запобігти, що значною мірою позитивно впливатиме на розвиток наряду щодо посилення фінансової безпеки підприємства.

Отже, в науковій літературі зустрічаються різні підходи до трактування сутності поняття “фінансова безпека підприємства”, що пояснюється його багатоаспектністю.

Систематизація наукових поглядів щодо трактування терміну “фінансова безпека підприємства” дозволила виділити такі підходи, де фінансова безпека розглядається: як складова економічної безпеки підприємства; як стан, що забезпечує захищеність фінансових інтересів від ідентифікованих реальних і потенційних загроз зовнішнього й внутрішнього характерів, фінансову рівновагу, стабільність, платоспроможність і ліквідність, тощо; як здатність здійснювати ефективно і стабільно свою діяльність або ефективно використовувати потенціал підприємства та ресурси; як здатність підприємства самостійно розробляти і проводити фінансову стратегію; як діяльність з управління ризиками; як система, що забезпечує стабільність важливих фінансових пропорцій розвитку підприємства або збалансований стан; як специфічний вид відносин.

На основі проведеного дослідження дано таке уточнене визначення поняття “фінансова безпека підприємства”: фінансова безпека підприємства – це стан захищеності фінансових інтересів підприємства на всіх рівнях його фінансових відносин від впливу внутрішніх і зовнішніх загроз, який забезпечує його самозбереження та розвиток у поточній та стратегічній перспективах, а також ідентифіковано та систематизовано загрози внутрішнього та зовнішнього середовища фінансовій безпеці підприємства, що сприятиме розробці заходів щодо їх усунення або мінімізації.

1.2. Ідентифікація фінансових ризиків як складової фінансової безпеки підприємства

Для аграрних підприємств, що функціонують в умовах постійних змін зовнішнього і внутрішнього середовища, роль та значення фінансової безпеки значно зростає. Високий рівень ризикованості цієї галузі, передусім, зумовлений низьким рівнем страхового забезпечення ризиків виробничої та комерційної діяльності підприємств, відсутністю системної державної підтримки

суб'єктів господарювання і галузі в цілому, застарілою матеріально-технічною та технологічною базою, природно-кліматичними умовами тощо. Науковці стверджують, що негаразди в діяльності підприємств, пов'язані з відсутністю ефективної системи їх фінансової безпеки. Тож від рівня фінансової безпеки залежить як ефективність економічного і соціального механізму підприємства, забезпечення роботою його працівників, так і рівень та умови їх життя.

Під фінансовою безпекою підприємства ми розуміємо стан захищеності фінансових інтересів підприємства на всіх рівнях фінансових відносин від впливу внутрішніх і зовнішніх загроз, який забезпечує його самозбереження та розвиток у поточній та стратегічній перспективах.

Загроза фінансовій безпеці підприємства – це стан того чи іншого фактора його зовнішнього або внутрішнього середовища (або їх сукупності), яка прямо, або трансформуючись, може негативно вплинути на фінансовий стан та (або) фінансові інтереси підприємства, призвести до зниження його фінансової стійкості, або перешкодити його фінансовому розвитку⁶³.

Серед головних загроз фінансовій безпеці варто назвати такі:

- непрозорість механізмів формування цін на молочну продукцію;
- суттєва частка трансакційних витрат суб'єктів ринку, що постійно зростає та знижує рентабельність їх виробничо-господарської діяльності;
- недосконалість інституційного середовища розвитку молокопереробних підприємств, що продукує різного роду інституційні бар'єри, в тому числі недосконалість нормативно-правової бази в сфері регулювання фінансових відносин;
- нестабільність політичної та економічної ситуації в країні, що призводить до порушення умов підписаних договорів і контрактів, а це, в свою чергу, веде до виникнення прострочення та невиплат платежів за поставлену продукцію, виконані роботи, надані послуги;

---

⁶³ Пономаренко О. Е. Теоретичні аспекти фінансової безпеки підприємств / О. Е. Пономаренко. – Економіка розвитку. – 2010. – №1 (53) – С. 77–80.

– недостатній рівень інвестиційної привабливості галузі, що стримує процеси залучення додаткових фінансових ресурсів у діяльність молокопереробних підприємств⁶⁴.

Наявність загроз, що негативно впливають на фінансову безпеку підприємств спонукає до розробки ефективного механізму її забезпечення. «Механізм забезпечення фінансової безпеки підприємства можна розглядати як систему організаційних, фінансових та правових засобів впливу, які мають на меті своєчасне виявлення, попередження, нейтралізацію та ліквідацію загроз фінансовій безпеці підприємства»⁶⁵.

Побудову механізму забезпечення фінансової безпеки підприємства доцільно здійснювати за наступними етапами:

1) діагностика фінансового стану, специфіки фінансової діяльності;

2) виявлення зовнішніх і внутрішніх загроз фінансовій діяльності та фінансовим інтересам бізнес-формувань. Узагальнення інформації щодо попередніх кризових ситуацій, їх причини та результати впливу;

3) проведення діагностики механізму та проведених заходів щодо забезпечення фінансової безпеки та розгляд їх відповідності виявленим загрозам;

4) моделювання адаптивного механізму фінансової безпеки підприємств: план усунення виявлених у процесі моніторингу зауважень; пропозиції щодо модернізації механізму, розрахунок всіх видів необхідних додаткових ресурсів для забезпечення функціонування механізму;

5) затвердження керівництвом підприємства моделі нового механізму та бюджету на його підтримку;

6) безпосередня побудова адаптивного механізму фінансової безпеки підприємства;

7) експертна оцінка дієвості побудованого адаптивного механізму фінансової безпеки підприємства, доведення його до досконалості⁶⁶.

---

⁶⁴ Мулик Т. О. Класифікація фінансових ризиків в системі аналітично-контрольного забезпечення / Т. О. Мулик, Я. І. Мулик // Збірник наукових праць. Економічні науки: Серія “Облік і фінанси”. Випуск 13 (49). Ч. 1. Луцьк: РВВ ЛНТУ. – 2016. – С. 107-118.

⁶⁵ Холт Р. Н. Основы финансового менеджмента / Р. Н. Холт. – М. : Дело, 1993. – 128 с.

⁶⁶ Грицишен Д.О. Стійкий розвиток в системі управління фінансово-економічною безпекою: трансформаційний підхід / Д.О. Грицишен, О.О. Грищенко // Вісник ЖДТУ. Серія: Економічні науки. – Житомир: ЖДТУ. – 2013. – № 2 – С. 30-44.

Реалізація вище запропонованих етапів забезпечить комплексну підтримку процесів побудови механізму формування фінансової безпеки. Дотримання такого системного підходу дозволить підвищити рівень ефективності фінансових відносин підприємств та забезпечить розвиток процесів їх розширеного відтворення.

Серед загроз фінансовій безпеці підприємства важливе місце посідають фінансові ризики. Адже, як зазначає Таран О.В., фінансовий ризик – це невід’ємна складова будь-якої фінансової діяльності, яка являє собою неминучі фінансові відносини, що мають різні напрями прояву через виникнення об’єктивно наявної недостатності, неточності або надмірності економічної інформації щодо здійснення певних подій або їхньої випадковості, та обчислюється на підставі оцінки ймовірності втрат унаслідок здійснення під час таких подій деякої господарської діяльності⁶⁷.

До фінансових відносять ризики, обумовлені несприятливими змінами фінансових характеристик ринку (цін, вартості послуг, валютних курсів, процентних ставок і т.п.) ... а не умов господарювання⁶⁸.

Тому за таких умов актуалізуються наукові дослідження в сфері ідентифікації фінансових ризиків як ідентифікатора фінансової безпеки підприємства. Це дозволяє з’ясувати сучасні особливості фінансових ризиків, визначити їх економічну сутність на основі детального аналізу підходів до його розуміння та визначити шляхи мінімізації фінансових ризиків з метою покращення фінансової безпеки підприємства.

Питання сутності фінансових ризиків стали об’єктом дослідження багатьох науковців, серед яких: Таран О.В., Давидов С.Б., Лапуста М.Г., Рогов М.А., Діба М.І., Артеменко В.Г., Балабанов І.Т., Бєлих Л.П., Бланк І.А., Поляк Г.Б., Уткин Е.А., Стоянова Є.С., Дулова І.Н., Фаріон І.Д., Говорушко Т.А., Бабенко В.Г., Шелудько В. М., Сергєєва О.В., Домашенко Д. В., Тихомиров Н. П., Уласевич Ю. М., Шумелда Я. та інші.

---

⁶⁷ Таран О.В. Сучасні питання проблематики ризиків фінансової сфери діяльності підприємств: теоретичні узагальнення та прикладний аналіз. Харків: Константа. – 2004. – 108 с.

⁶⁸ Тихомиров Н.П. Риск-аналіз в економіці / Н.П. Тихомиров, Т.М. Тихомирова. — Москва : ЗАО «Издательство «Экономика», 2010. — 318 с.

В системі ризиків особлива увага відводиться – фінансовим. Фінансовий ризик пов'язаний з отриманням, розміщенням і використанням фінансових ресурсів. Основні причини виникнення фінансових ризиків, автор виділяє наступні: несприятливі зміни процентних ставок, непередбачене скорочення терміну повернення залучених засобів, нестача кредитних ресурсів, висока питома вага позикового капіталу в структурі пасивів підприємства, відсутність резервів високоліквідних активів.

Тож фінансові ризики, пов'язані з діяльністю сільськогосподарських підприємств за своїми негативними наслідками відносяться до категорії найбільш небезпечних. Реалізація багатьох видів фінансових ризиків формує безпосередню загрозу втрати підприємством значної частини власного капіталу, зниження рентабельності, фінансової стійкості, ліквідності, що призводить до банкрутства і ліквідації суб'єкта господарювання.

Проаналізувавши ряд тлумачень поняття “фінансового ризику” різними науковцями (додаток Б), можна зробити висновок про відсутність єдиного підходу до розуміння даного поняття.

Проте, варто погодитися з рядом ознак, які притаманні фінансовим ризикам відповідно до представлених визначень:

- небажана ймовірність втрат фінансових ресурсів;
- вид ризику, який виникає у сфері відносин підприємства з іншими суб'єктами господарювання;
- обумовлені негативним впливом як внутрішніх, так і зовнішніх факторів;
- сприяють ситуації невизначеності умов здійснення діяльності суб'єктом господарювання;
- сукупність незапланованих подій в діяльності підприємства, що призводить до невиконання підприємством боргових зобов'язань⁶⁹.

Таким чином, зазначені ознаки характеризують сутність фінансових ризиків суб'єкта господарювання, а тому їх розглядати варто в сукупності, адже кожна з них є відповідною складовою ризику, без якої він втрачає свої риси, характерні власне даному економічному явищу.

---

⁶⁹ Мулик Т. О. Класифікація фінансових ризиків в системі аналітично-контрольного забезпечення / Т. О. Мулик, Я. І. Мулик // Збірник наукових праць. Економічні науки: Серія “Облік і фінанси”. Випуск 13 (49). Частина 1. Луцьк: РВВ ЛНУ. – 2016. – С. 107-118.

Зазначені риси вказують на багатоаспектність фінансових ризиків й, відповідно, потребують детального аналізу. Адже, як зазначає Бабенко В.Г., фінансовий ризик – це категорія, що відображає існуючу невизначеність і конфліктність, які виникають у процесах створення, розподілу, перерозподілу та споживання доданої вартості та частини національного багатства між суб'єктами економічної діяльності⁷⁰.

У табл. 1.1 представлено ряд ознак фінансових ризиків, які зазначені у працях науковців.

Таблиця 1.1

Ознаки фінансових ризиків у працях вчених

Автор	Ознаки фінансового ризику								
	ймовірність непередбачуваних фінансових витрат	ситуація невизначеності умов фінансової діяльності	вид ризику, який виникає у фінансово-економічній діяльності	причинно-наслідковий результат відрізняється від встановлених цілей	виникає у результаті операцій у фінансово-кредитній і біржовій сферах	зумовлені дією як екзогенних, так і ендогенних факторів та умов	результат вибору альтернативного фінансового рішення	вимірність співвідношення позикових коштів до власних	невиконання грошових зобов'язань
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Давидов С.Б. ⁷¹	+	-	-	-	-	-	-	-	-
Лапуста М.Г. ⁷²	+	+	-	-	-	-	-	-	-
Рогов М.А. ⁷³	+	-	-	-	-	-	-	-	-
Диба М.І. ⁷⁴	-	-	+	+	-	-	-	-	-

⁷⁰ Бабенко В.Г. Страхування фінансових ризиків як механізм надання гарантій суб'єктам підприємницької діяльності / В.Г. Бабенко. – Суми : Вид-во Укр. акад. банк.справи Нац. Банку України, 2007. – 21 с.

⁷¹ Давидов С.Б. Об оценке инвестиционного риска // Бухгалтерский учет, 1993. – № 4. – С. 15.

⁷² Лапуста М.Г. Риски в предпринимательской деятельности / М.Г. Лапуста, Л.Г. Шаршукова. – М.: ИНФРА-М, 1998. – 224 с.

⁷³ Рогов М.А. Введение в финансовый риск-менеджмент. Управление рыночными рисками: Учебное пособие. – Дубна, 2001. – 71 с.

Продовження табл. 1.1

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Артеменко В.Г. ⁷⁵	-	-	+	-	+	-	-	-	-
Белих Л.П. ⁷⁶	+	-	-	-	-	+	-	-	-
Бланк І.А. ⁷⁷	+	+	-	-	-	-	+	-	-
Поляк Г.Б. ⁷⁸	-	-	+	-	+	-	-	-	-
Уткин Е.А. ⁷⁹	-	-	+	-	+	-	-	+	-
Дулова І.Н., Дубровський В.Ж., ⁸⁰	+	+	+	-	+	-	-	-	-
Шокун В.В., Пилипенко Л.П. ⁸¹	+	+	-	-	-	-	-	-	-
Николаев І.В. ⁸²	-	+	-	-	-	+	-	-	-
Бородин С.І. ⁸³	+	-	+	-	+	-	-	-	-
Масалітіна В.В. ⁸⁴	+	+	-	-	-	-	-	-	-
Внукова Н.М. ⁸⁵	+	+	-	-	-	-	-	-	-
Говорушко Т.А. ⁸⁶	+	+	-	-	-	-	-	-	-
Сергєєва О.В. ⁸⁷	+	+	-	-	-	-	-	-	-

⁷⁴ Діба М.І. Суть та види фінансових ризиків у системі ризик-менеджменту підприємства//Національний університет "Львівська політехніка". – 2008 с. 22-28.

⁷⁵ Артеменко В.Г. Финансовый анализ: учеб. пособие. – 2-е изд., перераб. и доп. / В.Г. Артеменко, М.В. Беллендир. – М.: Дело и Сервис, 1999. – 365 с.

⁷⁶ Белих Л.П. Основы финансового рынка. 13 тем: учебное пособие / Л.П. Белих. – М.: ЮНИ-ТИ, 1999. – 231 с.

⁷⁷ Бланк И.А. Основы финансового менеджмента / И.А. Бланк. — Т. 2. — Киев: Ника-Центр; Эльга, 2004. — 618 с.

⁷⁸ Финансовый менеджмент: учебник / под ред. Г.Б. Поляка. – М.: ЮНИТИ, 2004. — 518 с.

⁷⁹ Уткин Э.А. Риск-менеджмент / Э.А. Уткин. — М.: ТАНДЕМ; ЭКМОС, 2002. — 288 с.

⁸⁰ Дулова І. Н. Оценка финансового риска в прогнозах денежных потоков многопродуктового предприятия / І. Н.Дулова, В.Ж.Дубровський, Е. А. Кузьмін // Вестник Челябинского государственного университета. 2011. № 6 (221). Экономика. Вып. 31. – С. 100–107.

⁸¹ Шлемко В. Т. Економічна безпека України: сутність і напрямки забезпечення: монографія / В. Шлемко, І. Білько. – К. : НІСД, 1997. – 144 с.

⁸² Николаев И. В. Методы оценки финансовых рисков экономических систем в условиях кризиса// Проблемы економіки № 4. – 2011. – С.131-134.

⁸³ Бородин Е.И. Финансы предприятий : учебн. пособ. / [Е.И. Бородин, Ю.С. Голикова, Н.В. Колчина / под ред. Е.И. Бородиной. – М. : Изд-во "Банки и биржи", ЮНИТИ, 1995. – 208 с.

⁸⁴ Масалітіна В.В. Планування руху грошових коштів в системі управління фінансовими ризиками / В.В. Масалітіна; Нац. трансп. ун-т. – К. : Вид-во "Родовід", 2002. – 20 с.

⁸⁵ Внукова Н.М. Страхування: теорія та практика : навч.-метод. посібн. / [Н.М. Внукова, В.І. Успенко, Л.В. Временко та ін. / за заг. ред. проф. Н.М. Внукової. – Харків : Вид-во "Бурун Книга", 2004. – 377 с.

⁸⁶ Говорушко Т. А. Страхові послуги: [навч. посібник] / Т. А. Говорушко. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 400 с.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Домащенко Д. В., Финогенова Ю.Ю. ⁸⁸	+	-	-	-	-	-	-	-	-
Уласевич Ю. М. ⁸⁹	+	-	-	-	-	+	-	-	-
Шумелда Я. ⁹⁰	+	-	+	-	+	-	-	-	+
Всього	16	9	8	1	7	3	1	1	1

Таким чином, з наведеної вище таблиці видно, що найчастіше науковці говорять про фінансовий ризик суб'єкта господарювання, як про "ймовірність непередбачуваних фінансових втрат". Така думка зустрічається у 76 % проаналізованих визначень сутності поняття "фінансовий ризик". Також науковці зосереджують увагу на тому, що основними ознаками фінансового ризику суб'єкта господарювання є: ситуація невизначеності умов фінансової діяльності; вид ризику, який виникає у фінансово-економічній діяльності; виникає у результаті операцій у фінансово-кредитній і біржовій сферах.

Також варто відмітити думку науковця І.Т. Балабанова, який вважає, що фінансові ризики – це спекулятивні ризики. Особливістю фінансового ризику є імовірність настання збитку в результаті проведення яких-небудь операцій у фінансово-кредитній і біржовій сферах, здійснення операцій з фондовими цінними паперами, тобто, економічного ризику, який впливає з природи цих операцій⁹¹.

Проте, ми не можемо погодитись з такими визначеннями поняття фінансовий ризик, як: ризики, які супроводжують фінансову діяльність підприємства, формують великий портфель ризиків і

⁸⁷ Сергеева О.В. Фінансові ризики: методи аналізу та нейтралізації на підприємстві / О.В. Сергеева // Розвиток механізмів функціонування економіки та фінансово-кредитного сектору в умовах євроінтеграційних процесів: Матеріали II міжнародної науково-практичної конференції. – Сімферополь: КІЕГП, 2012 – С. 43-44.

⁸⁸ Домащенко Д.В. Управление рисками в условиях финансовой нестабильности/Д.В. Домащенко, Ю.Ю. Финогенова. — Москва : Магистр : ИНФРА-М, 2010. — 238 с.

⁸⁹ Уласевич Ю. М. К вопросу о сущности финансовой устойчивости организаций / Ю. М. Уласевич // Экономический рост Республики Беларусь: глобализация, инновационность, устойчивость : материалы IV Международной научно-практической конференции, Минск, 19-20 мая 2011 г. Т. 2 / М-во образования Республики Беларусь, УО "Белорус. гос. экон. ун-т" ; [редкол.: В.Н. Шимов (отв. ред.) и др.]. – Минск : БГЭУ, 2011. – С. 335-336.

⁹⁰ Шумелда Я. Страхування. Навчальний посібник для студентів економічних спеціальностей. – Тернопіль: Джура, 2004. – 280 с.

⁹¹ Балабанов И.Т. Основы финансового менеджмента: учебное пособие / И.Т. Балабанов. – М.: Финансы и статистика, 2000. – 365 с.

визначаються загальним поняттям – фінансовий ризик⁹²; ризики, пов'язані з управлінням активами і пасивами (внутрішні ризики), а також зі зміною оподаткованої бази і ставок податків, процентних ставок та ін.⁹³; ризик не отримати задовільний фінансовий результат від здійснення господарської діяльності підприємства⁹⁴. Так як ці визначення не розкривають усієї сутності поняття “фінансовий ризик” і характеризують його лише з вузької точки зору.

Отже, проведений аналіз тлумачень сутності фінансового ризику підприємства дав нам можливість виокремити принципові ознаки такого ризику та уточнити сутність даного поняття. Таким чином, під фінансовим ризиком суб'єкта господарювання ми розуміємо певний вид ризику, який виникає під час здійснення фінансово-економічної діяльності суб'єкта господарювання за невизначеності умов такої діяльності та характеризується ймовірністю настання непередбачуваних фінансових втрат або суттєвих відхилень від запланованих або очікуваних результатів. Даний підхід до трактування поняття дозволяє усунути проблему неконвенційності понятійного апарату.

На даному етапі наукових досліджень актуальним стає питання побудови класифікації фінансових ризиків для потреб управління діяльністю підприємства, адже проблеми відсутності науково обґрунтованої класифікації фінансових ризиків обумовлені пошуком якомога більшої кількості ознак та особливостей фінансових ризиків, які безпосередньо впливають на розуміння природи фінансових ризиків.

В даному дослідженні, з метою вирішення актуальних проблем обліку, визначимося з метою розробки класифікації фінансових ризиків, що полягає в обґрунтуванні видів фінансових ризиків, виходячи з економічної суті, а також визначенні напрямів групування видів фінансових ризиків для цілей формування напрямів

---

⁹² Уласевич Ю. М. К вопросу о сущности финансовой устойчивости организаций / Ю. М. Уласевич // Экономический рост Республики Беларусь: глобализация, инновационность, устойчивость : материалы IV Международной научно-практической конференции, Минск, 19-20 мая 2011 г. Т. 2 / М-во образования Республики Беларусь, УО "Белорус. гос. экон. ун-т" ; [редкол.: В.Н. Шимов (отв. ред.) и др.]. – Минск : БГЭУ, 2011. – С. 335-336.

⁹³ Финансовый менеджмент: теория и практика: учебник / под ред. Е.С. Стояновой. — 5-е изд., доп. и перераб. — М.: Перспектива, 2002. — 656 с.

⁹⁴ Шелудько В. М. Фінансовий ринок : [навч. посіб.] / [В. М. Шелудько]. – [2-ге вид., випр. і доп.]. – К. : Знання-Прес, 2003. – 535 с.

удосконалення обліково-аналітичного забезпечення управління фінансовою безпекою підприємства.

Проблеми фінансових ризиків в частині їх класифікації розглядалися багатьма вітчизняними та зарубіжними вченими, що обумовило велику кількість підходів до ознак класифікації та видів фінансових ризиків суб'єктів господарювання. Для досягнення поставленої мети в роботі розглянемо праці вчених на предмет виділених ознак класифікації фінансових ризиків та їх впливу на управління діяльністю та на формування положень облікової політики суб'єкта господарювання.

На основі проаналізованих праць таких вчених, як Лапуста М.Г.⁹⁵, Загородній А.Г., Вознюк Г.Л.⁹⁶, Подольчак Н.Ю.⁹⁷, Вітлінський В.В.⁹⁸, Диба М.І.⁹⁹, Балабанов І.Т.¹⁰⁰, Бланк І.А.¹⁰¹, Коваленко Г. А.¹⁰², Партин Г. О.¹⁰³, Українська О. О.¹⁰⁴, Шапкін А. С., Шапкін В. А.¹⁰⁵ [159], нами виділено понад 30 класифікаційних ознак фінансових ризиків (Додаток В).

---

⁹⁵ Лапуста М.Г. Риски в предпринимательской деятельности / М.Г. Лапуста, Л.Г. Шаршукова. – М.: ИНФРА-М, 1998. – 224 с.

⁹⁶ Загородній А.Г., Вознюк Г.Л. Фінансово-економічний словник. – Львів: Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2005. – 714 с.

⁹⁷ Подольчак Н.Ю. Управління фінансовими ризиками на підприємствах // Науковий вісник Волинського державного університету імені Лесі Українки. Серія: економічні науки. – 2001. – № 3. – С. 275–279.

⁹⁸ Вітлінський В.В. Концептуальні засади ризикології у фінансовій діяльності // Фінанси України. – К.: Преса України, 2003. – № 3. – С. 3–7.

⁹⁹ Диба М.І. Суть та види фінансових ризиків у системі ризик-менеджменту підприємства/Національний університет «Львівська політехніка». – 2008 с. 22-28.

¹⁰⁰ Балабанов И.Т. Основы финансового менеджмента: Учеб. пособие / И.Т. Балабанов. – 2-е изд., доп. и перераб. – М.: Финансы и статистика, 1999. – 512 с.

¹⁰¹ Бланк И.А. Финансовый менеджмент: Учебный курс / И.А. Бланк. — 2-е изд., перераб. и доп. — К.: Эльга, Ника-Центр, 2004. — 656 с.

¹⁰² Коваленко Л. О. Фінансовий менеджмент : [навч. посібн.] / Л. О. Коваленко, Л. М. Ремньова. – [3-тє вид., випр. і доп.]. – К. : Знання, 2008. – 483 с.

¹⁰³ Партин Г. О. Фінансові ризики підприємства та методи їх нейтралізації / Г. О. Партин, О. А. Бурба // Науковий вісник НЛТУ України. – 2010. – Вип. 20.9. – С. 215–220.

¹⁰⁴ Українська О. О. Фінансові ризики суб'єктів господарювання: оцінка і зниження їх негативного впливу : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : 08.00.08 "Гроші, фінанси і кредит" / О. О. Українська. – Д., 2010. – 21 с.

¹⁰⁵ Шапкин А. С. Экономические и финансовые риски оценка, управление, портфель инвестиций / А. С. Шапкин, В. А. Шапкин. — 8-е изд. — М.: Издательско-торговая корпорация «Дашков и Ко», 2012. — 544 с.

Зокрема, дослідження вказаних літературних джерел дає можливість виділити наступні ознаки класифікації фінансових ризиків підприємства:

- для потреб стратегічного аналізу;
- за видами фінансових операцій;
- за купівельною спроможністю грошей;
- за вкладенням капіталу;
- за комплексністю;
- за рівнем можливих фінансових втрат;
- за характером прояву в часі або за тривалістю;
- за можливістю страхування;
- за сукупністю інструментів;
- за джерелами виникнення;
- відповідно до форми організації господарської діяльності;
- за об'єктом, що характеризується;
- за характером фінансових наслідків;
- за можливістю передбачення;
- ризики, пов'язані з формування і управлінням портфелем цінних паперів¹⁰⁶ (рис. 1.3).

Якщо говорити про різноманітність підходів до виділення певних ознак та видів фінансових ризиків суб'єктів господарювання, варто наголосити на тому, що кожна з запропонованих класифікацій має право на існування. А їх різноманітність пов'язана з наступними положенням:

- різні сфери наукового дослідження. В залежності від сфери наукового дослідження визначаються підходи до класифікації фінансових ризиків з точки зору її використання різними спеціалістами та задоволення потреби певних груп учасників фінансово-економічної діяльності;

- обрання різного методологічного інструментарію наукового дослідження. В залежності від того, які методи наукового дослідження використані авторами, визначатиметься результат наукового пошуку;

---

¹⁰⁶ Мулик Т. О. Класифікація фінансових ризиків в системі аналітично-контрольного забезпечення / Т. О. Мулик, Я. І. Мулик // Збірник наукових праць. Економічні науки. Серія "Облік і фінанси". Випуск 13 (49). Частина 1. Луцьк: РВВ ЛНУ. – 2016. – С. 107-118.

КЛАСИФІКАЦІЯ ФІНАНСОВИХ РИЗИКІВ У ПРАЦЯХ ВЧЕНИХ	
Для потреб стратегічного аналізу	За джерелами виникнення
<ul style="list-style-type: none"> → ризик контрагента → ризик фінансування → процентний ризик → валютний ризик 	<ul style="list-style-type: none"> → зовнішні, систематичні або ринкові фінансові ризики: <ul style="list-style-type: none"> → інфляційні ризики → дефляційні ризики → валютні ризики → депозитні ризики → податкові ризики → внутрішні, несистематичні, специфічні фінансові ризики: <ul style="list-style-type: none"> → інвестиційні (портфельні, процентні, кредитні, дивідендні) → бізнес-процесів (ліквідності, прибутковості (рентабельності), оборотності, фінансової стійкості) → інші (структурний, ризик невикористаних можливостей, емісійний)
За видами фінансових операцій	
<ul style="list-style-type: none"> → ризики фінансування підприємства → ризики довгострокового фінансування → ризики управління оборотними капіталами 	
За купівельною спроможністю грошей	
<ul style="list-style-type: none"> → інфляційний ризик → дефляційний ризик → валютні ризики → ризики ліквідності 	
За вкладенням капіталу	
<ul style="list-style-type: none"> → ризик реального інвестування (проектний ризик) → ризик фінансового інвестування (портфельний ризик) → ризик інноваційного інвестування 	Відповідно до форми організації господарської діяльності
	<ul style="list-style-type: none"> → авансовий ризик → оборотний ризик
За комплексністю	
<ul style="list-style-type: none"> → простий фінансовий ризик → складний фінансовий ризик 	За об'єктом, що характеризується
	<ul style="list-style-type: none"> → ризик окремої фінансової операції → ризик різних видів фінансової діяльності → ризик фінансової діяльності підприємства в цілому
За рівнем можливих фінансових втрат	
<ul style="list-style-type: none"> → допустимий фінансовий ризик → критичний фінансовий ризик → катастрофічний фінансовий ризик 	За характером фінансових наслідків
	<ul style="list-style-type: none"> → ризик, що призводить тільки до економічних втрат → ризик, що призводить тільки до упущеної вигоди → ризик, що тягне як економічні втрати, так і додаткові прибутки
За характером прояву в часі (за тривалістю)	
<ul style="list-style-type: none"> → постійний фінансовий ризик (з необмеженістю проміжку часу) → тимчасовий фінансовий ризик (з обмеженістю проміжку часу) 	За можливістю передбачення
	<ul style="list-style-type: none"> → прогнозований фінансовий ризик → непрогнозований фінансовий ризик
За можливістю страхування	
<ul style="list-style-type: none"> → фінансові ризики, що страхуються → фінансові ризики, що не страхуються 	Ризики, пов'язані з формуванням і управлінням портфелем цінних паперів
	<ul style="list-style-type: none"> → систематичний (недиверсифікований) → несистематичний (диверсифікований)
За сукупністю інструментів	
<ul style="list-style-type: none"> → індивідуальний фінансовий ризик → портфельний фінансовий ризик 	

Рис. 1.3. Класифікація фінансових ризиків у працях вчених

- різна мета наукового дослідження проблем класифікації фінансових ризиків підприємства. Мета наукового дослідження визначається сукупністю цілей, а її формування обумовлене побудовою нової класифікації фінансових ризиків, яка використовуватиметься для подальшого дослідження та удосконалення інформаційно-аналітичного забезпечення фінансової безпеки підприємств¹⁰⁷.

Таким чином, кожна з представлених класифікацій має право на існування та є об'єктивною в певній сфері наукового дослідження. Спроба розробити класичну класифікацію або, як зустрічається в науковій літературі, канонічну класифікацію фінансових ризиків є марною, адже у вузькому сенсі фінансові ризики визначаються як ймовірність виникнення негативних фінансових наслідків у формі втрати активів, доходу та невиконання зобов'язань в ситуації повної або часткової невизначеності умов здійснення економіко-господарської діяльності підприємства – це ризики, що виникають при здійсненні фінансових угод. Згідно розширеного трактування фінансові ризики визначаються як ризики, що виникають у зв'язку з рухом фінансових потоків в умовах невизначеності, наслідки яких можуть бути представлені в грошовому вираженні¹⁰⁸.

Враховуючи поставлену мету та напрями даного дослідження, вважаємо за доцільне проаналізувати всі зазначені підходи на предмет їх впливу на систему інформаційно-аналітичного забезпечення фінансової безпеки підприємств та положення облікової політики. Адже, система інформаційно-аналітичного забезпечення фінансової безпеки підприємств та система бухгалтерського обліку є взаємозалежними та потребують гармонізації з позиції формування ефективного інформаційного забезпечення системи управління господарською діяльністю суб'єкта господарювання.

Насамперед проведемо аналіз особливостей вказаних класифікацій та виділених авторами класифікаційних ознак і видів фінансових ризиків в межах кожної з них:

---

¹⁰⁷ Мулик Т. О. Класифікація фінансових ризиків в системі аналітично-контрольного забезпечення / Т. О. Мулик, Я. І. Мулик // Збірник наукових праць. Економічні науки. Серія "Облік і фінанси". Випуск 13 (49). Частина 1. Луцьк: РВВ ЛНТУ. – 2016. – С. 107-118.

¹⁰⁸ Дулова І. Н. Оценка финансового риска в прогнозах денежных потоков многопродуктового предприятия / И. Н. Дулова, В. Ж. Дубровский, Е. А. Кузьмин // Вестник Челябинского государственного университета. 2011. № 6 (221). Экономика. Вып. 31. – С. 100–107.

- для потреб стратегічного аналізу виділяють ризик контрагента, ризик фінансування, процентний ризик, валютний ризик: Холівел Дж.¹⁰⁹. Дана ознака впливає передусім на особливості проведення стратегічного аналізу суб'єкта господарювання і є важливою для розробки заходів щодо уникнення або мінімізації фінансових ризиків у майбутньому при здійсненні фінансово-економічної діяльності;

- за видами фінансових операцій виділяють ризики фінансування підприємства, ризики довгострокового фінансування, ризики управління оборотними капіталами: Коваленко Г. А.¹¹⁰. Так як на сьогоднішній день суб'єктами господарювання здійснюється велика кількість різноманітних фінансових операцій, то, відповідно, внаслідок цього виникає широкий спектр фінансових ризиків суб'єктів господарювання, адже кожна фінансова операція містить у собі певний фінансовий ризик;

- за купівельною спроможністю грошей виділяють інфляційний ризик, дефляційний ризик, валютні ризики та ризики ліквідності: Балабанов І.Т.¹¹¹. Крім того, науковець Шелудько В.М.¹¹² серед валютних виокремлює трансляційні валютні ризики та економічні валютні ризики. Подольчак Н.Ю.¹¹³ поряд з валютними, інфляційними та дефляційними виділяє ризики ліквідності та інвестиційні ризики, а Діба М.І.¹¹⁴ зараховує їх до групи зовнішніх фінансових ризиків. Шапкін А. С., Шапкін В. А. серед інвестиційних виокремлюють ризики упущеної вигоди, ризики зниження прибутковості, ризики прямих фінансових втрат¹¹⁵. Таким чином,

---

¹⁰⁹ Куссый М. Ю. Финансовые риски и финансовая безопасность предприятия / М. Ю. Куссый // Научный вестник : финансы, банки, инвестиции. — 2013. — № 4 (23). — С. 35-40.

¹¹⁰ Коваленко Л. О. Финансовый менеджмент : [навч. посібн.] / Л. О. Коваленко, Л. М. Ремньова. — [3-тє вид., випр. і доп.]. — К. : Знання, 2008. — 483 с.

¹¹¹ Балабанов И.Т. Основы финансового менеджмента: Учеб. пособие / И.Т. Балабанов. — 2-е изд., доп. и перераб. — М.: Финансы и статистика, 1999. — 512 с.

¹¹² Шелудько В. М. Финансовый рынок : [навч. посібн.] / [В. М. Шелудько]. — [2-ге вид., випр. і доп.]. — К. : Знання-Прес, 2003. — 535 с.

¹¹³ Подольчак Н.Ю. Управление финансовыми рисками на предприятиях // Научный вестник Волинського державного університету імені Лесі Українки. Серія: економічні науки. — 2001. — № 3. — С. 275–279.

¹¹⁴ Діба М.І. Суть та види фінансових ризиків у системі ризик-менеджменту підприємства//Національний університет “Львівська політехніка”. — 2008 с. 22-28.

¹¹⁵ Шапкин А. С. Экономические и финансовые риски оценка, управление, портфель инвестиций / А. С. Шапкин, В. А. Шапкин. — 8-е изд. — М.: Издательско-торговая корпорация «Дашков и Ко», 2012. — 544 с.

погляди науковців дещо розбігаються, проте їх думки є виправданими, оскільки всі ці види ризиків, у першу чергу, залежать від впливу факторів зовнішнього середовища, зокрема, від політики держави, яку вона проводить;

– за вкладенням капіталу виділяють ризик реального інвестування (проектний ризик), ризик фінансового інвестування (портфельний ризик), ризик інноваційного інвестування: Балабанов І.Т.¹¹⁶. Ризик реального інвестування, у першу чергу, залежить і пов'язується з неуспішним розташуванням об'єкта інвестування, що споруджується, наприклад, збоями в постачанні будівельних матеріалів і обладнання, істотним зростанням цін на інвестиційні товари тощо, що затримує введення в експлуатацію об'єкта інвестування або знижує прибуток під час його експлуатації. Ризик фінансового інвестування пов'язаний з непродуманим вибором фінансових інструментів для інвестування, фінансовими труднощами і навіть банкрутством окремих емітентів, непередбачуваними змінами в умовах інвестування, прямим обманом інвесторів тощо. А ризик інноваційного інвестування є найбільшим з представлених видів ризику за способом вкладення капіталу, адже інноваційний продукт є новим на ринку і існують лише прогнози щодо його розповсюдження. Крім того, в залежності від способу інвестування виділяють і ризики, що спричинені способом вкладення капіталу за сучасних умов господарювання;

– за комплексністю виділяють простий фінансовий ризик та складний фінансовий ризик: Коваленко Г. А.¹¹⁷, Бланк І.А.¹¹⁸. У свою чергу, складний фінансовий ризик ми можемо поділити на декілька простих фінансових ризиків. Прикладом простого фінансового ризику може бути інфляційний ризик, який не може далі ділитися на підвиди, і прикладом складного фінансового ризику може бути інвестиційний ризик, який, у свою чергу, розподіляється на декілька підвидів;

---

¹¹⁶ Шапкин А. С. Экономические и финансовые риски оценка, управление, портфель инвестиций / А. С. Шапкин, В. А. Шапкин. — 8-е изд. — М.: Издательско-торговая корпорация «Дашков и Ко», 2012. — 544 с.

¹¹⁷ Коваленко Л. О. Фінансовий менеджмент : [навч. посібн.] / Л. О. Коваленко, Л. М. Ремньова. — [3-тє вид., випр. і доп.]. — К. : Знання, 2008. — 483 с.

¹¹⁸ Бланк И.А. Финансовый менеджмент: Учебный курс / И.А. Бланк. — 2-е изд., перераб. и доп. — К.: Эльга, Ника-Центр, 2004. — 656 с.

– за рівнем можливих фінансових втрат виділяють припустимий ризик, критичний ризик, та катастрофічний ризик: Коваленко Г. А.¹¹⁹, Бланк І.А.¹²⁰. Припустимий ризик представляє собою певну загрозу повної втрати прибутку від певного проекту або комерційної діяльності в цілому. Можна говорити про те, що припустимий ризик характеризується тим, що допускаються певні втрати, але їх розмір є меншим по відношенню до очікуваного прибутку підприємця. Критичний ризик, у свою чергу, уособлює більшу небезпеку втрат у розмірі здійснених витрат на реалізацію того чи іншого інвестиційного проекту або певної угоди. Щодо катастрофічного ризику, то даний вид ризику характеризується загрозою втрат у розмірі, який дорівнює або перевищує вартість майна підприємця. Саме цей вид ризику найбільше загрожує подальшому існуванню та розвитку підприємства і зумовлює банкрутство підприємства, бо в даному випадку можлива втрата не лише вкладених коштів підприємцем у визначений вид діяльності або в конкретну угоду, але і його майна. Це має місце у ситуації, коли підприємство отримувало зовнішні позики під очікуваний прибуток; при виникненні катастрофічного ризику підприємець повертає кредит із власних коштів;

– за характером прояву в часі або за тривалістю виділяють постійний фінансовий ризик (з необмеженістю проміжку часу), тимчасовий фінансовий ризик (з обмеженістю проміжку часу): Лапуста М.Г.¹²¹, Бланк І.А.¹²²,

– за можливістю страхування виділяють фінансові ризики, що страхуються, та фінансові ризики, що не страхуються: Бланк І.А.¹²³. Страховими випадками у договорі страхування фінансових ризиків можуть бути: недотримання умов та строків виконання контрагентом клієнта фінансових зобов'язань; неналежне виконання (невиконання) контрагентом клієнта своїх договірних зобов'язань за угодою внаслідок пожежі, стихійного лиха, аварії або катастрофи на місці

---

¹¹⁹ Коваленко Л. О. Фінансовий менеджмент : [навч. посібн.] / Л. О. Коваленко, Л. М. Ремньова. – [3-тє вид., випр. і доп.]. – К. : Знання, 2008. – 483 с.

¹²⁰ Бланк І.А. Фінансовий менеджмент: Учебный курс / И.А. Бланк. — 2-е изд., перераб. и доп. — К.: Эльга, Ника-Центр, 2004. — 656 с.

¹²¹ Лапуста М.Г. Риски в предпринимательской деятельности / М.Г. Лапуста, Л.Г. Шаршукова. – М.: ИНФРА-М, 1998. – 224 с.

¹²² Бланк І.А. Фінансовий менеджмент: Учебный курс / И.А. Бланк. — 2-е изд., перераб. и доп. — К.: Эльга, Ника-Центр, 2004. — 656 с.

¹²³ Бланк І.А. Фінансовий менеджмент: Учебный курс / И.А. Бланк. — 2-е изд., перераб. и доп. — К.: Эльга, Ника-Центр, 2004. — 656 с.

виконання зобов'язань, банкрутства контрагента, протиправних дій третіх осіб; недотримання контрагентом клієнта строків установки й налагодження машин, устаткування, передбачених угодою; зупинка виробництва чи зменшення обсягів виробництва у результаті обумовлених у договорі страхування випадків тощо. Страхова компанія перш ніж укласти договір страхування ризику, пов'язаного із невиконанням зобов'язань, перевіряє партнера страхувальника на предмет його надійності (аналізується його баланс, платоспроможність, фінансова стійкість, обсяг реалізації, склад і динаміка дебіторсько-кредиторської заборгованості, рентабельність, легітимність його господарської діяльності, наявність ліквідного майна тощо). Якщо ймовірність настання страхового випадку є великою, то договір страхування можуть не укласти або запропонувати не вигідні для страхувальника умови страхування. Серед усіх видів фінансових ризиків найнебезпечнішим є ризик втрати прибутку. Оскільки прибуток – це фінансовий результат діяльності будь-якого суб'єкта господарювання, то страхування від втрат прибутку як форма страхового захисту від втрат очікуваної користі є одним з найважливіших видів страхування;

– за сукупністю інструментів виділяють індивідуальний фінансовий ризик, портфельний фінансовий ризик: Коваленко Г. А.¹²⁴. У свою чергу, Шапкин А.С. Хохлов Н.¹²⁵ пропонує портфельні поділяти на систематичні та несистематичні фінансові ризики. Індивідуальний фінансовий ризик є властивим для конкретних фінансових операцій суб'єкта господарювання або конкретним фінансовим інструментам, що ним використовуються. У свою чергу, портфельний фінансовий ризик є характерним для певної сукупності фінансових операцій або фінансових інструментів суб'єкта господарювання. Основними видами портфельного ризику на підприємстві можуть виступати: ризик інвестиційного портфеля (сформованої сукупності цінних паперів), ризик кредитного портфеля (сформованої сукупності дебіторської заборгованості за наданим комерційного або споживчим

---

¹²⁴ Коваленко Л. О. Фінансовий менеджмент : [навч. посібн.] / Л. О. Коваленко, Л. М. Ремньова. – [3-тє вид., випр. і доп.]. – К. : Знання, 2008. – 483 с.

¹²⁵ Шапкин А. С. Экономические и финансовые риски оценка, управление, портфель инвестиций / А. С. Шапкин, В. А. Шапкин. — 8-е изд. — М.: Издательско-торговая корпорация «Дашков и Ко», 2012. — 544 с.

кредитом), ризик депозитного портфеля (сформованої сукупності депозитних рахунків підприємства в комерційних банках) та інші;

– *за джерелами виникнення*, які в свою чергу, поділяються на зовнішні (систематичні або ринкові) фінансові ризики та внутрішні (несистематичні або специфічні) фінансові ризики: Вітлінський В.В.¹²⁶, Загородній А.Г., Вознюк Г.Л.¹²⁷, Диба М.І.¹²⁸, Бланк І.А.¹²⁹, Коваленко Г. А.¹³⁰. Дана класифікація є доцільною в сучасних умовах господарювання і її виокремлюють більшість науковців, що спричинене рядом факторів не лише внутрішніх, а й зовнішніх, які безпосередньо не залежать від дій самого підприємства;

– *відповідно до форми організації господарської діяльності* виділяють авансовий та оборотний фінансовий ризик: Балабанов І.Т.¹³¹. Авансові ризики виникають при використанні авансової схеми оплати. Оборотний ризик характеризується дефіцитом фінансових ресурсів;

– *за об'єктом, що характеризується*, виділяють ризик окремої фінансової операції, ризик різних видів фінансової діяльності, ризик фінансової діяльності підприємства в цілому: Бланк І.А.¹³², Коваленко Г. А.¹³³. В залежності від обраного об'єкту, що характеризується, визначається й вид фінансового ризику, що у подальшому впливає на управління цим об'єктом;

– *за характером фінансових наслідків* виділяють ризик, що призводить тільки до економічних втрат, ризик, що призводить тільки до упущеної вигоди, ризик, що тягне як економічні втрати, так

---

¹²⁶ Вітлінський В.В. Концептуальні засади ризикології у фінансовій діяльності // Фінанси України. – К.: Преса України, 2003. – № 3. – С. 3–7.

¹²⁷ Загородній А.Г., Вознюк Г.Л. Фінансово-економічний словник. – Львів: Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2005. – 714 с.

¹²⁸ Диба М.І. Суть та види фінансових ризиків у системі ризик-менеджменту підприємства//Національний університет «Львівська політехніка». – 2008 с. 22-28.

¹²⁹ Бланк І.А. Финансовый менеджмент: Учебный курс / И.А. Бланк. — 2-е изд., перераб. и доп. — К.: Эльга, Ника-Центр, 2004. — 656 с.

¹³⁰ Коваленко Л. О. Фінансовий менеджмент : [навч. посібн.] / Л. О. Коваленко, Л. М. Ремньова. – [3-тє вид., випр. і доп.]. – К. : Знання, 2008. – 483 с.

¹³¹ Балабанов И.Т. Основы финансового менеджмента: учебное пособие / И.Т. Балабанов. – М.: Финансы и статистика, 2000. – 365 с.

¹³² Бланк И.А. Финансовый менеджмент: Учебный курс / И.А. Бланк. — 2-е изд., перераб. и доп. — К.: Эльга, Ника-Центр, 2004. — 656 с.

¹³³ Коваленко Л. О. Фінансовий менеджмент : [навч. посібн.] / Л. О. Коваленко, Л. М. Ремньова. – [3-тє вид., випр. і доп.]. – К. : Знання, 2008. – 483 с.

і додаткові прибутки: Бланк І.А.¹³⁴, Коваленко Г. А.¹³⁵. Погоджуємося з виділеннями таких видів фінансових ризиків та їх впливом на фінансову безпеку підприємства та формування його облікової політики, проте вважаємо, що дана ознака потребує свого уточнення;

– *за можливістю передбачення* виділяють прогнозований фінансовий ризик та непрогнозований фінансовий ризик: Бланк І.А.¹³⁶, Коваленко Г. А.¹³⁷. Саме дана ознака є важливою для запобігання, уникнення або мінімізації фінансових ризиків, адже прогнозований фінансовий ризик завжди легше попередити, ніж непрогнозований;

– *ризики, пов'язані з формуванням і управлінням портфелем цінних паперів*, виділяють систематичний (недиверсифікований), несистематичний (диверсифікований): Українська О. О.¹³⁸. Дана ознака є важливою при організації бухгалтерського обліку цінних паперів на підприємстві, адже надає інформацію щодо структури портфелю цінних паперів, від чого безпосередньо буде залежати облікове відображення даних об'єктів.

Виходячи з представленої характеристики класифікацій фінансових ризиків за різними ознаками, нами виявлено їх вплив на систему інформаційно-аналітичного забезпечення фінансової безпеки підприємства. Проте, ряд проаналізованих класифікацій є необґрунтованими з точки зору управління фінансовою безпекою підприємства, але пояснюють особливості її загроз.

У процесі аналізу класифікаційних ознак фінансових ризиків суб'єкта господарювання нами обґрунтовано, що в залежності від виду фінансового ризику визначатимуться особливості управління фінансовою безпекою підприємства.

Таким чином, представлена класифікація фінансових ризиків дозволяє ідентифікувати всі найбільш важливі види фінансових

---

¹³⁴ Бланк И.А. Финансовый менеджмент: Учебный курс / И.А. Бланк. — 2-е изд., перераб. и доп. — К.: Эльга, Ника-Центр, 2004. — 656 с.

¹³⁵ Коваленко Л. О. Финансовый менеджмент : [навч. посібн.] / Л. О. Коваленко, Л. М. Ремньова. — [3-тє вид., випр. і доп.]. — К. : Знання, 2008. — 483 с.

¹³⁶ Бланк И.А. Финансовый менеджмент: Учебный курс / И.А. Бланк. — 2-е изд., перераб. и доп. — К.: Эльга, Ника-Центр, 2004. — 656 с.

¹³⁷ Коваленко Л. О. Финансовый менеджмент : [навч. посібн.] / Л. О. Коваленко, Л. М. Ремньова. — [3-тє вид., випр. і доп.]. — К. : Знання, 2008. — 483 с.

¹³⁸ Українська О. О. Фінансові ризики суб'єктів господарювання: оцінка і зниження їх негативного впливу : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : 08.00.08 "Гроші, фінанси і кредит" / О. О. Українська. — Д., 2010. — 21 с.

ризиків суб'єкта господарювання, а це, в свою чергу, є позитивним моментом під час розробки заходів щодо мінімізації, запобігання чи уникнення фінансових ризиків у процесі здійснення діяльності з метою посилення фінансової безпеки суб'єкта господарювання. Також у процесі побудови даної класифікації фінансових ризиків за різними ознаками виявлено їх вплив на систему інформаційно-аналітичного забезпечення фінансової безпеки підприємства (для потреб стратегічного аналізу; за видами фінансових операцій; за купівельною спроможністю грошей; за вкладенням капіталу; за комплексністю; за рівнем можливих фінансових втрат; за характером прояву в часі або за тривалістю; за можливістю страхування; за сукупністю інструментів; за джерелами виникнення, які в свою чергу, поділяються на зовнішні (систематичні або ринкові) фінансові ризики та внутрішні (несистематичні або специфічні) фінансові ризики; відповідно до форми організації господарської діяльності; за об'єктом, що характеризується; за характером фінансових наслідків; за можливістю передбачення; ризики, пов'язані з формування і управлінням портфелем цінних паперів). У процесі аналізу класифікаційних ознак фінансових ризиків суб'єкта господарювання обґрунтовано, що в залежності від виду фінансового ризику визначатимуться особливості управління фінансовою безпекою підприємства. Представлена класифікація фінансових ризиків дозволяє ідентифікувати всі найбільш важливі види фінансових ризиків суб'єкта господарювання, а це, в свою чергу, є позитивним моментом під час розробки заходів щодо мінімізації, запобігання чи уникнення фінансових ризиків у процесі здійснення діяльності з метою посилення фінансової безпеки суб'єкта господарювання.

Крім того, розроблена класифікація фінансових ризиків дозволяє врахувати усі можливі фактори впливу на фінансову безпеку суб'єкта господарювання шляхом ідентифікації можливих наслідків представлених видів фінансових ризиків. Виходячи із вище зазначеного важливим для системи управління є не лише управління фінансовими ризиками підприємства, а й розробка заходів щодо їх мінімізації та удосконалення інформаційно-аналітичного забезпечення фінансової безпеки підприємств.

1.3. Обліково-аналітичне забезпечення управління фінансовою безпекою: обґрунтування інформаційно-комунікаційних зв'язків

Базою економічної безпеки національної економіки є фінансова безпека та сталий розвиток окремих суб'єктів господарювання, наприклад сільськогосподарських підприємств, від успішної діяльності яких, значною мірою, залежить формування бюджетів різних рівнів і можливість реалізації соціальних програм, що забезпечують гідні стандарти рівня життя населення. Найважливішою умовою для підтримки економічної безпеки є своєчасне виявлення загроз, пов'язаних з втратою позицій господарюючого суб'єкта на ринку і вибір тих напрямків його розвитку, які забезпечують фінансову безпеку. При цьому важливе значення має формування такої інформаційної системи, яка дозволить вибрати основні характеристики та індикатори розвитку підприємства, об'єктивно охарактеризувати його фінансовий стан, фінансову стійкість і здатність до розвитку. Формування інформаційної системи, яка базується на надійній та достовірній обліковій інформації, що дозволяє оперативно контролювати виробничі процеси, виявляти негативні тенденції і визначати перспективні напрямки розвитку, стає вирішальною умовою забезпечення економічної безпеки підприємства.

В сучасних умовах, коли ситуація в аграрному секторі характеризується фінансово-економічною нестабільністю, а діяльність господарюючих суб'єктів зазнає негативного впливу зовнішніх та внутрішніх чинників, важливого значення набуває питання фінансової безпеки підприємств.

Функціонування дієвої системи фінансової безпеки підприємства спроможне виявити та мінімізувати загрози його фінансової стійкості, платоспроможності, захистити його від фінансових втрат, і в подальшому забезпечити стабільну діяльність і розвиток в умовах конкурентного економічного стану. Це можливо, на нашу думку, за наявності належного інформаційного забезпечення управління фінансовою безпекою підприємств, основними складовими якого є системи обліку та аналізу.

Аналіз досліджень системи обліково-аналітичного забезпечення фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств, доцільно здійснювати в контексті таких напрямів: загрози та проблеми сучасного бізнесу, необхідність формування механізму фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств та розвиток її обліково-аналітичного забезпечення.

Проблеми та загрози сучасного аграрного виробництва та їх вплив на фінансову безпеку останнім часом досліджували: Дем'яненко М.Я., Гудзь О.Є., Чупіс А.В., Мікуліна О.М. та інші. Питання фінансової безпеки розглядались багатьма вченими. Так Барановський О.І., Бланк І. О., Єрмошенко М. М., Горячева К.С., Ареф'єва О. В., Пристемський О.С., Пономаренко О. Е., Єпіфанов А. О., та інші у своїх працях визначили зміст та завдання фінансової безпеки підприємств, здійснили аналіз форм і методів управління нею, обґрунтували основні критерії безпечного фінансового стану підприємства тощо. Дослідженню питань обліково-аналітичної системи підприємства присвятили свої праці такі вчені, як Баренгольц Я.М., Білуха М.Т, Олійник О.В., Свірко С.В., Бондар М.І., Лаговська О.А., Євдокимов В.В., Грицишен Д.О., Камінська Т.Г., Кірейцев Г.Г., Пушкар М.С., Правдюк Н.Л., Мулик Т.О. та інші. Поряд з цим, недостатньо дослідженими залишаються питання формування системи обліково-аналітичного забезпечення фінансової безпеки молокопереробних підприємств.

Сучасні умови господарювання сільськогосподарських підприємств характеризуються нестабільністю та невизначеністю, що призводить до зростання економічних та фінансових ризиків. Ситуація, що склалася в зазначеному секторі країни порушує надзвичайно актуальну проблему – формування механізму фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств та розроблення методики її оцінки. Аналіз результатів наукових досліджень показав, що стосовно до проблеми фінансової безпеки підприємств немає загальновизнаної методики її оцінки. Не достатньо дослідженні проблеми формування ефективної системи обліково-аналітичного забезпечення фінансової безпеки підприємств, яка б відповідала сучасним умовам бізнесу і гарантувала прийняття ефективних управлінських рішень. Все це і зумовило вибір автором напряму дослідження.

В сучасних умовах інформація виступає рушієм будь-якого бізнесу. Вона допомагає правильно оцінити умови бізнес середовища, усвідомити та сформувані цілі та завдання майбутньої діяльності та на цій основі прийняти ефективні управлінські рішення. Інформація є визначальним чинником, що характеризує рівень безпеки аграрного бізнесу. Висока поінформованість керівників та менеджерів про бізнес-процеси та загрози дозволяє мінімізувати ризики та забезпечити конкурентні переваги.

Для формування системи управління фінансовою безпекою підприємств необхідне відповідне інформаційне забезпечення на основі якого можна налагодити постійний моніторинг стану фінансової безпеки підприємств, оцінювати її рівень, визначати та аналізувати вплив тих чи інших чинників на стан фінансової безпеки. Без дієвої системи інформаційно-аналітичного забезпечення управління фінансовою безпекою буде неефективним.

В узагальненому розумінні поняття «інформація» можна визначити як відомості про осіб, предмети, факти, події, явища і процеси, тобто все те, що розширює уявлення про об'єкт дослідження. Метою інформаційного забезпечення є надання менеджерам, відповідальним за досягнення конкретних виробничих цілей, управлінської інформації. Під обліковою інформацією управління підприємством зазвичай розуміють сукупність даних про стан керованого об'єкта до і після виконання ним керуючих розпоряджень¹³⁹.

«Під інформаційним забезпеченням управління фінансовою безпекою, доцільно розуміти – функціональний комплекс, який забезпечує процес безперервного цілеспрямованого підбору відповідних інформаційних показників, необхідних для здійснення аналізу, планування й прийняття ефективних управлінських рішень за всіма аспектами фінансової безпеки підприємств. Зміст системи інформаційного забезпечення управління фінансовою безпекою підприємств, і зокрема, сільськогосподарських, визначається галузевими особливостями діяльності цих суб'єктів, їх організаційно-

---

¹³⁹ Людвенко Д.В. Особливості розвитку обліково-інформаційного забезпечення в управлінні аграрними підприємствами в сучасних умовах / Д.В. Людвенко // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.sworld.com.ua/index.php/ru/accounting-for-enterprises-c112/11919-c112-072>

правовою формою функціонування, обсягом і ступенем диверсифікації фінансової діяльності та іншими умовами»¹⁴⁰.

Система інформаційно-аналітичного забезпечення формується на базі: даних бухгалтерського, оперативного та статистичного обліку і звітності; галузевих показників діяльності підприємств-аналогів; звітів, планів і прогнозів, отриманих у процесах стратегічного, тактичного і оперативного планування, аналізу, контролю і бюджетування; оцінки загроз фінансовій безпеці підприємницької діяльності за джерелом, за рівнем тяжкості наслідків, за рівнем вірогідності, за сферою і джерелом виникнення, за тривалістю впливу, за ступенем розвитку, за ступенем напруженості тощо¹⁴¹.

Система інформаційно-аналітичного забезпечення фінансової безпеки підприємства має включати наступні завдання:

- визначення мети та основних задач інформаційно-аналітичного забезпечення фінансової безпеки, виходячи з місії, фінансових інтересів і завдань, що стоять перед підприємством;

- вибір із системи показників фінансової діяльності підприємства індикаторів, що характеризуватимуть кількісний стан фінансової безпеки підприємства;

- попереднє визначення сукупності чинників, що впливають на рівень фінансової безпеки підприємства;

- вибір або розрахунок порогових значень індикаторів фінансової безпеки підприємства;

- встановлення джерел інформації щодо стану фінансової діяльності підприємства;

- збирання і передавання для подальшої аналітичної обробки бухгалтерських, оперативних та статистичних даних щодо стану фінансової діяльності підприємства і чинників, що впливають на нього;

- оцінка достовірності, повноти і глибини надання інформації з фінансової діяльності за всіма визначеними показниками фінансової безпеки підприємства та чинниками-процесами (внутрішніми і

---

¹⁴⁰ Коваленко Л. О. Фінансовий менеджмент : [навч. посібн.] / Л. О. Коваленко, Л. М. Ремньова. – [3-тє вид., випр. і доп.]. – К. : Знання, 2008. – 483 с.

¹⁴¹ Лазарева А. П. Особливості розвитку обліково-інформаційного забезпечення в управлінні аграрними підприємствами в сучасних умовах / Д.В. Людвенко // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://конференция.com.ua/files/image/konf_13/doklad_13_7_28.pdf

зовнішніми), що впливають на її стан, попередня обробка отриманих даних;

- зведення обробленої інформації до комп'ютерних баз даних та їх постійне поповнення новою і ретроспективною інформацією;

- аналітична обробка індикаторів фінансової безпеки підприємства і оцінка рівня впливу чинників на стан фінансової безпеки підприємства (із застосуванням обчислювальної техніки), вибір з них найвпливовіших для наступного врахування при виробленні відповідних управлінських рішень щодо забезпечення фінансової безпеки підприємства;

- збирання у разі необхідності спеціальної інформації для подальшого проведення поглибленого аналізу конкретних загроз фінансової безпеки підприємства з виявленням чинників і рівня їхнього впливу на стан фінансової безпеки підприємства, оцінка рівня можливих загроз фінансовій безпеці підприємства¹⁴².

Метою інформаційно-аналітичного забезпечення фінансової безпеки підприємства, на нашу думку, є її підтримання на належному рівні, шляхом прийняття ефективних управлінських рішень.

В економічній літературі пропонується використовувати дві групи показників оцінки рівня фінансової безпеки підприємства:

- 1) показники, що характеризують стан фінансової безпеки підприємства на певний час;

- 2) показники, що характеризує сукупність чинників, що впливають на рівень фінансової безпеки.

Система показників фінансової безпеки підприємств має відповідати певним вимогам: базуватися на чинній бухгалтерській та статистичній звітності; бути оперативною для відповідного реагування на стан фінансової безпеки; характеризувати якісний та кількісний стан фінансової безпеки у статичній та динамічній формі; повно і комплексно охоплювати всі сторони фінансової діяльності підприємства, адекватно відображати фінансову діяльність підприємства¹⁴³.

Система інформаційно-аналітичного забезпечення є важливим елементом управління фінансовою безпекою підприємства,

---

¹⁴² Горячева К.С. Інформаційно-аналітичне забезпечення фінансової безпеки підприємства / К. С. Горячева // Актуальні проблеми економіки. — 2003. — №9. — С. 43-48.

¹⁴³ Горячева К.С. Інформаційно-аналітичне забезпечення фінансової безпеки підприємства / К. С. Горячева // Актуальні проблеми економіки. — 2003. — №9. — С. 43-48.

ефективна діяльність якої сприяє виявленню слабких сторін у фінансовій безпеці та виробленню правильних управлінських рішень щодо її належного забезпечення¹⁴⁴.

В інформаційній системі підприємства лівова частка припадає на обліково-аналітичну інформацію. При цьому важко не погодитись із Гнилицькою Л.В., яка зазначає, що обліково-аналітична інформація є інформаційним ресурсом управління системою безпеки підприємства, вона утворюється в процесі реалізації трьох функцій управління: обліку, аналізу та синтезу. При цьому облік є базою для аналізу, а результати аналізу, у свою чергу, є підставою для проведення синтезу та надання відомостей потенційному користувачеві цієї інформації¹⁴⁵.

Як свідчить практика, система обліково-аналітичного забезпечення відіграє важливу роль в управлінні підприємством в цілому, забезпечуючи взаємодію різних структурних підрозділів та реагуючи на зміни внутрішнього та зовнішнього середовища. Слід погодитись із Барановською С.П., що обліково-аналітична система виконує збір, опрацювання та оцінку всіх видів інформації, що використовується для прийняття управлінських рішень на макро- і макрорівнях¹⁴⁶.

В економічній літературі зустрічаються різні підходи до трактування терміну «обліково-аналітичне забезпечення».

Так, Безродна Т.М. під обліково-аналітичним забезпеченням розуміє – процес підготовки обліково-аналітичної інформації, забезпечення її кількості та якості. Термін “забезпечення”, на думку автора, означає виконання, гарантування здійснення процесу постачання обліково-аналітичної інформації системі управління¹⁴⁷.

---

¹⁴⁴ Лазарева А. П. Особливості розвитку обліково-інформаційного забезпечення в управлінні аграрними підприємствами в сучасних умовах / Д.В. Людвенко // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://конференция.com.ua/files/image/konf_13/doklad_13_7_28.pdf

¹⁴⁵ Гнилицька Л.В. Обліково-аналітична інформація як визначальний чинник забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарювання / Л.В. Гнилицька // Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. Науковий журнал. – Луганськ.: СНУ ім. В.Даля, 2011. – №3 (157). – С. 57-65.

¹⁴⁶ Барановська С.П. Обліково-аналітичне забезпечення як невід'ємна складова управління підприємством / С.П. Барановська // Бухгалтерський облік та аналіз. – 2012. – С. 8-11.

¹⁴⁷ Безродна Т.М. Обліково-аналітичне забезпечення управління підприємством: визначення сутності поняття [Електронний ресурс] / Т.М. Безродна // Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля № 10 (128) 2008. – Частина 2. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/VSunU/2008_10_2/bezrodna.pdf

На думку Вольської В.В., обліково-аналітичне забезпечення являє собою сукупність процесу збору, підготовки, реєстрації та зведення облікової інформації підприємств залежно від законодавчо встановленої системи ведення обліку, і проведеного на основі цієї інформації глибокого аналізу із застосуванням певних методів і прийомів ¹⁴⁸.

Юзва Р.П. під обліково-аналітичним забезпеченням управління розуміє – сукупність облікових і аналітичних процесів, об'єднаних у обліково-аналітичну систему та спрямованих на задоволення інформаційних потреб користувачів шляхом перетворення первинної інформації в узагальнюючу згідно з визначеними цілями, а також нормативно-правовим, методичним, організаційним, програмним, математичним, технічним та ергономічним забезпеченнями ¹⁴⁹.

З представлених визначень бачимо, що науковці в основному трактують термін «обліково-аналітичне забезпечення» як процес збору інформації за рахунок обліку та аналізу для цілей управління. Виходячи із цього під обліково-аналітичним забезпеченням управління фінансовою безпекою молокопереробних підприємств, ми розуміємо процес збору, підготовки, реєстрації та обробки обліково-аналітичної інформації та прийняття на її основі управлінських рішень направлених на забезпечення захисту фінансових інтересів підприємств на всіх рівнях його фінансових відносин від впливу внутрішніх і зовнішніх загроз.

Загалом зміст обліково-аналітичного забезпечення фінансової безпеки, визначається низкою факторів, серед яких галузеві особливості діяльності аграрних підприємств, організаційно-правова форма функціонування, обсяг і ступінь диверсифікації фінансово-господарської діяльності, інші об'єктивні та суб'єктивні фактори.

Формування ефективної системи обліково-аналітичного забезпечення фінансової безпеки підприємств передбачає виконання комплексу завдань. На нашу думку, до них необхідно віднести:

---

¹⁴⁸ Вольська В.В. Методичні підходи до обліково-аналітичного забезпечення та аудиту управлінської діяльності аграрних підприємств / В.В. Вольська // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. – 2012. – № 3 (24). – С. 83-88.

¹⁴⁹ Юзва Р.П. Обліково-аналітичне забезпечення управління діяльністю підприємств спиртової промисловості: автореф. дис. канд. екон. наук: 08.00.09 / Р.П. Юзва; Тернопільський національний економічний університет. – Т., 2011. – 20 с.

- достовірне та повне відображення в обліку та звітності даних, необхідних для оцінки стану та рівня фінансової безпеки підприємств;
- розробка критеріїв та порядку оцінки якості інформації, яка створюється у системі обліку та аналізу для ідентифікації та оцінки ризиків та загроз;
- визначення індикаторів фінансової безпеки підприємств та розробка системи моніторингу фінансової безпеки;
- діагностика фінансового стану підприємств з метою упередження фінансових ризиків, ідентифікації небезпек і загроз;
- прийняття управлінських рішень щодо доцільності діяльності з урахуванням виявлених загроз та небезпек;
- розробка заходів, направлених на забезпечення фінансової безпеки підприємства, як в короткостроковому, так і в довгостроковому періоді та контроль за їх виконанням.

«Сучасна система обліково-аналітичного забезпечення фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств потребує нового сутнісного наповнення як комплексу взаємодіючих та взаємопов'язаних методів, методик, процедур і моделей, призначених для обґрунтування прийняття управлінських рішень в сфері забезпечення фінансової безпеки підприємства. Вона має включати в себе усі без винятку інструменти обліку та аналізу з метою отримання синергетичного ефекту від їх системного застосування при: забезпеченні стабільного та стійкого фінансового стану підприємства; збалансуванні фінансово-матеріальних потоків і розрахункових відносин; нейтралізації впливу внутрішніх та зовнішніх загроз на фінансово-господарський стан підприємства; зниженні рівня інформаційного та фінансового ризику тощо»¹⁵⁰.

З позицій формування обліково-аналітичного забезпечення в управлінні фінансовою безпекою підприємств доцільно з'ясувати яким чином необхідно здійснювати збір інформації про можливі фінансові загрози та втрати, опрацювати та оцінювати цю інформацію з метою її використання для прийняття ефективних управлінських рішень з метою забезпечення стабільної діяльності підприємства.

---

¹⁵⁰ Гнилицька Л.В. Напрями удосконалення облікової системи з метою забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарювання / Л.В. Гнилицька // Комунальне господарство міст: Науково-технічний збірник. Серія: економічні науки. – Харків: Харківська національна

Зважаючи на зазначене, визначимо напрями оцінки та управління фінансовою безпекою, а на основі цього представимо порядок формування обліково-аналітичного забезпечення. Так, система оцінки фінансової безпеки сьогодні базується на показниках фінансового стану, які пропонуємо групувати наступним чином: показники фінансової стійкості; показники ділової активності; показники ліквідності.

Їх розрахунок показує стан фінансової безпеки та визначає напрями управління окремими об'єктами бухгалтерського обліку. Все це вимагає особливого підходу до представлення інформації. Проте важливим є не лише інформація про минулі періоди але й планова інформація для формування прогнозних показників фінансового стану та визначення напрямів підвищення рівня фінансової безпеки підприємств (рис. 1.4).

Як свідчать дослідження, облік створює інформаційні умови для здійснення основних функцій управління фінансовою безпекою. Підтримуємо точку зору¹⁵¹, що одним з важливих напрямів розвитку підприємства виступає «...створення дієвого механізму фінансової безпеки, яким є бухгалтерський облік.

Обґрунтовується це тим, що бухгалтерський облік є однією з основних функцій управління, спрямованою на забезпечення безпеки підприємства, і саме облік виключає можливість прямих розкрадань без встановлених законом наслідків, створює інформаційні умови для здійснення контролю за доцільністю і законністю використання ресурсів в превентивному, поточному і наступному режимах, сприяє запобіганню реалізації загроз, які зменшують економічну стійкість підприємств»¹⁵².

Обліково-інформаційне забезпечення має об'єктивно відображати стан підприємства на будь-який момент часу і з будь-яким рівнем деталізації, а також враховувати можливі загрози з боку зовнішнього середовища, про що наголошують Головай Н.М. і Пославська Л.І.¹⁵³

---

¹⁵¹ Диба М.І. Суть та види фінансових ризиків у системі ризик-менеджменту підприємства//Національний університет "Львівська політехніка". – 2008 с. 22-28.

¹⁵² Дикий А.П. Організація бухгалтерського обліку як інструмент забезпечення економічної безпеки підприємств: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. ек. наук : спец. 08.00.09 « бухгалтерський облік аналіз та аудит » / А.П. Дикий. – Житомир, 2009. – 23 с.

¹⁵³ Головай Н.М. Обліково-інформаційне забезпечення в управлінні економічною безпекою підприємства / Н.М. Головай, Л.І. Пославська // Всеукраїнський науково-виробничий журнал Бухгалтерський облік і аудит. – 2012. – № 10 (36) – С. 302 – 304.

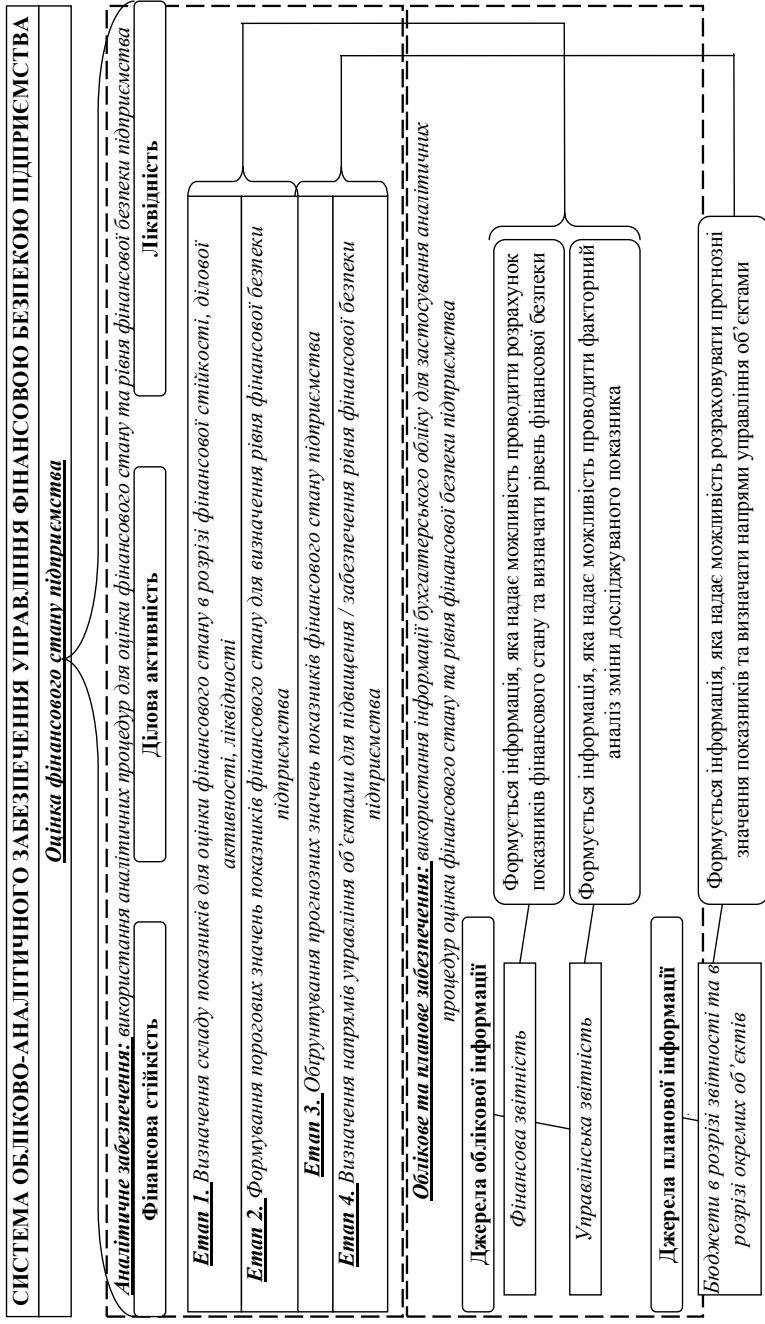

Рис. 1.4. Механізм формування обліково-аналітичного забезпечення управління фінансовою безпекою підприємств

В умовах фінансово-економічної нестабільності, антикризового управління, інформаційна база обліку поступово має доповнюватись іншими об'єктами. Це пояснюється тим, що система обліково-інформаційного забезпечення повинна відповідати на всі питання управління фінансовою безпекою.

На нашу думку, особлива увага в обліково-аналітичній системі має відводитись факторам, що справляють безпосередній вплив на фінансову безпеку підприємства, до яких можемо віднести стан фінансово-майнового потенціалу підприємства, фінансову стійкість, обсяги дебіторської і кредиторської заборгованості, кредитоспроможність і платоспроможність (ліквідність) підприємства, а також стан розрахунків із постачальниками, споживачами, конкурентами, тощо.

Обліково-аналітична інформація має точно та достовірно відображати в зовнішній та внутрішній звітності всі господарські операції, що пов'язані із вище перерахованими факторами, надавати користувачам інформацію про поточний та перспективний стан, динаміку розвитку та фінансовий стан підприємства, забезпечувати внутрішній контроль за діяльністю підприємства.

Таким чином для кожного підприємства актуальною виступає розробка і впровадження системи фінансової безпеки з урахуванням належного обліково-аналітичного забезпечення, яка буде сприяти стійкому розвитку підприємства та забезпечить максимальну ефективність його функціонування.

РОЗДІЛ 2

СУЧАСНИЙ СТАН ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВ

2.1. Методичні підходи до оцінки фінансового стану з метою забезпечення фінансової безпеки підприємств

На сьогодні, зважаючи на кризове становище вітчизняної економіки, більшість українських підприємств опинилися в умовах нестабільності та жорсткого конкурентного середовища. Така ситуація викликає необхідність уникнення фінансових прорахунків та застосування ефективних методів управління. Слід зазначити, що особливі вимоги висуваються до фінансового стану підприємства, зокрема, його фінансової стійкості, ділової активності, ліквідності та платоспроможності, як до стратегічного інструменту фінансової безпеки суб'єктів господарювання, підвищення їх інвестиційної привабливості. З огляду на це, управління фінансовим станом підприємств задля забезпечення фінансової безпеки набуває пріоритетного значення.

Розглянемо методичні підходи науковців до таких понять як – фінансова стійкість, ділова активність та ліквідність, які відіграють вирішальну роль у фінансовому стані підприємства та фінансової безпеки.

Окремі теоретичні та методичні аспекти управління фінансовою стійкістю підприємства, розглядаються в наукових працях провідних науковців України: І.О. Бланка, А.Е. Воронкової, Л.М. Докієнко, В.М. Кочеткова, Л.О. Лігоненко, Т.С. Унковської, Н.М. Ушакової, Ю. Ярошенка, Т. О. Мулик та інших, а також зарубіжних фахівців: М.С. Абрютіної, В.Г. Артеменка, Ван Хорна, Л.Т. Гіляровської, О.В. Єфімової, Д. Ірвіна, М.Н. Крейніної, О.С. Стоянової, А.Д. Шеремета та інших. Разом з тим, незважаючи на достатньо широке коло вчених, що вивчали проблеми фінансової стійкості, дане питання, на сьогодні, комплексно не досліджене в частині визначення універсальних показників фінансової стійкості, на основі розрахунку яких можна було б охарактеризувати рівень фінансової безпеки підприємства. Також слід відзначити, що є ряд питань, пов'язаних з розкриттям інформації про

фінансову стійкість у бухгалтерській звітності, та інформації, що відображає результати оцінки фінансової стійкості, яким, на сьогодні, також приділено не достатньо уваги.

«Слід зауважити, що основне завдання аналізу фінансової стійкості полягає у визначенні спроможності підприємства протистояти негативній дії різних факторів, що впливають на його фінансовий стан»¹⁵⁴. Результатом такого аналізу повинен бути висновок щодо його спроможності здійснювати господарську діяльність, отримувати прибуток в умовах економічної самостійності, а також вірогідність збереження такого стану підприємства»¹⁵⁵.

Тобто результати вивчення показників фінансової стійкості дозволяють оцінити фінансовий стан конкретного підприємства. На основі здійсненого аналізу праць вітчизняних та зарубіжних авторів, можемо узагальнити основні характеристики фінансової стійкості, які пропонуються авторами (табл. 2.1).

Таким чином, як видно з табл. 2.1, серед проаналізованих шістнадцяти джерел, фінансову стійкість автори розглядають з позицій наступних дев'яти підходів. Так, зокрема, найчастіше фінансову стійкість глумачать як один із показників фінансового стану господарюючого суб'єкта.

В свою чергу, фінансову стійкість характеризують з точки зору спроможності підприємства функціонувати та розвиватися, зберігати рівновагу своїх активів та пасивів у мінливому середовищі, такі автори як: Савицька Г.В.¹⁵⁶, Абрютіна М.С., Грачова А.В.¹⁵⁷, Бочаров В.В.¹⁵⁸. Натомість у працях В.Г. Артеменко, М.В. Беллендир¹⁵⁹ та М.І. Баканов, А.Д. Шеремет¹⁶⁰ трактується фінансова стійкість як характеристика, що свідчить про стабільне перевищення доходів над витратами, вільне маневрування коштами підприємства; головний компонент загальної стійкості підприємства.

---

¹⁵⁴ Савицкая Г.В. Анализ хозяйственной деятельности предприятия / Г.В. Савицкая. – Минск: Перспектива, 1997. – 498 с.

¹⁵⁵ Бутинець Ф.Ф. Економічний аналіз: Навч. посіб. – Житомир: ПП «Рута», 2003. – 680с.

¹⁵⁶ Савицкая Г.В. Анализ хозяйственной деятельности предприятия / Г.В. Савицкая. – Минск: Перспектива, 1997. – 498 с.

¹⁵⁷ Абрютіна М.С. Анализ финансово- экономической деятельности / М.С. Абрютіна, А.В. Грачева. – М.: ДИС, 1998. – 256 с.

¹⁵⁸ Бочаров В.В. Финансовый анализ: учеб. пособие / В.В. Бочаров. – СПб.: Питер, 2004. – 240 с.

¹⁵⁹ Артеменко В.Г. Финансовый анализ: учеб. пособие. – 2-е изд., перераб. и доп. / В.Г. Артеменко, М.В. Беллендир. – М.: Дело и Сервис, 1999. – 365 с.

¹⁶⁰ Баканов М.И. Теория экономического анализа / М.И. Баканов, А.Д. Шеремет. – М.: Финансы и статистика, 1981. – 218 с.

Підходи до характеристики фінансової стійкості

Підхід	Автор, джерело																	
	Селєзнева Н.Н., Іонова А.Ф. ¹⁶¹	Макарєва В.І., Андросова Л.В. ¹⁶²	Філімоненко О.С. ¹⁶³	Цал-Цалко Ю.С. ¹⁶⁴	Шеремет А.Д., Сайфулін Р.С. ¹⁶⁵	М.О. Кизим, В.А. Забродський, В.А. Зінченко, Ю.С. Копчак ¹⁶⁶	Савицька Г.В. ¹⁶⁷	Абрютина М.С., Грачова А.В. ¹⁶⁸	Бочаров В.В. ¹⁶⁹	Артеменко В.Г., Беллендир М.В. ¹⁷⁰	Баканов М.І., Шеремет А.Д. ¹⁷¹	Рубін Ю.Б., Солодкінін В.І. ¹⁷²	Махотнова Н.А. ¹⁷³	Довісенко Л.М. ¹⁷⁴	Шинєсі Г. ¹⁷⁵	Мішкін Ф. ¹⁷⁶	Різном	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	
Один із показників фінансового стану підприємства	+	+	+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4	

¹⁶¹ Селєзнева Н.Н. Финансовый анализ. Управление финансами / Н.Н. Селєзнева, А.Ф. Ионова. – М.: ЮНИТИ, 2003. – 639 с.

¹⁶² Макарєва В.І. Анализ хозяйственной деятельности организации / В.І. Макарєва, Л.В. Андросова. – М.: Финансы и статистика, 2004. – 262 с.

¹⁶³ Філімоненко О.С. Фінанси підприємства: [навч. посіб.] / О.С. Філімоненко. – К.: Вид-во «Ніка-Центр», 2002. – 359 с.

¹⁶⁴ Цал-Цалко Ю. С. Фінансовий аналіз : підручник / Ю. С. Цал-Цалко. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 566 с.

¹⁶⁵ Шеремет А.Д. Финансы предприятий / А.Д. Шеремет, Р.С. Сайфулин. – М.: ИНФРА-М, 1999. – 343 с.

¹⁶⁶ Оцінка і діагностика фінансової стійкості підприємства: моногр. / М.О. Кизим, В.А. Забродський, В.А. Зінченко, Ю.С. Копчак. – Х.: ІНЖЕК, 2003. – 144 с.

¹⁶⁷ Савицька Г.В. Анализ хозяйственной деятельности предприятия / Г.В. Савицькая. – Минск: Перспектива, 1997. – 498 с.

¹⁶⁸ Абрютина М.С. Анализ финансово-экономической деятельности / М.С. Абрютина, А.В. Грачева. – М.: ДИС, 1998. – 256 с.

¹⁶⁹ Бочаров В.В. Финансовый анализ: учеб. пособие / В.В. Бочаров. – СПб.: Питер, 2004. – 240 с.

¹⁷⁰ Артеменко В.Г. Финансовый анализ: учеб. пособие. – 2-е изд., перераб. и доп. / В.Г. Артеменко, М.В. Беллендир. – М.: Дело и Сервис, 1999. – 365 с.

¹⁷¹ Баканов М.И. Теория экономического анализа / М.И. Баканов, А.Д. Шеремет. – М.: Финансы и статистика, 1981. – 218 с.

¹⁷² Партин Г. О. Фінансові ризики підприємства та методи їх нейтралізації / Г. О. Партин, О. А. Бурба // Науковий вісник НЛТУ України. – 2010. – Вип. 20.9. – С. 215–220.

¹⁷³ Лахтіонова Л.А. Фінансовий аналіз суб'єктів господарювання: монографія / Л.А. Лахтіонова – К.: КНЕУ, 2001. – 387 с.

¹⁷⁴ Дикий А.П. Організація бухгалтерського обліку як інструмент забезпечення економічної безпеки підприємств: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. ек. наук: спец. 08.00.09 «бухгалтерський облік аналіз та аудит» / А.П. Дикий. – Житомир, 2009. – 23 с.

¹⁷⁵ Чібісова І.В. Механізм забезпечення фінансової безпеки підприємства / І.В. Чібісова, Є.М. Івашина // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/prer/2011_31/Chibis.pdf

¹⁷⁶ Холт Р. Н. Основы финансового менеджмента / Р. Н. Холт. – М. : Дело, 1993. – 128 с.

Продовження таблиці 2.1

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
Здатність підприємства функціонувати і розвиватися, зберігати рівновагу своїх активів і пасивів у мінливому середовищі	-	-	-	-	-	-	+	+	+	-	-	-	-	-	-	-	3
Характеристика, що свідчить про перевищення прибутків над витратами, вільне маневрування коштами підприємства; головний компонент загальної стійкості підприємства	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	2
Розглядається як рівнозначне поняття «фінансова стабільність» – відсутність системної фінансової кризи	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	+	2
Платоспроможність підприємства, здатність вчасно задовольнити платіжні вимоги своїх контрагентів	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Оцінювання стану капіталу підприємства у процесі кругообігу, його здатності до саморозвитку	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Забезпеченість запасів і витрат джерелами формування	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	1
Відповідність параметрів діяльності підприємства та розміщення його фінансових ресурсів критеріям позитивної характеристики фінансового стану	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-	1
Результат ефективного управління структурою капіталу, активів та грошових потоків підприємства	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	1

Однак, на думку американських вчених Г. Шинасі¹⁷⁷ та Ф. Мішкін¹⁷⁸ фінансова стійкість рівнозначна поняттю «фінансова стабільність», тобто відсутність системної фінансової кризи. Рідше, фінансова стійкість у проаналізованому переліку джерел розглядається як: платоспроможність підприємства, здатність вчасно задовольнити платіжні вимоги своїх контрагентів (зустрічається у праці А.Д. Шеремета, Р.С. Сайфуліна¹⁷⁹; оцінювання стану капіталу підприємства у процесі кругообігу, його здатності до саморозвитку (зустрічається в роботі М.О. Кизима, В.А. Забродського, В.А. Зінченко, Ю.С. Копчака¹⁸⁰); забезпеченість запасів і витрат джерелами формування (зустрічається у напрацюваннях Ю.Б. Рубіна, В.І. Солдаткіна¹⁸¹); відповідність параметрів діяльності підприємства та розміщення його фінансових ресурсів критеріям позитивної характеристики фінансового стану (зустрічається в дослідженні Н.А. Мамонтової¹⁸²); результат ефективного управління структурою капіталу, активів та грошових потоків підприємства (розглядається у праці Л.М. Докієнко¹⁸³).

Отже, з огляду на проведені дослідження характеристики фінансової стійкості, можна зробити висновок про неоднозначність підходів щодо трактування даної категорії. Однак, як було зазначено вище, дане поняття найчастіше розглядають з позиції запропонованої наступними авторами: Селезньова Н.Н., Іонова А.Ф.¹⁸⁴, Макар'єва В.І.,

---

¹⁷⁷ Schinasi G.J. Safeguarding financial stability: theory and practice / G.J. Schinasi. – Washington, D.C.: International Monetary Fund, 2005. 60.

¹⁷⁸ Mishkin F.S. Global Financial Instability: Framework, Events, Issues [Electronic resource] / F.S. Mishkin // Journal of Economic Perspectives. – 1999. – № 4. – Mode of access: <http://www.cepr.org/gei/6rep2.htm>.

¹⁷⁹ Шеремет А.Д. Финансы предприятий / А.Д. Шеремет, Р.С. Сайфулин. – М.: ИНФРА–М, 1999. – 343 с.

¹⁸⁰ Оцінка і діагностика фінансової стійкості підприємства: моногр. / М.О. Кизим, В.А. Забродський, В.А. Зінченко, Ю.С. Копчак. – Х.: ІНЖЕК, 2003. – 144 с.

¹⁸¹ Рубин Ю.Б. Инвестиционно-финансовый портфель / Ю.Б. Рубин, В.И. Солдаткин. – М.: СОМИНТЭК, 1993. – 397 с.

¹⁸² Мамонтова Н.А. Фінансова стійкість акціонерних підприємств і методи її забезпечення : автореф. дис. на здобуття на- ук. ступеня канд. екон. наук / Н.А. Мамонтова; НАН України, Ін-т. економ. прогноз. – К., 2001. – 16 с.

¹⁸³ Докієнко Л.М. Удосконалення процесу управління фінансовою стійкістю підприємств промисловості як необхідна передумова підвищення їх конкурентоздатності / Л.М. Докієнко // Вісник Національного університету водного господарства та природокористування. Зб. наук. праць. – 2004. – Вип. 4 (28). – С. 76-90.

¹⁸⁴ Селезнева Н.Н. Финансовый анализ. Управление финансами / Н.Н. Селезнева, А.Ф. Ионова. – М.: ЮНИТИ, 2003. – 639 с.

Андрєєва Л.В.¹⁸⁵, Філімоненко О.С.¹⁸⁶ та Цал-Цалко Ю.С.¹⁸⁷, на думку яких фінансова стійкість є одним із показників фінансового стану господарюючого суб'єкту.

В свою чергу, вважаємо за доцільне, трактувати фінансову стійкість не як окремих показник фінансового стану, а як узагальнюючу характеристику показників фінансового стану, що характеризують процес управління фінансовими ресурсами конкретного підприємства. Даний підхід підтверджується встановленою класифікацією фінансової стійкості. Зокрема, як зазначає А.Н. Жилкіна¹⁸⁸, фінансова стійкість поділяється на такі категорії: абсолютна стійкість; нормальна фінансова стійкість, нестійкий фінансовий стан та кризовий фінансовий стан.

Слід зазначити, що на сьогодні, існує також неоднозначність думок щодо оцінки фінансової стійкості. На основі проведеного дослідження було виділено основні підходи до оцінки фінансової стійкості підприємств, зокрема оцінка фінансової стійкості на основі: абсолютних показників; фінансових коефіцієнтів, застосування методів бальної оцінки для інтегральної оцінки фінансової стійкості підприємства; рейтингової оцінка фінансової стійкості підприємства та вивчення типу фінансової стійкості, а також на основі дослідження всіх характеристик і напрямів здійснення діяльності аналізованого підприємства.

Зокрема, в процесі оцінки фінансової стійкості на основі абсолютних показників, на думку М.Д. Білик¹⁸⁹ слід використовувати абсолютний показник наявності власних оборотних коштів. Однак, О.О. Шеремет¹⁹⁰, окрім зазначеного показника наявності власних оборотних коштів, пропонує розглядати також показники: наявності власних і довгострокових джерел формування запасів і затрат; загальної величини

---

¹⁸⁵ Макарьєва В.И. Анализ хозяйственной деятельности организации / В.И. Макарьєва, Л.В. Андреева. – М.: Финансы и статистика, 2004. – 262 с.

¹⁸⁶ Філімоненков О.С. Фінанси підприємства: [навч. посіб.] / О.С. Філімоненков. – К.: Вид-во «Ніка-Центр», 2002. – 359 с.

¹⁸⁷ Цал-Цалко Ю. С. Фінансовий аналіз : підручник / Ю. С. Цал-Цалко. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 566 с.

¹⁸⁸ Жилкіна А. Н. Управление финансами. Финансовый анализ предприятия: Учебник / А. Н. Жилкіна. – М. : Инфра – М, 2005. – 336 с.

¹⁸⁹ Білик М.Д. Фінансовий аналіз: Навч. посіб. / М.Д. Білик, О.В. Павловська, Н.М. Питуляк, Н.Ю. Невмержицька. – К.: КНЕУ, 2005. – 592 с.

¹⁹⁰ Шеремет О.О. Фінансовий аналіз: навчальний посібник. – К.: Кондор, 2005. – 196 с.

основних джерел формування запасів і затрат; надлишку або нестачі загальної величини основних джерел формування запасів.

В свою чергу, оцінка фінансової стійкості на основі фінансових показників, в літературі також зустрічається як оцінка фінансової стійкості на основі відносних показників є одним із найпоширеніших, найзручніших і простих з позиції розрахунку, підходів до оцінки фінансової стійкості підприємства. На основі проведеного дослідження, було виділено наступні відносні показники, що зазначають автори в літературних джерелах для оцінки фінансової стійкості (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Підходи щодо визначення відносних показників для оцінки фінансової стійкості, що зустрічаються в літературних джерелах

Показник	Автори, джерело						Разом
	М.Д. Білик, О.В. Павловська, Н.М. Припуляк, Н.Ю. Невмержицька ¹⁹¹	Л.А. Лахтіонова ¹⁹²	О.О. Шермет ¹⁹³	В.В. Ковалев, О.Н. Волкова ¹⁹⁴	Г.В. Савицька ¹⁹⁵	І.Н. Чуев ¹⁹⁶	
<i>I</i>	2	3	4	5	6	7	8
Фінансової незалежності	+	+	+	-	-	-	3
Фінансової залежності	+	+	+	+	+	+	6
Концентрації власного капіталу	-	-	-	+	+	-	2
Концентрації залученого капіталу	-	-	-	+	+	-	2
Автономії	+					+	2
Фінансового ризику	-	+	+				2
Самофінансування	-	+	-	-	-	-	1
Співвідношення мобільних та імобілізованих активів	-	+	-	-	-	-	1
Довгострокового залучення позикових коштів	+	+	+	-	-	-	3

¹⁹¹ Білик М.Д. Фінансовий аналіз: Навч. посіб. / М.Д. Білик, О.В. Павловська, Н.М. Припуляк, Н.Ю. Невмержицька. – К.: КНЕУ, 2005. – 592 с.

¹⁹² Лахтіонова Л.А. Фінансовий аналіз сільськогосподарських підприємств: навч. посібник / Л.А. Лахтіонова. – К.: КНЕУ, 2004. – 365 с.

¹⁹³ Шермет О.О. Фінансовий аналіз: навчальний посібник. – К.: Кондор, 2005. – 196 с.

¹⁹⁴ Ковалев В.В. Анализ хозяйственной деятельности предприятия: учебник / В.В. Ковалев, О.Н. Волкова. — М.: ООО “ТК Велби”, 2002. – 424 с.

¹⁹⁵ Савицька Г.В. Экономический анализ: учебник / Г.В. Савицкая – М.: Новое издание, 2005. – 651 с.

¹⁹⁶ Чуев И.Н. Комплексный экономический анализ хозяйственной деятельности: учебник для ВУЗов / И.Н. Чуев, Л.Н. Чуева. – М.: ИТК “Дашков и Ко”, 2006. – 368 с.

Продовження таблиці 2.2

1	2	3	4	5	6	7	8
Довгострокових зобов'язань	-	+	-	-	-	-	1
Поточних зобов'язань	-	+	-	-	+	-	2
Обслуговування боргу	-	+	-	-	-	-	1
Маневреності власного капіталу	+	+	+	+	-	+	5
Забезпечення запасів власними оборотними коштами	-	+	+	-	-	-	2
Маневреності робочого капіталу	-	+	-	-	-	-	1
Стабільності структури оборотних коштів	-	+	-	-	-	-	1
Індекс постійного активу	-	+	+	-	-	-	2
Реальної вартості основних засобів	-	+	+	-	-	-	2
Структури покриття довгострокових вкладень	-	-	-	+	-	-	1
Структури довгострокових джерел фінансування	-	-	-	+	-	-	1
Структури залучених засобів	-	-	-	+	-	-	1
Співвідношення власних і залучених засобів	-	-	-	+	-	+	2
Фінансового левериджу	-	+	-	+	+	-	3
Покриття	-	-	-	+	-	-	1
Фінансового ризику	+	-	+	-	+	+	4
Накопичення амортизації	-	-	+	-	-	-	1
Мобільності	-	-	+	-	-	-	1
Структури покриття довгострокових вкладень	+	-	-	-	-	-	1
Стійкого фінансування	-	-	-	-	+	-	1
Фінансової залежності капіталізованих джерел	-	-	-	-	+	-	1
Фінансової незалежності капіталізованих джерел	-	-	-	-	+	-	1
Покриття боргів власним капіталом	-	-	-	-	+	-	1

З даних, наведених в табл. 2.2, можна зробити висновок про неоднозначність думок авторів щодо системи показників, які використовуються для оцінки фінансової стійкості. Зокрема, огляд літератури показав відсутність чітко регламентованого набору фінансових показників для оцінки фінансової стійкості.

Кожен із авторів визначає склад відносних показників з власного бачення і лише деякі показники повторюються у літературних джерелах. Так, наприклад, частіше авторами пропонується при оцінці фінансової стійкості використовувати показники: фінансової залежності, маневреності власного капіталу, фінансового ризику, фінансового левериджу, показник довгострокового залучення позикових коштів та показник фінансової незалежності. Інші показники для оцінки фінансової стійкості, що

зазначені у проаналізованих джерелах зустрічаються рідше. Така ситуація ускладнює аналітичну роботу щодо оцінки фінансової стійкості, а існування великої кількості показників обумовлює проблему вибору найбільш пріоритетних для конкретного підприємства.

Зважаючи на це, виникає необхідність створення комплексної системи показників для оцінки фінансової стійкості, які не будуть повторювати один одного, адже багато із них знаходяться у функціональній залежності один від одного. Також слід звернути увагу на особливості діяльності підприємств, адже при оцінці фінансової стійкості потрібно враховувати галузеву специфіку для порівняння розрахованих показників для конкретного підприємства з середньогалузевими значеннями, які, в свою чергу, також складно отримати. Тобто існує вірогідність в неефективності оцінки фінансової стійкості, що обумовлено складністю підбору адекватної бази порівняння.

Враховуючи вищевикладене, важливо оцінювати фінансову стійкість підприємства, з тим щоб володіти інформацією про величину власного та залученого капіталу, збутову діяльність, наявність та погашення дебіторської заборгованості, шляхи та можливості зменшення собівартості продукції, тощо¹⁹⁷.

В сучасних умовах господарювання, є необхідною також, оцінка ділової активності. «Оцінка ділової активності підприємства посідає вагомe місце в економічному аналізі. Від об'єктивності та точності оцінки ділової активності залежить якість важливих та відповідальних управлінських рішень підприємства, які дають змогу не пристосовуватися до змін на ринку, а активно реагувати та впливати на них»¹⁹⁸.

Підвищення ділової активності призводить до більш ефективного використання економічного потенціалу, посилюючи фактори його подальшого зростання та є одним із чинників підвищення фінансової

---

¹⁹⁷ Мулик Т. О. Особливості діагностики фінансової стійкості підприємств України/Т.О. Мулик, А.В. Колісник// Східна Європа: Економіка, бізнес та управління. – Випуск 1 (12) 2018. – ДВНЗ «Придніпровська державна академія будівництва та архітектури». – С. 376-380.

¹⁹⁸ Мулик Т. О. Аналіз підходів до визначення сутності поняття «Ділова активність підприємства» та показників, що її характеризують / Т. О. Мулик, О. В. Навитанюк // Східна Європа: Економіка, бізнес та управління. – Випуск 2 (07) 2017. – ДВНЗ «Придніпровська державна академія будівництва та архітектури». С. 280-285.

безпеки. Економічне зростання, особливо в умовах глобальних кризових явищ, є універсальним засобом їх подолання та уникнення в майбутньому. Однак, таке зростання, є неможливим без відповідного сучасним вимогам, інформаційно-аналітичного забезпечення управлінських рішень по окремих аспектам ділової активності з наступною оцінкою їх ефективності. Управління діловою активністю займає першочергове місце серед комплексу управлінських завдань, і обумовлено тим, що передбачає зростання обсягів діяльності, отримання додаткових прибутків за умов ефективного управління цим процесом, активізації й стимулювання ділового середовища та забезпечує належне управління фінансовою безпекою.

Питання оцінки ділової активності піднімалися в працях вітчизняних дослідників: А. М. Турило, Т.А. Лахтіонова, Р.О. Костирко, М.Д. Білик, О.В. Павловська, Н.Ю. Невмержицька, Є.В. Мних, Н.М. Притуляк, В.О. Подольська, О.В. Яріш та ін.; та зарубіжних вчених-економістів: Д.А. Аакер, Е.Дж. Долан, К.Д. Кемпбел, Р.Дж. Кемпбел, Л.А. Беренстайн, А.Д. Шеремет, В.В. Ковальов, Г.В. Савицька, Р.С. Сайфулін та ін. Не применшуючи ролі дослідників та віддаючи належне напрацюванням в даній сфері слід зазначити, що механізм оцінки ділової активності, особливо в системі забезпечення управління фінансовою безпекою, є не розвиненим, що обумовлено існуванням різних підходів до визначення показників, які, в свою чергу, в основному, характеризують лише окремі аспекти. Тому дослідження та розробка комплексного механізму оцінки та обліково-аналітичного забезпечення управління діловою активністю в системі забезпечення управління фінансовою безпекою вітчизняних сільськогосподарських підприємств є актуальним завданням.

В першу чергу, слід розглянути сутність ділової активності як економічної категорії. Так, за економічним змістом ділову активність підприємств можна розглядати як у широкому, так і вузькому значенні. У широкому розумінні вона означає весь спектр зусиль підприємства, спрямованих на просування на ринках продукції, праці, капіталу¹⁹⁹.

В свою чергу, Заїкіна О. О.²⁰⁰ та Ковальов В. В.²⁰¹ вважають, що «ділова активність є важливою ринково-орієнтованою категорією. У

---

¹⁹⁹ Шеремет О.О. Фінансовий аналіз: навчальний посібник. – К.: Кондор, 2005. – 196 с.

²⁰⁰ Заїкіна О. О. Роль показників ділової активності в оцінці управління підприємством / О. О. Заїкіна // Харчова промисловість. – 2008. – № 7. – С. 144-148.

широкому розумінні означає весь спектр зусиль, спрямованих на просування підприємства на ринках продукції, праці, капіталу. У вузькому – означає його виробничу та комерційну діяльність, успішність вкладених зусиль, ресурсів, ефективність менеджменту». Але не можна акцентувати увагу лише на вузькому або на широкому визначенні ділової активності.

Так, на думку Коваленко Л. О. та Ремньова Л. М.²⁰², ділова активність підприємства – це комплексна характеристика, яка втілює різні аспекти діяльності підприємства, а тому визначається системою таких критеріїв, як місце підприємства на ринку конкретних товарів, географія ділових відносин, репутація підприємства як партнера, активність інноваційно-інвестиційної діяльності, конкурентоспроможність.

Щодо оцінки ділової активності, то Гарасюк О. А.²⁰³ зазначає, що ділова активність підприємства оцінюється сукупністю кількісних і якісних параметрів, серед яких зростання економічного потенціалу підприємств, обсяги поставок на експорт, імідж підприємства.

Аналіз підходів до поняття «ділова активність» інших науковців наведемо в таблиці 2.3.

Таблиця 2.3

Аналіз підходів до визначення поняття «ділова активність» підприємства

<i>Автор, джерело</i>	<i>Сутність категорії</i>
Анісімова О.М.	Ділова активність охоплює найважливіші сфери життєдіяльності підприємства: виробництво, фінанси, маркетинг, тому дає можливість оцінити внутрішню та зовнішню ефективність.
Кірейцев Г.Г.	Ділова активність – це процес вибору оптимального співвідношення між наборами економічних ресурсів та окремо між обсягами виробництва і різноманітних продуктів за допомогою цих ресурсів.
Л.О. Коваленко Л.О., Ремньова Л.М.	Ділова активність – це комплексна характеристика, яка втілює різні аспекти діяльності підприємства і визначається такими критеріями, як місце підприємства на ринку, репутація, інноваційно-інвестиційна діяльність, конкурентоспроможність.
Куриленко Т.П.	Ділова активність підприємства – це мотивований на макро- та мікрорівні процес управління ефективністю господарської діяльності суб'єктів економічних відносин.
Петренко М.І.	Головними якісними і кількісними критеріями ділової активності підприємства є: широта ринків збуту продукції, включаючи наявність поставчань на експорт, репутація підприємства, ступінь плану основних показників господарської діяльності

²⁰¹ Ковалёв В. В. Финансы организаций (предприятий) / В. В. Ковалёв. – М. : ТК Велби, Проспект, 2006. – 352 с.

²⁰² Коваленко Л. О. Финансовый менеджмент : [навч. посібн.] / Л. О. Коваленко, Л.

²⁰³ Гарасюк О. А. Проблеми щодо сутності поняття «ділова активність підприємства» / О. А. Гарасюк // Вісник КТУ. – 2010. – № 22. – С. 63.

Продовження таблиці 2.3

<i>Автор, джерело</i>	<i>Сутність категорії</i>
Ткачук Г.Ю.	Ділова активність – це економічна категорія, яка характеризує економічну діяльність підприємства з позицій внутрішніх його змін і виявляється через зміну її інтенсивності у часі
Цал-Цалко Ю. С.	Ділова активність підприємства формується за рахунок внутрішньої і зовнішньої ефективності. Внутрішня ефективність забезпечується організацією господарської діяльності, зовнішня – найкращим асортиментом готової продукції, товарів, робіт і послуг.
Шеремет А.Д.	Ділова активність означає зусилля, які підприємство докладає для виходу на ринок продукції, праці, капіталу, а при аналізі фінансово-господарської діяльності цей термін застосовується для характеристики поточної виробничої і комерційної діяльності.
Кашена Н.Б. Горошанська О.О. Польова Т.В	Ділова активність підприємства відображає ступінь його життєздатності в умовах нестабільної економіки, який залежить від застосовуваних керівництвом управлінських принципів, що проявляються через спектр реальних дій, спрямованих на динамічність розвитку суб'єкта господарювання і досягнення ним поставлених цілей та заданих програм.

Джерело: ²⁰⁴

Таким чином, огляд літературних джерел, дає підстави стверджувати про неоднозначність підходів до трактування категорії «ділова активність». Важливою складовою, на думку дослідників, ділової активності підприємства є аналіз його ринкової активності. Найбільш загальним вираженням темпів зміни ділової активності є «золоте правило економіки», яке характеризує даний процес як співвідношення темпів зростання чистого прибутку, доходу підприємства та його майна. Таким чином, дане правило спирається на характеристики ділової активності як категорії, що характеризує рівень ефективності використання вкладених ресурсів ²⁰⁵.

Слід також відзначити, що доцільним для розроблення власного підходу до оцінки ділової активності підприємств та розгляд існуючих методик. Так, зокрема, огляд літературних джерел дає підстави стверджувати про відсутність єдиної системи показників ділової активності. Зокрема, А.Д. Шеремет ²⁰⁶ та Г.В. Савицька ²⁰⁷ ототожнюють

²⁰⁴ Мулик Т. О. Аналіз підходів до визначення сутності поняття «Ділова активність підприємства» та показників, що її характеризують / Т. О. Мулик, О. В. Навитанюк // Східна Європа: Економіка, бізнес та управління. – Випуск 2 (07) 2017. – ДВНЗ «Придніпровська державна академія будівництва та архітектури». С. 280-285.

²⁰⁵ Мних Є. В. Економічний аналіз: підручн. – 2-ге вид., перероб. та доп. / Є. В. Мних. – К. : Центр навчальної літератури, 2005. – 472 с.

²⁰⁶ Шеремет О.О. Фінансовий аналіз: навчальний посібник. – К.: Кондор, 2005. – 196 с.

ділову активність і оборотність активів та зобов'язань та вважають за доцільне розраховувати: коефіцієнти оборотності капіталу, рентабельність та оборотність капіталу. В свою чергу, Р. Холт²⁰⁸ спирається на показники ефективності виробничої діяльності, які вимірюють прибутковість фірми і її здатність використовувати активи та пропонує розраховувати: прибутковість продажів, валовий прибуток, прибутковість активів, прибутковість капіталу, прибуток на акцію, показники виплати дивідендів і покриття відсотків, рентабельність капіталу. Однак, О.В. Єфимова²⁰⁹ при оцінці ділової активності звертає увагу на аналіз операційного циклу та вважає необхідним розраховувати наступні показники: період операційного циклу, обороту оборотних активів, середній період обороту грошових коштів і короткострокових фінансових вкладень. Натомість, на думку В. В. Ковальова²¹⁰, ділова активність комерційної організації проявляється в динамічності її розвитку. В.В. Ковальов²⁰⁷ у своїй праці пропонує розраховувати такі показники: оцінка ступеня виконання планів, норм, нормативів; коефіцієнт стійкості економічного зростання; оцінка динамічності розвитку фірми. Розглядає ділову активність через призму якісних показників, Л.І. Ушвицький²¹¹, який вважає, що доцільно розраховувати такі показники ділової активності: становище на ринку; ділова репутація; залежність компанії від великих постачальників. В свою чергу, Дж. К. Ван Хорн²¹² бачить методика оцінки ділової активності в розгляді питання про зовнішнє фінансування та зазначає наступні показники, що характеризують ділову активність: показники ліквідності; питомої ваги позикового капіталу, рентабельності, забезпеченості відсотків за кредитами. Проте, Ю. Бригхем²¹³ ділову активність оцінює

---

²⁰⁷ Савицкая Г.В. Экономический анализ: учебник / Г.В. Савицкая – М.: Новое издание, 2005. – 651 с.

²⁰⁸ Холт Р. Н. Основы финансового менеджмента / Р. Н. Холт. – М.: Дело, 1993. – 128 с.

²⁰⁹ Єфимова О. В. Анализ финансовой отчётности : [учеб. пособ.] / О. В. Ефимова, М.В. Мельник. – М.: Омега-Л, 2004. – 451 с.

²¹⁰ Ковалёв В. В. Финансы организаций (предприятий) / В. В. Ковалёв. – М.: ТК Велби, Проспект, 2006. – 352 с.

²¹¹ Ушвицкий Л.И. Совершенствование методики анализа платежеспособности и ликвидности организации / Ушвицкий Л.И., Савцова А.В., Малеева А.В. // Экономический анализ: теория и практика. – 2006. – № 17. – С. 21–28.

²¹² Дж. К. Ван Хорн Основы управления финансами / Хорн Ван Дж. К. – М.: Финансы и статистика, 2003. – 800 с.

²¹³ Бригхем Ю. А. Финансовый менеджмент : [учеб. пособ.] / Ю. А. Бригхем, Л. С. Гапенски. – М.: Финансы и статистика, 1999. – 429 с.

коефіцієнтами якості управління активами та наголошує на порівнянні отриманих коефіцієнтів зі середньогалузевими даними, а також пропонує розраховувати наступні показники для оцінки ділової активності: оборотність товарно-матеріальних запасів, середній термін інкасації, оборотність основних засобів, оборотність всіх активів.

Таким чином, аналіз підходів до оцінки ділової активності, які, на сьогодні, є в літературних джерелах, показав відсутність єдиної групи показників. Однак, розділяємо підхід до визначення показників ділової активності, запропонований Ф. Котлером, Г.В. Савицькою, А.В. Донцовою, А.А. Нікіфоровою, Е.В. Нікольською, Л.А. Лахтіоною, А.Д. Шереметом, Р.С. Сайфуліним, Е.В. Негашевою, які дотримуються єдиної точки зору стосовно того, що ділова активність підприємства у фінансовому аспекті виявляється, перш за все, в швидкості обороту засобів [214, 215, 216]. На їх думку, аналіз ділової активності полягає в дослідженні рівнів і динаміки всіляких фінансових коефіцієнтів оборотності, які є відносними показниками фінансових результатів діяльності підприємства.

В ході оцінки фінансового стану, важливо також оцінити ліквідність господарюючого суб'єкту, його платоспроможність, з метою забезпечення ефективної діяльності вітчизняних підприємств, в сучасних умовах розвитку кризових явищ та за умов підвищення конкурентного середовища.

Під ліквідністю підприємства розуміють його спроможність перетворювати свої активи на гроші для виконання всіх необхідних платежів у міру настання їх строку²¹⁷.

Під ліквідністю будь – якого активу розуміють його здатність перетворюватися на грошові кошти, а ступінь ліквідності визначається тривалістю періоду, протягом якого ця трансформація може бути здійснена. Чим коротший період, тим вища ліквідність даного виду активу²¹³.

---

²¹⁴ Лахтіонова Л.А. Уточнення поняття ліквідності суб'єкта економіки в ринкових умовах підприємницького господарювання // Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки – Черкаси: ЧДТУ. – 2007. – Вип. 22. – С.114-122.

²¹⁵ Пономаренко О. Е. Теоретичні аспекти фінансової безпеки підприємств / О. Е. Пономаренко. – Економіка розвитку. – 2010. – №1 (53) – С. 77–80.

²¹⁶ Уткин Э.А. Риск-менеджмент / Э.А. Уткин. — М.: ТАНДЕМ; ЭКМОС, 2002. — 288 с.

²¹⁷ Мулик Т. О. Аналіз господарської діяльності: навчальний посібник /Т. О. Мулик, О. А. Материнська, О. Л. Пльонсак. – Київ: Центр учбової літератури, 2017. – 288 с.

Вважається, що ступінь платоспроможності суб'єктів господарювання виражається через ліквідність їх балансу. Необхідність підтримання належного рівня ліквідності пояснюється потребою створення позитивного інвестиційного середовища конкретного підприємства, адже за допомогою результатів аналізу ліквідності підприємств можна оцінити фінансовий стан підприємства та рівень його фінансової безпеки. Однак, існуючі на сьогодні підходи до оцінки рівня ліквідності підприємств є узагальнюючими, що може призвести до прийняття неефективних управлінських рішень на підприємствах конкретної галузі, зокрема молокопереробної. З огляду на це, вважаємо за доцільне розглянути питання оцінки ліквідності, з огляду на особливості діяльності вітчизняних сільськогосподарських підприємств з метою створення системи показників для аналізу ліквідності та їх обліково-аналітичного забезпечення для конкретної групи підприємств.

Питання аналізу ліквідності та платоспроможності підприємств розглядалися у працях І.А. Бланка, В.В. Ковальова, О.Н. Волкової, А.В. Куліка, Л.А. Лахтіонової, О.В. Єфимової, К.В. Ізмайлової, М.Д. Білик, О.В. Павловської, Н.М. Притуляк, Н.Ю. Невмержицької, О.С. Філімоненкова, Г.Г. Кірейцева та ін.

Так, зокрема, на думку Г.Г. Кірейцева²¹⁸, «ліквідність у загальному розумінні означає здатність цінностей перетворюватися в грошові кошти та характеризується наявністю в підприємства ліквідних засобів у формі залишку грошей у касі, грошових коштів на рахунках у банку та тих елементів оборотних активів, що легко реалізуються. Ступінь ліквідності визначається тривалістю часового періоду, протягом якого ця трансформація може бути здійснена. Чим коротший період, тим вища ліквідність цього виду активів. Ліквідність є одним із аспектів платоспроможності, пов'язаної з перетворенням наявних засобів в таку форму, яка дозволяє виконати свої зобов'язання». Тобто, ліквідність можна розглядати як час, необхідний для продажу активу та як суму, одержану від продажу активу.

Зазначені аспекти, в ході аналізу ліквідності, є тісно пов'язані між собою, адже як зазначають М.Д. Білик, О.В. Павловської, Н.М. Притуляк,

---

²¹⁸ Кірейцев Г.Г. Фінансовий менеджмент [Текст] : навчальний посібник / Г.Г. Кірейцев – К. : ЦУЛ, 2002. – 496 с. – ISBN 978-966-8958-50-3.

Н.Ю. Невмержицької²¹⁹, часто можна продати актив дуже швидко за короткий час, але із значною знижкою в ціні.

В свою чергу, В.В. Ковальов та О.М. Волкова²²⁰ вважають, що ліквідність підприємства – це наявність у нього оборотних коштів в розмірі, теоретично достатньому для погашення короткострокових зобов'язань, навіть з порушенням термінів погашення, що передбачені контрактами.

На думку А.В. Кулик²²¹, ліквідність підприємства – здатність підприємства за будь-яких умов перетворювати свої активи в гроші без втрати своєї ринкової вартості, а також залучати кошти із зовнішніх джерел для виконання всіх своїх зобов'язань в строк і в повному обсязі, фінансувати свою діяльність і погашати непередбачені борги.

Натомість, Л.А. Лахтіонова²²² зазначає, що ліквідність суб'єкта господарювання – це здатність та швидкість перетворення оборотних активів у грошові кошти з метою погашення поточних зобов'язань як у міру надходження термінів їх сплати, так і прострочених боргів.

Однак, такі науковці як: О.В. Єфімова²²³, О.С. Філімоненков²²⁴, К.В. Измайлова²²⁵, І.А. Бланк²²⁶ ототожнюють поняття ліквідності та платоспроможності та зазначають, що ліквідність і платоспроможність – це здатність підприємства виконувати відповідні поточні та зовнішні зобов'язання.

Отже, незважаючи на те, що поняття ліквідності та платоспроможності є достатньо пов'язаними між собою, їх

---

²¹⁹ Білик М.Д. Фінансовий аналіз: Навч. посіб. / М.Д. Білик, О.В. Павловська, Н.М. Прутуляк, Н.Ю. Невмержицька. – К.: КНЕУ, 2005. – 592 с.

²²⁰ Ковалев В.В. Анализ хозяйственной деятельности предприятия: учебник / В.В. Ковалев, О.Н. Волкова. — М.: ООО “ТК Велби”, 2002. – 424 с.

²²¹ Кулик А. В. Проблеми організації та методики аналізу ліквідності і платоспроможності підприємств // Економіко-математичне моделювання соціально-економічних систем, Збірник наукових праць МННЦ ІТіС. – К.: – 2009. – Вип. 14. – С.300-332.

²²² Лахтіонова Л.А. Уточнення поняття ліквідності суб'єкта економіки в ринкових умовах підприємницького господарювання // Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки – Черкаси: ЧДТУ. – 2007. – Вип. 22. – С.114-122.

²²³ Єфімова О.В. Финансовый анализ: 3-е издание, переработанное и дополненное – М.: Издательство «Бухгалтерский учет», 1999. – 352 с.

²²⁴ Філімоненков О.С. Фінанси підприємства: [навч. посіб.] / О.С. Філімоненков. – К.: Вид-во «Ніка-Центр», 2002. – 359 с.

²²⁵ Измайлова К.В. Финансовый анализ: Навчальний посібник – 2-ге видання, стереотипне – К.: МАУП, 2001. – 152 с.

²²⁶ Бланк И. А. Финансовый менеджмент : учебник / И. А. Бланк – К. : Ника-Центр, Эльга, 2001. – 528 с

ототожнювати не можна. Адже, поняття ліквідність відображає наявність ліквідних активів, якими підприємство зможе погасити свої борги та розрахуватися за фінансовими зобов'язаннями навіть з порушенням термінів погашення, що передбачені контрактами, тобто таких статей активів, які можливо швидко реалізувати, перетворивши на готівкові або безготівкові кошти, а також усі види грошових коштів і короткострокових фінансових інвестицій. Таким чином, вважаємо поняття ліквідності ширшим за поняття платоспроможності, адже ліквідність відображає здатність підприємства розраховуватися зі своїми поточними зобов'язаннями своїми оборотними активами шляхом швидкого перетворення їх у гроші, а платоспроможність – лише наявними грошовими коштами та їх еквівалентами²²⁷.

Що стосується оцінки ліквідності, то, на сьогодні, зважаючи на огляд літературних джерел, можна стверджувати про існування різних коефіцієнтів, залежно від того, які види оборотних активів беруться до уваги. Так, зокрема, як зазначає П.А. Лайко²²⁸, аналіз ліквідності підприємства здійснюється за рахунок фінансових коефіцієнтів, які застосовуються для оцінки можливостей підприємства виконати свої короткострокові зобов'язання.

Таким чином, в результаті даного дослідження необхідно зазначити, що сучасні сільськогосподарські підприємства, функціонують в мінливому та рухливому середовищі. Паралельно із цим, їх діяльність характеризується нестачею інвестицій, значним зносом основних засобів, незначною конкурентоспроможністю продукції і не затребуваністю її на ринку, несучасними технологіями, тощо. Все це дає підстави стверджувати, що питання формування системи забезпечення фінансової безпеки підприємств, яке дасть змогу оцінювати її рівень, виявляти ризики та загрози фінансовій безпеці, досліджувати та проводити запобіжні заходи з метою їх мінімізації та усунення, є надзвичайно актуальним.

Важлива роль у виконанні цього завдання належить аналізу, за допомогою якого здійснюють дослідження економічних процесів, виявляють зміни в них, обраховують кількісне вираження факторів, що

---

²²⁷ Мулик Я.І. Ліквідність підприємств як елемент управління фінансовою безпекою: методичне та інформаційне забезпечення /Я.І. Мулик// Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики. Вінниця: РВВ ВНАУ. – № 4. – 2017 (20). – С. 42-52.

²²⁸ Лайко П.А. Фінанси підприємств [Текст] : навчальний посібник / П.А. Лайко, М.В. Мних – К.: Знання України, 2004. – 428 с. – ISBN 966-564- 323-8.

забезпечують зміни показників господарської діяльності, і на основі досліджень приймають ефективні управлінські рішення²²⁹.

На сьогодні, однією з найбільш вагомих проблем забезпечення фінансової безпеки підприємств є відсутність аналітичної роботи за оцінкою її надійності та рівня. Невміння оцінити стан фінансової безпеки, існуючі їй загрози, призводить до неможливості їх усунення, а відтак, є наслідком неефективної фінансової діяльності підприємств²²⁵.

2.2. Аналітична оцінка та методичне забезпечення показників фінансової стійкості, ділової активності та ліквідності в системі управління фінансовою безпекою підприємств

Аналітична оцінка фінансового стану є домінуючою при розробці та прийнятті економічно обґрунтованих рішень направлених на забезпечення фінансової безпеки підприємств. Сучасні умови діяльності сільськогосподарських підприємств, що супроводжуються сталими змінами законодавства, новими підходами до управління підприємствами, факторами впливу на аграрне виробництво, висувають нові правила до методичного забезпечення аналізу як важливої функції управління господарюючого суб'єкту. Існуюче методичне забезпечення показників фінансового аналізу на сільськогосподарських підприємствах потребує детального дослідження та його розроблення з метою забезпечення фінансової безпеки підприємств.

Вважаємо, що аналіз фінансової безпеки підприємств є процесом оцінки стану фінансової безпеки, виявлення впливу факторів на її рівень а також наявних та потенційних загроз фінансовій безпеці з метою прийняття ефективних управлінських рішень в системі забезпечення фінансової безпеки підприємств²³⁰.

---

²²⁹ Мулик Т. О. Методичний інструментарій аналізу фінансової безпеки підприємств в системі економічних аспектів виробництва біопалива /Т.О. Мулик, Я.І. Мулик// Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики. Вінниця: РВВ ВНАУ. – № 9. – 2016 (13). – С. 91-102.

²³⁰ Мулик Т. О. Методичний інструментарій аналізу фінансової безпеки підприємств в системі економічних аспектів виробництва біопалива /Т.О. Мулик, Я.І. Мулик// Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики. Вінниця: РВВ ВНАУ. – № 9. – 2016 (13). – С. 91-102.

Дослідження показало, що існування особливостей діяльності сільськогосподарських підприємств потребують наявності спеціального комплексу показників, адаптованих до галузевих особливостей. З огляду на це, вважаємо за доцільне оцінку фінансової стійкості здійснювати за наступною розробленою комплексною системою показників (табл. 2.4).

Отже, в таблиці 2.4, було запропоновано комплексну систему показників для дослідження фінансової стійкості сільськогосподарських підприємств, яка відображає діяльність суб'єкта господарювання. Зокрема, пропонуємо розраховувати наступні показники:

- коефіцієнт забезпеченості власними коштами – відображає рівень оборотних коштів, що фінансуються за рахунок власних джерел;
- коефіцієнт маневреності власних коштів – відображає частку власних оборотних коштів в структурі власного капіталу;
- коефіцієнт автономії – дає можливість оцінити частку коштів, вкладених власниками підприємства в загальну вартість майна;
- коефіцієнт співвідношення позикових і власних коштів – дає змогу оцінити структуру фінансових ресурсів;
- коефіцієнт ефективності використання власних коштів – характеризує рівень прибутку, отриманого на 1 грн. власних коштів;
- коефіцієнт використання фінансових ресурсів – дає можливість визначити період, за який одержаний прибуток може компенсувати вартість майна.

Розроблений підхід до методичного та обліково-аналітичного забезпечення управління фінансовою безпекою передбачає розрахунок зазначених показників не лише на дату балансу, але й їх прогнозних значень, виходячи з планових значень складових розрахунку показників фінансової стійкості. Зокрема, нами запропоновано визначення прогнозних показників, як при використанні планових значень так і при використанні їх зміни, тобто майбутнього відхилення.

Таким чином, останній підхід, дозволить не лише визначити прогнозне значення, але й може застосовуватися для складання прогнозних значень величин, які використовуються для розрахунку. Так, наприклад, для управління фінансовою стійкістю аналітику та керівнику необхідно знати, на скільки гривень необхідно збільшити або зменшити одну з величин, для отримання позитивного значення коефіцієнту.

Таблиця 2.4

Модель методичного та обліково-аналітичного забезпечення оцінки фінансової стійкості в системі управління фінансовою безпекою

Коефіцієнти фінансової стійкості		ефективності використання		використання	
забезпеченості власними коштами		маневреності власних коштів		фінансових ресурсів	
автономії		споводження позикових і власних коштів		власних коштів	
Розрахунок					
$K_3 = \frac{BK - HA}{OA}, \text{ де}$ BK – власний капітал; HA – оборотні активи; OA – оборотні активи	$K_M = \frac{BK - HA}{BK}, \text{ де}$ BK – власний капітал; HA – оборотні активи	$Ka = \frac{BK}{WB}, \text{ де}$ BK – власний капітал; WB – валюта балансу	$K_{сп} = \frac{ПК}{ВК}, \text{ де}$ ПК – позикові кошти; ВК – власні кошти	$K_{вфр} = \frac{П}{WB}, \text{ де}$ П – чистий прибуток; WB – власний капітал	$K_{вфр} = \frac{П}{WB}, \text{ де}$ П – чистий прибуток; WB – валюта балансу
Інформаційне забезпечення					
Варіант 1: розрахунок здійснюється на дату звітності					
Ф 1: ВК (ряд.1.400); НА (ряд.1095); ОА (ряд.1195)	Ф 1: ВК (ряд.1400); НА (ряд.1095)	Ф 1: ВК (ряд.1165); ПК (ряд.1.595+ряд.1.695);	Ф 1: ЧП (ряд.1420); ВК (ряд.1400)	Ф 1: П (ряд.1.420); WB (ряд.1.300)	
Варіант 2: розрахунок здійснюється на певну дату					
Сальдо рахунків: ВК (4 клас), НА (1 клас), ОА (2 клас)	Сальдо рахунків: ВК (4 клас), НА (1 клас)	Сальдо рахунків: Вк (3 клас), Пк (5 та 6 класи)	Сальдо рахунків: ВК (4 клас)	Сальдо рахунків: ВК (4 клас), ЧП (рах.44)	Сальдо рахунків: П (44 рахунок)
Варіант 3: розрахунок здійснюється на прогнозу дату					
1. На основі планових показників, які формуються в бюджетних компаніях					
2. На основі визначення зміни об'єкту в майбутньому, що передбачено бюджетом					
$K_{м.п} = 1 - \frac{HA}{BK + \Delta BK}, \text{ де}$ HA – змінна вартість оборотних активів; $K_{з.п} = K_3 + \frac{\Delta HA + \Delta BK}{OA}, \text{ де}$ HA – змінна вартість оборотних активів; BK – змінна вартість власного капіталу	$K_{м.п} = \frac{1}{WB + \frac{1}{WB}}, \text{ де}$ WB – темп приросту валюти балансу	$K_{сп.п} = K_{сп} + \frac{\Delta ПК}{WB}, \text{ де}$ ПК – змінні власних коштів; $K_{сп.п} = K_{сп} + \frac{1}{WB + \frac{1}{WB}}, \text{ де}$ WB – темп приросту власних коштів	$K_{вк.п} = K_{вк} + \frac{\Delta ПК}{WB}, \text{ де}$ ПК – змінні власних коштів; $K_{вк.п} = K_{вк} + \frac{1}{WB + \frac{1}{WB}}, \text{ де}$ WB – темп приросту власного капіталу	$K_{вфр.п} = K_{вфр} + \frac{\Delta БП}{WB}, \text{ де}$ БП – змінна вартість балансу	$K_{вфр.п} = K_{вфр} + \frac{\Delta БП}{WB}, \text{ де}$ БП – змінна вартість балансу

Це дозволить підвищити ефективність управління фінансовою безпекою сільськогосподарських підприємств, адже на основі прогнозних розрахунків керівник в змозі розробити комплекс заходів для поліпшення ситуації на підприємстві. В свою чергу дасть можливість розробити комплекс заходів пов'язаний з управлінням об'єктами, які виступають об'єктами бухгалтерського обліку.

На основі даних фінансової звітності сільськогосподарських підприємств нами були розраховані зазначенні показники. В першу чергу слід розрахувати коефіцієнт співвідношення позикових та власних коштів. Слід зазначити, що максимальним допустимим значенням показника співвідношення позикових і власних коштів є 1, що означає рівність позикових і власних коштів.

За даними проведеного аналізу, що наведено в додатку Г.2, можна зобразити наочно зміну коефіцієнту співвідношення позикових і власних коштів на вітчизняних сільськогосподарських підприємствах протягом 2015-2017 років, наведених на рис. 2.1.

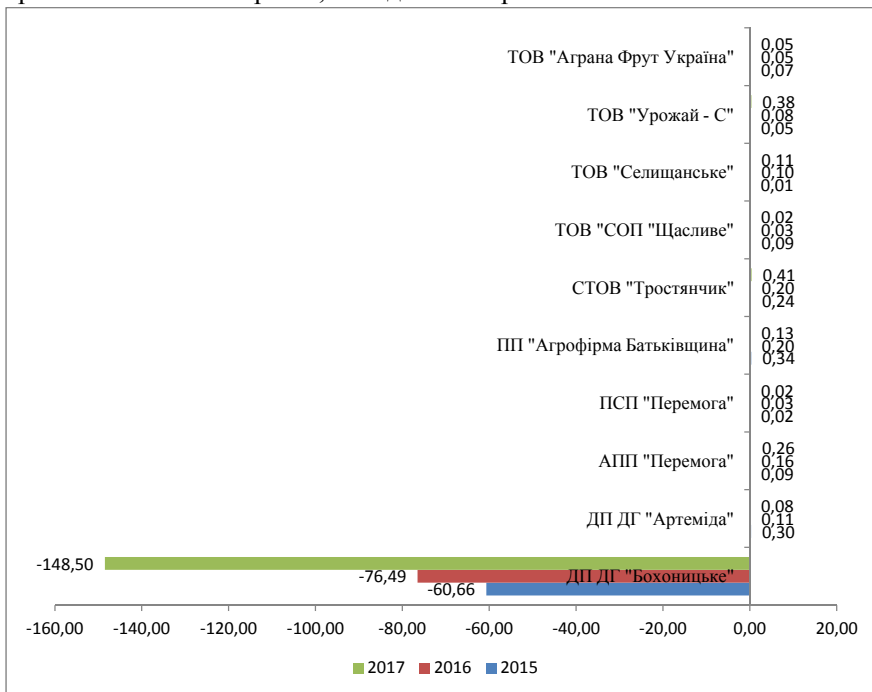

Рис. 2.1. Аналіз співвідношення залучених і власних коштів на досліджуваних сільськогосподарських підприємствах за період 2015- 2017 рр.

Отже, коефіцієнт співвідношення залучених і власних коштів у 2017 році, порівняно з 2015 та 2016 роком збільшився на таких підприємствах: АПП «Перемога» (0,17 та 0,1), СТОВ «Тростянчик» (0,1 та 0,01), ТОВ «Урожай – С» (0,34 та 0,3). На всіх інших підприємствах спостерігається – зменшення даного показника. Так, на ДП ДГ «Артеміда» він зменшився відповідно на 0,22 та 0,03; на ПП «Агрофірма Батьківщина» на 0,21 та 0,07; на ТОВ «СОП «Щасливе» на 0,07 та 0,01; на ТОВ «Агрона Фрут Україна» на 0,03 та 0,01. Від’ємне значення даного коефіцієнта характерне для ДП ДГ «Бохоницьке» і за досліджуваній період рівень залучених коштів зростає, що свідчить проте, що суб’єкт господарювання у своїй діяльності залучає лише позичені кошти, власні – відсутні.

Зростання показника в динаміці свідчить про збільшення залежності підприємства від зовнішніх інвесторів і кредиторів: це стосується : АПП "Перемога", СТОВ "Тростянчик", ТОВ "Урожай – С". Слід зазначити, що значення цього коефіцієнту залежить від рівня інфляції та галузевих особливостей.

Наступним показником, який доцільно розрахувати для оцінки фінансової стійкості є коефіцієнт автономії. Нормальним мінімальним значенням даного показника вважається 0,5, що свідчить про забезпеченість позикових коштів власними, тобто якщо підприємство реалізує власне майно, воно матиме змогу погасити свої зобов’язання. Проте, слід враховувати галузеву специфіку аналізованих підприємств, в даному випадку сільськогосподарські підприємства повинні мати більші значення коефіцієнту автономії ніж, наприклад, підприємства торгівлі, що обумовлено більшою часткою необоротних активів виробничих підприємств в структурі балансу. Слід також зазначити, що показник фінансової залежності перебуває у функціональній залежності від показника автономії, тобто є оберненим до коефіцієнту автономії.

Розраховані показники автономії досліджуваних сільськогосподарських підприємств за період 2015-2017 років наведено у вигляді діаграми (рис. 2.2).

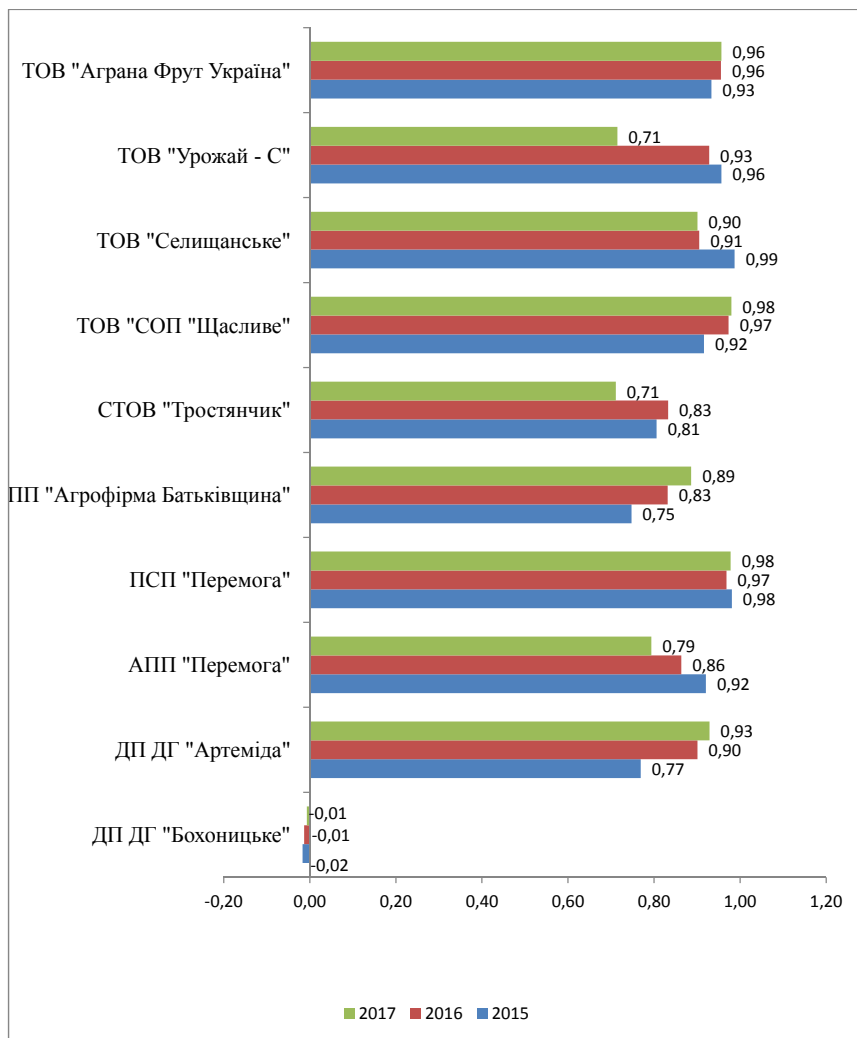

Рис. 2.2. Зміна коефіцієнту автономії на досліджуваних сільськогосподарських підприємствах за період 2015- 2017 рр.

З огляду на дані наведені на рис. 2.2, можна зробити наступні висновки. В першу чергу, слід зазначити, що в 2017 році, порівняно з 2015 та 2016 роками., коефіцієнт автономії збільшився на підприємствах: ДП ДГ «Артеміда» (0,16 та 0,03), ПСП «Перемога» (0,001 та 0,01), ПП «Агрофірма Батьківщина» (0,14 та 0,05), ТОВ «СОП

«Щасливе» (0,06 та 0,01), ТОВ «Агрона Фрут Україна» (0,02 та 0,001). Зменшення даного показника характерно для АПП «Перемога» (0,13 та 0,07), СТОВ «Тростяничук» (0,09 та 0,12), ТОВ «Селищанське» (0,13 та 0,07), ТОВ «Урожай С» (0,24 та 0,21). Не дивлячись на зменшення даного показника в динаміці, він все одно на всіх досліджуваних сільськогосподарських підприємствах більший нормативного значення ($\leq 0,5$), що позитивно характеризує дані підприємства і свідчить про використання у діяльності значної частки власних коштів (крім ДП ДГ «Бохоницьке»). Для ДП ДГ «Бохоницьке» характерно те, що даний показник має від'ємне значення, що підверджує використання у власній діяльності залучених коштів.

Наступним показником є коефіцієнт маневреності власних коштів. Зміна даного показника на досліджуваних сільськогосподарських підприємствах України за період 2015-2017 рр. наведено у вигляді діаграми (рис. 2.3).

Отже, коефіцієнт маневреності власних коштів протягом досліджуваного періоду на всіх підприємствах коливається в межах 0 та 1 (крім ДП ДГ «Бохоницьке»). Чітких рекомендацій у значенні цього коефіцієнта немає, але вважається, що воно повинно бути не менше 0,2. Тобто значення коефіцієнта по досліджуваних підприємствах сягає норми, що свідчить про достатню кількість власних коштів для здійснення діяльності. Виключенням слугує ДП ДГ «Бохоницьке», оскільки дане підприємство взагалі немає в наявності власних коштів, навпаки на підприємстві спостерігається їх брак.

Даний показник має тенденцію до збільшення в 2017 році порівняно із 2015 та 2016 роками: ДП ДГ «Артеміда» (0,16 та 0,01), ТОВ «СОП «Щасливе» (0,13 та 0,11), ТОВ «Селищанське» (0,03 (в 2015 р.)), ТОВ «Агрона Фрут Україна» (0,05 (в 2016 р.)). Зменшення даного показника в динаміці характерно для: АПП «Перемога» (0,06 та 0,03), ПСП «Перемога» (0,16 та 0,22), ПП «Агрофірма Батьківщина» (0,07 та 0,02), СТОВ «Тростяничук» (0,2 та 0,31), ТОВ «Урожай – С» (0,06 та 0,05).

Наступним показником є коефіцієнт ефективності використання власних коштів. Встановленим нормальним значенням цього коефіцієнта є значення не менше 0,4. Зміна показника ефективності використання власних коштів на сільськогосподарських підприємствах за період 2015-2017 рр. відображено у вигляді діаграми (рис. 2.4).

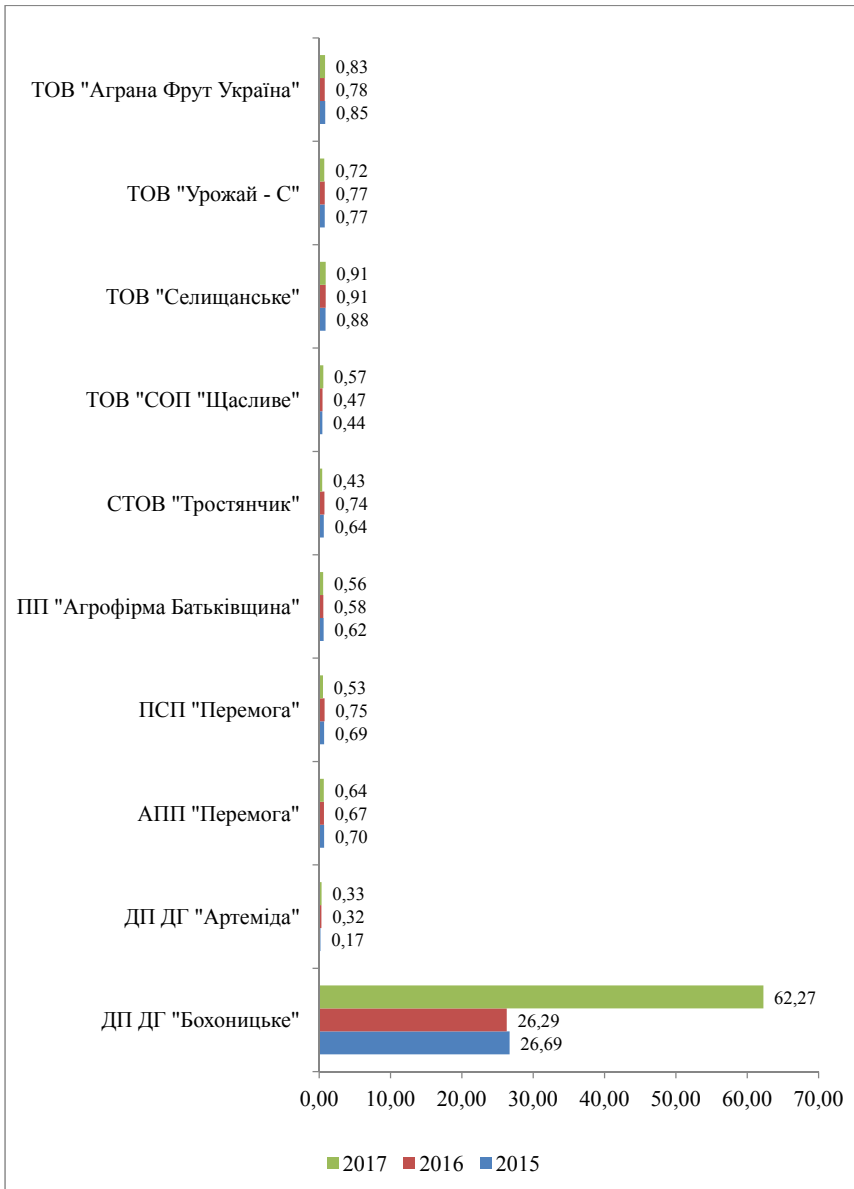

Рис. 2.3. Зміна коефіцієнту маневреності власних коштів на досліджуваних сільськогосподарських підприємствах за період 2015- 2017 рр.

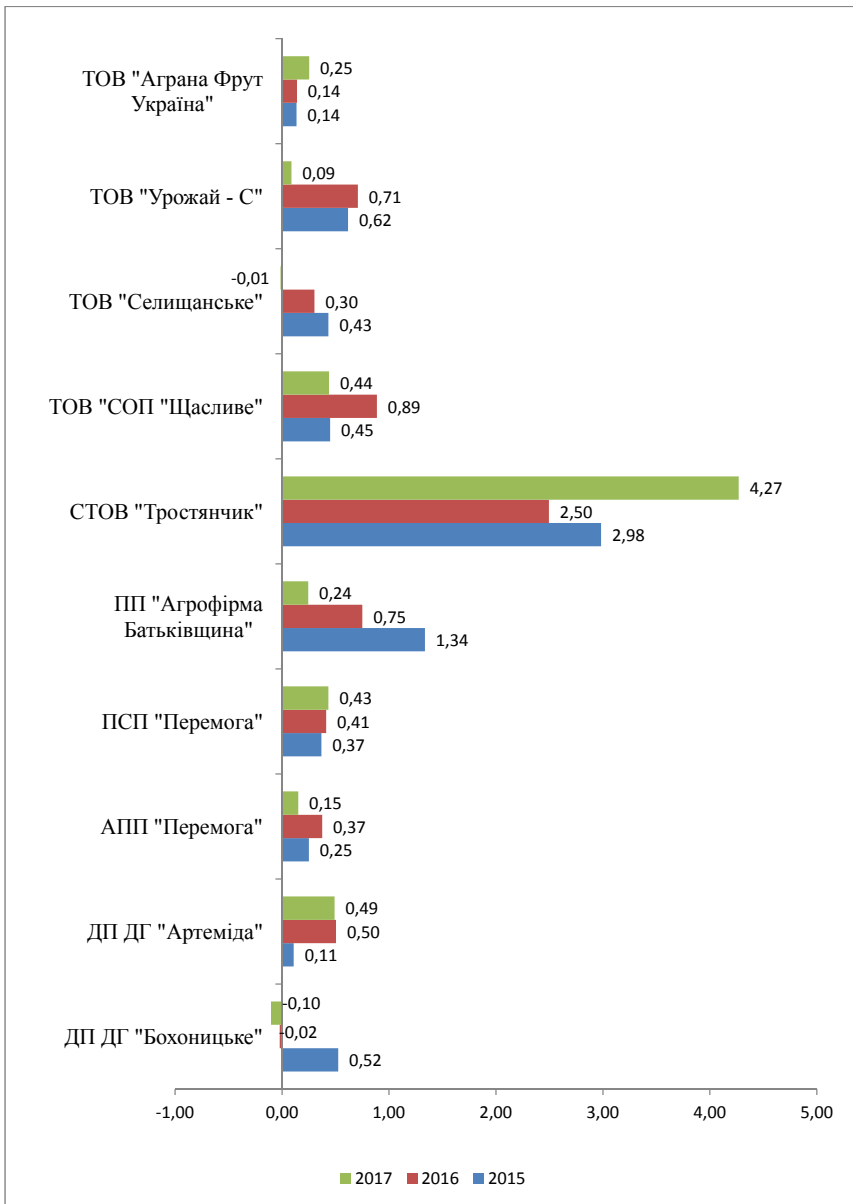

Рис. 2.4. Зміна коефіцієнту ефективності використання власних коштів досліджуваних сільськогосподарських підприємств за період 2015- 2017 рр.

Як видно, з даних наведених на рис. 2.4 в 2017 році, порівняно з 2015 та 2016 роками, коефіцієнт ефективності використання власних коштів більше нормативного значення на таких підприємствах: ДП ДГ Артеміда (0,49), ПСП «Перемога» (0,43), СТОВ «Тростяничик (4,27), ТОВ «СОП «Щасливе» (0,44). На інших досліджуваних підприємствах в 2017 р. даний показник нижче нормативного значення, що свідчить про низьку ефективність використання власних коштів.

Даний показник має тенденцію до зростання за період дослідження на таких підприємствах: ДП ДГ «Артеміда» (0,38 (в 2015 р.), ПСП «Перемога» (0,07 та 0,02), СТОВ «Тростяничик» (1,29 та 1,77), ТОВ «Агрона Фрут Україна» (0,12 та 0,11). Тенденція до зменшення спостерігається на таких підприємствах: ДП ДГ «Бохоницьке» (0,63 та 0,08), ДП ДГ «Артеміда» (0,01 (в 2016 р.), АПП «Перемога» (0,1 та 0,22), ПП «Агрофірма «Батьківщина» (1,09 та 0,51), ТОВ «СОП «Щасливе» (0,01 та 0,45), ТОВ «Селищанське» (0,45 та 0,32), ТОВ «Урожай – С» (0,53 та 0,62).

Одним із показників, що дає змогу оцінити фінансову стійкість підприємства є коефіцієнт використання фінансових ресурсів (усього майна). Однак, нормативного числового значення для коефіцієнту використання фінансових ресурсів (усього майна) немає, проте, вважається позитивним його збільшення порівняно з попередніми періодами.

Зміну коефіцієнту використання фінансових ресурсів (усього майна) підприємств молокопереробної промисловості подано у вигляді діаграм та зображено на рис. 2.5.

З огляду на розраховані значення коефіцієнту використання фінансових ресурсів (усього майна) для сільськогосподарських підприємств України за період 2015-2017 роки, можна зробити наступні висновки. Так, у 2017 році, порівняно з 2015 та 2016 роками, коефіцієнт використання фінансових ресурсів (усього майна) збільшився на таких підприємствах, як ДП ДГ «Бохоницьке» (0,28 та 0,04), ДП ДГ «Артеміда» (0,14 та 0,01), ТОВ «СОП «Щасливе» (0,06 (2015 р.), ТОВ «Агрона Фрут Україна» (0,11 та 0,12), на інших підприємствах спостерігається зменшення даного показника: АПП «Перемога» (0,08 та 0,14), ПП «Агрофірма «Батьківщина» (0,5 та 0,24), СТОВ «Тростяничик» (0,22 та 0,23), ТОВ «СОП «Щасливе» (0,16 (2016 р.), ТОВ «Селищанське» (0,39 та 0,26), ТОВ «Урожай – С» (0,41 та 0,46).

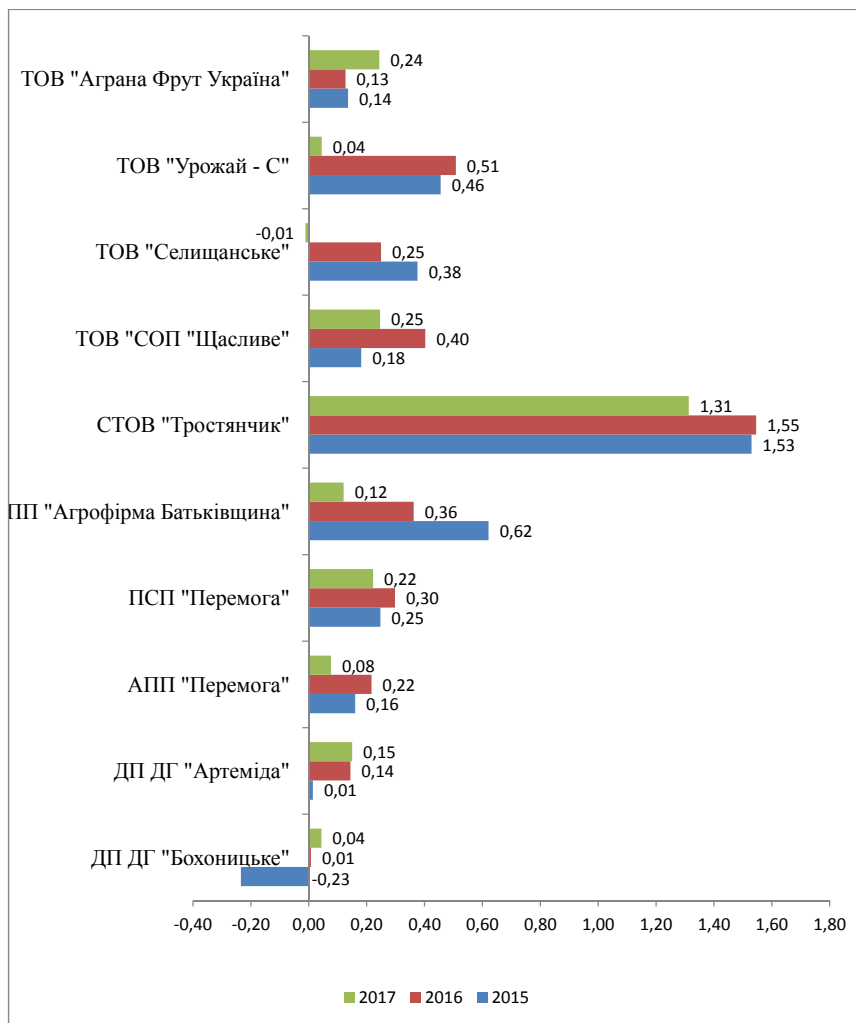

Рис. 2.5. Зміна коефіцієнту використання фінансових ресурсів (усього майна) на досліджуваних сільськогосподарських підприємствах за період 2015- 2017 рр.

Збільшення коефіцієнту використання фінансових ресурсів (усього майна) на підприємствах свідчить про позитивну тенденцію.

Таким чином, було здійснено оцінку фінансової стійкості вітчизняних сільськогосподарських підприємств, а саме: ДП ДГ «Бохоницьке», ДП ДГ

«Артеміда», АПП «Перемога», ПСП «Перемога» ПП «Агрофірма «Батьківщина» , СТОВ «Тростянчик», ТОВ «СОП «Щасливе», ТОВ «Селищанське», ТОВ «Урожай – С», ТОВ «АгрANA Фрут Україна».

В процесі оцінки фінансової стійкості зазначених вище підприємств було розраховано показники, що характеризують фінансовий стан за період 2015-2017 років.

Таким чином, для управління фінансовою стійкістю та приведення розрахованих коефіцієнтів до позитивної тенденції, керівництво підприємством може здійснювати комплекс заходів, щодо окремих об'єктів. Комплекс зазначених заходів, та їх вплив на показники представлено в таблиці 2.5.

Як видно, з даних, наведених в табл. 2.5, планове значення коефіцієнту забезпеченості власними коштами може змінитися в результаті зміни суми необоротних активів, оборотних активів та власного капіталу. Зокрема, збільшення суми власного капіталу призведе до збільшення даного показника, в свою чергу, збільшення суми необоротних та оборотних активів – навпаки до зменшення значення даного коефіцієнту. Що стосується коефіцієнту маневреності власними коштами, то збільшення суми власного капіталу спричинить збільшення значення показника, однак, збільшення суми необоротних активів призведе до зменшення коефіцієнту маневреності власних коштів, а зменшення значення необоротних активів – навпаки до збільшення зазначеного коефіцієнту. Прогнозне значення коефіцієнту автономії може збільшитися в результаті збільшення суми власного капіталу та/або зменшення суми валюти балансу. Значення коефіцієнту співвідношення власних і позикових коштів може змінитися в результаті зміни суми позикових та власних коштів. Зокрема, зменшення значення показника співвідношення позикових та власних коштів можливе за рахунок зменшення суми позикових коштів та / або збільшення суми власних коштів. В свою чергу коефіцієнт використання фінансових ресурсів зміниться за рахунок зміни валюти балансу та/ або зміни суми прибутку. Так, збільшення даного показника можливе за рахунок збільшення суми прибутку та/або зменшення суми валюти балансу. Таким чином, на основі визначених напрямів зміни прогнозних значень складових показників фінансової стійкості можна управляти станом фінансової стійкості на конкретному підприємстві.

Напря́м зміни прогно́зних значе́нь показників фінансової стійкості в результаті зміни їх складових

Планові значення складових показників фінансової стійкості	Напря́м зміни складових показників фінансової стійкості	Напря́м зміни прогно́зних значе́нь показників фінансової стійкості					
		<i>Коефіцієнт забезпеченості власними коштами</i>	<i>Коефіцієнт маневреності власних коштів</i>	<i>Коефіцієнт автономії</i>	<i>Коефіцієнт співвідношення позикових і власних коштів</i>	<i>Коефіцієнт ефективності використання власних коштів</i>	<i>Коефіцієнт використання фінансових ресурсів</i>
Власний капітал	Збільшення	↑	↑	↑	-	↓	-
	Зменшення	↓	↓	↓	-	↑	-
Необоротні активи	Збільшення	↓	↓	-	-	-	-
	Зменшення	↑	↑	-	-	-	-
Оборотні активи	Збільшення	↓	-	-	-	-	-
	Зменшення	↑	-	-	-	-	-
Валюта балансу	Збільшення	-	-	↓	-	-	↓
	Зменшення	-	-	↑	-	-	↑
Позикові кошти	Збільшення	-	-	-	↑	-	-
	Зменшення	-	-	-	↓	-	-
Власні кошти	Збільшення	-	-	-	↓	-	-
	Зменшення	-	-	-	↑	-	-
Прибуток	Збільшення	-	-	-	-	↑	↑
	Зменшення	-	-	-	-	↓	↓

Примітка: ↑- збільшення; ↓-зменшення

Далі проведемо аналітичну оцінку ділової активності досліджуваних сільськогосподарських підприємств.

«Показники ділової активності – це, перш за все, показники ефективності використання фінансових ресурсів підприємства, що автоматично відносить їх до системи показників економічної ефективності. Проте, фінансова безпека підприємства також безпосередньо залежать від того, як швидко кошти, вкладені в активи, знову перетворюються в реальні гроші. Такий вплив пояснюється тим, що зі швидкістю оборотності активів підприємства тісно пов'язані мінімально необхідна величина авансованого капіталу та пов'язані з ним виплати грошових коштів (проценти за кредит, дивіденди), визначення потреби в додаткових джерелах фінансування, сума витрат на утримання товарно-матеріальних цінностей, а також величина сплачених податків.

Ділова активність підприємства у фінансовому аспекті проявляється, насамперед, у швидкості обороту його коштів»²³¹.

До показників ділової активності, вважаємо за доцільне, зважаючи на існування особливостей діяльності сільськогосподарських підприємств, які потребують наявності спеціального комплексу показників, відносити наступні: коефіцієнт оборотності активів; коефіцієнт оборотності оборотних засобів; коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості; коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості; коефіцієнт оборотності матеріальних запасів; коефіцієнт оборотності основних засобів; коефіцієнт оборотності власного капіталу; коефіцієнт рентабельності активів; коефіцієнт рентабельності власного капіталу та коефіцієнт рентабельності діяльності.

Механізм оцінки ділової активності підприємств наведено в табл. 2.6.

Отже, в табл. 2.6, було запропоновано комплексну систему показників для дослідження ділової активності підприємств. Зокрема, пропонуємо розраховувати наступні показники:

- коефіцієнт оборотності активів – відображає швидкість обороту сукупного капіталу підприємства, тобто показує, скільки разів за аналізований період відбувається повний цикл виробництва й обіг, що приносить відповідний ефект у вигляді прибутку, або скільки грошових одиниць реалізованої продукції принесла кожна одиниця активів;

- коефіцієнт оборотності оборотних засобів – характеризує відношення виручки (валового доходу) від реалізації продукції, без урахування податку на додану вартість та акцизного податку до суми оборотних засобів підприємства;

- коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості – показує, скільки разів за рік обернулися кошти, вкладені в розрахунки;

- коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості – показує розширення або зниження комерційного кредиту, наданого підприємству;- коефіцієнт оборотності матеріальних запасів – відображає число оборотів товарно-матеріальних запасів підприємства за аналізований період;

- коефіцієнт оборотності основних засобів – показує ефективність використання основних засобів підприємства;

---

²³¹ Ковалёв В. В. Финансы организаций (предприятий) / В. В. Ковалёв. – М. : ТК Велби, Проспект, 2006. – 352 с.

Таблиця 2.6

Модель методичного та обліково-аналітичного забезпечення оцінки ділової активності в системі управління фінансовою безпекою

Коефіцієнти ділової активності:			
<i>K</i> оборотності активів	<i>K</i> оборотності оборотних засобів	<i>K</i> оборотності дебіторської заборгованості	<i>K</i> оборотності кредиторської заборгованості
Розрахунок			
$K_{oa} = \frac{B}{O_3} \cdot \frac{de}{BA}$ В – чиста виручка від реалізації; BA – середньорічна вартість активів	$K_{ooz} = \frac{B}{O_3} \cdot \frac{de}{O_3}$ В – чиста виручка від реалізації; O ₃ – середньорічна вартість оборотних засобів	$K_{kcs} = \frac{B}{K_3} \cdot \frac{de}{D_3}$ В – чиста виручка від реалізації; D ₃ – середньорічна сума дебіторської заборгованості	$K_{komz} = \frac{B}{K_3} \cdot \frac{de}{B_3}$ В – чиста виручка від реалізації; B ₃ – середньорічна вартість запасів
Інформаційне забезпечення			
Варіант 1: розрахунок здійснюється на дату звітності			
Ф.1: ВА (ряд.1.300) Ф.2: В (ряд.2000)	Ф.1: O ₃ (ряд.1.195) Ф.2: В (ряд.2000)	Ф.1: ДЗ (ряд.1.125, 1.130, 1.155), Ф.2: В (ряд.2000)	Ф.1: B ₃ (ряд.1.110) Ф.2: В (ряд.2000)
Варіант 2: розрахунок здійснюється на певну дату			
Сальдо рахунків: В (рах.70); BA (1,2,3 класи)	Сальдо рахунків: В (рах.70); O ₃ (2,3 класи)	Сальдо рахунків: В (рах.70); ДЗ (рах.37)	Сальдо рахунків: В (рах.70); B ₃ (2 клас)
Варіант 3: розрахунок здійснюється на прозону дату			
1. На основі планових показників, які формуються в бюджетних компаніях			
2. На основі визначення зміни об'єкту в майбутньому, що передбачено бюджетом			
- при збільшенні чистої виручки від реалізації $K_{oa} \cdot n = K_{oa} + \frac{\Delta B}{BA}$, де ΔB – зміна чистої виручки від реалізації; - при зміні середньорічної вартості активів: $K_{oa} \cdot n = K_{oa} + \frac{1}{1+TP} \cdot \frac{\Delta B}{BA}$, де TP – темп приросту середньорічної вартості активів	- при збільшенні чистої виручки від реалізації $K_{ooz} \cdot n = K_{ooz} + \frac{\Delta B}{O_3}$, де ΔB – зміна чистої виручки від реалізації; - при зміні середньорічної вартості оборотних засобів: $K_{ooz} \cdot n = K_{ooz} + \frac{1}{1+TP} \cdot \frac{\Delta B}{O_3}$, де TP – темп приросту середньорічної вартості оборотних засобів	- при збільшенні чистої виручки від реалізації $K_{kcs} \cdot n = K_{kcs} + \frac{\Delta B}{D_3}$, де ΔB – зміна чистої виручки від реалізації; - при зміні середньорічної суми кредиторської заборгованості: $K_{kcs} \cdot n = K_{kcs} + \frac{1}{1+TP} \cdot \frac{\Delta B}{D_3}$, де TP – темп приросту середньорічної суми дебіторської заборгованості	- при збільшенні чистої виручки від реалізації $K_{komz} \cdot n = K_{komz} + \frac{\Delta B}{B_3}$, де ΔB – зміна чистої виручки від реалізації; - при зміні середньорічної вартості запасів: $K_{komz} \cdot n = K_{komz} + \frac{1}{1+TP} \cdot \frac{\Delta B}{B_3}$, де TP – темп приросту середньорічної вартості запасів

Продовження таблиці 2.6

Коефіцієнти ділової активності:			
<i>К оборотності основних засобів</i>	<i>К оборотності власного капіталу</i>	<i>К рентабельності активів</i>	<i>К рентабельності власного капіталу</i>
Розрахунок			
<p>$K_{оз} = \frac{B}{O_3}$, де <i>B</i> – чиста виручка від реалізації; <i>O₃</i> – середньорічна вартість основних засобів</p>	<p>$K_{крвк} = \frac{B}{BK}$, де <i>B</i> – чиста виручка від реалізації; <i>BK</i> – середньорічна величина власного капіталу</p>	<p>$K_{па} = \frac{П}{ВБ}$, де <i>П</i> – прибуток від звичайної діяльності до оподаткування; <i>ВБ</i> – валюта балансу</p>	<p>$K_{крд} = \frac{ЧП}{В}$, де <i>В</i> – чиста виручка від реалізації; <i>ЧП</i> – чистий прибуток</p>
Інформаційне забезпечення			
Варіант 1: розрахунок здійснюється на дату звітності			
Ф.1: Оз (ряд.1010)	Ф.1: ВК (ряд.1495)	Ф.1: ВБ (ряд.1900)	Ф.2: В (ряд.2000), ЧП (ряд.2350)
Ф.2: В (ряд.2000)	Ф.2: В (ряд.2000)	Ф.2: П (ряд.2090)	Ф.2: ЧП (ряд.2350)
Варіант 2: розрахунок здійснюється на певну дату			
Сальдо рахунків: В (рах.70); В (рах.70); Оз (рах.10)	Сальдо рахунків: В (рах.70); ВК (4 клас)	Сальдо рахунків: -	Сальдо рахунків: В (рах.70); ЧП (рах.44)
Варіант 3: розрахунок здійснюється на прозону дату			
1. На основі планових показників, які формуються в бюджетних компаніях			
2. На основі визначення зміни об'єкту в майбутньому, що передбачено бюджетними			
<p>- при збільшенні чистої виручки від реалізації $K_{оз} = K_{оз} + \frac{\Delta B}{O_3}$, де ΔB – зміна чистої виручки від реалізації;</p> <p>- при зміні середньорічної вартості основних засобів: $K_{оз} = K_{оз} + \frac{1}{1+П O_3}$, де $П$ – темп приросту середньорічної вартості основних засобів</p>	<p>- при збільшенні чистої виручки від реалізації $K_{крвк} = K_{крвк} + \frac{\Delta B}{BK}$, де ΔB – зміна чистої виручки від реалізації;</p> <p>- при зміні середньорічної вартості активів: $K_{крвк} = K_{крвк} + \frac{1}{1+П BK}$, де $П$ – темп приросту середньорічної величини власного капіталу</p>	<p>- при збільшенні прибутку від звичайної діяльності до оподаткування $K_{па} = K_{па} + \frac{\Delta П}{ВБ}$, де $\Delta П$ – зміна прибутку від звичайної діяльності до оподаткування;</p> <p>- при зміні валюти балансу: $K_{па} = K_{па} + \frac{1}{1+П ВБ}$, де $П$ – темп приросту валюти балансу</p>	<p>- при збільшенні чистої виручки від реалізації $K_{крд} = K_{крд} + \frac{\Delta B}{В}$, де ΔB – зміна чистої виручки від реалізації;</p> <p>- при зміні чистого прибутку: $K_{крд} = K_{крд} + \frac{1}{1+П ЧП}$, де $П$ – темп приросту чистого прибутку</p>

- коефіцієнт оборотності власного капіталу – характеризує ефективність використання власного капіталу підприємства;

- коефіцієнт рентабельності активів – характеризує рівень прибутку, що створюється всіма активами підприємства, які перебувають у його використанні згідно з балансом;

- коефіцієнт рентабельності власного капіталу – характеризує рівень прибутковості власного капіталу, вкладеного в дане підприємство, тому найбільший інтерес представляє для наявних і потенційних власників й акціонерів і є одним з основних показників інвестиційної привабливості підприємства, тому що його рівень показує верхню межу дивідендних виплат;

- коефіцієнт рентабельності діяльності – відношення чистого прибутку підприємства до чистої виручки від реалізації продукції (робіт, послуг). Збільшення цього показника свідчить про зростання ефективності господарської діяльності підприємства, а зменшення навпаки.

Проаналізуємо вищезазначені коефіцієнти на досліджуваних підприємствах.

Як видно з даних, наведених на рис. 2.6, можна зробити наступні висновки. Так, в 2017 р. в порівнянні з 2015 та 2016 роками даний показник збільшився на наступних підприємствах: ДП ДГ «Бохоницьке» (1,26 та 0,13), ДП ДГ «Артеміда» (0,52 та 0,18), ТОВ «СОП «Щасливе» (0,07 та 0,06), що є позитивним для підприємства, адже такі зміни вказують на зростання ефективності використання майна підприємства, яке відбулось за рахунок скорочення тривалості обігу оборотного капіталу.

Зменшення даного показника характерне для таких підприємств: ПСП «Перемога» (0,28 та 0,28), ПП «Агрофірма «Батьківщина» (0,2 та 0,17), СТОВ «Тростянчик» (0,22 та 0,23), ТОВ «Селищанське» (0,56 та 0,25), ТОВ «Урожай – С» (0,44 та 0,09), ТОВ «АгрANA Фрут Україна» (0,71 та 0,22).

Наступним показником, зміни якого необхідно оцінити є коефіцієнт оборотності оборотних засобів (рис. 2.7).

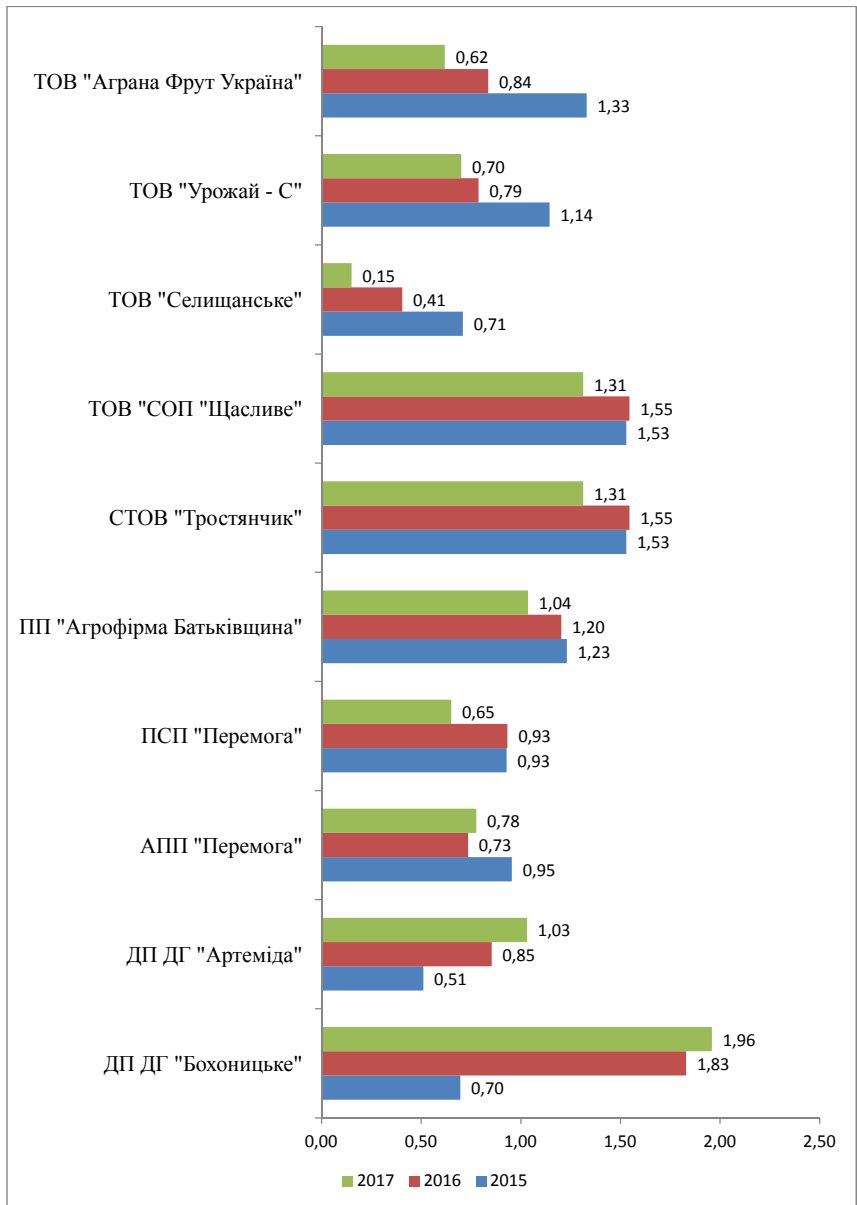

Рис. 2.6. Зміна коефіцієнту оборотності активів на досліджуваних сільськогосподарських підприємствах за період 2015-2017 років

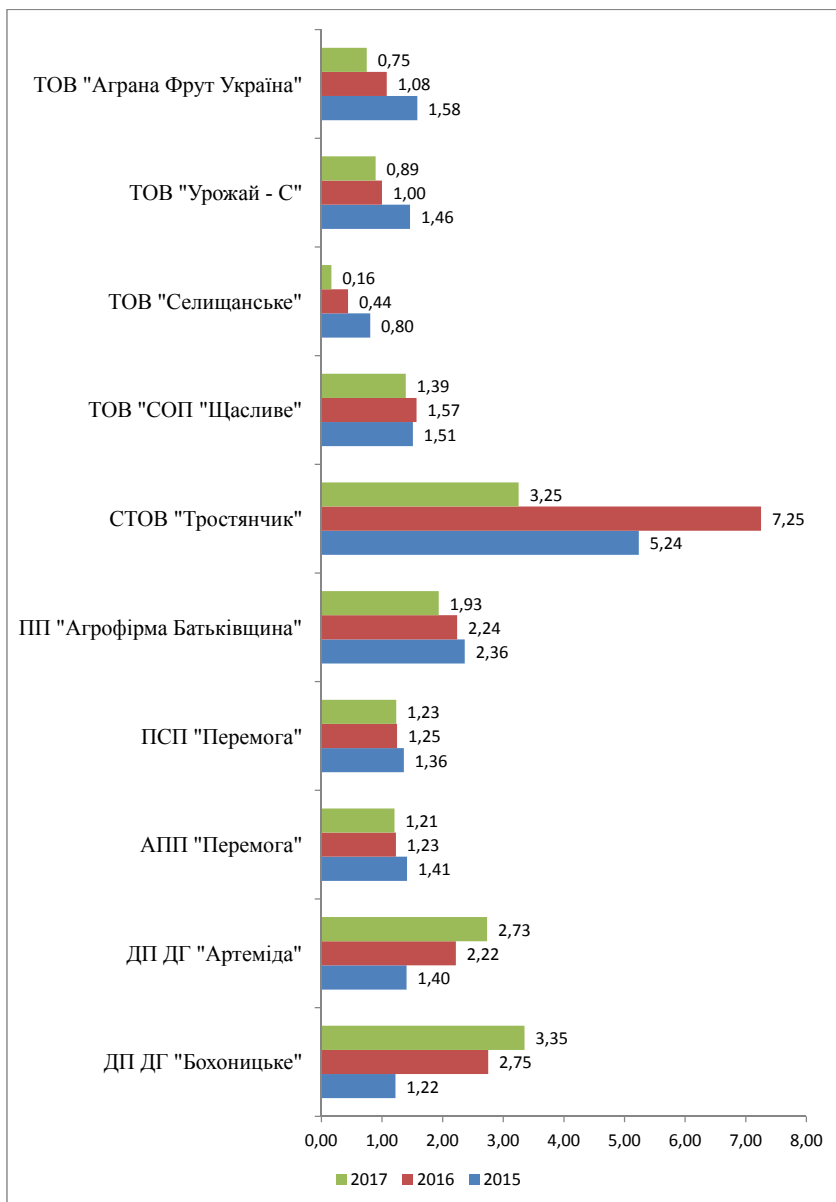

Рис. 2.7. Зміна коефіцієнту оборотності оборотних засобів на досліджуваних сільськогосподарських підприємствах за період 2015-2017 років

Як видно з рис. 2.7, в 2017 році, порівняно з 2015 та 2016 роками, коефіцієнт оборотності оборотних засобів збільшився на таких підприємствах, як ДП ДГ «Бохоницьке» (2,13 та 0,6) та ДП ДГ «Артеміда» (1,33 та 0,52), що є позитивним для перелічених підприємств, адже така тенденція свідчить про прискорення обороту оборотних засобів, і як наслідок, більшого отримання економічних вигід від операційної діяльності підприємств.

Зменшення даного показника характерне для таких підприємств: АПП «Перемога» (0,21 та 0,02), ПСП «Перемога» (0,13 та 0,01), ПП «Агрофірма «Батьківщина» (0,43 та 0,31), СТОВ «Тростянчик» (1,98 та 4,0), ТОВ «СОП «Щасливе» (0,12 та 0,18), ТОВ «Селищанське» (0,64 та 0,28), ТОВ «Урожай – С» (0,57 та 0,11), ТОВ «Агрона Фрут Україна» (0,83 та 0,33), що є негативною тенденцією, адже зменшення цього коефіцієнта свідчить про уповільнення обороту оборотних засобів.

Наступним показником вважаємо за доцільне розрахувати коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості, зважаючи на те, що на сільськогосподарських підприємствах має місце ситуація розриву у часі між відвантаженням товару та надходженням оплати, в наслідок чого виникає дебіторська заборгованість. «Як правило, чим вище цей показник, тим краще, тому що підприємство швидше одержує оплату по рахунках.

З іншого боку, надання покупцям товарного кредиту є одним з інструментів стимулювання збуту, тому важливо знайти оптимальну тривалість кредитного періоду»²³². Зміну показника оборотності дебіторської заборгованості на прикладі вітчизняних сільськогосподарських підприємств подано на рис. 2.8.

Отже, як видно з рис 2.8, коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості у 2017 р., порівняно з 2015 та 2016 роками збільшився на таких підприємствах, як ДП ДГ «Бохоницьке» (60,84 та 30,04) та СТОВ «Тростянчик» (7,64 та 9,99), що свідчить про якнайшвидшу оплату по рахунках. Зменшення даного показника характерно для підприємств: АПП «Перемога», ПСП «Перемога», ТОВ «СОП «Щасливе», ТОВ «Селищанське», ТОВ «Урожай – С», ТОВ «Агрона Фрут Україна».

---

²³² Ковалёв В. В. Финансы организаций (предприятий) / В. В. Ковалёв. – М. : ТК Велби, Проспект, 2006. – 352 с.

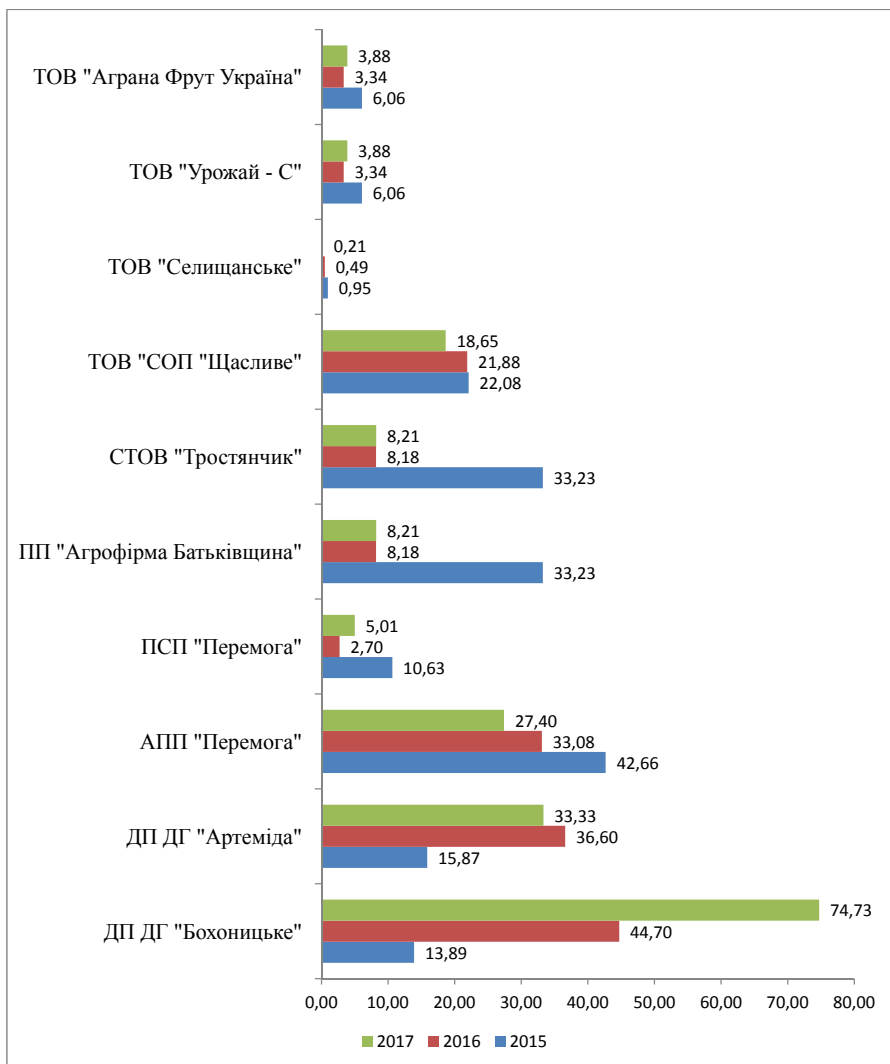

Рис. 2.8. Зміна коефіцієнту оборотності дебіторської заборгованості на досліджуваних сільськогосподарських підприємствах за період 2015-2017 років

В свою чергу, зміну коефіцієнту оборотності кредиторської заборгованості за період 2015-2017 років подано у вигляді діаграми та наведено на рис. 2.9.

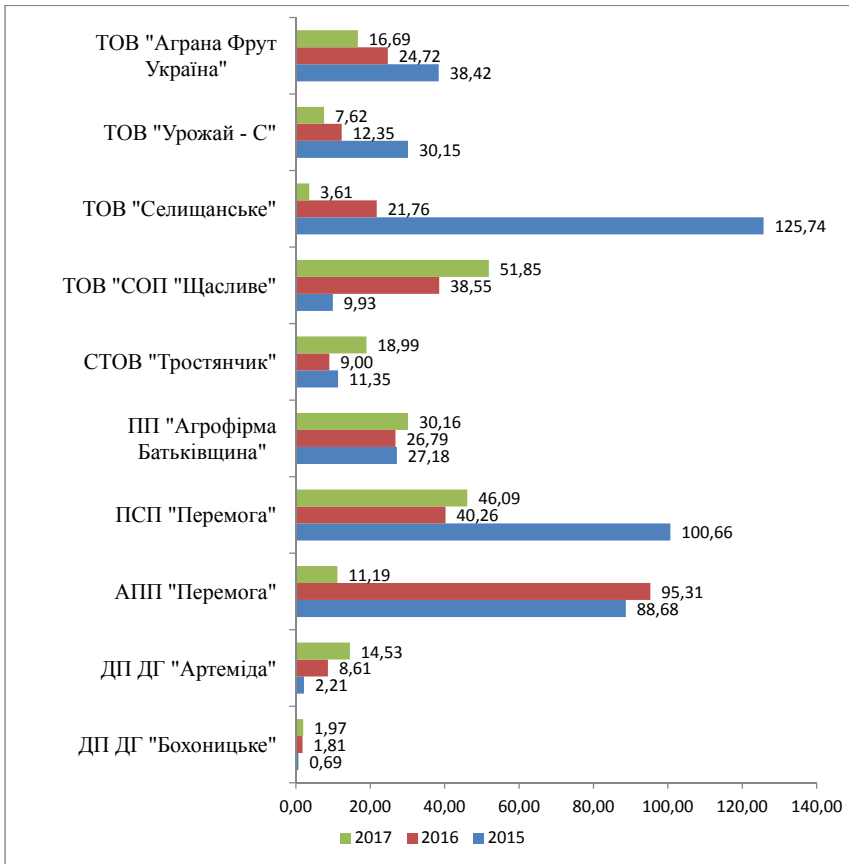

Рис. 2.9. Зміна коефіцієнту оборотності кредиторської заборгованості на досліджуваних сільськогосподарських підприємствах за період 2015-2017 років

З огляду на дані, наведені на рис. 2.9, можна зробити наступні висновки. Так, коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості у 2017 році, порівняно з 2015 та 2016 роками збільшився на ДП ДГ «Бохоницьке» (1,28 та 0,16), ДП ДГ «Артеміда» (12,32 та 5,92), ПП «Агрофірма «Батьківщина» (2,98 та 3,37), СТОВ «Тростяничик» (7,64 та 9,99), ТОВ «СОП «Щасливе» (41,92 та 13,3). Така тенденція є позитивною для вищенаведених підприємств, адже зростання коефіцієнта означає збільшення швидкості оплати заборгованості підприємства, зниження – ріст покупок у кредит. Зменшення даного

коефіцієнту характерне для АПП «Перемога», ПСП «Перемога», ТОВ «Селищанське», ТОВ «Урожай – С», ТОВ «АгрANA Фрут Україна».

Наступним показником є коефіцієнт оборотності матеріальних запасів. Слід зазначити, що зниження даного показника свідчить про відносно збільшення виробничих запасів і незавершеного виробництва або про зниження попиту на готову продукцію. Зміну коефіцієнту оборотності матеріальних запасів на прикладі сільськогосподарських підприємств наведено у вигляді діаграм та подано на рис. 2.10.

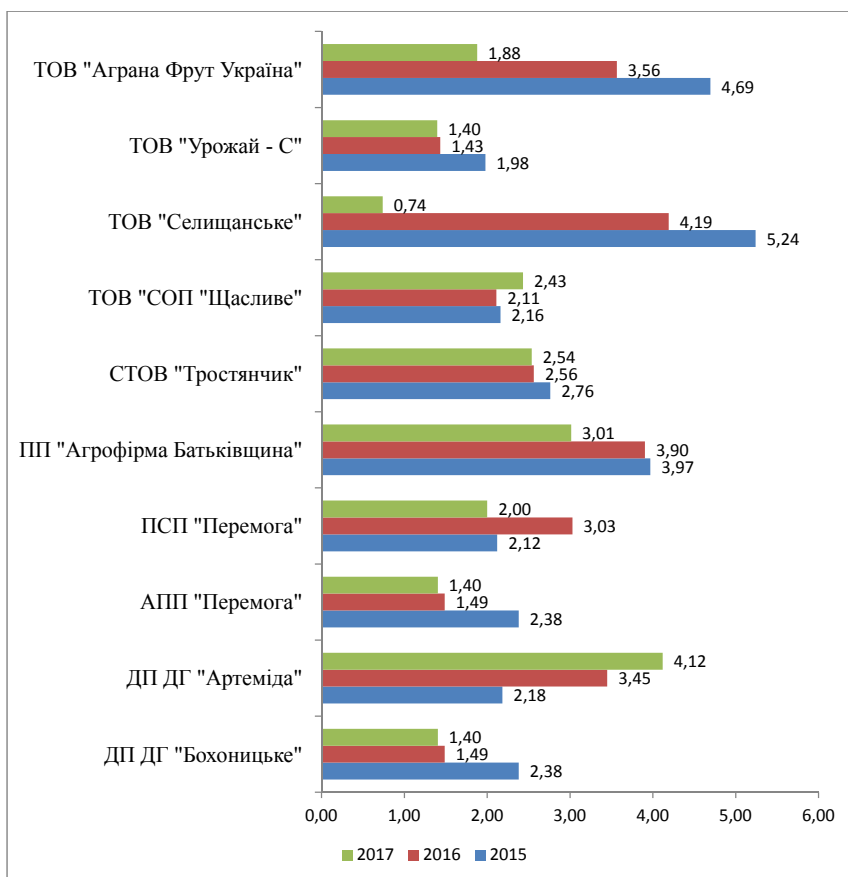

Рис. 2.10. Зміна коефіцієнту оборотності матеріальних запасів на досліджуваних сільськогосподарських підприємствах за період 2015-2017 років

Таким чином, з огляду на дані рис. 2.10, можна зробити наступні висновки щодо зміни коефіцієнту оборотності матеріальних запасів. «Чим вище показник оборотності матеріальних запасів, тим менше коштів зав'язано в цій найменш ліквідній статті оборотних активів, тим більш ліквідну структуру мають оборотні активи й тим стійкіше фінансове становище підприємства»²³³. В більшості підприємств, які аналізуються, значення даного показника коливається від 1 до 5, так збільшення даного показника спостерігається на підприємствах: ДП ДГ «Бохоницьке», ДП ДГ «Артеміда» та ТОВ «СОП «Щасливе». Зменшення характерне для підприємств: АПП «Перемога», ПСП «Перемога» ПП «Агрофірма «Батьківщина», СТОВ «Тростянчик», ТОВ «Селищанське», ТОВ «Урожай – С», ТОВ «Агрона Фрут Україна».

Наступним розрахованим показником є коефіцієнт оборотності основних засобів (фондовіддача). Зміна показника фондовіддачі основних засобів на прикладі сільськогосподарських підприємств за період 2015-2017 років подано у вигляді діаграм та наведено на рис. 2.11.

Таким чином, в 2017 р., порівняно з 2015 та 2016 роками, коефіцієнт оборотності основних засобів збільшився на таких підприємствах, як ДП ДГ «Артеміда» та ТОВ «СОП «Щасливе», що є позитивним для перелічених підприємств. В ДП ДГ «Бохоницьке» характерне збільшення даного коефіцієнта порівняно з 2015 р., а в ПСП «Перемога» – в 2016 р., на інших досліджуваних підприємствах спостерігається зменшення даного показника. Це є негативною тенденцією, адже зменшення цього коефіцієнта свідчить про зменшення ефективності використання основних засобів підприємства, а на інших підприємствах, які аналізуються, підвищився, що свідчить про ефективність роботи даних суб'єктів господарювання.

---

²³³ Савицкая Г.В. Экономический анализ: учебник / Г.В. Савицкая – М.: Новое издание, 2005. – 651 с.

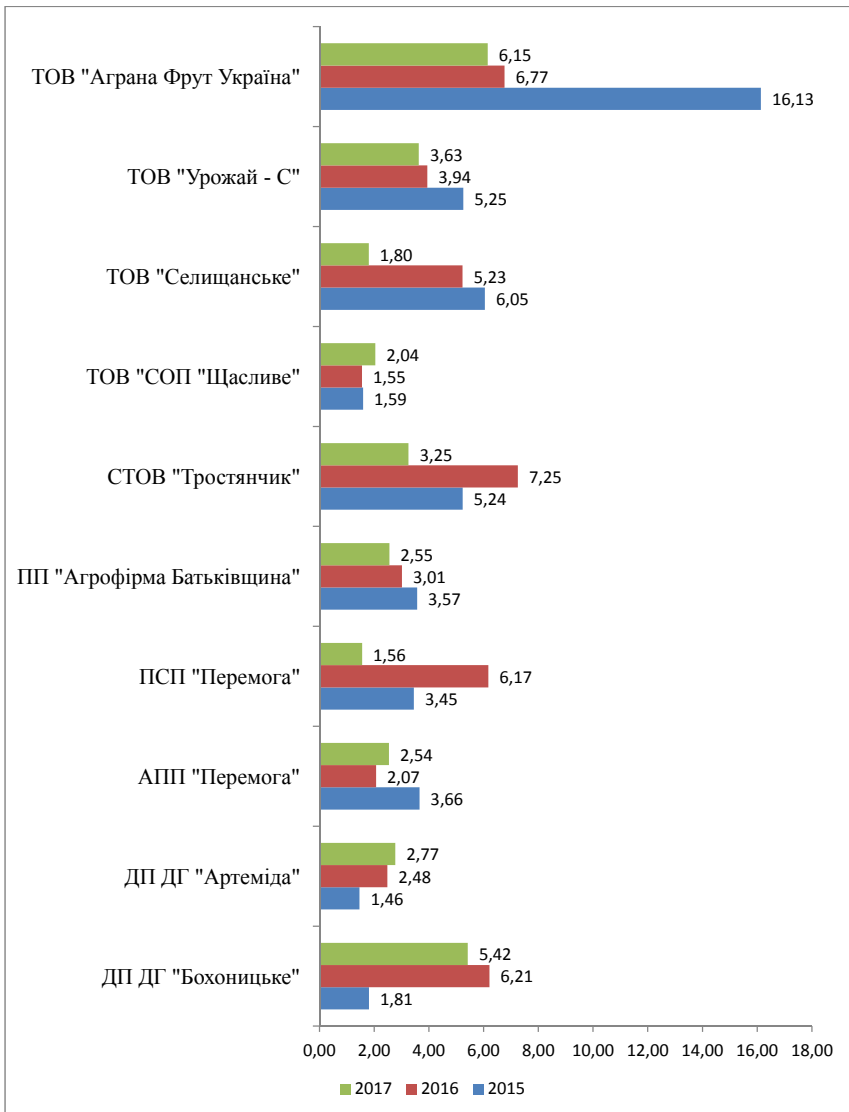

Рис. 2.11. Зміна коефіцієнту оборотності основних засобів на досліджуваних сільськогосподарських підприємствах за період 2015-2017 років

В свою чергу, зміна коефіцієнту оборотності власного капіталу наведено на рис. 2.12.

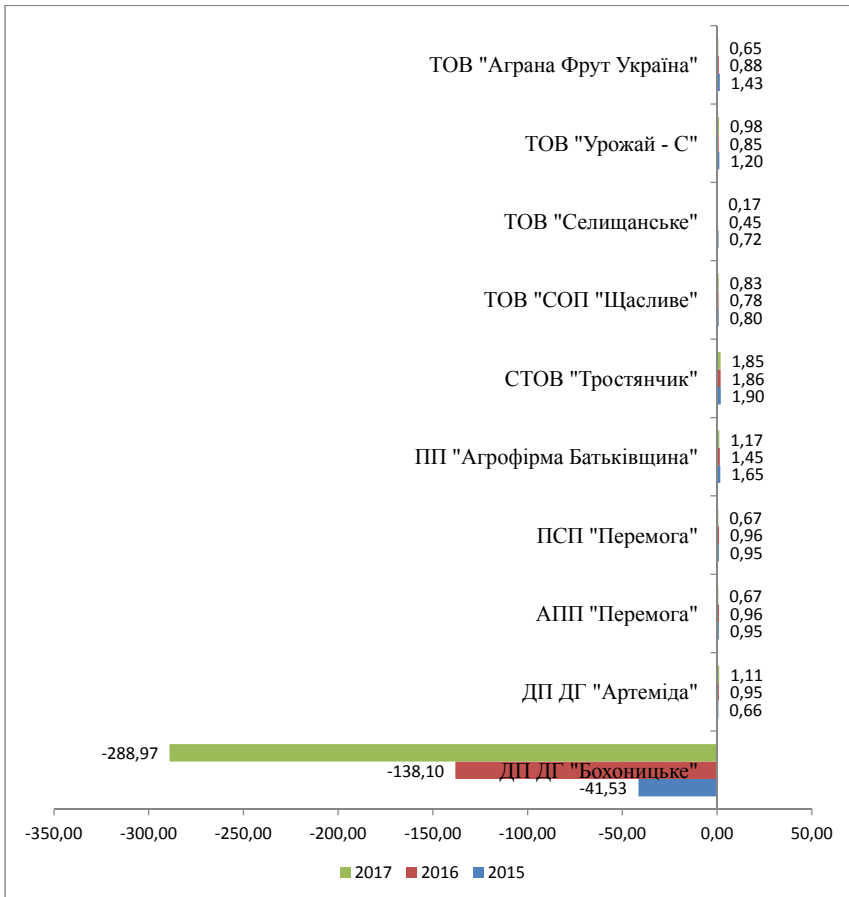

Рис. 2.12. Зміна коефіцієнту оборотності власного капіталу на досліджуваних сільськогосподарських підприємствах за період 2015-2017 років

Так, зважаючи на дані, наведені на рис. 2.12, можна зробити наступні висновки. В 2017 році, порівняно з 2015 та 2016 роками, коефіцієнт оборотності власного капіталу збільшився на таких підприємствах, як ДП ДГ «Артеміда» та ТОВ «СОП «Щасливе», зменшення даного показника характерно для АПП «Перемога», ПСП «Перемога», ПП «Агрофірма «Батьківщина», СТОВ «Тростянчик», ТОВ «Селищанське», ТОВ «Урожай – С», ТОВ «Агрона Фрут Україна». Для ДП ДГ «Бохоницьке» даний показник свідчить про відсутність власного капіталу та залучення позикового.

Зважаючи на те, що на короткострокову платоспроможність впливає здатність підприємства генерувати прибуток, доцільно розглянути такий аспект діяльності підприємства як рентабельність.

Так, доцільно розрахувати коефіцієнт рентабельності активів (економічна рентабельність).

За розрахованими даними, що наведено в додатку Г.4 зобразимо зміну коефіцієнту рентабельності активів на сільськогосподарських підприємствах протягом 2015 – 2017 років у вигляді діаграми (рис. 2.13).

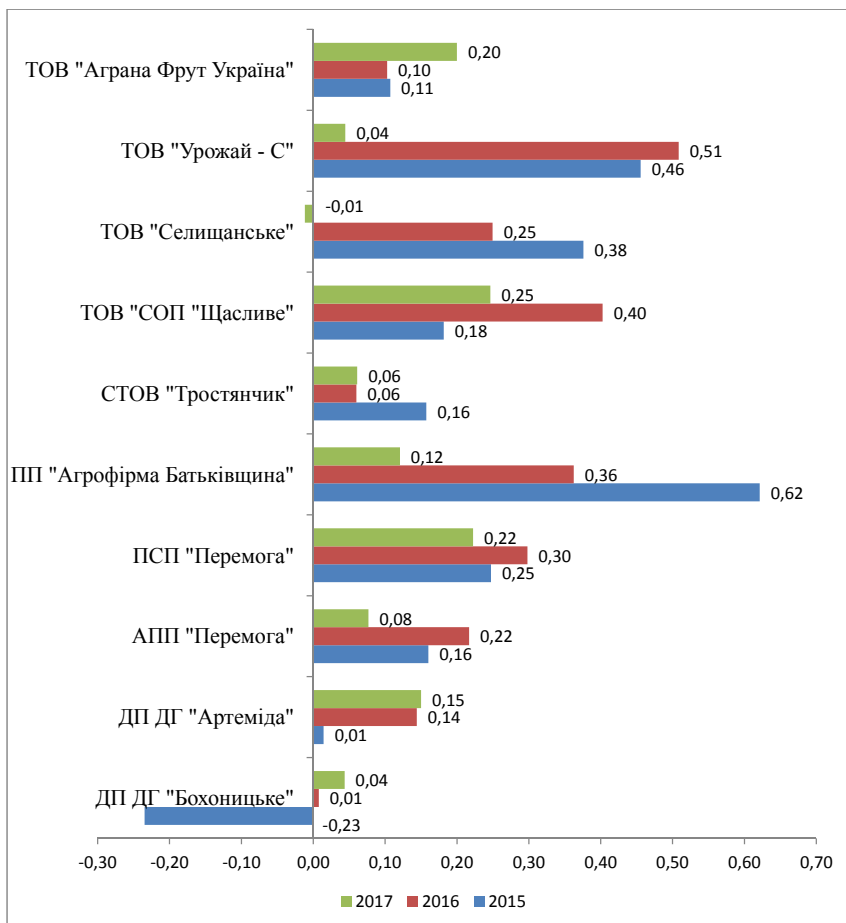

Рис. 2.13. Зміна коефіцієнту рентабельності активів на досліджуваних сільськогосподарських підприємствах за період 2015-2017 років

З огляду на наведені дані на рис. 2.13, можна зробити наступні висновки. Так, коефіцієнт рентабельності активів у 2017 році, порівняно з 2015 та 2016 роками збільшився на таких підприємствах: ДП ДГ «Бохоницьке», ДП ДГ «Артеміда», ТОВ «Агрона Фрут Україна» і становив 0,04, 0,15 та 0,2 відповідно, що вище нормативного показника. Показник рентабельності активів на АПП «Перемога», ПСП «Перемога», ПП «Агрофірма «Батьківщина», ТОВ «Селищанське», ТОВ «Урожай – С» за період дослідження – зменшується. Зменшення рівня рентабельності активів може свідчити про зменшення попиту на продукцію підприємства й про перенагромодження активів.

Наступним показником, який необхідно розрахувати є коефіцієнт рентабельності власного капіталу. Зміна коефіцієнту рентабельності власного капіталу подано у вигляді діаграми (рис. 2.14).

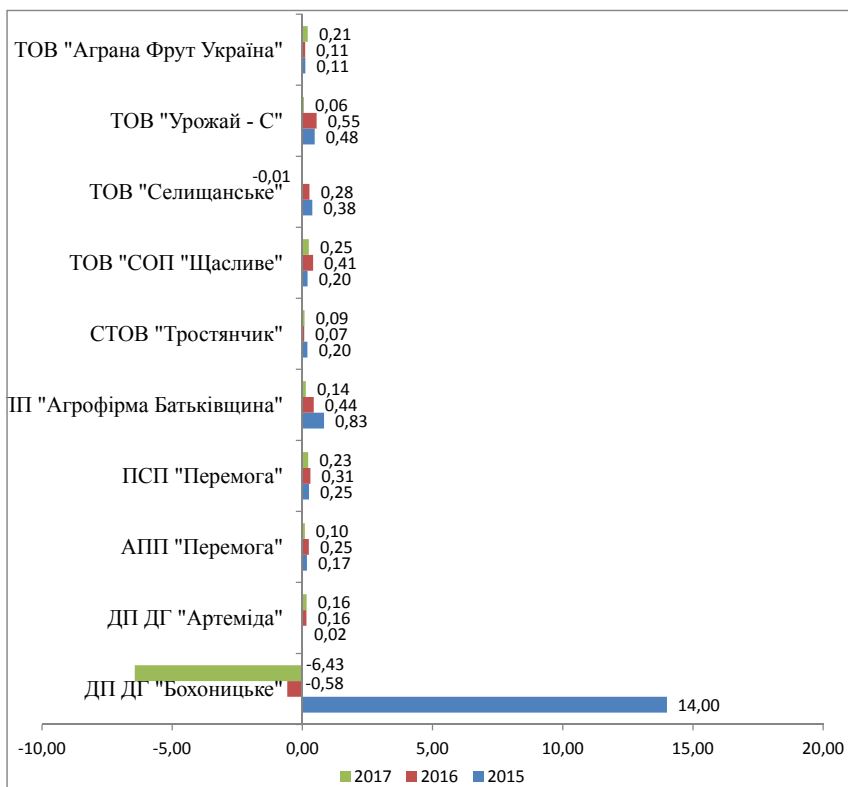

Рис. 2.14. Зміна коефіцієнту рентабельності власного капіталу на досліджуваних сільськогосподарських підприємствах за період 2015-2017 років

Таким чином, коефіцієнт рентабельності власного капіталу у 2017 році, порівняно з 2015 та 2016 роками збільшився лише на ДП ДГ «Артеміда» та ТОВ «Агрона Фрут Україна» і становить відповідно 0,16 та 0,21, тобто частка прибутку у власному капіталі підприємств має тенденцію до збільшення, що свідчить про ефективність діяльності суб'єктів господарювання та збільшення попиту на продукцію. На інших підприємствах для даного показника характерне зменшення. На ДП ДГ «Бохоницьке» та ТОВ «Селищанське» даний показник має від'ємне значення, що свідчить про отримання збитку в 2017 році, що свідчить про зниження попиту на продукцію та неефективне функціонування підприємств.

Останній показник, що характеризуватиме ділову активність є коефіцієнт рентабельності діяльності. Зміну даного коефіцієнту за період 2015-2017 років на сільськогосподарських підприємствах наведено на рис. 2.15.

З огляду на рис. 2.15, можна зробити висновки щодо коефіцієнту рентабельності діяльності сільськогосподарських підприємств за період 2015-2017 років. Зокрема, коефіцієнт рентабельності діяльності у 2017 році, порівняно з 2015 та 2016 роками збільшився на ДП ДГ «Бохоницьке», ПСП «Перемога», ТОВ «Агрона Фрут Україна» і відповідно становив: 0,02; 0,34; 0,32. На таких підприємствах як: АПП «Перемога», ПП «Агрофірма «Батьківщина», ТОВ «Селищанське», ТОВ «Урожай – С» спостерігається зменшення даного показника. Зменшення рівня рентабельності діяльності може свідчити про неефективну діяльність підприємства і є сигналом для прийняття відповідних управлінських рішень.

Таким чином, для управління діловою активністю для забезпечення фінансової безпеки та приведення розрахованих коефіцієнтів до позитивної тенденції, керівництво підприємства може здійснювати комплекс заходів щодо окремих об'єктів.

Комплекс зазначених заходів, та їх вплив на показник представлено в таблиці 2.7.

Таким чином, як видно з даних наведених в табл. 2.7, можна зробити наступні висновки. Так, зокрема, збільшення суми виручки від реалізації може призвести до збільшення наступних показників: коефіцієнт оборотності активів; коефіцієнт оборотності оборотних засобів; коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості; коефіцієнт

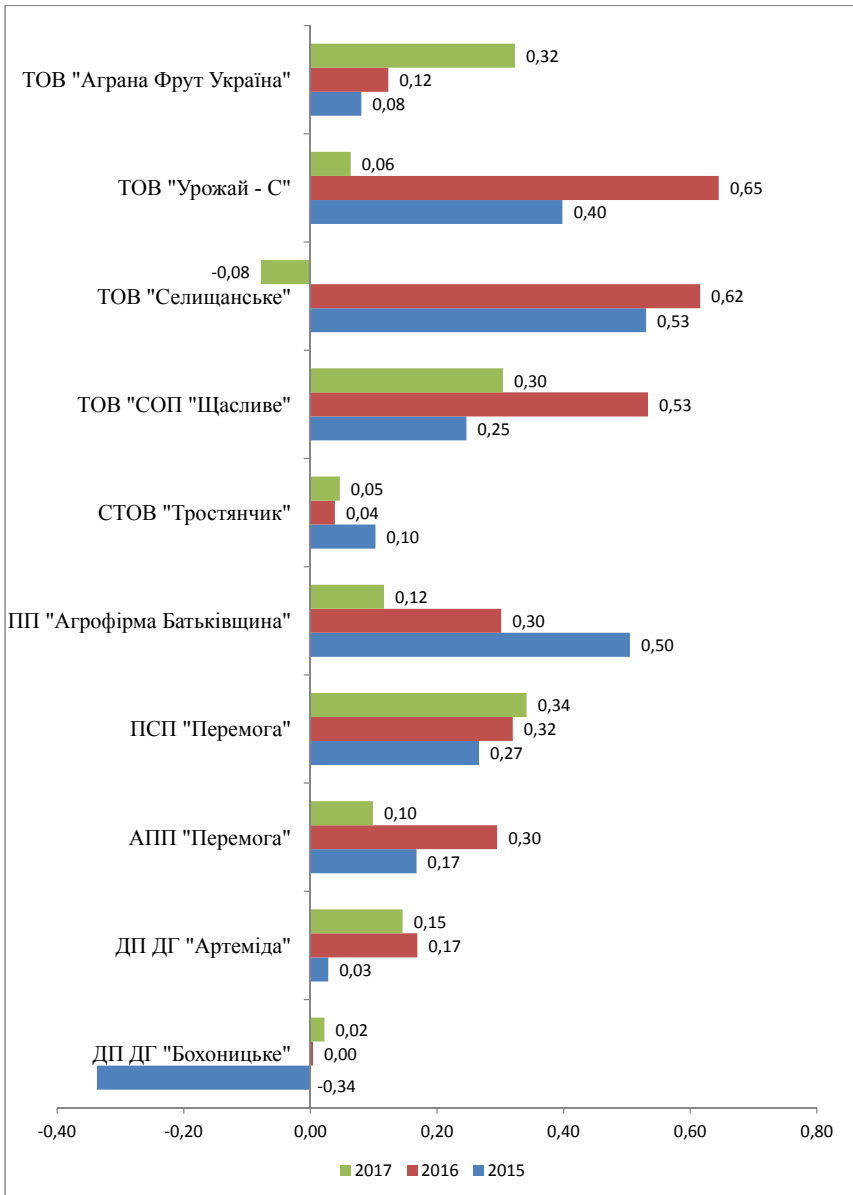

Рис. 2.15. Зміна коефіцієнту рентабельності діяльності на досліджуваних сільськогосподарських підприємствах за період 2015-2017 років

Таблиця 2.7

Напрямі зміни прогнозних значень показників ділової активності в результаті зміни їх складових

Планові значення складових показників ділової активності	Напрямі зміни складових ділової активності		Напрямі зміни прогнозних значень показників ділової активності						
	К оборотності активів	К оборотності оборотних засобів	К оборотності дебіторської заборгованості	К оборотності кредиторської заборгованості	К оборотності матеріальних запасів	К оборотності основних засобів	К оборотності власного капіталу	К оборотності активів	К рентабельності
Виручка від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	Збільшення	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↑
	Зменшення	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓
Валюта балансу	Збільшення	-	-	-	-	-	-	-	-
	Зменшення	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↑
Середньорічна вартість активів	Збільшення	-	-	-	-	-	-	-	-
	Зменшення	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↑
Середньорічна вартість оборотних засобів	Збільшення	-	-	-	-	-	-	-	-
	Зменшення	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↑
Середньорічна сума дебіторської заборгованості	Збільшення	-	-	-	-	-	-	-	-
	Зменшення	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↑
Середньорічна сума кредиторської заборгованості	Збільшення	-	-	-	-	-	-	-	-
	Зменшення	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↑
Середньорічна вартість запасів	Збільшення	-	-	-	-	-	-	-	-
	Зменшення	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↑
Середньорічна вартість основних засобів	Збільшення	-	-	-	-	-	-	-	-
	Зменшення	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↑
Середньорічна величина власного капіталу	Збільшення	-	-	-	-	-	-	-	-
	Зменшення	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↑
Прибуток	Збільшення	-	-	-	-	-	-	-	-
	Зменшення	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↑

Примітка: ↑ - збільшення; ↓ - зменшення

оборотності кредиторської заборгованості; коефіцієнт оборотності матеріальних запасів; коефіцієнт оборотності основних засобів та коефіцієнт оборотності власного капіталу. В свою чергу, на збільшення даних показників можуть вплинути і інші фактори, наприклад: зменшення вартості активів (приведе до збільшення коефіцієнту оборотності активів); зменшення величини оборотних засобів (приведе до збільшення коефіцієнту оборотності оборотних засобів); зменшення суми дебіторської та кредиторської заборгованості – приведе до підвищення коефіцієнтів оборотності дебіторської та кредиторської заборгованостей відповідно; зменшення суми запасів (спричинить підвищення показника оборотності матеріальних запасів); а зменшення середньорічної вартості основних засобів приведе до збільшення показника оборотності основних засобів і зменшення величини власного капіталу спричинить збільшення показника оборотності власного капіталу. Натомість, зменшення суми виручки від реалізації товарів, робіт (послуг) та / або збільшення величини прибутку приведе до підвищення коефіцієнту рентабельності діяльності. В свою чергу, збільшення величини прибутку та / або зменшення суми величини балансу приведе до підвищення показника рентабельності активів. А, зменшення величини власного капіталу та / або збільшення величини прибутку приведе до збільшення коефіцієнту рентабельності власного капіталу.

Отже, на основі визначених напрямів зміни прогнозних значень складових показників комплексної системи оцінки ділової активності можна здійснювати управління станом ділової активності як елемента фінансової безпеки на конкретному підприємстві.

Фінансовий стан підприємства та зокрема його безпеку оцінюють за допомогою ліквідності. «Коефіцієнти ліквідності можуть відрізнятися за назвою, однак сутність їх в основному однакова як на українських підприємствах, так і в зарубіжних фірмах та компаніях»²³⁴. Зокрема, до основних показників ліквідності відносять: коефіцієнт загальної ліквідності, коефіцієнт поточної ліквідності, коефіцієнт абсолютної ліквідності та показник чистого оборотного капіталу.

Однак, вважаємо за доцільне, зважаючи на галузеві особливості діяльності сільськогосподарських підприємств розробити механізм оцінки ліквідності для забезпечення ефективного управління

---

²³⁴ Ковалёв В. В. Финансы организаций (предприятий) / В. В. Ковалёв. – М. : ТК Велби, Проспект, 2006. – 352 с.

фінансовою безпекою даних підприємств. Даний механізм, включає обліково-аналітичне та методичне забезпечення і наведений в табл. 2.8.

Отже, в табл. 2.8, було запропоновано методичний та обліково-аналітичний механізм оцінки ліквідності сільськогосподарських підприємств, який передбачає розрахунок наступних показників:

- коефіцієнт загальної ліквідності (коефіцієнт покриття) – характеризує здатність підприємства забезпечити свої короткострокові зобов'язання з найбільше легко реалізованої частини активів – оборотних коштів;

- коефіцієнт поточної ліквідності (коефіцієнт швидкої ліквідності) – показує, яку частину поточних зобов'язань підприємство спроможне погасити за рахунок найбільш ліквідних оборотних коштів – грошових коштів, фінансових інвестицій та дебіторської заборгованості;

- коефіцієнт абсолютної ліквідності – дозволяє визначити частку короткострокових зобов'язань, що підприємство може погасити найближчим часом, не чекаючи оплати дебіторської заборгованості й реалізації інших активів;

- показник чистого оборотного капіталу – необхідний для підтримки фінансової стійкості підприємства, оскільки перевищення оборотних коштів над короткостроковими зобов'язаннями означає, що підприємство не тільки може погасити свої зобов'язання, але і має резерви для розширення діяльності.

Даний механізм базується на розрахунку показників як на дату балансу так і їх прогнозних значень, що дозволить підвищити ефективність управління фінансовою безпекою підприємств в частині управління ліквідністю даних суб'єктів господарювання, тобто на основі результатів розрахованих прогнозних значень показників ліквідності, управлінський персонал матиме можливість покращити стан ліквідності підприємства, розробивши та прийнявши відповідний комплекс заходів для поліпшення ситуації на підприємстві. В свою чергу, такий комплекс заходів нерозривно пов'язаний з управлінням об'єктами, що є об'єктами бухгалтерського обліку.

На основі даних фінансової звітності сільськогосподарських підприємств були розраховані показники, що характеризують рівень ліквідності наступних підприємств: ДП ДГ «Бохоницьке», ДП ДГ «Артеміда», АПП «Перемога», ПСП «Перемога», ПП «Агрофірма «Батьківщина», СТОВ «Тростянчик», ТОВ «СОП «Щасливе», ТОВ «Селищанське», ТОВ «Урожай – С», ТОВ «АгрANA Фрут Україна».

Таблиця 2.8

Модель методичного та обліково-аналітичного забезпечення оцінки ліквідності в системі управління фінансовою безпекою

Показники ліквідності	
<i>К загальної ліквідності</i>	<i>К поточної ліквідності</i>
Розрахунок	
$K_{зл} = \frac{OA}{ПЗ}, де$ <p>ПЗ – поточні зобов'язання; ОА – оборотні активи</p>	$K_{пл} = \frac{OA-3}{ПЗ}, де$ <p>ОА – оборотні активи; 3 – запаси; ПЗ – поточні зобов'язання</p>
Інформаційне забезпечення	
Варіант 1: розрахунок здійснюється на дату звітності	
Ф.1: ПЗ (ряд.1695), ОА (ряд.1195), 3 (ряд.1100)	Ф.1: ПЗ (ряд.1695), Гк (ряд.1165)
Варіант 2: розрахунок здійснюється на певну дату	
Сальдо рахунків: ПЗ (6 клас), ОА (2,3 класи), 3 (2 клас), ПЗ (6 клас)	Сальдо рахунків: Гк (3 клас), ПЗ (6 клас)
Варіант 3: розрахунок здійснюється на прогнозу дату	
1. На основі планових показників, які формуються в бюджетах компанії	
2. На основі визначення зміни об'єкту в майбутньому, що передбачено бюджетами	
- при зміні оборотних активів: $K_{зл.п} = K_{зл} + \frac{\Delta OA}{ПЗ}, де$ <p>Δ ОА – зміна вартості оборотних активів; - при зміні поточних зобов'язань</p> $K_{зл.п} = K_{зл} + \frac{1}{1+ПЗПЗ}, де ПЗПЗ$ <p>ПЗ – темп приросту поточних зобов'язань</p>	- при зміні грошових коштів: $K_{ал.п} = K_{ал} + \frac{\Delta ГК}{ПЗ}, де$ <p>Δ ГК – зміна вартості грошових коштів; - при зміні поточних зобов'язань</p> $K_{ал.п} = K_{ал} + \frac{1}{1+ПЗПЗ}, де ПЗПЗ$ <p>темп приросту поточних зобов'язань</p>
	Чистий оборотний капітал
	Чок = ПА – ПП, де ПА – поточні активи; ПП – поточні пасиви

В першу чергу, здійснимо розрахунок коефіцієнту загальної ліквідності, адже даний показник дає найбільш загальну оцінку ліквідності активів, зважаючи на те, що поточні зобов'язання підприємства погашаються в основному за рахунок поточних активів, для забезпечення нормального рівня ліквідності необхідно, щоб вартість поточних активів перевищувала суму поточних зобов'язань.

Тенденцію зміни коефіцієнту загальної ліквідності на сільськогосподарських підприємствах за 2015-2017 років, наведено у вигляді діаграми (рис. 2.16).

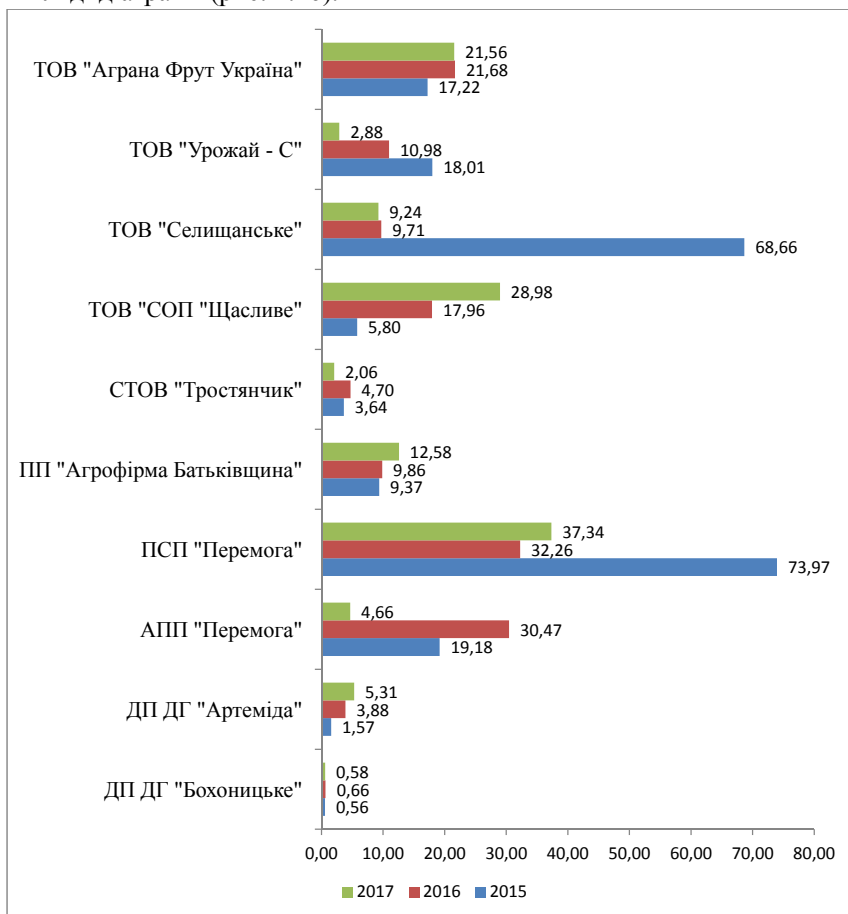

Рис. 2.16. Зміна коефіцієнту загальної ліквідності на досліджуваних сільськогосподарських підприємствах за період 2015-2017 років

Таким чином, зважаючи на розраховані дані, можна зробити висновки, що коефіцієнт загальної ліквідності у 2017 р., порівняно з 2015 та 2016 роками збільшився на таких підприємствах, як ДП ДГ «Артеміда» (3,74 та 1,43), ПП «Агрофірма «Батьківщина» (3,21 та 2,72), ТОВ «СОП «Щасливе» (23,18 та 11,02). Зменшення коефіцієнту відбулось на таких підприємствах, як АПП «Перемога» (14,52 та 25,81), СТОВ «Тростяничок» (1,58 та 2,64), ТОВ «Селищанське» (59,43 та 4,48), ТОВ «Урожай – С» (15,12 та 8,09), що є негативним для діяльності даних підприємств, адже така тенденція відбувається за рахунок або збільшення поточних зобов'язань, або ж зменшення оборотних активів.

Нормальним значенням коефіцієнта загальної ліквідності вважається 1,5...2,5, але не менше 1. Тобто за 2015 рік всі підприємства мають нормальне значення цього коефіцієнта, який коливається від 1,57 (ДП ДГ «Артеміда») до 73,97 (ПСП «Перемога»), крім ДП ДГ «Бохоницьке», де коефіцієнт загальної ліквідності менше нормативного значення та складає 0,56. У 2016 році ситуація не змінилась, всі підприємства мають нормальне значення цього коефіцієнта, який коливається від 3,88 (ДП ДГ «Артеміда») до 32,26 (ПСП «Перемога»), крім ДП ДГ «Бохоницьке», де коефіцієнт загальної ліквідності менше нормативного значення та складає 0,66. У 2017 році спостерігається така ж ситуація, даний коефіцієнт коливається від 2,06 (СТОВ «Тростяничок») до 37,34 (ПСП «Перемога»), крім ДП ДГ «Бохоницьке», де коефіцієнт загальної ліквідності менше нормативного значення та складає 0,58.

«Якщо ж значення коефіцієнта значно перевищує 1, то можна зробити висновок про те, що підприємство володіє значним обсягом вільних ресурсів, які сформувалися завдяки власним джерелам»²³⁵. Це такі підприємства, як АПП «Перемога», ПСП «Перемога», ПП «Агрофірма «Батьківщина», ТОВ «СОП «Щасливе», ТОВ «Селищанське», ТОВ «Урожай – С», ТОВ «Агрона Фрут Україна». З позиції кредиторів підприємства такий варіант формування оборотних коштів є найбільш прийнятним. «Одночасно, з погляду менеджера, значне нагромадження запасів на підприємстві, відволікання коштів у дебіторську заборгованість може бути пов'язане з неефективним управлінням активами. У той же час підприємство, можливо, не повністю використовує свої можливості з одержання кредитів»²²⁹.

---

²³⁵ Савицкая Г.В. Экономический анализ: учебник / Г.В. Савицкая – М.: Новое издание, 2005. – 651 с.

Наступним показником є коефіцієнт поточної ліквідності, що відображає платіжні можливості підприємства щодо погашення зобов'язань за умови своєчасного здійснення розрахунків з дебіторами. Зміну коефіцієнту поточної ліквідності на сільськогосподарських підприємствах 2015-2017 років наведено на рис. 2.17.

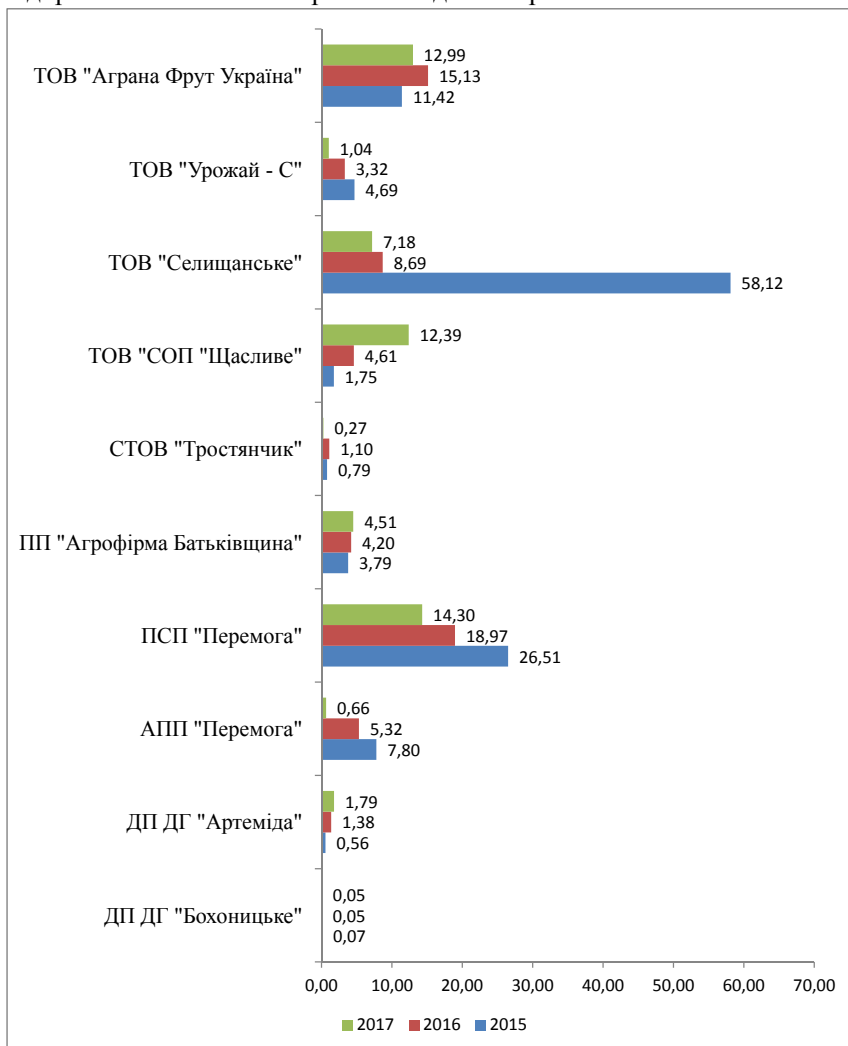

Рис. 2.17. Зміна коефіцієнту поточної ліквідності на досліджуваних сільськогосподарських підприємствах за період 2015-2017 років

Таким чином, щодо зміни коефіцієнту поточної ліквідності можна зробити наступні висновки. Так, в 2017 році, порівняно з 2015 та 2016 роками, коефіцієнт поточної ліквідності збільшився на таких підприємствах, як ДП ДГ «Артеміда» (1,22 та 0,4), ПП «Агрофірма «Батьківщина» (0,71 та 0,3), ТОВ «СОП «Щасливе» (10,62 та 7,79). Така тенденція є позитивною для підприємств, адже коефіцієнт поточної ліквідності показує платіжні можливості підприємства щодо погашення зобов'язань за умови своєчасного здійснення розрахунків з дебіторами, тобто ці підприємства успішно функціонують. Підвищення коефіцієнту відбулось або за рахунок зменшення поточних зобов'язань, або ж збільшення оборотних активів підприємства.

Зменшення даного коефіцієнту відбулося на підприємствах: ДП ДГ «Бохоницьке» (0,02 та 0,01), АПП «Перемога» (7,14 та 4,66), ПСП «Перемога» (12,21 та 4,67), СТОВ «Тростяничик» (0,51 та 0,82), ТОВ «Селищанське» (50,94 та 1,51), ТОВ «Урожай – С» (3,65 та 2,28).

Провівши аналіз показників поточної ліквідності сільськогосподарських підприємств, виявлено, що показник має значення більше 0,6 на всіх досліджених підприємствах, і менше 0,6, лише на підприємстві ДП ДГ «Бохоницьке», що свідчить про неспроможність погасити свої поточні зобов'язання.

Далі розрахуємо та проаналізуємо коефіцієнт абсолютної ліквідності на сільськогосподарських підприємствах. Тенденцію зміни даного коефіцієнту за період 2015-2017 роки наведено на рис.2.18.

Отже, коефіцієнт абсолютної ліквідності у 2017 році, порівняно з 2015 та 2016 роками збільшився лише на таких підприємствах: ДП ДГ «Бохоницьке» (0,003 та 0,005), ДП ДГ «Артеміда» (0,22 та 0,06), ТОВ «СОП «Щасливе» (8,04 та 7,31), що засвідчує позитивні тенденції, які можуть відбутись або за рахунок збільшення грошових коштів та їх еквівалентів або за рахунок зменшення поточних зобов'язань підприємств.

Значення коефіцієнта абсолютної ліквідності $K > 0,2$ достатнє, щоб підприємство своєчасно розрахувалось за своїми боргами з кредиторами. На інших підприємствах, коефіцієнт абсолютної ліквідності має тенденцію до зменшення, тобто, АПП «Перемога» (3,68 та 0,46), ПСП «Перемога» (5,46 та 0,31), СТОВ «Тростяничик» (0,05 та 0,04), що є негативним для діяльності даних суб'єктів господарювання, адже така тенденція відбувається за рахунок або збільшення поточних зобов'язань, або ж

зменшення грошових активів підприємства, що призводить до зниження ліквідності підприємства.

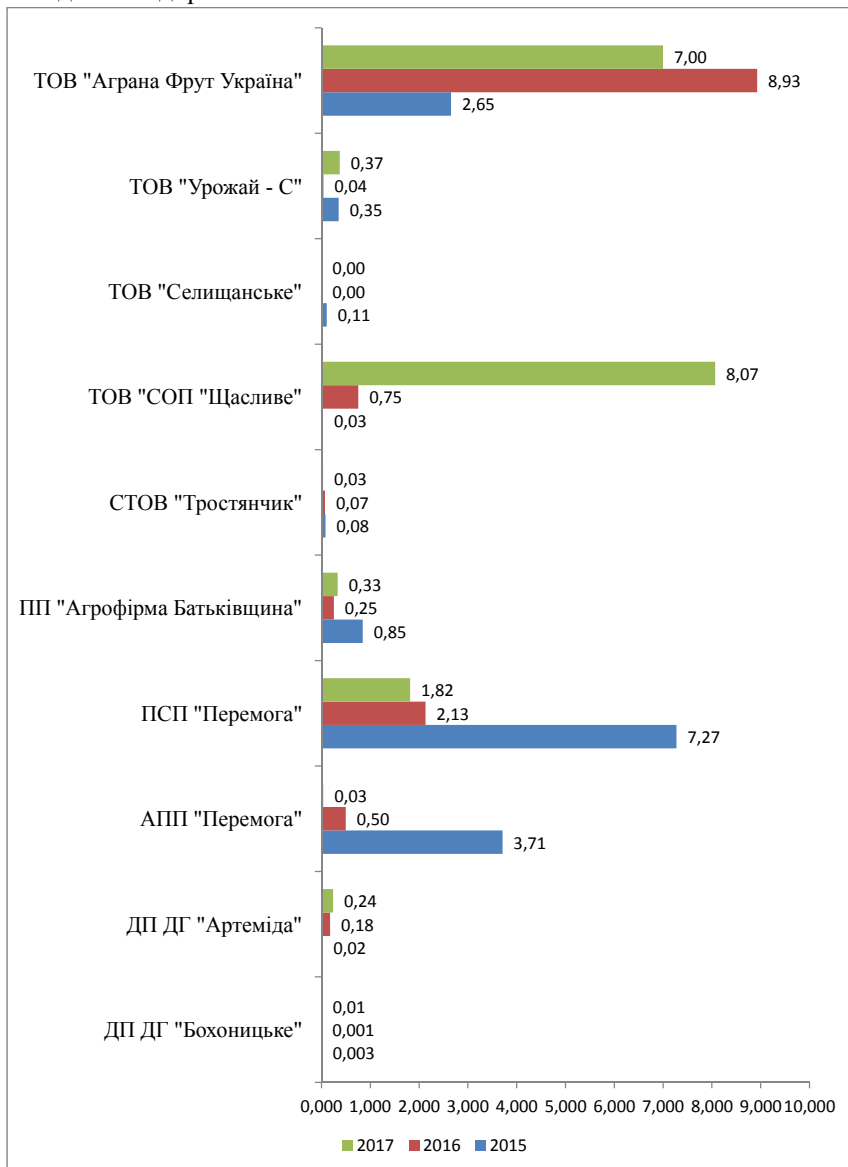

Рис. 2.18. Зміна коефіцієнту абсолютної ліквідності на досліджуваних сільськогосподарських підприємствах за період 2015-2017 років

На основі рис. 2.18. можна також відмітити, що існують проблеми із абсолютною ліквідністю на підприємствах: ДП ДГ «Бохоницьке», СТОВ «Тростянчик», ТОВ «Селищанське», де значення коефіцієнта менше нормативного, і навпаки, є підприємства де даний коефіцієнт значно перевищує нормативне значення і свідчить про високий рівень абсолютної ліквідності. Це стосується таких підприємств як: АПП «Перемога» (в 2015 р. коефіцієнт становить 3,71); ПСП «Перемога» (в 2015 р. коефіцієнт становить 7,27); ТОВ «СОП «Щасливе» (в 2017 р. коефіцієнт становить 8,07); ТОВ «АгрANA Фрут Україна» (в 2017 р. коефіцієнт становить 7,0, а в 2016 р. – 8,93).

Останнім показником, що характеризуватиме ліквідність підприємств є чистий оборотний капітал. «Вважається, що оптимальна величина чистого оборотного капіталу залежить від особливостей діяльності компанії, зокрема від її масштабів, обсягів реалізації, швидкості оборотності матеріальних запасів і дебіторської заборгованості»²³⁶. Тенденцію зміни показника чистого оборотного капіталу на сільськогосподарських підприємствах представимо у вигляді діаграми, що наведена на рис. 2.19.

Отже, в 2017 році, порівняно з 2015 та 2016 роками, чистий оборотний капітал існує на всіх досліджуваних підприємствах крім ДП ДГ «Бохоницьке», де є його брак.

Збільшення чистого оборотного капіталу в 2017 році, порівняно з 2015 та 2016 роками характерне для таких підприємств як: ДП ДГ «Бохоницьке», ДП ДГ «Артемiда», АПП «Перемога», ПП «Агрофірма «Батьківщина», ТОВ «СОП «Щасливе», ТОВ «АгрANA Фрут Україна». Така тенденція є позитивною для вищенаведених підприємств, адже господарюючий суб'єкт не тільки може погасити свої короткострокові зобов'язання, але і має резерви для розширення діяльності.

Зменшення чистого оборотного капіталу в 2017 році, порівняно з 2015 та 2016 роками характерне для таких підприємств як: СТОВ «Тростянчик», ПСП «Перемога», ТОВ «Селищанське», ТОВ «Урожай – С», проте слід відмітити, що дані підприємства мають чистий оборотний капітал і можуть його використовувати і для покриття зобов'язань і для розвитку своєї діяльності.

---

²³⁶ Савицкая Г.В. Анализ хозяйственной деятельности предприятия / Г.В. Савицкая. – Минск: Перспектива, 1997. – 498 с.

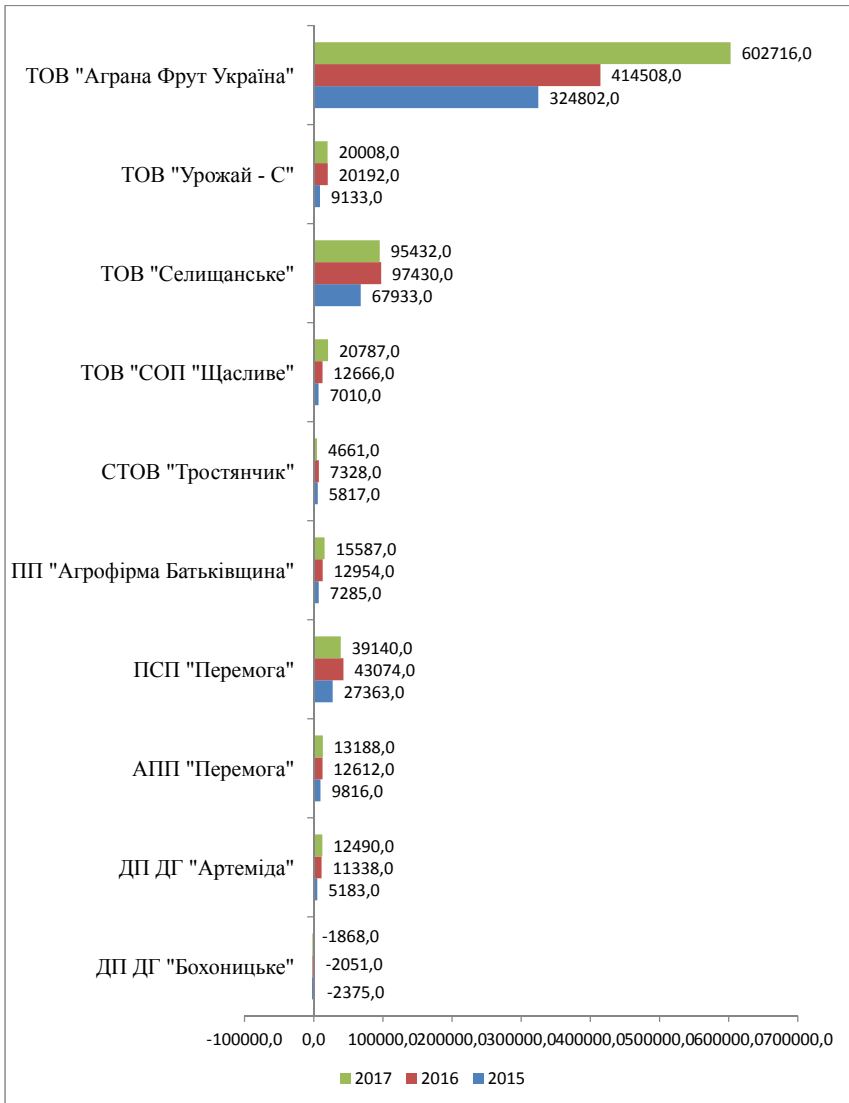

Рис. 2.19. Зміна показника чистого оборотного капіталу на досліджуваних сільськогосподарських підприємствах за період 2015-2017 років

Таким чином, планове значення коефіцієнту загальної ліквідності може змінитися в результаті зміни величини поточних зобов'язань та / або вартості оборотних активів. Зокрема, збільшення величини

оборотних активів та / або зменшення суми поточних зобов'язань призведе до збільшення коефіцієнту загальної ліквідності. Що стосується коефіцієнту поточної ліквідності, то збільшення даного коефіцієнту можливе за рахунок збільшення вартості оборотних активів та / або за рахунок зменшення величини поточних зобов'язань та / або за рахунок зменшення суми запасів. В свою чергу, на підвищення показника абсолютної ліквідності може вплинути збільшення суми грошових коштів та / або зменшення величини поточних зобов'язань. Показник чистого оборотного капіталу може змінитися внаслідок зміни величини поточний активів та поточних пасивів. Таким чином, на основі визначених напрямів зміни прогнозних значень складових показників ліквідності можна управляти станом фінансової безпеки на сільськогосподарських підприємствах.

Отже, для управління рівнем ліквідності сільськогосподарських та приведення розрахованих коефіцієнтів до позитивної тенденції, управлінський персонал даних суб'єктів господарювання може здійснювати комплекс заходів, щодо окремих об'єктів. Напрямок зміни показників ліквідності внаслідок впливу окремих їх складових, представлено в таблиці 2.9.

Таким чином за допомогою аналітичної оцінки показників фінансової стійкості, ділової активності та ліквідності, можна визначити та охарактеризувати рівень даних показників, їх зміни та вплив на фінансову безпеку підприємства.

Для зміцнення фінансової безпеки підприємств пропонується здійснювати систематичний аналіз її рівня, що дасть можливість вчасно ідентифікувати загрози та розробити відповідні заходи з їх усунення та, відповідно, підвищення рівня фінансової безпеки. Аналіз фінансової безпеки підприємства – являє собою процес оцінки стану фінансової безпеки, виявлення впливу факторів на її рівень а також наявних та потенційних загроз фінансовій безпеці з метою прийняття ефективних управлінських рішень в системі забезпечення фінансової безпеки підприємства²³⁷.

---

²³⁷ Мулик Т. О. Методичний інструментарій аналізу фінансової безпеки підприємств в системі економічних аспектів виробництва біопалива /Т.О. Мулик, Я.І. Мулик// Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики. Вінниця: РВВ ВНАУ. – № 9. – 2016 (13). – С. 91-102.

**Напрямок зміни прогнозних значень показників ліквідності в
результаті зміни їх складових**

Планові значення складових показників ліквідності	Напрямок зміни складових показників ліквідності	Напрямок зміни прогнозних значень показників ліквідності			
		<i>К загальної ліквідності</i>	<i>К поточної ліквідності</i>	<i>К абсолютної ліквідності</i>	<i>Чистий оборотний капітал</i>
<i>Величина поточних зобов'язань</i>	<i>Збільшення</i>	↓	↓	↓	-
	<i>Зменшення</i>	↑	↑	↑	-
<i>Вартість оборотних активів</i>	<i>Збільшення</i>	↑	↑	-	-
	<i>Зменшення</i>	↓	↓	-	-
<i>Вартість запасів</i>	<i>Збільшення</i>	-	↓	-	-
	<i>Зменшення</i>	-	↑	-	-
<i>Величина грошових коштів</i>	<i>Збільшення</i>	-	-	↑	-
	<i>Зменшення</i>	-	-	↓	-
<i>Сума поточних активів</i>	<i>Збільшення</i>	-	-	-	↑
	<i>Зменшення</i>	-	-	-	↓
<i>Сума поточних пасивів</i>	<i>Збільшення</i>	-	-	-	↓
	<i>Зменшення</i>	-	-	-	↑

Примітка: ↑- збільшення; ↓-зменшення

Розроблений підхід до методичного та обліково-аналітичного забезпечення управління фінансовою безпекою передбачає розрахунок показників фінансової стійкості, ділової активності та ліквідності не лише на дату балансу, але й їх прогнозних значень, виходячи з планових значень складових розрахунку показників. Зокрема, нами запропоновано визначення прогнозних показників, як при використанні планових значень так і при використанні їх зміни, тобто майбутнього відхилення. Такий підхід, дозволить не лише визначити прогнозне значення, але й може застосовуватися для складання прогнозних значень величин, які використовуються для розрахунку. Для управління фінансовою стійкістю, діловою активністю та ліквідністю аналітику та керівнику необхідно знати, на скільки гривень необхідно збільшити або зменшити одну з величин, для отримання позитивного значення відповідного коефіцієнта. Це дозволить підвищити ефективність управління

фінансовою безпекою підприємств, адже на основі прогнозних розрахунків керівник в змозі розробити комплекс заходів для поліпшення ситуації на підприємстві. В свою чергу дасть можливість розробити комплекс заходів пов'язаний з управлінням об'єктами, які виступають об'єктами бухгалтерського обліку.

2.3. Облікове забезпечення фінансової безпеки підприємств

В епоху постіндустріального розвитку світової економіки інформація стає визначальним чинником виробництва, без урахування якого нівелюються будь-які перспективи економічного зростання. Водночас в міру розвитку економічних відносин реалізація інформаційної функції значно ускладнюється. Інформація як продукт бухгалтерського обліку сьогодні повинна відображати більш складні, глобальні та швидко змінювані бізнес-процеси, забезпечуючи здатність менеджменту адекватно реагувати на виклики економічного буття. Втім, практика засвідчує, що облікова система підприємств часто не формує адекватного сучасним умовам інформаційного забезпечення, що призводить до його невідповідності інформаційним потребам, запитам й очікуванням користувачів та втрати їх довіри до інституту бухгалтерського обліку. У зв'язку з цим об'єктивно постає проблема формування облікової інформації, яка б відповідала цільовим критеріям різних груп користувачів та в усіх необхідних аспектах відображала фінансово-господарську діяльність підприємств, розробки організаційно-методичних підходів до оцінки та контролю її якості²³⁸.

Ефективність господарської діяльності будь-якого підприємства залежить від його здатності правильно оцінювати ситуацію та оперативно реагувати на неї. Це можливо тільки за наявності систематичної інформації про здійснювані господарські процеси, їх характер і обсяги, про наявність матеріальних, трудових і фінансових

---

²³⁸ Правдюк Н.Л.,Правдюк М.В. Якість облікової інформації: сутність та методика оцінки/ Н.Л.Правдюк.,М.В.Правдюк//Облік і фінанси. – № 2 (72).- 2016.- С.58-64

ресурсів, їх використання, про формування витрат та фінансові результати діяльності тощо²³⁹.

Однак, за результатами дослідження даних, які містяться в обліковій інформації, можна зробити лише попередні висновки про фінансовий стан підприємства. Можна побачити лише основні тенденції зміни фінансового стану, але не пояснити їх. Для виявлення причин, які привели підприємство до відповідного рівня його фінансового стану, і факторів, які сприяють його поліпшенню, необхідно продовження аналізу²⁴⁰.

Ефективна господарська діяльність в умовах ринкової економіки та глобальних інтеграційних процесів можлива лише за достатньої поінформованості. Повна, оперативна, достовірна інформація про зовнішні чинники впливу та внутрішнє середовище підприємства дає змогу приймати результативні управлінські рішення й пристосовуватися до нових обставин. Необхідність здійснення такої інтенсивної інформаційної політики на даний момент усвідомлюють далеко не всі керівники підприємств. Проте поступове зростання ролі інформаційних ресурсів – це реалії сучасної економіки. Такі тенденції характерні і для сільського господарства. Опинившись в умовах відкритого ринку, аграрні підприємства вже відчули на собі вплив мінливого зовнішнього середовища²⁴¹.

Аграрне виробництво є одним із найбільш ризикованих видів підприємницької діяльності. Ризиковість аграрного бізнесу визначають такі фактори, як: сезонність виробництва, залежність від погодних та кліматичних умов, тривалий період обороту капіталу, велика складність зміни асортименту продукції та технології, ряд інших причин. Дане твердження справедливе для сільського господарства всіх країн, але особливо великих ризиків зазнає аграрне виробництво країн, економіки яких розвиваються або перебувають в процесі трансформації. Аграрні

---

²³⁹ Гуцаленко Л.В., Довгаль Е.О. Обліково-інформаційна система забезпечення управління сільськогосподарським підприємством / Л.В.Гуцаленко, Е.О.Довгаль// Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики.- 2016.-№ 8.-С.82-92

²⁴⁰ Мазур В.А., Томчук О.Ф., Браніцький Ю.Ю. Методика аналізу фінансового стану підприємства відповідно до вимог внутрішніх і зовнішніх користувачів/ В.А.Мазур, О.Ф.Томчук, Ю.Ю.Браніцький //Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики.- № 3.2017.- С.7-20

²⁴¹ Гуцаленко Л.В., Довгаль Е.О. Обліково-інформаційна система забезпечення управління сільськогосподарським підприємством / Л.В.Гуцаленко, Е.О.Довгаль// Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики.- 2016.-№ 8.-С.82-92

реформи та становлення ринкових взаємовідносин, зміна форм власності та форм господарювання значно збільшують ступінь невизначеності соціально-економічних процесів в аграрному бізнес-середовищі і, відповідно, підсилюють вплив ризиків на бізнес.²⁴²

Таким чином, функціонуючи в таких умовах невизначеності, вітчизняні аграрні підприємства стикаються з різними небезпеками, з яких найбільшу загрозу становить саме фінансова небезпека.

Проблема комплексного підходу до розуміння терміна «фінансова безпека» є визначальною для побудови ефективної системи облікового забезпечення управління фінансовою безпекою аграрного підприємства. Адже від ступеню фінансової складової економічної безпеки аграрного підприємства залежить стабільність і загальна безпека підприємства, перспективи його розвитку та процвітання.

Своєчасна оцінка фінансової безпеки аграрних підприємств є передумовою запобігання фінансових загроз і негативних фінансових явищ у виробничій діяльності, захисту їх від фінансових втрат, а в подальшому стабілізації діяльності сільськогосподарських формувань і розвитку в умовах конкурентного економічного стану.²⁴³

Більшість вчених під фінансовою безпекою підприємства визначають певний стан фінансових ресурсів, за яким забезпечується ефективна (прибуткова) діяльність підприємства, захист його фінансових інтересів та здатність зберігати свою ліквідність, окупність, платоспроможність від впливу різного роду небезпек і загроз.²⁴⁴

Розглядаючи економіко – правову сутність фінансової безпеки О.В. Гривківська обґрунтовує, що фінансова безпека є складовою фінансового механізму функціонування галузі, і являє собою сукупність фінансових методів та важелів досягнення цілей фінансової стратегії суб'єкта (забезпечення сталого розвитку аграрного сектору економіки у контексті участі України у світоінтеграційних процесах), систему

---

²⁴² Мулик Я.І. Формування системи обліково-аналітичного забезпечення фінансової безпеки аграрних підприємств./Мулик Я.І.// –[Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ekonomi.nauka.com/ua/?op=1&z=3416>

²⁴³ Мікуліна М.О. Фінансова безпека розвитку сільськогосподарських формувань/ М.О. Мікуліна, Ю.В. Скрипник // Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія «Фінанси і кредит». – 2007. – №2. – С. 132-137.

²⁴⁴ Розвиток фінансів в умовах відкритої економіки: колективна монографія [М.М. Александрова, Н.Г. Виговська та ін.]; за ред. проф. О.М. Петрука. – Житомир: ПП «Рута», 2012. – 416 с.

управління його фінансовою діяльністю, і визначається завданнями і можливостями директивного фінансового механізму.²⁴⁵

Система фінансової безпеки суб'єктів підприємництва має поєднувати надбання сучасної економічної науки та діяти постійно, а не за фактом настання кризи. Інакше кажучи, суб'єкти підприємництва мають заздалегідь прогнозувати розвиток кризових явищ, забезпечуючи власну ефективну діяльність. Це передбачає: моніторинг фінансового стану організації та зовнішніх факторів з метою раннього виявлення ознак її кризового розвитку, визначення масштабів кризового стану, дослідження основних факторів, що зумовлюють її кризовий розвиток, створення і реалізацію заходів щодо запобігання кризам і банкрутству, контролю за виконанням заходів з формування фінансової безпеки й оцінювання отриманих результатів шляхом використання фінансового інструментарію²⁴⁶.

Джерелами негативних впливів на фінансову безпеку підприємства можуть бути свідомі та несвідомі дії менеджменту підприємства і суб'єктів підприємництва (органи державної влади, контрагенти, конкуренти), а також збіг об'єктивних обставин (інновації, наукові відкриття, технологічні розробки, стан кон'юнктури ринку, форс-мажорні обставини). Рівень фінансової безпеки суб'єкта господарювання залежить від спроможності менеджменту уникнути можливих загроз і ліквідувати шкідливі наслідки окремих негативних складових зовнішнього і внутрішнього середовища. Спроможність протистояти існуючим і виникаючим небезпекам та загрозам, які здатні заподіяти фінансової шкоди суб'єкту господарювання, є головною умовою фінансової безпеки підприємства.

Щоб уникнути або пом'якшити дію загроз, які можуть вплинути на хід виконання фінансової стратегії, та й в цілому на подальший розвиток підприємства необхідно постійно вдосконалювати механізм управління фінансової безпеки підприємства. Механізм управління фінансовою безпекою підприємства являє собою сукупність основних елементів впливу на процес розробки й реалізації управлінських рішень

---

²⁴⁵ Гривківська С.В. Фінансова безпека сільського господарства автореф. дис. на здобуття наук. ступеня док. економіч. наук: спец. 08.00.08 «Гроші, фінанси і кредит» / С.В. Гривківська. – К., 2012. – 35 с.

²⁴⁶ Крючко Л. С. Теоретичні аспекти фінансової безпеки підприємства.-Режим доступу <http://finance.mnau.edu.ua/files/tezi/tezi-dopovidej-2013111415.pdf>

по забезпеченню повного захисту його фінансових інтересів від різних загроз²⁴⁷.

Систематизація результатів дослідження дозволяє визначити механізм управління фінансовою безпекою аграрного підприємства та визначити у ньому місце інформаційного, у тому числі облікового, забезпечення (рис. 2.20).

Рис. 2.20. Механізм управління фінансовою безпекою аграрного підприємства

Джерело: сформовано авторами на підставі²⁴⁸

²⁴⁷ Смірнова Т. О., Усатюк К. К. Фінансова стійкість підприємства [Електронний ресурс] / Т. О. Смірнова, К. К. Усатюк // Режим доступу: http://archive.nbuu.gov.ua/portal/chem_biol/nvnlts/21_11/196_Smi.pdf

Рівень фінансової безпеки підприємства – це результат загального рівня управління аграрного підприємства, а не лише окремої його складової.

Управління фінансовою безпекою входить до загальної системи управління безпекою підприємства, при цьому вона становить найважливішу його функціональну підсистему, яка забезпечує реалізацію управлінських рішень переважно в фінансовій сфері діяльності суб'єкта господарювання.²⁴⁹

Фінансова безпека суб'єкта підприємництва є невід'ємною складовою фінансового менеджменту підприємства та повинна базуватись на системі певних правил та прийомів, що не тільки характеризують її загальні риси функціонування та впровадження, але й відповідають сучасним умовам господарювання. Переважна частина науковців зосереджує свою увагу на окремих засобах та етапах управління і реалізації фінансової безпеки суб'єкта господарювання: задачах, функціях, методах тощо. Проте край необхідно комплексно підходити до даного питання, концептуально виявляючи всі аспекти та фактори, здатні вплинути на рівень фінансової безпеки підприємства.²⁵⁰

Управління фінансовою безпекою підприємства має відповідні принципи (рис.2.21).

Досягнення економічної безпеки підприємства (зокрема і її фінансової складової – прим. автора) можливе за умови, що система обліку сприятиме отриманню інформації операційного, тактичного і стратегічного характеру, застосуванню різних видів аналізу та аудиту, розширить обсяг інформаційних ресурсів про складові безпеки (ринкову, фінансову, правову тощо). Система менеджменту вимагає збільшення обсягу інформації про найдрібніші об'єкти у межах підприємства та за його межами, що в кінцевому результаті впливає на ефективність роботи бізнесу. Нині блок контролю загального циклу управління, в якому облік відіграє провідну роль інформаційного забезпечення, залишається

---

²⁴⁸ Смірнова Т. О., Усатюк К. К. Фінансова стійкість підприємства [Електронний ресурс] / Т. О. Смірнова, К. К. Усатюк // Режим доступу: http://archive.nbuu.gov.ua/portal/chem_biol/nvntu/21_11/196_Smi.pdf

²⁴⁹ Загорельська Т.Ю. До проблеми формування системи управління фінансовою безпекою на підприємстві / Т.Ю. Загорельська // Вісник ДНУ. – Сер. В: Економіка і право, Вип.2. – 2009. – С. 243-247.

²⁵⁰ Демченко І.В. Стратегічне управління фінансовою безпекою суб'єкта господарювання. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.napks.edu.ua/library/compilations_vak/nvfbi/2010/2/p_43_46.pdf

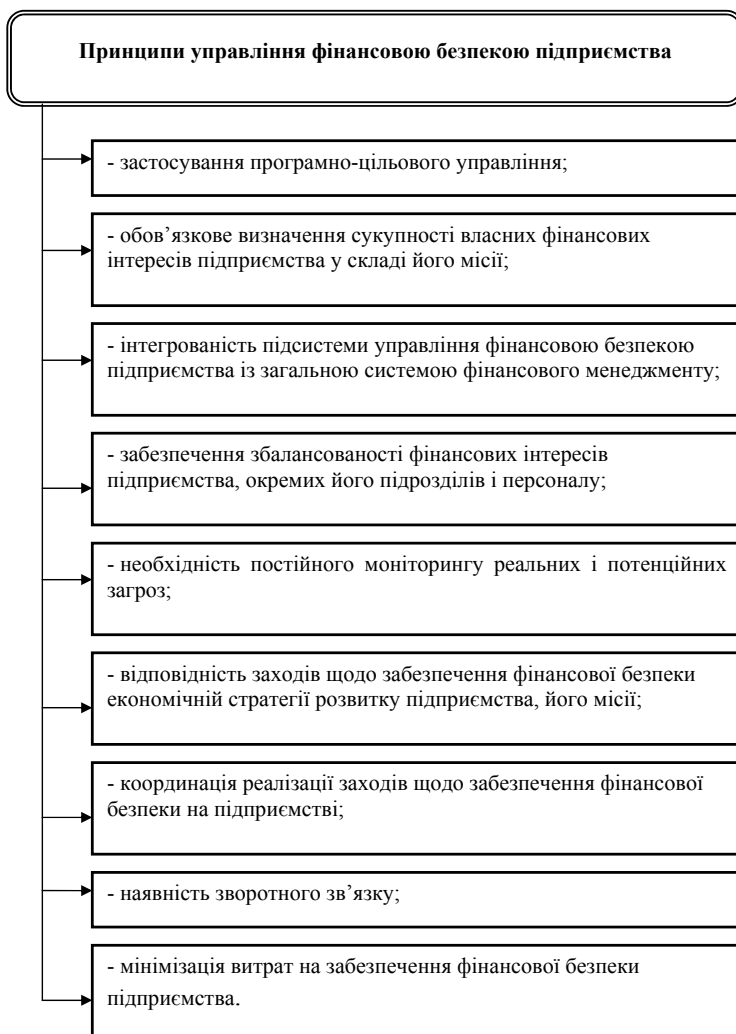

Рис.2.21 Принципи управління фінансовою безпекою підприємства

Джерело : ²⁵¹

²⁵¹ О. В. Черевко. Принципи управління фінансовою безпекою підприємства./Черевко О.В. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=3303>

слабкою ланкою менеджменту, що вимагає посилення та удосконалення. Економічну безпеку підприємства необхідно розглядати у взаємозв'язку із системою бухгалтерського обліку як комплекс заходів, спрямованих на збереження майна та інформації підприємства відповідно до обраної стратегії та принципу безперервності діяльності. Економічна безпека як об'єкт обліку вимагає врахування зовнішніх та внутрішніх загроз на етапі організації обліку, спрямованих, перш за все, на захист бухгалтерської інформації, що становить комерційну таємницю, попередження можливих ризиків²⁵².

Янчук Г.В., Черешневий О.І також вважають, що ефективне управління можливо здійснювати тільки за наявності повної, достовірної, цілісної, неупередженої, уніфікованої інформації про стан діяльності кожного суб'єкту економіки. Важливим джерелом накопичення та систематизації інформації про діяльність установи для прийняття рішень зовнішніми та внутрішніми користувачами є бухгалтерський облік²⁵³.

На думку науковців, менеджери в процесі обґрунтування та прийняття управлінських рішень повинні оперувати неупередженою, правдивою та достовірною інформацією про фінансово-господарську діяльність підприємств²⁵⁴.

Очевидно, що управління фінансовою безпекою будь-якого аграрного підприємства вимагає належної організації подання достовірної та якісної інформації, яка формується системою його бухгалтерського обліку та становить сукупність відомостей про внутрішнє і зовнішнє середовище даного підприємства та яку менеджери використовують під час оцінки й аналізу економічних явищ та процесів для розроблення й прийняття управлінських рішень щодо забезпечення відповідного рівня фінансової безпеки.

---

²⁵² Гудзенко Н.М., Китайчук Т.Г. Роль обліку в забезпеченні економічної безпеки підприємств/ Н.М.Гудзенко, Т.Г.Китайчук // Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики.-2017.-№ 3.-с.125-134

²⁵³ Янчук Г.В., Черешневий О.І. Модернізація бухгалтерського обліку бюджетної сфери як необхідність ефективного управління державними фінансами/ Г.В.Янчук, О.І.Черешневий//Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики. – С. 103-111– №1(17). –2017

²⁵⁴ Правдюк Н.Л., Правдюк М.В. Якість облікової інформації: сутність та методика оцінки/ Н.Л.Правдюк, М.В.Правдюк//Облік і фінанси. – № 2 (72).- 2016.- С.58-64

Необхідно зазначити, що управління потребує не просто інформації, а інформації достовірної та якісної, оскільки саме за такої умови прийняті управлінські рішення теж будуть якісними.

Оцінка показників діяльності підприємства базується на обліково-аналітичній інформації, що являє собою сукупність даних бухгалтерського обліку, які розкривають господарську діяльність суб'єктів господарювання та використовується для прийняття рішень в процесі управління²⁵⁵.

Інформація є достовірною, якщо вона повністю відображає господарські процеси на підприємстві і легко перевіряється.

Формування ж якісної інформації в системі бухгалтерського обліку є основою її конкурентоздатності у порівнянні з даними інших інформаційних систем, які на сьогодні також використовуються в якості інформаційних джерел при прийнятті рішень (система збалансованих показників, контролінгова система, система вимірювання на основі доданої вартості тощо). В у мовах формування інформаційного суспільства підвищення якості облікової інформації слід розглядати як один із основних засобів усунення бар'єрів щодо збереження існуючих та появи нових користувачів²⁵⁶.

Надходження інформації для прийняття рішення щодо управління фінансовою безпекою підприємства має мати постійний характер. Управління фінансовою безпекою підприємства вимагає організації неперервного технологічного процесу отримання якісної та достовірної інформації про ймовірність виникнення та розвитку викликів, загроз і економічних ризиків з метою напрацювання адекватних до ситуації управлінських рішень щодо їх ліквідації та передбачає постійну взаємодію функцій планування, обліку, аналізу, регулювання, контролю мотивацій.

Ромашко О.М. наголошує, що фінансова безпека підприємства безпосередньо залежить від використовуваної інформації, оскільки саме її якістю в значній мірі визначається швидкість реагування на загрози фінансовим інтересам, альтернативність вибору заходів їх захисту та інші показники, пов'язані з фінансовим забезпеченням стійкого

---

²⁵⁵ Подолянчук О.А. Сутність обліково-аналітичної інформації та її роль в системі внутрішнього контролю сільськогосподарського підприємства/ Економіка АПК. 2010. №3. – С. 54–57.

²⁵⁶ Правдюк Н.Л., Плахтій Т.Ф. Необхідність оцінки якості фінансової звітності/ Н.Л. Правдюк, Т.Ф. Плахтій // Облік і фінанси. – № 3 (74). – 2017. – С.52-59.

зростання розвитку підприємства. Зміст системи інформаційного забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства визначається особливостями діяльності підприємств, організаційно-правовою формою існування, обсягом та ступенем диверсифікації фінансової діяльності.²⁵⁷

Цю думку підтримує Мікуліна М.О. та зазначає, що дієвість фінансової безпеки аграрних підприємств потребує належного інформаційного забезпечення, під яким розуміють сукупність документів і даних, які в них знаходяться, а також методів і засобів їх одержання, організації зберігання й обробки.²⁵⁸

Інформація, зокрема облікова, є результатом функціонування відповідної системи забезпечення. Для формування методичних засад здійснення інформаційного, зокрема облікового, забезпечення управління фінансовою безпекою підприємства спробуємо з'ясувати суть цього поняття, оскільки підходи до його трактування в економічній літературі суттєво різняться.

Якщо говорити про технологію інформаційного забезпечення, то облікова інформація є «напівфабрикатом», а «продуктом» вона стає лише після того, як її «приготували» за допомогою методів аналізу.

На нашу думку, не варто розмежовувати поняття «облікове» та «аналітичне» забезпечення, оскільки інформація сама по собі не може задовольнити процес управління, а отже потребує аналітичного осмислення.

На думку Безродної Т.М., обліково-аналітичне забезпечення – це процес підготовки обліково-аналітичної інформації, забезпечення її кількості та якості. Поняття «забезпечення», на думку науковця, означає виконання, гарантування здійснення процесу постачання обліково-аналітичної інформації в системі управління²⁵⁹. Вольська В.В. вважає, що обліково-аналітичне забезпечення є сукупністю процесів збору, підготовки, реєстрації та зведення облікової інформації підприємств

---

²⁵⁷ Ромашко О.М. Облікова політика як інструмент забезпечення фінансової безпеки підприємства. [Електронний ресурс] / Ромашко О.М. // Режим доступу: <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/16579/1/329-561-562.pdf>

²⁵⁸ Мікуліна М.О. Фінансова безпека розвитку сільськогосподарських формувань / М.О. Мікуліна, Ю.В. Скрипник // Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія «Фінанси і кредит». – 2007. – №2. – С. 132-137.

²⁵⁹ Безродна Т. М. Обліково-аналітичне забезпечення управління підприємством: визначення сутності поняття [Електронний ресурс] / Т. М. Безродна // Вісн. Східноукраїнського нац. ун-ту ім. В. Даля. — 2008. — № 10 (128), ч. 2. — Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/VISUNU/2008_10_2/bezrodna.pdf

залежно від законодавчо встановленої системи ведення обліку, і проведеного на основі опрацьованої інформації детального аналізу з застосуванням певних методів і прийомів²⁶⁰.

У дослідженні Юзви Р.П. обліково-аналітичне забезпечення трактується як «сукупність облікових і аналітичних процесів, об'єднаних у обліково-аналітичну систему та спрямованих на задоволення інформаційних потреб користувачів шляхом перетворення первинної інформації в узагальнюючу згідно з визначеними цілями, а також нормативно-правовим, методичним, організаційним, програмним, математичним, технічним та ергономічним забезпеченнями»²⁶¹.

Камінська Т.Г. розуміє це поняття як систему збору, обробки, узагальнення, подання та аналізу фінансової інформації, забезпечення її кількості й якості для ведення господарської діяльності, зокрема, її управління²⁶². Беручи до уваги подані та інші наявні визначення, можна стверджувати, що обліково-аналітичне забезпечення управління суб'єктами господарювання – це система (її слід розуміти як сукупність множин взаємопов'язаних елементів, які утворюють певну цілісність²⁶³), адже забезпечення містить ознаки, властиві системі: наявність зв'язків (у тому числі зворотних), поділ на частини, присутність структури (упорядкованих елементів), цілеспрямованість, збереження певної стійкості в заданих межах під впливом зовнішніх факторів, багатоаспектність.

Систему обліково-аналітичного забезпечення управління суб'єктом господарювання колектив авторів²⁶⁴ трактує як сукупність підсумкової інформації про стан та результати його діяльності, зосередженої в різних формах фінансової й управлінської (внутрішньогосподарської) звітності. О. Гудзинський визначає, що обліково-аналітична система є інтегрованою системою прийомів

---

²⁶⁰ Вольська В. В. Методичні підходи до обліково-аналітичного забезпечення та аудиту управлінської діяльності аграрних підприємств / В. В. Вольська // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. — 2012. — № 3 (24). — С. 83–88.

²⁶¹ Юзва Р. П. Обліково-аналітичне забезпечення управління діяльністю підприємств спиртової промисловості : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.09 / Р. П. Юзва ; Тернопільський національний економічний університет. — 2011. — 20 с

²⁶² Камінська Т. Г. Обліково-аналітичний процес: його зміст, стадії / Т. Г. Камінська // Наук. вісн. НАУ. — 2002. — Вип. 50. — С. 313–318.

²⁶³ Городянська Л. Особливості технічного забезпечення системи бухгалтерського обліку / Л. Городянська // Бухгалтерський облік і аудит. — 2009. — № 10. — С. 17–22.

²⁶⁴ Теорія бухгалтерського обліку : моногр. / [Нападовська Л. В., Добія М., Сандер Ш., Матезич Р. та ін.] ; за заг. ред. Л. В. Нападовської. — К. : КНТУ, 2008. — 735 с

обліково-аналітичного забезпечення менеджменту шляхом здійснення специфічних внутрішньосистемних та загальносистемних функцій²⁶⁵.

Відповідно, Тітаренко Г.Б. та Корінько М.Д. подають тлумачення обліково-аналітичної системи як системи, що базується на даних бухгалтерського обліку, включаючи оперативні дані, й використовує для економічного аналізу статистичну, виробничу, довідкову та інші види інформації. Обліково-аналітична система, на їх думку, охоплює збір, опрацювання та оцінку всіх видів інформації, використовуваної для прийняття управлінських рішень на макро- і макрорівнях²⁶⁶.

Гуцайлюк З. констатує, що основне призначення інформаційної бухгалтерської системи полягає у формуванні окремих інформаційних потоків для потреб управління виробничою й фінансово-господарською діяльністю господарюючих суб'єктів, або інформаційне забезпечення власників та інших замовників даних²⁶⁷.

Система обліково-аналітичного забезпечення відіграє важливу роль у функціонуванні системи управління підприємством, створюючи умови для взаємодії різних структурних підрозділів та реагуючи на зміни внутрішнього й зовнішнього середовищ²⁶⁸.

Поділяємо думку науковців, які стверджують, що обліково-аналітична система – це система, яка ґрунтується на даних оперативного, статистичного, фінансового й управлінського обліку, включаючи оперативні дані, та використовує для економічного аналізу статистичну, виробничу, довідкову й інші види інформації шляхом застосування аналітичних і економіко-математичних методів дослідження, що уможлиблює формування інформаційної бази для прийняття адекватних до ситуації рішень²⁶⁹.

---

²⁶⁵ Гудзинський О. Д. Теоретичні аспекти формування обліково-аналітичного механізму менеджменту / Гудзинський О. Д., Кірейцев Г. Г., Пахомова Т. М. // Облік і фінанси АПК. — 2008. — № 3. — С. 89–93.

²⁶⁶ Тітаренко Г. Б. Методичні підходи для побудови обліково-аналітичної системи з використанням експертних оцінок / Г. Б. Тітаренко, М. Д. Корінько // Облік і фінанси АПК. — 2010. — № 4. — С. 66–69.

²⁶⁷ Гуцайлюк З. Деякі питання реформування системи бухгалтерського обліку: концепція та реалізація / З. Гуцайлюк // Бухгалтерський облік і аудит. — 2007. — № 10. — С. 11–17

²⁶⁸ Голячук Н. В. Обліково-аналітичне забезпечення як важлива складова управління підприємством / Н. В. Голячук // Економічний аналіз : зб. наук. пр. [Тернопільський нац. екон. ун-т]. — 2010. — Вип. 6. — С. 408–410

²⁶⁹ Штангрет А. М. Процес здійснення обліково-аналітичного забезпечення управління економічною безпекою підприємства / А. М. Штангрет // Наукові записки [Української академії друкарства]. Серія : Економічні науки. — 2015. — № 2. — С. 15-22.

Основними завданнями для обліково-аналітичної системи підприємства мають бути:

- аналіз діяльності підприємства за визначеними напрямками;
- облік господарських операцій за цільовими напрямками на базі бухгалтерського обліку з додаванням нефінансових показників;
- контроль за використанням матеріальних і нематеріальних ресурсів згідно з точним відображенням усіх господарських операцій на етапах планування, обліку, а також за достовірністю аналітичних даних;
- планування діяльності підприємства, зокрема, господарських операцій; видів діяльності (операційної, інвестиційної, фінансової, податкової); центрів відповідальності та підприємства загалом;
- формування аналітичних бюджетів як джерел акумулювання планової, облікової й аналітичної інформації²⁷⁰.

Ключове завдання системи обліково-аналітичного забезпечення як складової комплексної системи управління фінансовою безпекою підприємства (КСУФБП) полягає в об'єднанні облікових та аналітичних операцій в єдиний процес, виконанні оперативного мікроаналізу, забезпеченні безперервності цього процесу та використанні його результатів при формуванні інформаційної бази для прийняття управлінських рішень.

Зміст обліково-аналітичного забезпечення управління фінансовою безпекою аграрного підприємства визначається низкою факторів, серед яких:

- галузеві особливості діяльності підприємства,
- організаційно-правова форма функціонування,
- обсяг і ступінь диверсифікації фінансово-господарської діяльності,
- інші об'єктивні й суб'єктивні чинники.

Процес функціонування системи обліково-аналітичного забезпечення управління фінансовою безпекою аграрного підприємства схематично подано на рис. 2.22.

Вважаємо, що механізм обліково-аналітичного забезпечення має передбачати збір інформації, способи її узагальнення й аналізу, а також технології надання безпосереднім користувачам для оцінки рівня та

---

²⁷⁰ Садовська І. Б. Обліково-інформаційне забезпечення управлінського аналізу / І. Б. Садовська // Вісн. НУ «Львівська політехніка»: зб. наук.-прикл. пр. «Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку». — 2009. — № 647. — С. 498–503.

стану фінансової безпеки власного підприємства чи його партнерів та (або) конкурентів, діяльність яких може вплинути на фінансовий стан безпеки підприємства.

Рис.2.22 Процес обліково-аналітичного забезпечення управління фінансовою безпекою аграрного підприємства

Джерело: сформовано авторами на підставі²⁷¹

Отже, узагальнюючи, визначимо основні напрями здійснення обліково-аналітичного забезпечення в системі управління фінансовою безпекою підприємства:

- інформаційне забезпечення прийняття рішень щодо управління фінансовою безпекою підприємства;
- моніторинг рівня облікової політики підприємства;

²⁷¹ Сокол П. М. Теоретичні основи формування механізму маркетингу підприємства / П. М. Сокол // Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. Серія : Економічні науки. – 2016. – Вип. 41(2). – С. 38-44. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Znpchdtu_2016_41\(2\)_8](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Znpchdtu_2016_41(2)_8).

– виявлення та ідентифікація появи й розвитку ключових внутрішніх і зовнішніх загроз та ризиків щодо фінансового стану підприємства;

– подання достовірної інформації про наявні ресурси, у т.ч. щодо наявності готової продукції на складах підприємства;

– надання інформації про рівень конкурентоспроможності продукції підприємства(конкурентні загрози);

– узгодження економічних інтересів підприємства.

Визначені напрями формулюють мету, зокрема метою обліково-аналітичного забезпечення управління фінансовою безпекою підприємства має стати поєднання процедур бухгалтерського обліку і економічного аналізу формування інформації такого характеру: історичного, що узагальнює результати діяльності; аналітичного, що передує прийняттю обґрунтованого управлінського рішення.

Використовуючи теоретичні напрацювання вітчизняних вчених²⁷², можна сформулювати основні функції обліково-аналітичного забезпечення системи управління фінансової безпеки підприємства як частини інформаційно-аналітичного забезпечення: (рис. 2.23)

1) інформаційна – забезпечення системи управління інформацією про діяльність підприємства внутрішніх і зовнішніх користувачів;

2) облікова – відображення фактів господарської діяльності підприємств;

3) аналітична – здійснення на підставі первинних аналітичних даних економічного аналізу діяльності підприємств .

На нашу думку, суть облікової функції обліково-аналітичного забезпечення управління фінансовою безпекою підприємства полягає у відображенні фактів здійснення господарської діяльності щодо формування фінансових ресурсів, розмір яких є фактором впливу на показники фінансової безпеки, при цьому формується адекватна та суттєва інформація в системі організації первинного та зведеного обліку, зовнішньої та внутрішньої звітності для прийняття управлінських рішень з метою поліпшення зазначених показників.

Суть аналітичної функції обліково-аналітичного забезпечення управління фінансовою безпекою підприємства полягає у здійсненні

---

²⁷² Гуренко Т.О. Теоретичні основи формування обліково-аналітичного забезпечення управління [Електронний ресурс] / Т.О. Гуренко, С.І. Дерев'яно, А.С. Липова. – Режим доступу: irbisnbuf.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe?...

різних видів аналізу та оптимізація структури фінансових ресурсів, розмір яких є фактором впливу на показники фінансової безпеки, використовуючи первинні аналітичні дані бухгалтерського обліку.

Роль аналітичного забезпечення підвищується в сучасних економічних умовах, оскільки проведений аналіз дає керівництву повну інформацію про фінансовий стан підприємства і перспективи його діяльності на майбутнє при умові оптимізації показників фінансової безпеки підприємства.

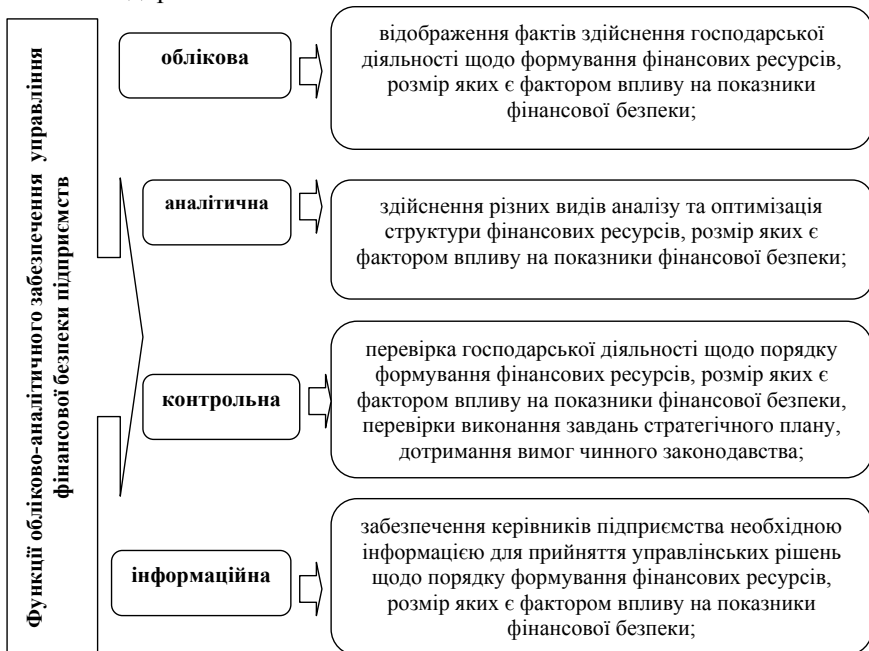

Рис. 2.23 Функції обліково-аналітичного забезпечення управління фінансової безпеки підприємств

Джерело: сформовано авторами на підставі²⁷³

Основними джерелами аналітичної складової є облікова, статистична, оперативна, звітна, планова, нормативна та інша інформація. Контрольна функція обліково-аналітичного забезпечення управління фінансової безпеки підприємства полягає у перевірці

²⁷³ Гуренко Т.О. Теоретичні основи формування обліково-аналітичного забезпечення управління [Електронний ресурс] / Т.О. Гуренко, С.І. Дерев'яно, А.С. Липова. – Режим доступу: irbisnbuf.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe?...

господарської діяльності щодо порядку формування фінансових ресурсів, розмір яких є фактором впливу на показники фінансової безпеки, перевірки виконання завдань стратегічного плану, дотримання вимог чинного законодавства. Суть інформаційної функції полягає у забезпеченні керівників підприємства необхідною інформацією для прийняття управлінських рішень щодо порядку формування фінансових ресурсів, розмір яких є фактором впливу на показники фінансової безпеки.

Ми підтримуємо думку Гудзенко Н.М., Китайчук Т.Г., які вважають, що економічна безпека є основою раціональної поведінки в умовах ринкових ризиків, неодмінною умовою задоволення економічних потреб суспільства. Вона має наступну функціональну структуру: науково-технічна безпека; інформаційна безпека; інтелектуальна безпека; енергетична безпека; фінансова безпека; інвестиційна безпека; безпека зовнішньоекономічної діяльності тощо²⁷⁴.

Кириченко О.А. та інші наголошують, що фінансова складова економічної безпеки підприємства може бути визначена, як сукупність заходів щодо забезпечення найбільш ефективного використання капіталу суб'єкта господарювання, підвищення якості планування і здійснення господарської діяльності за всіма визначеними напрямками планування (стратегічного та оперативного), управління технологічним, інтелектуальним і кадровим потенціалом, його основними і оборотними активами з метою максимізації прибутку та підвищення рентабельності господарської діяльності. В економічній безпеці окремо виділяється фінансова складова, яка передбачає здійснення комплексу заходів, спрямованих на запобігання можливого збитку від впливу негативних подій на економічну безпеку за різними фінансово-економічними інтересами підприємства²⁷⁵.

Економічна доцільність розвитку та функціонування сільськогосподарських підприємств визначається їх результативністю. Нині кожне підприємство, що реалізує господарську діяльність, має самотужки фінансувати напрями своїх витрат, розпоряджатися підручними фінансовими ресурсами, витрачаючи їх на виробництво

---

²⁷⁴ Гудзенко Н.М., Китайчук Т.Г. Роль обліку в забезпеченні економічної безпеки підприємств/ Н.М.Гудзенко, Т.Г.Китайчук // Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики.-2017.-№ 3.-с.125-134

²⁷⁵ Управління фінансово-економічною безпекою : навч. посібник / О.А. Кириченко, С.М. Лаптев, П.Я. Пригунов та ін. ; за ред. чл.-кор. АПК України, проф. В.С. Сідака. – К. : Дорадо-Друк, 2010. – 412 с.

продукції з ціллю отримання кінцевого результату – прибутку... Позитивні фінансові результати для сільськогосподарських підприємств є запорукою їх успішного функціонування.²⁷⁶

Проведені дослідження свідчать, що функціонування раціональної системи управління прибутком підприємства дає змогу вчасно виявляти негативні процеси й тенденції в його діяльності, а також розробляти комплекс заходів з метою попередження загроз погіршення фінансового стану та забезпечення в подальшому фінансової стабільності в умовах конкурентного економічного середовища. Реалізувати це завдання, на нашу думку, можливо за наявності внутрішнього інформаційного забезпечення, основу якого генерують підсистеми бухгалтерського обліку та економічного аналізу. Втім, побудова ефективної системи обліково-аналітичного забезпечення управління прибутком є не простим завданням, зокрема через характерну для більшості вітчизняних підприємств знівельованість аналізу як функції управління²⁷⁷.

Таким чином, на підставі опрацьованих наукових джерел, можна зазначити, що одним з основних факторів впливу на рівень фінансової безпеки підприємства є рівень його фінансових результатів, рівень його прибутковості.

Аналіз даних Державної служби статистики України (табл. 2.10, 2.11), проведений науковцями ВНАУ²⁷⁸, свідчить, що фінансовий результат до оподаткування на підприємствах України має від'ємне значення і за п'ять років зменшився на 124,8 млрд. грн. Збиток в 2016 році отримали такі галузі як промисловість та будівництво, фінансовий результат яких зменшився відповідно на 33,2 та 8,8 млрд. грн. Прибуток отримали у 2016 році такі галузі як: оптова та роздрібна торгівля, транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність. Фінансовий результат галузі сільського, лісового та рибного господарства має позитивне значення, в 2016 році він складає 90,7 млрд. грн., що більше в порівнянні із 2012 роком на 63,7 млрд. грн.

---

²⁷⁶ Гончарук І.В., Старосуд В.І., Мулик Т.О. Фінансові результати сільськогосподарських підприємств: механізм формування та аналітична оцінка (на прикладі Ялтушківської дослідно-селекційної станції ІБК і ЦБ НААН України) / І.В.Гончарук, В.І.Старосуд, Т.О.Мулик // Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики.-2018.-№ 3.-с.18-34

²⁷⁷ Правдюк Н.Л. Обліково-аналітичне забезпечення управління прибутком підприємства / Н.Л.Правдюк // Облік і фінанси . – № 4 (70). – 2015. - С.53-60

²⁷⁸ Гончарук І.В., Старосуд В.І., Мулик Т.О. Фінансові результати сільськогосподарських підприємств: механізм формування та аналітична оцінка (на прикладі Ялтушківської дослідно-селекційної станції ІБК і ЦБ НААН України) / І.В.Гончарук, В.І.Старосуд, Т.О.Мулик // Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики.-2018.-№ 3.-с.18-34

Таблиця 2.10

Фінансові результати до оподаткування за видами економічної діяльності в Україні, млн. грн.

Показники	2012	2013	2014	2015	2016	Відхилення 2016/2012, (+,-)
Фінансові результати до оподаткування	101884,7	29283,2	-523587,0	-340127,0	22875,0	-124759,7
Сільське, лісове та рибне господарство	26992,7	15147,3	21677,4	103137,6	90661,0	63668,3
Промисловість	21353,4	13698,3	-166414	-181361	-11841	-33194,4
Будівництво	-71,1	-5126,6	-27288,4	-25074,1	-8902	-8830,9
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів	9608	-6047,5	-128135	-80564,3	7115,8	-2492,2
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	7524,9	834,3	-19703,9	-13921,8	12239	4714,1

Вчені роблять висновок, що в різні періоди дослідження та по галузях виробництва мають місце коливання фінансових результатів діяльності підприємств. Всі ці зміни прибутковості (збитковості) були спричинені багатьма факторами (економічною ситуацією в країні, політичним станом, якістю продукції (робіт, послуг), величиною собівартості продукції, обсягами виробництва, погодними умовами тощо).

Таблиця 2.11

Основні показники результатів діяльності сільськогосподарських підприємств України

Показники	2012	2013	2014	2015	2016	Відхилення 2016/2012, (+,-)
Чистий прибуток (збиток), млн.грн.	26728,4	14925,7	21413,4	101912,2	89330,8	62602,4
Підприємства, які одержали чистий прибуток						
у % до загальної кількості	78,6	80,3	84,7	88,9	88,3	9,7
фінансовий результат, млн.грн.	33570,1	26186,6	51668	127525,5	102230,4	62602,4
Підприємства, які одержали чистий збиток						
у % до загальної кількості	21,4	19,7	15,3	11,1	11,7	-9,7
фінансовий результат, млн.грн.	6841,7	11260,9	30254,6	25613,3	12899,6	62602,4
Рівень рентабельності всієї діяльності, %	16,3	8,3	9,3	30,4	24,9	8,6
Рівень рентабельності операційної діяльності, %	22,8	11,7	21,4	43	32,7	9,9

Про те, що галузь сільського господарства в основному є прибутковою, свідчать також дані табл. 2.10., де видно, що в 2016 році 88,3 % підприємств спрацювали прибутково і лише 11,7 % підприємств отримали збиток.

Дані таблиці 2.11 також свідчать про те, що за п'ять років дослідження зростає кількість підприємств, які отримали прибуток за результатами своєї діяльності (+9,7 %). Зростає також рентабельність сільськогосподарських підприємств: рівень рентабельності всієї діяльності + 8,6 %, рівень рентабельності операційної діяльності + 9,9%²⁷⁹.

Значення прибутку для господарюючих суб'єктів в ринкових умовах функціонування української економіки є надзвичайно важливим. Дана важливість проявляється у функціях, що виконуються досліджуваною економічною, бухгалтерською категорією. По-перше, прибуток виступає найефективнішим джерелом забезпечення підприємства фінансовими ресурсами; по-друге, частка прибутку через механізм розподілу, наповнює доходну частину бюджетів всіх рівнів; по-третє, прибуток є інструментом здійснення соціальної політики підприємства та держави; по-четверте, прибуток є мірилом ефективності роботи підприємства та захисним механізмом від банкрутства. На основі наведених характеристик можна стверджувати проте, що дана категорія є одним з найбільш важливих, узагальнюючих показників фінансових результатів господарської діяльності; мета підприємницької діяльності; показник успіху підприємства і доброго управління ним²⁸⁰.

Правдюк Н.Л. також вважає, що саме прибуток на сучасному етапі економічного розвитку є джерелом розширеного відтворення виробництва, зростання ринкової вартості підприємства та добробуту його власника, основним спонукальним мотивом підприємницької діяльності. Втім, зазначає далі автор, власників капіталу цікавить не тільки факт отримання прибутку, а й створення передумов для його максимізації. У цьому контексті важливого значення набуває проблема

---

²⁷⁹ Гончарук І.В., Старосуд В.І., Мулик Т.О. Фінансові результати сільськогосподарських підприємств: механізм формування та аналітична оцінка (на прикладі Ялтушківської дослідно-селекційної станції ІБК і ЦБ НААН України) / І.В.Гончарук, В.І.Старосуд, Т.О.Мулик // Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики. -2018. -№ 3. -с.18-34

²⁸⁰ Кузь В.І. Трактатування сутності прибутку підприємства: диференціація підходів / ВІСНИК ЖДТУ № 4 (42) Економічні науки. -2007. -С.88-98

розробки та впровадження дієвої системи управління прибутком підприємства, ефективність якої корелює з якістю інформаційного забезпечення управлінського процесу. Значна роль інформації у створенні ефективної системи управління підприємством актуалізує дослідження теоретичних та організаційно-методичних аспектів формування обліково-аналітичного забезпечення управління формуванням, розподілом та використанням прибутку²⁸¹.

Прибуток займає одне з центральних місць у загальній системі вартісних інструментів управління економікою, оскільки всі вони прямо або опосередковано пов'язані з прибутком. Це стосується і кредиту, ціни, собівартості та інших економічних важелів. Зважаючи на ці обставини, прибуток є одним з основних об'єктів управління фінансового менеджменту. Класифікацію прибутку представлено на рис. 2.24.

Рис. 2.24 Види прибутку підприємств²⁸²

²⁸¹ Правдюк Н.Л. Обліково-аналітичне забезпечення управління прибутком підприємства / Н.Л.Правдюк // Облік і фінанси . – № 4 (70). – 2015.- С.53-60

²⁸² Фінансовий менеджмент . Розділ 5.Управління прибутком. Назва з екрана. - [Електронний ресурс].-Режим доступу : <http://library.if.ua/book/52/3783.html>

Як кінцевий результат господарської діяльності підприємства та мірило її ефективності й успішності, прибуток є результатом поєднання дії зовнішніх та внутрішніх чинників. Диспропорції та дисбаланси в економіці країни, що супроводжуються турбулентністю на валютному ринку, макроекономічною невизначеністю, зниженням інвестиційних рейтингів та політичною нестабільністю, деструктивно позначаються на економічному стані та прибутковості вітчизняних підприємств. Однак ці фактори невіддільні від прямого управління з боку менеджерів підприємства. Єдине, що залишається в таких умовах – це адаптація до умов зовнішнього оточення та його максимальне врахування при виборі стратегії та тактики управління організацією... Нівелювати вплив загрозливих для фінансової стабільності вітчизняних підприємств чинників зовнішнього середовища, принаймні частково, можна за рахунок розробки та практичної реалізації прогресивної системи управління прибутком²⁸³.

На думку Фабіянської В.Ю.²⁸⁴, бухгалтерський облік, дані якого є основою інформаційного забезпечення будь-якого підприємства, не може ефективно виконувати свої функції без його раціональної організації. Організація бухгалтерського обліку передбачає створення певної системи, яка б давала можливість фіксувати дані господарських операцій, здійснених на підприємстві, опрацьовувати їх, відображати в системі облікових реєстрів та отримувати зведену інформацію у вигляді фінансової звітності. Така інформація необхідна для прийняття своєчасних та ефективних управлінських рішень, тому облікова система на підприємстві має бути організована з урахуванням особливостей діяльності конкретного господарюючого суб'єкта.

На існування проблемних питань в практиці організації та здійснення аналітичної роботи вказували у своїй роботі І.В. Луканьов та І.Т. Райковська. Вчені виділяють наступні недоліки проведення економічного аналізу на вітчизняних підприємствах: відсутність самостійного відділу або працівника з проведення аналізу господарської діяльності; викривлення інформаційного забезпечення економічного аналізу; несистематичність проведення аналітичної роботи та

---

²⁸³ Правдюк Н.Л. Обліково-аналітичне забезпечення управління прибутком підприємства / Н.Л. Правдюк // Облік і фінанси . – № 4 (70). – 2015.- С.53-60

²⁸⁴ Фабіянська В.Ю. Сутність організації бухгалтерського обліку [Електронний ресурс] / Ю.В. Фабіянська. – Українська наука: минуле, сучасне., майбутнє. – 2014. – Вип. 19. Ч. 2. – С. 214-222. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Un_msm_2014_19\(2\)_28](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Un_msm_2014_19(2)_28)

недостатня кваліфікація працівників; застосування обмеженого методичного інструментарію; проведення економічного аналізу лише за окремими напрямками²⁸⁵.

Окремі науковці, розглядаючи у своїх працях поняття процесу організації обліку наголошували, що він передбачає цілеспрямоване створення, постійне впорядкування та вдосконалення системи обліку на підприємстві для її відповідності потребам управління. При цьому складовими облікової політики є організаційно-технологічні та методологічні аспекти. До перших належать: організаційна побудова та форма бухгалтерського обліку, робочий План рахунків бухгалтерського обліку, форми первинних облікових документів, порядок проведення інвентаризації активів і зобов'язань, правила документообігу тощо, які в цілому передбачають сукупність способів ведення обліку. До методологічних складових облікової політики належать методи та процедури ведення обліку на окремих його ділянках: облік необоротних активів, облік розрахунків, запасів, витрат^{286, 287}.

На думку Панченко І.А., формування системи обліково-аналітичного забезпечення управління прибутком підприємства є процесом цілеспрямованого підбору відповідних інформаційних показників облікового та необлікового характеру, що будуть використані для планування, аналізу та прийняття оперативних управлінських рішень.²⁸⁸

Враховуючи вищенаведене побудова дієвої системи обліково-аналітичного забезпечення управління прибутком підприємства передбачає виконання комплексу завдань, до яких, на нашу думку, необхідно віднести наступні:

---

²⁸⁵ Луканев И.В. Критическая оценка состояния экономического анализа на промышленных предприятиях / И.В. Луканев, И.Т. Райковская // Бухгалтерский учет, контроль и анализ: социальные ориентиры: Результаты научных исследований проблем бухгалтерского учета и контроля Житомирской научной бухгалтерской школы: [монография] / [Ф.Ф. Бутынец и др.]; под. общ. ред. [и с предисл.] Ф.Ф. Бутынца. – Житомир: ЖГТУ, 2008. – 484 с.

²⁸⁶ Правдюк Н. Л. Особливості організації фінансового обліку в сільськогосподарських підприємствах / Н. Л. Правдюк // Облік і фінанси АПК. – 2005. – № 12. – С. 115–120.

²⁸⁷ Правдюк Н. Л. Формування облікової політики в управлінні сільськогосподарським підприємством / Н. Л. Правдюк // Економіка АПК. – 2005. – № 8. – С. 79–85.

²⁸⁸ Панченко І.А. Управління процесом формування, розподілу та використання прибутку: обліково-аналітичне забезпечення / І.А. Панченко // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: збірник тез доповідей XIV Всеукраїнської науково-практичної конференції, (27–28 жовтня 2011 р., м. Суми). – Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2011. – Т. 1. – С. 63-64.

- забезпечення повноти та своєчасності відображення в системі бухгалтерського обліку господарських операцій, що пов'язані з формуванням доходів, витрат та результатів діяльності підприємства;
- побудова системи аналітичних показників, що дає змогу оцінити ефективність процесів формування, розподілу та використання прибутку, а також розробка системи моніторингу фінансового стану підприємства;
- визначення порядку генерування необхідної для управління прибутком підприємства облікових даних та методики їх наступної трансформації в аналітичну інформацію;
- розробка та впровадження заходів, спрямованих на підвищення рівня рентабельності підприємства в короткостроковому та довгостроковому періодах, а також порядку здійснення контролю за їх виконанням.

З позиції формування раціональної системи обліково-аналітичного забезпечення управління прибутком підприємства доцільно з'ясувати порядок реєстрації, узагальнення та представлення менеджерам інформації щодо діяльності підприємства для підготовки та обґрунтування ними управлінських рішень.

Основою інформаційної бази управління прибутком підприємства є дані бухгалтерського обліку, на підставі яких здійснюється аналіз, прогнозування та поточне планування фінансових показників.

Облікова система підприємства є першоджерелом створення інформаційного поля для реалізації усіх інших функцій управління. Дані бухгалтерського обліку, що використовуються в процесі прийняття управлінських рішень, представлені звітною інформацією, а також відомостями за аналітичними та синтетичними рахунками, на яких акумулюються відомості щодо формування фінансових результатів підприємства.

Важливою складовою механізму управління підприємством є аналіз прибутку, під яким розуміється вивчення порядку його формування та напрямів використання з метою виявлення резервів подальшого підвищення ефективності господарської діяльності.

Для вирішення конкретних практичних завдань в процесі здійснення аналітичної роботи використовується комплекс спеціальних систем та методів економічного аналізу, а саме:

- горизонтальний,
- вертикальний,

- порівняльний,
- коефіцієнтний
- інтегральний аналіз.

Саме використовуючи інструментарій економічного аналізу дані бухгалтерського обліку трансформуються в аналітичну інформацію. В практиці управління використовуються усі без винятку методичні прийоми, однак найбільш інформаційногенеруючим є коефіцієнтний аналіз, який ґрунтуючись на розрахунку співвідношення різних абсолютних величин, характеризує різнопланові аспекти формування, розподілу та використання прибутку підприємства. Система аналітичних показників для оцінки ефективності формування, розподілу та використання прибутку підприємства представлена на рис. 2.25²⁸⁹.

Розрахунок системи аналітичних показників дає змогу :

- оцінити ефективність формування, розподілу та використання прибутку, отриманого підприємством за результатами звітного періоду;
- сформулювати рекомендації щодо поліпшення управління прибутком в майбутньому.

Інформаційною базою для здійснення аналітичних розрахунків є дані, що попередньо сформовані в системі бухгалтерського обліку підприємства.

Крім облікової та аналітичної інформації в процесі прийняття управлінських рішень важлива роль належить внутрішній позаобліковій (плановій) інформації, яка використовується для розрахунку прогнозних показників прибутковості підприємства та окреслення можливих напрямів підвищення рівня фінансової стабільності суб'єкта господарювання.

Отже, під обліково-аналітичним забезпеченням управління прибутком підприємства необхідно розуміти процес систематизації та структурування інформації, що генерується системами бухгалтерського обліку та економічного аналізу, з метою задоволення інформаційних запитів менеджерів у процесі формування, розподілу та використання фінансових результатів підприємства.

Механізм формування обліково-аналітичного забезпечення управління прибутком підприємства представлено на рис. 2.26²⁹⁰.

²⁸⁹ Правдюк Н.Л. Обліково-аналітичне забезпечення управління прибутком підприємства / Н.Л.Правдюк // Облік і фінанси . – № 4 (70). – 2015.- С.53-60

²⁹⁰ Правдюк Н.Л. Обліково-аналітичне забезпечення управління прибутком підприємства / Н.Л.Правдюк // Облік і фінанси . – № 4 (70). – 2015.- С.53-60

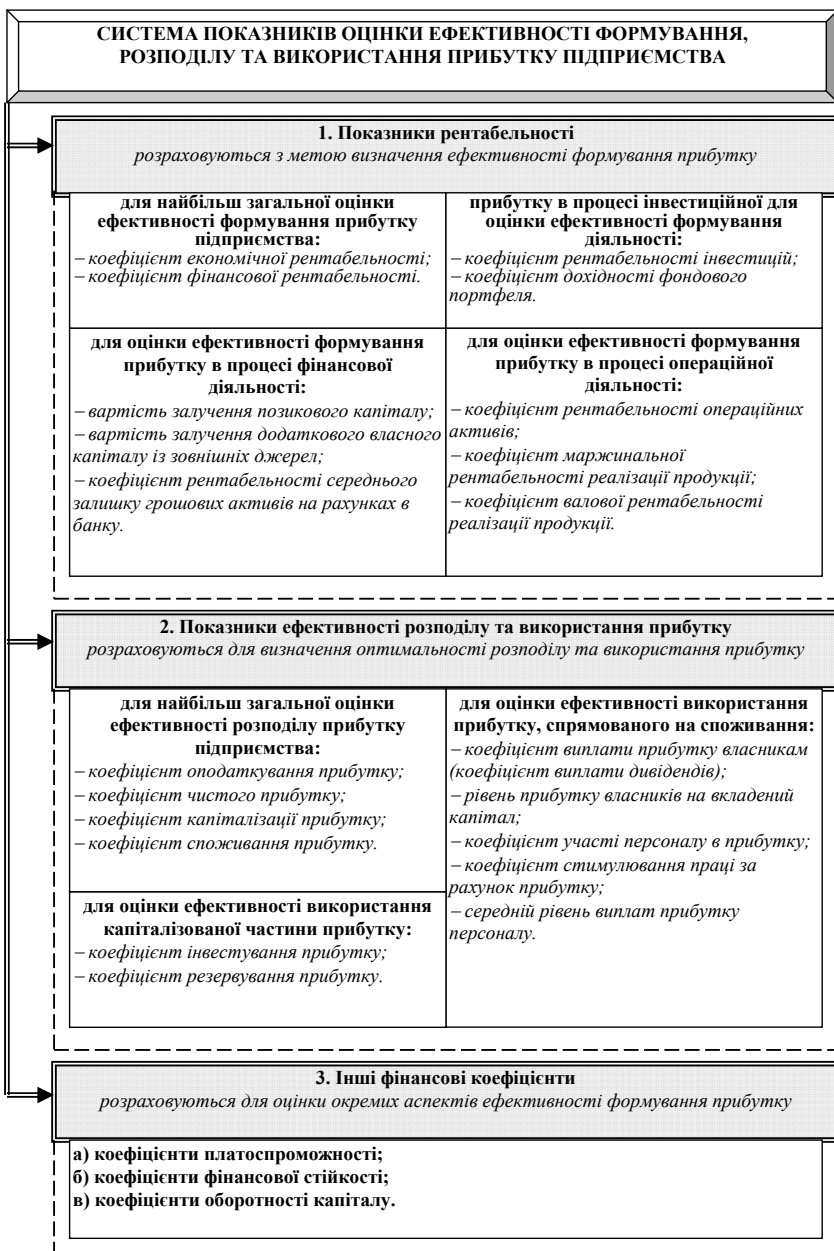

Рис. 2.25. Система аналітичних показників для оцінки ефективності формування, розподілу та використання прибутку підприємства

СИСТЕМА ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ПРИБУТКОМ

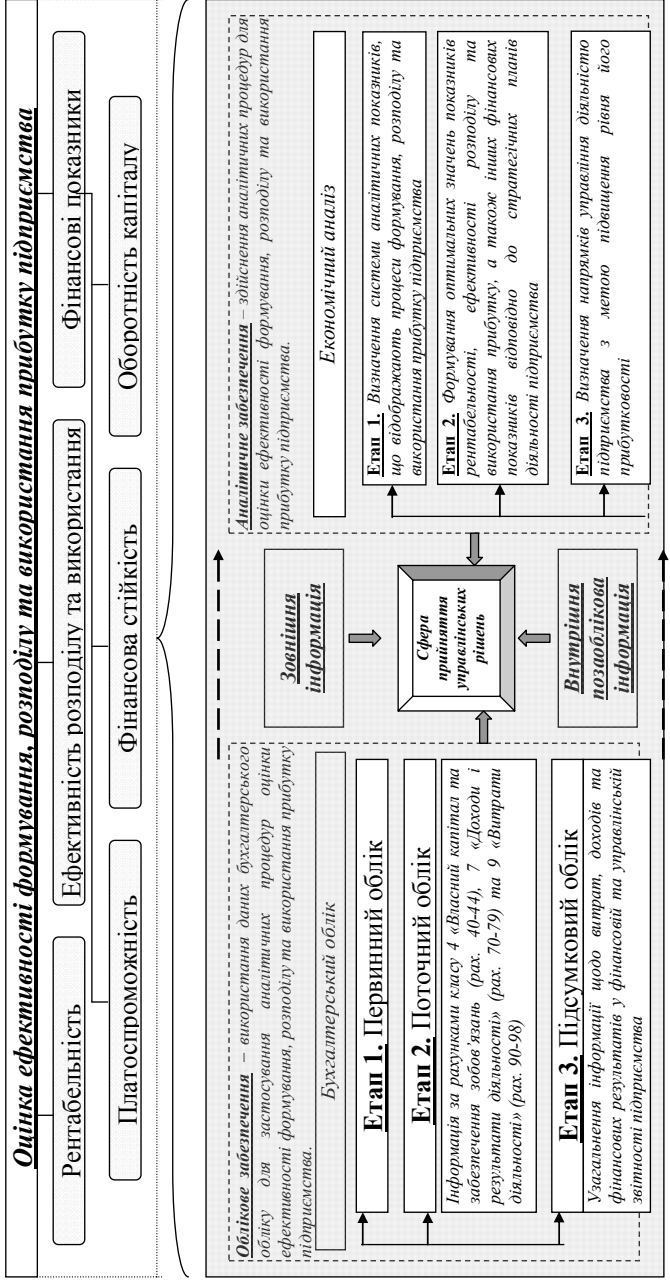

Рис. 2.26. Механізм формування обліково-аналітичного забезпечення управління прибутком підприємства

Механізм формування інформаційного забезпечення розробки та прийняття управлінських рішень охоплює підсистеми бухгалтерського обліку та економічного аналізу підприємства з притаманними їм внутрішньосистемними та позасистемними зв'язками. Ця інформація повинна готуватися на основі організаційно-методичних положень бухгалтерського обліку та економічного аналізу, розроблених відповідно до стратегічних, поточних та оперативних завдань управління діяльністю підприємства. При цьому критерії відбору облікових та аналітичних показників, що відображають процеси формування, розподілу та використання прибутку підприємства повинні розроблятися з урахуванням специфіки виробничо-господарської діяльності підприємства та його галузевої належності.

Отже, дослідження теоретичних та організаційно-методичних засад формування обліково-аналітичного забезпечення управління фінансовою безпекою підприємства дає змогу зробити такі висновки:

1. Управління фінансовою безпекою входить до загальної системи управління економічною безпекою підприємства. Фінансова безпека становить найважливішу його функціональну підсистему, яка забезпечує реалізацію управлінських рішень переважно в фінансовій сфері діяльності суб'єкта господарювання;

2. Ефективне управління фінансовою безпекою підприємства потребує налагодженого функціонування обліково-аналітичної системи, здатної забезпечувати потреби керівництва в актуальній та достовірній інформації.

3. Під обліково-аналітичним забезпеченням управління фінансовою безпекою підприємства необхідно розуміти процес систематизації та структурування інформації, що генерується системами бухгалтерського обліку та економічного аналізу, з метою задоволення інформаційних запитів менеджерів у процесі прийняття рішень щодо поліпшення показників фінансової безпеки.

РОЗДІЛ 3

УДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВ

3.1. Формування порогових значень показників фінансового стану для визначення рівня фінансової безпеки

Фінансова безпека підприємства – це складне, різнобічне поняття, яке залежить від багатьох факторів, що виникають як всередині підприємства, так і за його межами. Забезпечення фінансової безпеки можливо тільки тоді, коли на підприємстві розробляється і реалізується взаємопов'язаний процес управління пасивами, активами і ризиками. У першу чергу, мова йде про необхідність формування оптимальної структури капіталу та оцінки її впливу на фінансовий стан підприємств, яке призводить до прийняття різних управлінських рішень, здатних порушити його стійкість і загрожувати фінансовій безпеці. Для забезпечення безпеки функціонування сільськогосподарських підприємств необхідно сформувати програму раціонального та ефективного використання їх фінансових ресурсів на основі оптимізації структури капіталу. Світовий і вітчизняний економічний досвід свідчить про необхідність створення такої моделі забезпечення фінансової безпеки підприємства, яка була б стійка до фінансових ризиків і активно стимулювала соціально-економічний розвиток підприємства.

Для фінансової безпеки значення мають не самі показники, а їх порогові значення. «Порогові значення – це граничні величини, недотримання значень яких призводить до фінансової нестійкості, перешкоджає нормальному ходу розвитку різних елементів відтворення, призводить до формування негативних, руйнівних тенденцій в діяльності сільськогосподарських підприємств. Система показників-індикаторів, які отримали кількісне вираження, дозволяє завчасно сигналізувати про небезпеку і вживати заходів щодо її попередження. Важливо підкреслити, що найвища ступінь безпеки досягається за умови, що весь комплекс показників перебуває в межах допустимих меж своїх порогових значень, а

порогові значення одного показника досягаються не за рахунок зменшення інших. Отже, можна зробити висновок, що за межами значень порогових показників підприємство втрачає здатність до динамічного саморозвитку, конкурентоспроможності на зовнішніх і внутрішніх ринках, стає об'єктом ворожого поглинання»²⁹¹.

Індикатори відображають критичні точки в розвитку сільськогосподарського підприємства. Саме вони повинні використовуватися в якості порогових значень фінансової безпеки.

«Граничні значення показників фінансового стану – важливий інструмент системного аналізу, прогнозування та індикативного фінансово-економічного планування. За допомогою системи порогових значень економічний об'єкт розглядається з позицій тенденцій його розвитку у взаємозв'язку і взаємодії з іншими елементами системи, насамперед іншими підприємствами та економічними суб'єктами, зацікавленими в діяльності підприємства. Теорія безпеки має практичне значення, тільки якщо вона органічно включає теорію граничних значень об'єкта. Відхилення фактичних і прогнозних параметрів від порогових індикаторів показує ступінь загроз економічній безпеці і черговість їх усунення. Важливо постійно відслідковувати ці відхилення і здійснювати заходи щодо нейтралізації можливих негативних наслідків»²⁹².

Третій розділ монографії присвячено удосконаленню методичних підходів та обліково-аналітичного забезпечення оцінки фінансового стану як найважливішої складової управління фінансовою безпекою сільськогосподарських підприємств в розрізі складових: ліквідності, фінансової стійкості та ділової активності. Особливості, які визначають специфіку формування та рекомендоване значення показників фінансового стану та їх вплив на фінансову безпеку сільськогосподарських підприємств є наступні:

- окремі види продукції сільськогосподарських підприємств є сезонними (продукція рослинництва). У зв'язку з цим протягом року нерівномірно використовуються трудові ресурси, техніка, матеріали, неритмічно реалізується продукція, поступає виручка. Це означає, що

---

²⁹¹ Білик М.Д. Фінансовий аналіз:навч. посіб. /М.Д.Білик,О.В.Павловська, Н.М.Притуляк, Н.Ю.Невмержицька .—К:КНЕУ,2005.-592с.

²⁹² Бочаров В.В. Финансовый анализ :учеб.пособие. /В.В. Бочаров —СПб.:Питер,2004.— 240с.

окремі показники фінансового стану на дату балансу можуть мати негативне значення, хоча в загальному стан є позитивним. Отже, порогові та рекомендовані значення показників можуть бути різними на різні дати звітування;

- сільськогосподарські підприємства є виробничими, а виробничий процес у зв'язку, з тим, що підприємство належить до агропромислового комплексу, є дуже тривалим і не співпадає з робочим періодом. Багато показників можна розрахувати тільки в кінці року. У зв'язку з цим якнайповніший аналіз в рослинництві можна здійснити тільки за наслідками року. Протягом року аналізується виконання плану агротехнічних заходів щодо періодів сільськогосподарських робіт відхилення від нормативних витрат на одиницю виконаних робіт²⁹³, що вимагає особливого підходу до формування порогових значень показників фінансового стану;

- результати господарської діяльності сільськогосподарських підприємств багато в чому залежать від природно-кліматичних умов. Кліматичні умови є визначальним чинником спеціалізації сільськогосподарського виробництва, а це зумовлює специфіку його всієї організації. Оскільки дощі, засуха, морози і інші природні явища можуть значно зменшити збори урожаю, понизити продуктивність праці і інші показники, при аналізі господарської діяльності необхідно враховувати природно-кліматичні умови кожного року і кожного господарства, що впливає на структуру активів та зобов'язань підприємства й відповідно на величину показників фінансового стану.

Тому, зважаючи на те, що класична методика аналізу фінансового стану для оцінки рівня фінансово безпеки сільськогосподарських підприємств не передбачає порогових значень для підприємств різних галузей, в тому числі і сільськогосподарських, вважаємо за необхідне оцінювати фінансову безпеку за наступними рівнями:

- абсолютно безпечний рівень фінансової безпеки – стан фінансової безпеки при якому всі показники фінансового стану знаходяться в межах, які відповідають найбільш позитивному значенню для підприємств галузі, відповідно підприємство є найбільш привабливим для інвесторів;

---

²⁹³ Мулик Т. О. Аналіз господарської діяльності: навчальний посібник /Т. О. Мулик, О. А. Материнська, О. Л. Пльонсак. – Київ: Центр учбової літератури, 2017. – 288 с.

- безпечний рівень фінансової безпеки – стан фінансової безпеки при якому показники фінансового стану знаходяться в рекомендованих межах, а з інвестиційної точки зору, підприємство є привабливим та є гарантія прибутковості та окупності інвестицій;

- умовно безпечний рівень фінансової безпеки означає, що окремі показники фінансового стану знаходяться в межах нижчих ніж рекомендоване значення для підприємств галузі, відсутня гарантія окупності інвестицій;

- кризовий рівень фінансової безпеки – це стан фінансової безпеки при якому більшість показників фінансового стану є нижчими за порогове значення, а підприємство знаходиться на межі банкрутства.

Так дослідження рекомендованих та порогових значень фінансового стану сільськогосподарських підприємств України було проведено вітчизняними вченими²⁹⁴,²⁹⁵,²⁹⁶,²⁹⁷,²⁹⁸,²⁹⁹, аналізуючи зазначені праці можна визначити рекомендовані значення показників фінансового стану. Зважаючи на специфіку діяльності сільськогосподарських підприємств та визначенні рівні фінансової безпеки пропонуємо наступну градацію показників фінансового стану (табл. 3.1).

Таким чином, нами розроблено підхід до градації значень показників фінансового стану в контексті рівня фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств. Така градація дозволяє визначити вплив окремого показника на стан фінансової безпеки, проте в сукупності дані показники можуть характеризувати різні рівні фінансової безпеки.

---

²⁹⁴ Білик М.Д. Фінансовий аналіз:навч. посіб. /М.Д.Білик,О.В.Павловська, Н.М.Притуляк, Н.Ю.Невмержицька .—К:КНЕУ,2005.-592с.

²⁹⁵ Бочаров В.В. Финансовый анализ :учеб.пособие. /В.В. Бочаров —СПб.:Питер,2004.— 240с.

²⁹⁶ Вольська В.В.Методичні підходи до обліково-аналітичного забезпечення та аудиту управлінської діяльності аграрних підприємств/В.В.Вольська // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку ,контролю і аналізу.—2012.-- №3(24).—с.83-88.

²⁹⁷ Ефимова О.В. Анализ финансовой отчетности : [учеб.пособ] / О.В.Ефимова, М.В.Мельник .М.: Омега-Л,2004.—451с.

²⁹⁸ Ефимова О.В. Финансовый анализ : 30-е издание, переработанное и дополненное – М.: Издательство «Бухгалтерский учет» ,1999.352с.

²⁹⁹ Жилкина А.Н. Управления финансами .Финансовый анализ предприятия: Учебник/А.Н.Жилкина.—М.:Инфра—М,2005.-336с.

Таблиця 3.1

**Механізм визначення рівня фінансової безпеки
сільськогосподарських підприємств**

Показники	Рекомендоване значення показника	Рівень фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств			
		Абсолютно безпечний (АБ)	Безпечний (Б)	Умовно безпечний (УБ)	Кризовий (К)
		Межі значення показника фінансового стану			
<u>Група показників ліквідності підприємства</u>					
загальної ліквідності	>1-2	≥ 2	< 2; ≥ 1;	< 1; ≥ 0,001;	< 0
поточної ліквідності	>0,6	≥ 2	< 2; ≥ 1;	< 1; ≥ 0,6;	< 0,6
абсолютної ліквідності	>0,2	≥ 2	< 2; ≥ 0,8;	< 0,8; ≥ 0,2;	< 0,2
чистого оборотного капіталу	>0	≥ 4000	< 4000; ≥ 3500;	< 3500; ≥ 1;	< 0
<u>Група показників фінансової стійкості підприємства</u>					
маневреності власних коштів	≥ 0,2	≈ 0,5	≤ 0,25; ≥ 0,5;	≤ 0,1; ≥ 0,25	≤ 0
автономії	≤ 1	≥ 0,74; ≤ 1	≤ 0,75; ≥ 0,5	≤ 0,5; ≥ 0,25	≤ 0,24; ≥ 0
співвідношення позикових і власних коштів	≤ 1	≤ 0,5	≤ 1; ≥ 0,5	= 1	≥ 1
ефективності використання власних коштів	≥ 0,4	≤ 0,5; ≥ 0,25	≤ 0,5	= 0	< 0
використання фінансових ресурсів	≥ 0	≤ 0,25; ≥ 0,1	≤ 0,1	= 0	< 0
<u>Група показників ділової активності підприємства</u>					
оборотності активів	>0	≥ 3	≤ 2,9; ≥ 1;	< 1; ≥ 0,001;	< 0
оборотності оборотних коштів	>0	≥ 5	< 5; ≥ 1;	< 1; ≥ 0,001;	< 0
оборотності дебіторської заборгованості	>0	≥ 10	< 10; ≥ 3;	< 3; ≥ 0,1;	< 0
оборотності кредиторської заборгованості	>0	≥ 25	< 25; ≥ 5;	< 5; ≥ 0,1;	< 0
оборотності матеріальних запасів	>0	≥ 70	< 70; ≥ 30;	< 30; ≥ 0,1;	< 0
оборотності основних засобів	>0	≥ 5	< 5; ≥ 1;	< 1; ≥ 0,01;	< 0
оборотності власного капіталу	>0	≥ 10	< 10; ≥ 3;	< 3; ≥ 0,1;	< 0
рентабельності активів	>0	≥ 0,1	< 0,1; ≥ 0,01;	≤ 0,01; ≥ 0,001;	≤ 0
рентабельності власного капіталу	>0	≥ 0,2	< 0,2; ≥ 0,1	< 0,1; ≥ 0,001;	≤ 0
рентабельності діяльності	>0	≥ 0,1	< 0,1; ≥ 0,01;	≤ 0,01; ≥ 0,001;	≤ 0

Тому виникає потреба в кількісному аналізі окремих показників, що в сукупності характеризуватимуть відповідний стан фінансової безпеки. Кількісна комбінація показників, які характеризують різні рівні фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств дає можливість визначити багатоваріативність оцінки рівня фінансової безпеки на основі аналізу показників фінансового стану. Авторське бачення комбінації даних показників є наступне:

- абсолютно безпечний рівень фінансової безпеки: всі без винятку показники фінансового стану відповідають межах абсолютної безпеки;

- безпечний рівень фінансової безпеки: варіант 1: всі без винятку показники фінансового стану відповідають межах безпечного рівня фінансової безпеки; варіант 2: кількість показників абсолютної безпеки дорівнює кількості показників умовно безпечного рівня фінансової безпеки;

- умовно безпечний рівень фінансової безпеки: варіант 1: всі без винятку показники фінансового стану відповідають межах умовно-безпечного рівня фінансової безпеки; варіант 2: кількість показників фінансового стану, як відповідають умовно безпечному рівні є більшою ніж сума показників безпечного та абсолютно безпечного рівня; варіант 3: один з показників відповідає кризовому рівню, а всі інші абсолютно безпечному;

- критичний рівень фінансової безпеки: 2 і більше показника відповідають кризовому рівню фінансової безпеки підприємств.

З метою визначення рівня фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств дамо оцінку кожному окремому показнику. Так, в таблиці 3.2. представлено ідентифікацію показників ліквідності з певними рівнями фінансової безпеки.

Виходячи з зазначеного можна визначити відповідні рівні фінансової безпеки на досліджуваних сільськогосподарських підприємствах зважаючи на проведений аналіз ліквідності. Так, зазначене дозволяє зробити наступні висновки:

- абсолютний безпечний рівень безпеки показника загальної ліквідності характерний для всіх підприємств крім ДП ДГ «Бохоницьке»;

- абсолютно безпечний рівень показника поточної ліквідності характерний для ПСП «Перемога», ПП «Агрофірма «Батьківщина», ТОВ «СОП «Щасливе», ТОВ «Селищанське», значення показника коливається від 4,51 до 14,3;

**Ідентифікація показників ліквідності з рівнем безпеки
сільськогосподарських підприємств (2017 р.)**

Підприємство	Критерії	Показники ліквідності			
		Загальна ліквідність	Поточна ліквідність	Абсолютна ліквідність	Чистий оборотний капітал
ДП ДГ «Бохоницьке»	Показник	0,58	0,05	0,006	-1868
	Рівень безпеки	УБ	К	К	К
ДП ДГ «Артеміда»	Показник	5,31	1,79	0,24	12490
	Рівень безпеки	АБ	Б	УБ	АБ
АПП «Перемога»	Показник	4,66	0,66	0,03	13188
	Рівень безпеки	АБ	УБ	К	АБ
ПСП «Перемога»	Показник	37,34	14,3	1,82	39140
	Рівень безпеки	АБ	АБ	Б	АБ
ПП «Агрофірма «Батьківщина»	Показник	12,58	4,51	0,33	15587
	Рівень безпеки	АБ	АБ	УБ	АБ
СТОВ «Тростяничок»	Показник	2,06	0,27	0,03	4661
	Рівень безпеки	АБ	К	К	АБ
ТОВ «СОП «Щасливе»	Показник	28,98	12,39	8,07	20787
	Рівень безпеки	АБ	АБ	АБ	АБ
ТОВ «Селищанське»	Показник	9,24	7,18	0	95432
	Рівень безпеки	АБ	АБ	К	АБ
ТОВ «Урожай – С»	Показник	2,88	1,04	0,37	20008
	Рівень безпеки	АБ	Б	УБ	АБ
ТОВ «Агрона Фрут Україна»	Показник	21,56	12,99	7,0	602716
	Рівень безпеки	АБ	АБ	АБ	АБ

- до безпечного рівня фінансової безпеки даного показника можна віднести ДП ДГ «Артеміда», ТОВ «Урожай – С», що визначається показниками 1,79 та 1,04;

- умовно безпечний рівень безпеки показника поточної ліквідності характерний лише для АПП «Перемога» з показником 0,66. Інші підприємства, які нами аналізуються мають кризовий рівень фінансової безпеки показника поточної ліквідності;

- до абсолютно безпечного рівня фінансової безпеки показника абсолютної ліквідності можна віднести ТОВ «СОП «Щасливе» та ТОВ «АгрANA Фрут Україна», що визначається значенням показників 8,07 та 7,0;

- до безпечного рівня фінансової безпеки показника абсолютної безпеки можна віднести ПСП «Перемога», що визначається значенням показника 1,82;

- абсолютний рівень безпеки показника чистого оборотного капіталу характерний для всіх досліджуваних підприємств крім ДП ДГ «Бохоницьке» (- 1868 грн.). Даний показник по аналізованих підприємствах коливається від 4661 грн. до 602716 грн. Чистий оборотний капітал по ДП ДГ «Бохоницьке» має від'ємне значення, а отже, і кризовий рівень фінансової безпеки підприємства.

Отже, абсолютний та безпечний рівень безпеки за всіма показниками характерний для ПСП «Перемога», ТОВ «СОП «Щасливе» та ТОВ «АгрANA Фрут Україна». Для інших підприємств характерні умовно безпечний рівень або кризовий рівень фінансової безпеки по одному або декількох показниках.

Характеристика показників фінансової стійкості відповідно до запропонованих рівнів фінансової безпеки зображено в таблиці 3.3.

Отже, за даними таблиці 3.3 можна визначити відповідні рівні фінансової безпеки на досліджуваних сільськогосподарських підприємствах зважаючи на проведений аналіз фінансової стійкості. Це дозволяє зробити наступні висновки:

- абсолютний рівень безпеки характерний для наступних підприємств: ДП ДГ «Артемiда», що характеризується значеннями показників автономії, співвідношенням позикових і власних коштів та використання фінансових ресурсів, АПП «Перемога» з показниками маневреності власних коштів, автономії та співвідношенням позикових і власних коштів, ПСП «Перемога» – по всіх показниках фінансової стійкості має абсолютно безпечний рівень, ПП «Агрофірма «Батьківщина» з показниками маневреності власних коштів, автономії та співвідношення позикових і власних коштів, СТОВ «Тростяничок» за показниками ефективності використання власних коштів та використання фінансових ресурсів, ТОВ «СОП «Щасливе» – по всіх показниках фінансової стійкості має абсолютно безпечний рівень, ТОВ «Селищанське», що характеризується значеннями показників

автономії, співвідношення позикових і власних коштів та маневреності власних коштів, ТОВ «Урожай – С» за показником маневреності власних коштів, ТОВ «Агрона Фрут Україна» – по всіх показниках фінансової стійкості має абсолютно безпечний рівень.

Таблиця 3.3

Ідентифікація показників фінансової стійкості з рівнем безпеки сільськогосподарських підприємств (2017 р.)

Підприємства	Критерії	Значення показника фінансової стійкості та рівень безпеки				
		маневреності власних коштів	автономії	співвідношення позикових і власних коштів	ефективності використання власних коштів	використання фінансових ресурсів
ДП ДГ «Бохоницьке»	Показник	62,27	-0,01	-148,5	-0,1	0,04
	Рівень безпеки	<i>К</i>	<i>К</i>	<i>К</i>	<i>К</i>	<i>УБ</i>
ДП ДГ «Артеміда»	Показник	0,33	0,93	0,08	0,49	0,15
	Рівень безпеки	<i>Б</i>	<i>АБ</i>	<i>АБ</i>	<i>АБ</i>	<i>Б</i>
АПП «Перемога»	Показник	0,64	0,79	0,26	0,15	0,08
	Рівень безпеки	<i>АБ</i>	<i>АБ</i>	<i>АБ</i>	<i>Б</i>	<i>Б</i>
ПСП «Перемога»	Показник	0,53	0,98	0,02	0,43	0,22
	Рівень безпеки	<i>АБ</i>	<i>АБ</i>	<i>АБ</i>	<i>АБ</i>	<i>АБ</i>
ПП «Агрофірма «Батьківщина»	Показник	0,56	0,89	0,13	0,24	0,12
	Рівень безпеки	<i>АБ</i>	<i>АБ</i>	<i>АБ</i>	<i>Б</i>	<i>Б</i>
СТОВ «Тросянчик»	Показник	0,43	0,71	0,41	4,27	1,31
	Рівень безпеки	<i>Б</i>	<i>Б</i>	<i>Б</i>	<i>АБ</i>	<i>АБ</i>
ТОВ «СОП «Щасливе»	Показник	0,57	0,98	0,02	0,44	0,25
	Рівень безпеки	<i>АБ</i>	<i>АБ</i>	<i>АБ</i>	<i>АБ</i>	<i>АБ</i>
ТОВ «Селищанське»	Показник	0,91	0,9	0,11	-0,01	-0,01
	Рівень безпеки	<i>АБ</i>	<i>АБ</i>	<i>АБ</i>	<i>УБ</i>	<i>УБ</i>
ТОВ «Урожай – С»	Показник	0,72	0,71	0,38	0,09	0,04
	Рівень безпеки	<i>АБ</i>	<i>Б</i>	<i>Б</i>	<i>Б</i>	<i>Б</i>
ТОВ «Агрона Фрут Україна»	Показник	0,83	0,96	0,05	0,25	0,24
	Рівень безпеки	<i>АБ</i>	<i>АБ</i>	<i>АБ</i>	<i>АБ</i>	<i>АБ</i>

- до безпечного рівня фінансової безпеки можна віднести ДП ДГ «Артеміда», що характеризується значенням показника маневреності власних коштів та використанням фінансових ресурсів, АПП «Перемога», що характеризується значенням показника ефективності використання власних коштів та використанням фінансових ресурсів, ПП «Агрофірма «Батьківщина» що характеризується значенням показника ефективності використання власних коштів та використанням фінансових ресурсів, СТОВ «Тростяничик» – маневреності власних коштів, автономії та співвідношення позикових і власних коштів, ТОВ «Урожай – С», що характеризується значенням показників автономії, співвідношення позикових і власних коштів, ефективності використання власних коштів та використанням фінансових ресурсів;

- до умовно безпечного рівня фінансової безпеки можна віднести ДП ДГ «Бохоницьке» за показником використання фінансових ресурсів, ТОВ «Селищанське» за показником використання фінансових ресурсів та ефективності використання власних коштів;

- кризовий рівень безпеки характерний лише для ДП ДГ «Бохоницьке» за показниками маневреності власних коштів, автономії, співвідношенням позикових і власних коштів та ефективності використання власних коштів.

Отже за результатами проведено аналізу видно, що абсолютно безпечний рівень фінансової безпеки за всіма показниками фінансової стійкості властивий підприємствам: ПСП «Перемога», ТОВ «СОП «Щасливе» та ТОВ «Агрона Фрут Україна».

Характеристика ділової активності з позиції впливу на стан фінансової безпеки представлено в таблиці 3.4.

Виходячи з зазначеного можна визначити відповідні рівні фінансової безпеки на досліджуваних сільськогосподарських підприємствах зважаючи на проведений аналіз ділової активності. Так, зазначене дозволяє зробити наступні висновки:

- абсолютний рівень безпеки характерний для наступних підприємств: ДП ДГ «Бохоницьке», що характеризується значеннями показників оборотності дебіторської заборгованості та оборотності основних засобів, ДП ДГ «Артеміда» за показником оборотності дебіторської заборгованості, АПП «Перемога», що визначається значенням показника оборотності дебіторської заборгованості, ПСП «Перемога» за показниками оборотності кредиторської заборгованості,

рентабельності активів, рентабельності власного капіталу та рентабельності діяльності, ПП «Агрофірма «Батьківщина» за показником оборотності дебіторської заборгованості, СТОВ «Тростянички», що характеризується значенням показника оборотності дебіторської заборгованості, ТОВ «СОП «Щасливе» за показниками оборотності дебіторської та кредиторської заборгованості, рентабельності активів та рентабельності діяльності, ТОВ «АгрANA Фрут Україна», що визначається показниками рентабельності активів та рентабельності діяльності ;

Таблиця 3.4

Ідентифікація показників ділової активності з рівнем безпеки сільськогосподарських підприємств (2017 р.)

Підприємство	Критерії	Показники ділової активності									
		ОА	ООЗ	ОДЗ	ОКЗ	ОМЗ	ООЗс	ОВК	РА	РВК	РД
ДП ДГ «Бохоницьке»	Показник	1,96	3,35	74,7	1,97	3,64	5,42	-288,9	0,04	-6,43	0,02
	Рівень безпеки	УБ	Б	АБ	УБ	УБ	АБ	К	УБ	К	Б
ДП ДГ «Артеміда»	Показник	1,03	2,73	33,3	14,5	4,12	2,77	1,11	0,15	0,16	0,15
	Рівень безпеки	Б	Б	АБ	Б	УБ	Б	Б	Б	Б	Б
АПП «Перемога»	Показник	0,78	1,21	27,4	11,2	1,4	2,54	0,98	0,08	0,1	0,1
	Рівень безпеки	УБ	Б	АБ	Б	К	Б	УБ	Б	Б	Б
ПСП «Перемога»	Показник	0,65	1,23	5,01	46,1	2,0	1,56	0,67	0,22	0,23	0,34
	Рівень безпеки	УБ	Б	Б	АБ	УБ	Б	УБ	АБ	АБ	АБ
ПП «Агрофірма «Батьківщина»	Показник	1,04	1,93	8,21	30,2	3,01	2,55	1,17	0,12	0,14	0,12
	Рівень безпеки	Б	Б	Б	АБ	К	УБ	УБ	Б	Б	Б
СТОВ «Тростянички»	Показник	1,31	3,25	18,9	18,9	2,54	3,25	1,85	0,06	0,09	0,05
	Рівень безпеки	Б	Б	АБ	Б	УБ	Б	УБ	УБ	УБ	УБ
ТОВ «СОП «Щасливе»	Показник	0,81	1,39	18,65	51,9	2,43	2,04	0,83	0,25	0,25	0,3
	Рівень безпеки	УБ	Б	АБ	АБ	УБ	Б	УБ	АБ	Б	АБ
ТОВ «Селищанське»	Показник	0,15	0,16	0,21	3,61	0,74	1,8	0,17	-0,01	-0,01	-0,08
	Рівень безпеки	Б	УБ	УБ	УБ	УБ	Б	УБ	К	К	К
ТОВ «Урожай – С»	Показник	0,7	0,89	3,88	7,62	1,4	3,63	0,98	0,04	0,04	0,06
	Рівень безпеки	УБ	УБ	Б	Б	УБ	Б	УБ	Б	УБ	Б
ТОВ «АгрANA Фрут Україна»	Показник	0,62	0,75	2,69	16,7	1,88	6,15	0,65	0,2	0,21	0,32
	Рівень безпеки	УБ	УБ	УБ	Б	УБ	Б	УБ	АБ	Б	АБ

Умовні позначення: ОА – оборотності активів; ООЗ – оборотності оборотних засобів; ОДЗ – оборотності дебіторської заборгованості; ОКЗ – оборотності кредиторської заборгованості; ОМЗ – оборотності матеріальних запасів; ООЗс – оборотності основних засобів; ОВК – оборотності власного капіталу; РА – рентабельності активів; РВК – рентабельності власного капіталу; РД – рентабельності діяльності

- до безпечного рівня фінансової безпеки можна віднести ДП ДГ «Бохоницьке», що характеризується значеннями показників оборотності активів, рентабельності діяльності, ДП ДГ «Артеміда» за показниками оборотності активів, оборотності оборотних засобів, оборотності кредиторської заборгованості, оборотності основних засобів, оборотності власного капіталу, рентабельності активів, рентабельності власного капіталу, рентабельності діяльності, АПП «Перемога», що визначається значенням показників оборотності активів, оборотності кредиторської заборгованості, оборотності основних засобів, рентабельності активів, рентабельності власного капіталу та рентабельності діяльності, ПСП «Перемога» за показниками оборотності оборотних засобів, оборотності дебіторської заборгованості та оборотності основних засобів, ПП «Агрофірма «Батьківщина», що характеризується значеннями показників оборотності активів, оборотності основних засобів, оборотності дебіторської заборгованості, рентабельності активів, рентабельності власного капіталу та рентабельності діяльності, СТОВ «Тростянчик» за показниками оборотності активів, оборотності оборотних засобів, оборотності кредиторської заборгованості та оборотності основних засобів, ТОВ «СОП «Щасливе», що визначаються показниками оборотності оборотних засобів, оборотності основних засобів та оборотності дебіторської заборгованості, оборотності основних засобів та рентабельності власного капіталу, ТОВ «Селищанське» за показниками оборотності активів та оборотності основних засобів, ТОВ «Урожай – С», що характеризується значеннями показників оборотності дебіторської та кредиторської заборгованості, оборотності основних засобів, рентабельності активів та рентабельності діяльності, ТОВ «АгрANA Фрут Україна» за показниками оборотності кредиторської заборгованості, оборотності основних засобів та рентабельності власного капіталу.

- до умовно безпечного рівня фінансової безпеки можна віднести ДП ДГ «Бохоницьке», що характеризується значеннями показників оборотності активів, оборотності дебіторської заборгованості, оборотності матеріальних запасів та рентабельності активів, ДП ДГ «Артеміда» за показником оборотності матеріальних запасів, АПП «Перемога» за показником оборотності активів та оборотності власного капіталу, ПСП «Перемога» за показником оборотності

активів, оборотності матеріальних запасів та оборотності власного капіталу, ПП «Агрофірма «Батьківщина», що визначається значенням показників оборотності основних засобів та оборотності власного капіталу, СТОВ «Тростяничок» за показниками оборотності матеріальних запасів, оборотності власного капіталу, рентабельності активів, рентабельності власного капіталу та рентабельності діяльності, ТОВ «СОП «Щасливе» за показниками оборотності активів, оборотності матеріальних запасів та оборотності власного капіталу, ТОВ «Селищанське» що характеризується значеннями показників оборотності оборотних засобів, оборотності дебіторської та кредиторської заборгованості, оборотності матеріальних запасів та оборотності власного капіталу, ТОВ «Урожай – С» за показником оборотності активів, оборотності оборотних засобів, оборотності матеріальних запасів, оборотності та рентабельності власного капіталу, ТОВ «Агрона Фрут Україна», що визначається показниками оборотності активів, оборотності оборотних засобів, оборотності дебіторської заборгованості, оборотності матеріальних запасів та оборотності власного капіталу;

- кризовий рівень безпеки характерний для наступних підприємств: ДП ДГ «Бохоницьке», що визначається значенням показника оборотності та рентабельності власного капіталу, ПП «Агрофірма «Батьківщина» за показником оборотності матеріальних запасів ТОВ «Селищанське» за показниками рентабельності активів, рентабельності власного капіталу та рентабельності діяльності.

Зазначене дає можливість визначити рівень фінансової безпеки на досліджуваних сільськогосподарських підприємства, за окремим показником фінансового стану в розрізі ліквідності, фінансової стійкості та ділової активності. Проте в сукупності дані показники можуть показати різний рівень фінансової безпеки, тому згрупуємо їх відповідно до запропонованого підходу до кількісного аналізу якості показників фінансового стану (табл. 3.5).

Отже, до абсолютно безпечного рівня фінансової безпеки, за якого всі без винятку показники фінансового стану відповідають межах абсолютної безпеки, не можна віднести жодне підприємство, які нами проаналізовані, так як на кожному підприємстві існує умовно-безпечний чи кризовий рівні фінансової безпеки одного або декількох показників фінансового стану.

Таблиця 3.5

**Визначення рівня фінансової безпеки на основі інтеграції
показників фінансового стану**

Підприємство	Показники фінансового стану	Рівень фінансової безпеки / кількість			
		АБ	Б	УБ	К
ДП ДГ «Бохоницьке»	Ліквідності	-	-	1	3
	Фінансової стійкості	-	-	1	4
	Ділової активності	2	2	4	2
ДП ДГ «Артеміда»	Ліквідності	2	1	1	-
	Фінансової стійкості	3	2	-	-
	Ділової активності	1	8	1	-
АПП «Перемога»	Ліквідності	2	-	1	1
	Фінансової стійкості	3	2	-	-
	Ділової активності	1	6	2	1
ПСП «Перемога»	Ліквідності	3	1	-	-
	Фінансової стійкості	5	-	-	-
	Ділової активності	4	3	3	-
ПП «Агрофірма «Батьківщина»	Ліквідності	4	-	-	-
	Фінансової стійкості	3	2	-	-
	Ділової активності	1	6	2	1
СТОВ «Тростянички»	Ліквідності	2	-	-	2
	Фінансової стійкості	2	3	-	-
	Ділової активності	1	4	5	-
ТОВ «СОП «Щасливе»	Ліквідності	4	-	-	-
	Фінансової стійкості	5	-	-	-
	Ділової активності	4	3	3	-
ТОВ «Селищанське»	Ліквідності	3	-	-	1
	Фінансової стійкості	3	-	2	-
	Ділової активності	-	2	5	3
ТОВ «Урожай – С»	Ліквідності	2	1	1	-
	Фінансової стійкості	1	4	-	-
	Ділової активності	-	5	5	-
ТОВ «Агрона Фрут Україна»	Ліквідності	4	-	-	-
	Фінансової стійкості	5	-	-	-
	Ділової активності	2	3	5	-

Умовні позначення:
АБ – абсолютно безпечний; Б – безпечний; УБ – умовно безпечний; К – кризовий

Проте, необхідно відмітити ДП ДГ «Артеміда», ПСП «Перемога», ТОВ «СОП «Щасливе» та ТОВ «Агрона Фрут Україна» в яких кількість показників абсолютно безпечного та безпечного рівня значно перевищує кількість умовно-безпечного та критичного рівня, тобто дані підприємства можна віднести до безпечного рівня.

До умовно безпечного рівня можна віднести АПП «Перемога», ПП «Агрофірма «Батьківщина», СТОВ «Тростяничик» та ТОВ «Урожай – С» більшість показників яких мають абсолютно безпечний та безпечний рівні, проте є показники кризові, що свідчить про необхідність прийняття відповідних управлінських рішень для вирівнювання даних показників.

За критичного рівня фінансової безпеки 4 і більше показника відповідають кризовому рівню фінансової безпеки підприємств, тобто ДП ДГ «Бохоницьке» та ТОВ «Селищанське», які мають 9 та 4 показників кризового рівня відносяться до критичного рівня фінансової безпеки, що є негативним для даних підприємств та служить сигналом для прийняття кардинальних змін у роботі даних підприємств.

3.2. Удосконалення оцінки інтегрованого значення фінансової безпеки підприємства

Зважаючи на те, що рівень фінансової безпеки залежить від різних не лише внутрішніх, а і зовнішніх факторів, забезпечення належного її рівня можливе за умови, коли на підприємстві розробляється і реалізується взаємопов'язаний процес управління пасивами, активами і ризиками. Перш за все, це обумовлено необхідністю забезпечити його платоспроможність в часі – фінансову стійкість, через формування оптимальної структури капіталу та оцінки її впливу на фінансовий стан підприємств, що призводить до прийняття різних управлінських рішень, які, в свою чергу, здатні порушити стійкість підприємства і загрожувати його фінансовій безпеці.

Підтримання стану безпеки підприємства передбачає отримання впевненості в безперервності його господарської діяльності, яка можлива при раціональному управлінні активами підприємства та джерелами фінансування. Для забезпечення безпеки функціонування

господарюючих суб'єктів необхідно сформувати програму раціонального та ефективного використання їх наявних ресурсів на основі оптимізації структури капіталу.

Підприємницька діяльність нерозривно пов'язана з ризиками, вмиле управління якими визначає величину отриманого ефекту та ефективність в цілому. Тому, необхідною умовою забезпечення фінансової безпеки підприємства є управління фінансовими ризиками, яке дозволяє уникнути прийняття неадекватних управлінських рішень, а в разі, коли ризикових подій неможливо уникнути – мінімізувати негативні наслідки реалізації ризиків. Світовий і вітчизняний економічний досвід свідчить про необхідність створення такої моделі забезпечення фінансової безпеки підприємства, яка була б стійка до фінансових ризиків і активно стимулювала соціально-економічний розвиток господарюючого суб'єкта.

Слід зазначити, що забезпечення фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств є не лише основним фактором їх ефективного функціонування, а і, в цілому, запорукою безпечного функціонування регіонів і держави. Від безперервності роботи окремих підприємств, в тому числі сільськогосподарських, залежить наповнення доходної частини бюджету, створення робочих місць, наповнення ринків.

Фінансова безпека підприємства є обов'язковою умовою успішного розвитку національного бізнесу, забезпечення модернізації економіки в цілому, підвищення її стійкості при циклічних коливаннях і кризових явищах.

Важливо відзначити, що фінансова безпека сільськогосподарських підприємств є інтегрованим результатом їх діяльності, що відображає комплекс факторів, що формуються в національній та глобальній господарських системах. Облік сприятливих факторів і нейтралізація негативних забезпечує стійкість довгострокового функціонування підприємства, збільшення його виручки і рентабельності, оптимізацію вартості бізнесу, розвиток інноваційної діяльності, реалізацію ефективних інвестиційних проєктів.

Управління фінансовою безпекою сільськогосподарських підприємств передбачає мінімізацію загроз, що проявляються у всіх сферах їх діяльності. Розробка та реалізація стратегії фінансової безпеки

сільськогосподарських підприємств забезпечують їх довгостроковий сталий розвиток за рахунок зміцнення позицій на внутрішньому і міжнародному ринках.

Важливість розробки та реалізації стратегії управління фінансовою безпекою сільськогосподарських підприємств потребує відповідного аналітичного та інформаційного забезпечення цього процесу, що дозволить забезпечити управлінський персонал необхідною інформацією та похідними індикаторами для формування і впровадження управлінських рішень. В результаті аналізу сучасних методик аналізу господарської діяльності встановлено відсутність комплексних методик та окремих показників, які б дозволяли оцінити стан фінансової безпеки підприємства. Складність розробки методики аналізу стану фінансової безпеки пов'язана з наступними факторами:

- складність розробки методики аналізу стану фінансової безпеки підприємства через багатовекторність даного об'єкту та впливу значної кількості зовнішніх та внутрішніх факторів, а також їх синергетичну взаємодію;

- відсутність формалізованих показників оцінки стану фінансової безпеки та їх критеріїв;

- відсутність інформаційного забезпечення для оцінки стану фінансової безпеки та обмеженість доступу зовнішніх користувачів до джерел інформації для здійснення аналітичних досліджень.

Для вирішення першої проблеми, з врахуванням того, що безпека підприємства як системне поняття, буде залежати від результатів управлінських рішень у всіх сферах діяльності суб'єкта господарювання, нами запропоновано умовно поділити структуру фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств на наступні складові: безпека операційної діяльності, безпека у сфері управління власним і залученим капіталом, безпека у сфері управління активами, безпека інноваційної діяльності, безпека інвестиційної діяльності. Кожній зазначеній складовій притаманна система абсолютних та відносних показників, яка дозволяє своєчасно виявляти негативні тенденції та приймати своєчасні рішення.

Запропоновано оцінку інтегрованого значення фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств здійснювати в наступній послідовності:

1. Оцінка факторів зовнішнього середовища та їх впливу на стан фінансової безпеки підприємства.

2. Оцінка мікросередовища, шляхом виявлення сильних та слабких сторін, можливостей та загроз за кожним напрямом (операційна діяльність, управління капіталом та активами, інноваційна діяльність, інвестиційна діяльність) та в цілому. Оцінка взаємодії внутрішнього та зовнішнього середовища.

3. Розрахунок та аналіз динаміки інтегрованого показника фінансової безпеки підприємства.

Графічно послідовність здійснення аналітичної оцінки інтегрованого значення фінансової безпеки можна представити наступним чином (рис. 3.1).

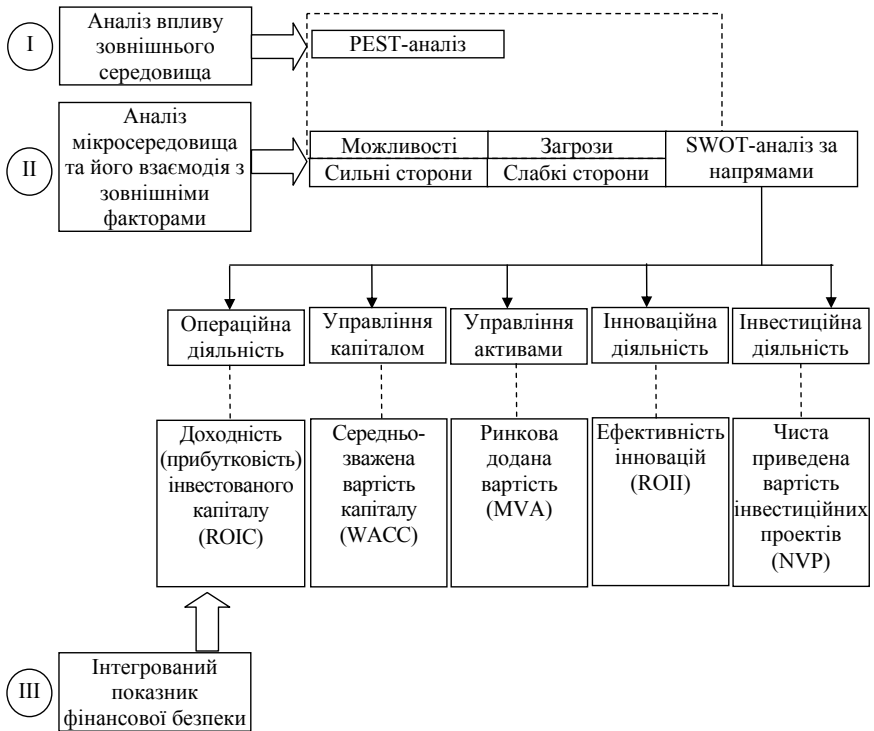

Рис. 3.1. Загальна схема оцінки інтегрованого значення фінансової безпеки

Враховуючи значну кількість факторів зовнішнього середовища, які спричиняють вплив на зміну стану фінансової безпеки підприємства запропоновано оцінку макросередовища здійснювати за допомогою PEST-аналізу, який дозволить виявити вплив політичних, економічних, соціальних та технологічних факторів на зміну стану фінансової безпеки, виявити можливі напрями та аспекти діяльності підприємства щодо яких можуть створитися загрози втрати безпеки або її істотного зменшення. В залежності від обсягів діяльності підприємства, його географічної ознаки, ринкової частки та за відповідних потреб управління може бути використана розширена модель PEST-аналізу (PESTLE, STEEPLE тощо), яка доповнюється географічними, соціальними, демографічними, правовими, екологічними (факторами навколишнього середовища) та іншими факторами. Здійснення оцінки впливу зовнішнього середовища можливе як внутрішніми, так і зовнішніми заінтересованими суб'єктами через рівність у доступі до джерел інформації.

Оцінка мікросередовища та його взаємодії з зовнішніми чинниками здійснюється за допомогою SWOT-аналізу, оскільки саме цей інструмент стратегічного управління та планування дозволяє вивчити внутрішні резерви збереження та підвищення фінансової безпеки (через вивчення сильних та слабких сторін), а також вплив змін у зовнішньому середовищі (через виявлення можливостей та загроз) на зміну рівня фінансової безпеки. Запропоновано здійснювати SWOT-аналіз в два етапи: на першому, формується матриця за кожною визначеною складовою фінансової безпеки (безпека операційної діяльності, безпека у сфері управління власним і залученим капіталом, безпека у сфері управління активами, безпека інноваційної діяльності, безпека інвестиційної діяльності). Другий етап передбачає формування інтегрованої матриці в цілому по підприємству. Застосування SWOT-аналізу дозволить виявити проблемні ділянки за кожним напрямом діяльності підприємства та досягти синергетичного ефекту від прийнятих управлінських рішень, сформувати загальну стратегію управління фінансовою безпекою. Здійснення SWOT-аналізу достатньо трудомісткий процес і вимагає залучення представників як економічних служб сільськогосподарських підприємств, так і представників виробничих підрозділів.

Як вже зазначалось, сталий розвиток сільськогосподарських підприємств, збільшення їх конкурентних позицій на внутрішньому та зовнішньому ринках, приріст економічної вартості залежать від розробки та реалізації стратегії управління фінансовою безпекою, яка, в свою чергу, потребує відповідного аналітичного забезпечення для оцінки та формування її базових параметрів. Враховуючи, що фінансова безпека, як явище синтетичне та багатовекторне, є сукупним результатом операційної, інноваційної, інвестиційної діяльності та політики управління активами і структурою джерел фінансування, розроблений інтегрований показник фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств.

При інтеграції показників, фінансова безпека сільськогосподарського підприємства може бути оцінена за наступною формулою 3.1

$$S_t = S_{t-1} + \Delta(ROIC)_t - \Delta(WACC)_t + \Delta(MVA)_t + \Delta(ROI)_t + \Delta(NPV)_t, \quad (3.1.)$$

де:

S_t – інтегрований показник фінансової безпеки сільськогосподарського підприємства за попередній період;

$\Delta(ROIC)_t$ – приріст дохідності інвестиційного капіталу за період t ;

$\Delta(WACC)_t$ – зміна ($\pm$) середньозважених витрат залучення власного та залученого капіталу за період t ;

$\Delta(MVA)_t$ – приріст ринкової доданої вартості за період t ;

$\Delta(ROI)_t$ – приріст ефективності інновацій за період t ;

$\Delta(NPV)_t$ – приріст чистої приведеної вартості інвестиційних проектів, які реалізуються підприємством за період t .

Розглядаючи інтегрований показник фінансової безпеки підприємства варто зазначити, що основним його призначенням є не стільки встановлення рівня фінансової безпеки, оскільки даний показник є індивідуальним для кожного суб'єкта господарювання і буде залежати від прийнятої на конкретний момент часу стратегії та управлінських цілей підприємства, скільки визначення відхилень від первісного стану. Саме аналіз динаміки даного показника дозволить оцінити зміни рівня фінансової безпеки і приймати оперативні рішення, спрямовані на дотримання належного рівня безпеки. Розуміння складу та сутності кожного показника дозволить управлінському персоналу, змінюючи та коригуючи окремі складові діяльності підприємства забезпечити утримування показників підприємства в зоні безпеки (абсолютно безпечний та безпечний рівень), що, окрім, підвищення ефективності

діяльності підприємства, дозволить отримати відчутний соціальний ефект через формування позитивного іміджу та довіри суспільства.

Інтерпретація та ефективне управління рівнем безпеки сільськогосподарських підприємств передбачає розуміння зовнішніх та внутрішніх факторів, які визначають рівень кожного показника. Відповідно, розглянемо складові інтегрованого показника фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств.

Доходність (прибутковість) інвестованого капіталу (return on invested capital – ROIC). Приріст даного показника використовується для визначення рівні безпеки операційної діяльності сільськогосподарських підприємств, оскільки він дозволяє визначити яка частина чистого операційного прибутку (net operating profit after taxes – NOPAT) припадає на одну гривню інвестованого капіталу. Даний показник може мати назву рентабельність сукупного капіталу (return on total capital, ROTC), рентабельність інвестицій (return on investment, ROI). На практиці існують різні варіанти розрахунку даного показника (що визначається потребами управління та наявними інформаційними джерелами), які мають право на існування, однак для розрахунку важливою умовою є відповідність прибутку та інвестицій в капітал, який був використаний для отримання саме цього прибутку, крім того також враховуються лише ті податки, які мають відношення до операційної діяльності підприємства.

До розрахунку інвестованого капіталу також існує декілька підходів, зокрема він може бути визначений як сума оборотних коштів (робочого капіталу) і чистих необоротних активів (тобто активів за мінусом амортизації). Існують і інші варіанти: 1) розрахунок передбачає визначення суми оборотних засобів в операційній діяльності, чистих основних засобів та інших чистих активів (з вирахуванням безвідсоткових зобов'язань); 2) сума власного капіталу та довгострокових зобов'язань; 3) як різниця між валютою балансу та готівкою та безвідсотковими зобов'язаннями. В залежності від обсягів діяльності, налагодженої системи обліку та можливостей доступу до інформаційних джерел заінтересовані особи можуть обрати прийнятний спосіб розрахунку даного показника.

Основним джерелом інформації для розрахунку доходності інвестованого капіталу є показники Звіту про фінансові результати (Звіту про сукупний дохід). Для потреб зовнішніх користувачів даний

показник використовується для порівняльної характеристики ефективності вкладання коштів та здатності управлінського персоналу за результатами своїх рішень здійснювати приріст вартості бізнесу по відношенню до аналогічних суб'єктів. За офіційними статистичними даними, рентабельність операційної діяльності українських підприємств, зайнятих в сільському, лісовому і рибному господарстві у 2017 році склала 22,7%. На другому місці — оптова та роздрібна торгівля, ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів, гравці якого спрацювали із середньою рентабельністю 19,4%; на третьому — сектор професійної, наукової і технічної діяльності з показником 19,2%.

Максимальна рентабельність сектора АПК України була зафіксована в 2015 році на рівні 41,7% з формуванням тренду на її зниження в 2016-2017 роках в середньому за рік на 9,5%. У минулому році аграрії працювали з рентабельністю 32,4%. Відзначимо, що сільське господарство традиційно лідер по рентабельності останні 10 років, з перервою на 2013 рік, коли на перше місце вийшов сектор інформації та телекомунікацій з показником 11,8%.

Фінансові результати підприємств АПК України за 2017 рік (до оподаткування) знаходяться на другому місці після промисловості з показником 79,55 млрд грн. При цьому абсолютна більшість гравців агросектору в плюсі — 86,2% підприємств отримали прибуток. У секторі промисловості, де фінансовий результат досяг в 2017 році 85,4 млрд. грн, прибуткові 71,6% підприємств³⁰⁰.

Максимізація доходності (прибутковості) інвестованого капіталу може бути досягнута за рахунок збільшення прибутків підприємства з одночасним зменшенням вартості залучених ресурсів. Коригуючи розмір залученого капіталу та підвищуючи рентабельність активів, шляхом підвищення їх оборотності (через збільшення частки на ринку, розширення клієнтської бази, активізації продаж) менеджмент підприємства має можливість змінювати значення доходності інвестованого капіталу.

Аналізуючи значення доходності інвестованого капіталу варто звернути увагу на те, що надаючи перевагу збільшенню короткострокового прибутку підприємство може втратити в майбутньому

---

³⁰⁰ Агроінсайдер. 86% сільгоспвиробників отримали прибуток у 2017 році. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://agroinsider.com.ua/2018/06/22/86-silgospvirobnikiv-otrimali-pributok-u-2017-roci/>

приріст вартості бізнесу та ймовірні можливості зростання, що в перспективі призведе до зниження рівня фінансової безпеки. Тому, аналізуючи приріст доходності варто здійснювати порівняльний аналіз даного показника з вартістю капіталу (WACC).

Середньозважена вартість капіталу (WACC). Реалізація стратегії управління фінансовою безпекою сільськогосподарських підприємств в сфері формування капіталу передбачає раціональну амортизаційну політику, мінімізацію витрат на залучення елементів капіталу, дотримання оптимального співвідношення між елементами залучених фінансових ресурсів. В контексті управління рівнем фінансової безпеки важливим є порівняння рівня рентабельності інвестованого капіталу та середньозваженої вартості капіталу, перевищення значення першого передбачає можливість прийняття буд-яких інвестиційних рішень і є передумовою ефективності функціонування підприємства. Середньозважена вартість капіталу відображає відносний ризик підприємства, який властивий його діяльності та особливості структури капіталу.

Розрахунок середньозваженої вартості капіталу здійснюється шляхом складання добутку значень вартості кожного джерела фінансування підприємства на його питому вагу в загальній сумі ресурсів. Врахування податкових наслідків вимагає врахування при розрахунку ставки податку на прибуток та необхідного рівня доходності капіталу.

Показник середньозважених витрат залучення власного та залученого капіталу використовуються як:

- вимірник доходності поточної діяльності підприємства;
- базовий критерій ефективності фінансових інвестицій;
- механізм управління структурою капіталу;
- критерій ефективності лізингових операцій (якщо вартість обслуговування лізингу перевищує вартість капіталу – застосування лізингу є не вигідним);
- індикатор ринкової вартості підприємства.

Відповідно, зниження показника середньозважених витрат вартості капіталу може свідчити про зменшення загроз для підприємства щодо зниження рівня фінансової безпеки, зростання – вимагає пошук рішень щодо запобіганню виникненню загроз фінансовій безпеці.

Застосування даного показника для визначення змін у рівні фінансової безпеки пов'язане з рядом проблем, зокрема збільшення частки та обсягів залучення залучених ресурсів дозволяє досягти розширення виробництва та обсягів реалізації, збільшення ринкової частки підприємства, отримання конкурентних переваг, прискорення розвитку бізнесу (особливо за умови низьких відсоткових ставок). Зменшення середньозваженої вартості капіталу може свідчити про намагання керівництва мінімізувати загрози при збільшенні відсоткових ставок.

З позиції дотримання належного рівня фінансової безпеки управління структурою капіталу на сільськогосподарських підприємствах повинно формуватись за двома напрямками:

- пошук та обґрунтування оптимальних пропорцій використання власного та залученого капіталу;
- визначення необхідних обсягів власного та залученого капіталу для забезпечення належного рівня фінансової безпеки.

При цьому під оптимальною структурою капіталу ми розуміємо таке співвідношення власного та залученого капіталу, яке дозволить одночасно забезпечити високий рівень фінансової рентабельності та збереження фінансової стійкості підприємства. «Емпіричні дані свідчать, що не існує єдиного оптимального рішення щодо співвідношення власного та залученого підприємства не тільки в межах галузі, а й для одного підприємства на різних стадіях його розвитку та в різних ситуаціях товарного та фінансового ринку»³⁰¹.

Основні фактори впливу на структуру підприємства вимагають врахування наступних наслідків:

- галузеві особливості: збільшення фондомісткості передбачає зниження кредитного рейтингу та, відповідно, ускладнює доступ до залучених ресурсів і збільшує орієнтацію на використання власного капіталу;
- темпи розвитку підприємства та стадія життєвого циклу: на стадіях розвитку підприємства можуть залучати більший обсяг залученого капіталу, за умови конкурентоспроможності продукції. На стадії зрілості переважає використання власного капіталу. Для підприємств з вищими

---

³⁰¹ Жилкина А.Н. Управление финансами .Финансовый анализ предприятия: Учебник /А.Н.Жилкина .—М.:Инфра— М,2005.—336с.

темпами розвитку (за інших рівних умов) характерне використання залученого капіталу і навпаки;

- збільшення рівня рентабельності передбачає збільшення кредитоспроможності, зменшення потреби у залучених джерелах фінансування та надає можливості розвитку виробництва;

- збільшення рівень оподаткування прибутку дозволяє отримати більший ефект від використання залучених коштів. При невисоких ставках податку на прибуток суттєва різниця між використанням власних та залучених джерел фінансування не спостерігається;

- стабільність кон'юнктури товарного ринку викликає збільшення попиту на продукцію та знижує небезпеку використання залучених джерел;

- фінансовий менталітет власників та менеджерів підприємства передбачає залежність структури капіталу від цілей підприємства: збільшення прибутку передбачає збільшення питомої ваги залученого капіталу, мінімізація ризиків та загроз – зменшення частини залученого капіталу.

При прийнятті рішень щодо структури капіталу необхідно дослідити досвід провідних підприємств та при прийнятті рішень щодо збільшення додаткових залучених коштів, необхідно здійснити стратегічний аналіз з позиції найгіршого сценарію та встановити можливість підприємства виконувати постійні фінансові зобов'язання при настанні несприятливих умов діяльності, дотримання належного рівня безпеки.

Ринкова додана вартість (MVA). Забезпечення належного рівня фінансової безпеки поряд з управління капіталом передбачає сукупність раціональних дій з управління наявними ресурсами (активами). Результатом реалізації прийнятої політики є забезпечення позитивних значень показників платоспроможності та ліквідності, що досягається оптимальним співвідношенням між основними та оборотними активами, раціональною амортизаційною політикою, адекватною структурою оборотного капіталу, наявністю та приростом робочого капіталу. Для забезпечення сталого рівня фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств важливе значення має безперервність виробничого процесу, максимальне використання виробничих потужностей, постійне оновлення основних засобів на базі впровадження новітніх досягнень науки та техніки. Результатом впровадження комплексного управління

активами є приріст вартості бізнесу, тому для оцінки фінансової безпеки запропоновано використовувати вартісно-орієнтований підхід і, зокрема, показники EVA, MVA, SVA, CVA та CFROI. Використання вартісно-орієнтованого підходу визначається його спрямованістю на максимізацію вартості та стратегічна спрямованість на майбутні кількісні та якісні результати, що в контексті фінансової безпеки визначає безперервність діяльності суб'єкта господарювання.

Показником фінансової безпеки підприємств у сфері формування активів може бути використаний приріст ринкової доданої вартості (market value added – MVA), який визначається як збільшення різниці між ринковою вартістю підприємства і сумою його інвестованого капіталу (активів). Для оцінки фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств даний показник є більш репрезентативним в порівнянні з показником ринкової доданої вартості, яка визначається як різниця між капіталізацією підприємства та балансовою вартістю власного капіталу. Це пов'язано з тим, що при управлінні фінансовою безпекою слід враховувати загрози, до яких схильні активи, сформовані на основі всього мобілізованого молокопереробним підприємством капіталу (власного і позикового). Ще однією перевагою є ринкової доданої вартості є його зручність для факторного аналізу. При аналізі приросту ринкової доданої вартості з метою оцінки безпеки сільськогосподарських підприємств слід враховувати, що для економічної ефективності результату ринкова вартість завжди повинна перевищувати балансову, тому для збільшення акціонерної вартості необхідно забезпечити збільшення MVA. Таким чином, збільшення приросту ринкової вартості оцінюється позитивно, оскільки свідчить, що сукупність зусиль менеджменту дозволила створення вартості для власників та акціонерів. Від'ємне значення приросту ринкової вартості означає, що вартість інвестованого капіталу перевищує цінність дій та прийнятих інвестиційних рішень, в результаті чого вартість є зруйнованою.

Проте, показник ринкової доданої вартості не позбавлений ряду недоліків та проблем у застосуванні:

- можливість маніпулювання показниками бухгалтерського обліку та фінансової звітності менеджментом підприємства з метою завищення значень ринкової доданої вартості;

- неадаптованість зарубіжних методик до вітчизняної практики бухгалтерського обліку, зокрема пов'язана з відсутністю оцінки та

відображення таких нематеріальних факторів як репутація підприємства та його керівництва, людський капітал тощо, оскільки ці фактори в багатьох аспектах визначають приріст вартості. Крім того, даний показник не враховує альтернативні варіанти вартості авансованого капіталу;

- відображення активів підприємства за історичною собівартістю (за ціною придбання), а не за справедливою вартістю, що не дозволяє достовірно оцінити приріст вартості.

Ефективність інновацій (ROI). Виокремлення інноваційної діяльності в окремий напрям, що формує рівень фінансової безпеки, пов'язано з сучасними тенденціями у світовій економіці, які передбачають остаточну переорієнтацію виробництва з ресурсомістких та трудомістких технологій, а також застосування громіздких логістичних схем на високо технологічні та наукомісткі, максимальну наближеність виробництва до його факторів. Здатність менеджменту використовувати досягнення сучасної науки та техніки, а також здоровий авантюризм у пошуках нових продуктів, шляхів задоволення потреб споживачів визначають ефективність бізнесу в довготривалій перспективі, зміцнення фінансового стану підприємства, конкурентних позицій на ринку, і як наслідок, підвищення рівня фінансової безпеки. На сучасному етапі методики аналізу ефективності інноваційної діяльності знаходиться в процесі розробки.

З метою оцінки впливу ефективності впровадження інновацій в діяльність підприємства нами використано стандартний підхід до визначення ефективності (співвідношення ефекту з понесеними витратами). Таким чином, для оцінки показника безпеки підприємства у сфері інноваційної діяльності може бути використаний приріст рентабельності інноваційної діяльності (ROI), що розраховується як відношення отриманого від нововведень прибутку до витрат.

Виникнення загроз фінансової безпеки сільськогосподарського підприємства, що виявляється в інноваційній сфері її діяльності, або підвищення її рівня буде досягатись шляхом оцінки динаміки зазначеного показника. Складність розрахунку рентабельності інноваційної діяльності пов'язана з тим, що не завжди існує можливість виокремлення частини прибутку, яка спричинена введенням інновацій; наявністю ефекту від введення інновацій, який неможливо або складно виміряти (покращення умов праці, підвищення якості життя, зменшення шкідливого впливу на навколишнє середовище), але який підвищує

репутацію, імідж підприємства та збільшує лояльність споживачів; відірваність у часі понесених витрат та отриманого ефекту; обмеженість доступу до джерел інформації як для зовнішніх, так і для внутрішніх користувачів, і, відповідно, збільшення витрат на часу та праці. Наявність інвестиційної діяльності та підвищення ефективності цієї діяльності характеризує фінансову безпеку підприємства в довгостроковій перспективі.

Чиста приведена вартість інвестиційних проектів (NPV). Показником безпеки компанії в інвестиційній сфері є приріст чистої приведеної вартості (net present value – NPV) інвестиційних проектів. Позитивна динаміка цього показника, що визначається на основі всіх реалізованих підприємством проектів, означає мінімізацію загроз, здатних проявитися в середньо- і довгостроковій перспективі. Це пов'язано з тим, що NPV реалізованих проектів відображає рівень їх рентабельності з урахуванням ризиків інвестування. Навпаки, негативна динаміка NPV свідчить про вибір молокопереробним підприємством проектів з відносно низькою рентабельністю. Інтегрований показник фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств призначений для ідентифікації та оцінки поточного стану фінансової безпеки підприємства, зміни рівня фінансової безпеки з метою розробки тактичних та стратегічних рішень в управлінні фінансовою безпекою.

Методичне та інформаційне забезпечення розрахунку інтегрованого показника фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств узагальнено в табл. 3.6.

З огляду на зазначений інтегральний показник фінансової безпеки доцільно розглянути стратегію фінансової безпеки. Зокрема, розробка та реалізація стратегії фінансової безпеки підприємства визначається його інтегральним характером, комплексністю, актуальністю вирішуваних завдань, наслідками для сталого ведення бізнесу в середньо- та довгостроковій перспективі.

Стратегія фінансової безпеки сільськогосподарського підприємства спрямована на нейтралізацію і мінімізацію загроз, пов'язаних з формуванням і використанням корпоративних фінансів. Розробка даної стратегії базується на принципах реалістичності, цілісності, врахування стану зовнішнього середовища, динамічності, комплексності та обліку суб'єктивного фактору.

Таблиця. 3.6

Структура інтегрованого показника фінансової безпеки: методичне та інформаційне забезпечення

Показник	Умовне значення	Методика розрахунку	Інформаційне забезпечення
Інтегрований показник фінансової безпеки сільськогосподарського підприємства за попередній період	$S_{\Sigma 1}$	Для новостворених підприємств на початку їх функціонування цей показник відсутній (дорівнює 0), в подальшому розраховується як базовий рівень структурних елементів за конкретний період (ROIC, WACC, MVA, ROI, NPV)	Внутрішні звіти відділу (служби) фінансово-економічної безпеки
Прибутковість інвестованого капіталу	ROIC	Визначається відношенням чистого операційного прибутку до вартості інвестованого капіталу	Фінансова звітність: Ф № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)», Ф № 2 «Звіт про фінансові результати (звіт про сукупний дохід)»
Середньозважена вартість капіталу	WACC	Розраховується шляхом добутку значень вартості кожного джерела фінансування на його питому вагу в загальній сумі засобів	Фінансова звітність: Ф № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)»
Ринкова додана вартість	MVA	Визначається як різниця між ринковою вартістю капіталу та інвестованим капіталом	Фінансова звітність: Ф № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)», Ф № 2 «Звіт про фінансові результати (звіт про сукупний дохід)»
Ефективність інновацій	ROI	Розраховується відношенням отриманого результату від інновацій до інноваційних витрат за певний період	Внутрішня звітність підприємства, дані управлінського обліку
Чиста приведена вартість інвестиційних проєктів	NPV	Передбачає дисконтування грошових потоків, пов'язаних з процесом інвестування	Внутрішня звітність підприємства

Реалістичність як принцип розробки стратегії фінансової безпеки підприємства означає її відповідність існуючим можливостям підприємства і перспективам використання менеджментом додаткових можливостей, що виникають у процесі її розвитку. В свою чергу, цілісність розробки стратегії полягає у врахуванні всього комплексу загроз, які підлягають нейтралізації. Облік стану зовнішнього середовища означає необхідність коригування стратегії фінансової безпеки підприємства при зміні зовнішнього середовища. Натомість, взаємодія з середовищем означає реалізацію стратегії на основі існуючих в економічній системі прямих і зворотних зв'язків. Динамічність стратегії фінансової безпеки обумовлює внесення до неї необхідних змін при прояві нових тенденцій в науково-технічному

розвитку, розширенні сфери міжнародного співробітництва, використанні фінансових інновацій.

Комплексність як принцип розробки та реалізації стратегії фінансової безпеки підприємства забезпечує використання методів, які впливають різні напрямки діяльності підприємства і дозволяють мінімізувати загрози, які проявляються в різних сферах ведення бізнесу. Комплексність використання методів реалізації стратегії дає можливість підвищувати якість захисту від загроз фінансової безпеки компаній на основі їх диференціації за ступенем небезпеки загроз.

Пріоритети стратегії фінансової безпеки підприємства визначаються на основі аналізу загроз, з якими стикається підприємство або які можуть виникнути в майбутньому періоді. Ступінь небезпеки цих загроз і їх специфіка залежать від особливостей науково-технічного розвитку та фаз економічного циклу, а також від суб'єктивного чинника – оцінки менеджментом складається на ринку ситуації і ступеня конкурентоспроможності підприємства.

Стратегію фінансової безпеки сільськогосподарського підприємства можна представити у формі оптимізаційної економіко-математичної моделі:

$$\Delta U = \frac{\Delta(ROIC)}{\Delta(WACC)} + \frac{\Delta(NPV)}{\Delta ROI} + \frac{\Delta(MVA)}{\Delta A} \rightarrow \max, \quad (3.2)$$

$$\begin{cases} \Delta(ROIC) > \Delta(WACC) \\ \Delta(NPV) > \Delta ROI \\ \Delta(MVA) > \Delta A \end{cases}$$

де:

ΔU – зміна показника фінансової безпеки підприємства;

$\Delta(ROIC)$ – зміна рентабельності використовуваного капіталу;

$\Delta(WACC)$ – зміна середньозважених витрат на залучення капіталу;

$\Delta(NPV)$ – зміна чистої приведеної вартості інвестиційних проектів;

$\Delta(ROI)$ – зміна інвестицій;

$\Delta(MVA)$ – зміна ринкової доданої вартості;

ΔA – зміна активів.

Економічний сенс даної моделі полягає в тому, що максимізація зміни (приросту) фінансової безпеки (U) визначається позитивними величинами відносин провідних показників діяльності підприємств, що характеризують його довгостроковий розвиток і, отже, динаміку його фінансової безпеки.

Як вже зазначалось, зовнішні користувачі інформації та заінтересовані особи суттєво обмежені в доступі до джерел інформації для оцінки інтегрованого показника фінансової безпеки підприємства.

З метою забезпечення більш повного розкриття інформації про діяльність підприємства для зовнішніх користувачів запропоновано за рішенням власників та уповноважених представників менеджменту підприємства наводити у складі приміток до фінансової звітності значення та зміну інтегрованого показника фінансової безпеки підприємства з відповідним поясненням впливу кожної складової на результат зміни рівня фінансової безпеки. Таке розкриття інформації дозволить підвищити імідж та ділову репутацію підприємств сільськогосподарських підприємств, рівень довіри суспільства та інших суб'єктів – учасників економічних відносин.

Ігнорування формування та реалізації стратегії управління фінансовою безпекою підприємства власниками та менеджментом суб'єктів господарювання молокопереробної галузі має ряд негативних наслідків, таких як втрата фінансової стійкості, зниження ліквідності, втрата платоспроможності та можливості її відновлення і, в кінцевому рахунку, ймовірність банкрутства підприємства. Тому, з метою недопущення переміщення підприємства з зону критичного ризику та при первинній оцінці рівня фінансової безпеки важливого значення має визначення показника ймовірності банкрутства.

Слід зазначити, що на сьогодні існує ряд методик, розроблених для прогнозування кризових ситуацій (банкрутства), тому необхідним є огляд їх спрямованості і обмеження у застосуванні, а також визначення можливості застосування для оцінки фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств.

Більшість методик прогнозування кризових станів (банкрутства) базуються на математичних моделях, наприклад, методики розроблені Е. Альтманом, Р. Таффлера та ін., що базуються на фінансових даних і включають оперування деякими коефіцієнтами: Z-коефіцієнтом Альтмана (США), коефіцієнтом Таффлера, (Великобританія), розробленими за допомогою багатовимірною дискримінантного аналізу, та іншими.

Основні методики прогнозування кризових станів та ймовірності банкрутства наведені в табл. 3.7.

Таблиця 3.7

Огляд сучасних методик прогнозування кризових станів

Назва методики	Модель	Критичні значення
Двофакторна модель Альтмана (Z-рахунок Альтмана)	$Z = -0,3877 - 1,070736KП + 0,0579Kф$, де Кп – коефіцієнт покриття (коефіцієнт поточної ліквідності) Кф – коефіцієнт фінансової залежності	$Z = 0 - 50\%$ $Z < 0$, менше 50 % $Z > 0$, більше 50 %
П'ятифакторна модель Альтмана (Z-рахунок Альтмана)	$Z = 1,2 Коб + 1,4 Кнп + 3,3 Кр + 0,6 Ктл + 1,0 Ком$, де Коб – частка оборотних коштів в активах; Кнп – рентабельність активів (вирахована по нерозподіленому прибутку); Кр – рентабельність активів (вирахована по балансовому прибутку); Ктл – коефіцієнт поточної ліквідності за ринковою вартістю власного капіталу; Ком – віддача всіх активів	Z до 1,8 – дуже висока; 1,8 – 2,7 – висока; 2,8 – 2,9 – можлива; Більше 3 – низька
Модифікований показник Альтмана	$Z = 0,717X_1 + 0,847X_2 + 3,107 X_3 + 0,42 X_4 + 0,995 X_5$, де X ₄ – відношення балансової вартості власного капіталу до залученого капіталу	Порогове значення складає 1,23
Модель Таффлера	$Z = 0,53X_1 + 0,13 X_2 + 0,18 X_3 + 0,16 X_4$, де X ₁ – відношення валового прибутку до короткострокових зобов'язань; X ₂ – відношення оборотних активів до суми зобов'язань; X ₃ – відношення короткострокових зобов'язань до суми активів; X ₄ – відношення виручки до суми активів	$Z > 0,3$ – гарні перспективи; $Z < 0,2$ – вірогідне банкрутство;
Модель R-рахунку	$K_{комп} = 8,38K_1 + K_2 + 0,054K_3 + 0,63 K_4$, де K ₁ – частка оборотних активів в активах; K ₂ – рентабельність власних активів; K ₃ – віддача всіх активів; K ₄ – рентабельність виробництва	R < 0 – максимальна ймовірність банкрутства; 0-0,18 – висока ймовірність банкрутства; 0,18-0,32 – середня ймовірність банкрутства; 0,32-0,42 – низька ймовірність банкрутства; R > 0,42 – мінімальна ймовірність банкрутства
PAS – коефіцієнт (Performans Analysys Score)	Відносний рівень діяльності підприємства, відображений на основі Z-коефіцієнта за конкретний період (показник відображений у відсотках від 1 до 100)	При PAS = 50%, діяльність оцінюється як задовільна; При PAS = 10 % – незадовільна діяльність підприємства

Таким чином, було здійснено огляд сучасних методик оцінки ймовірності банкрутства. Однак, для вітчизняних підприємств вважаємо найбільш прийнятною для оцінки ймовірності банкрутства використовувати модель R-рахунку.

Розрахунок даного коефіцієнта застосовують для не акціонерних товариств або акціонерних товариств, які не торгують своїми акціями на біржах, з огляду на це, показник є ефективним для оцінки ймовірності банкрутства для досліджуваних підприємств. Алгоритм розрахунку показників для даної моделі R-рахунку подано нижче.

$$K1 = \frac{\text{Обіговий капітал}}{\text{Середньорічна вартість активів}};$$

$$K2 = \frac{\text{Нерозподілений прибуток}}{\text{Власний капітал}};$$

$$K3 = \frac{\text{Чистий дохід від реалізації}}{\text{Середньорічна вартість активів}};$$

$$K4 = \frac{\text{Нерозподілений прибуток}}{\text{Загальні витрати}}.$$

У відсотковому вираженні, за моделлю R-рахунку, ймовірність банкрутства, наведена в таблиці 3.8.

Таблиця 3.8

Ймовірність банкрутства відповідно до величини R .

Величина R	Ймовірність банкрутства,%
Менше 0	Максимальна (90-100)
0-0,18	Висока (60-80)
0,18-0,32	Середня (35-50)
0,32-0,42	Низька (15-20)
Більше 0,42	Мінімальна (до 10)

За даними, додатку Г проведемо аналіз ймовірності банкрутства на сільськогосподарських підприємствах протягом 2015 – 2017 рр. Зміну коефіцієнту банкрутства на вітчизняних сільськогосподарських подано у вигляді діаграми (рис. 3.2).

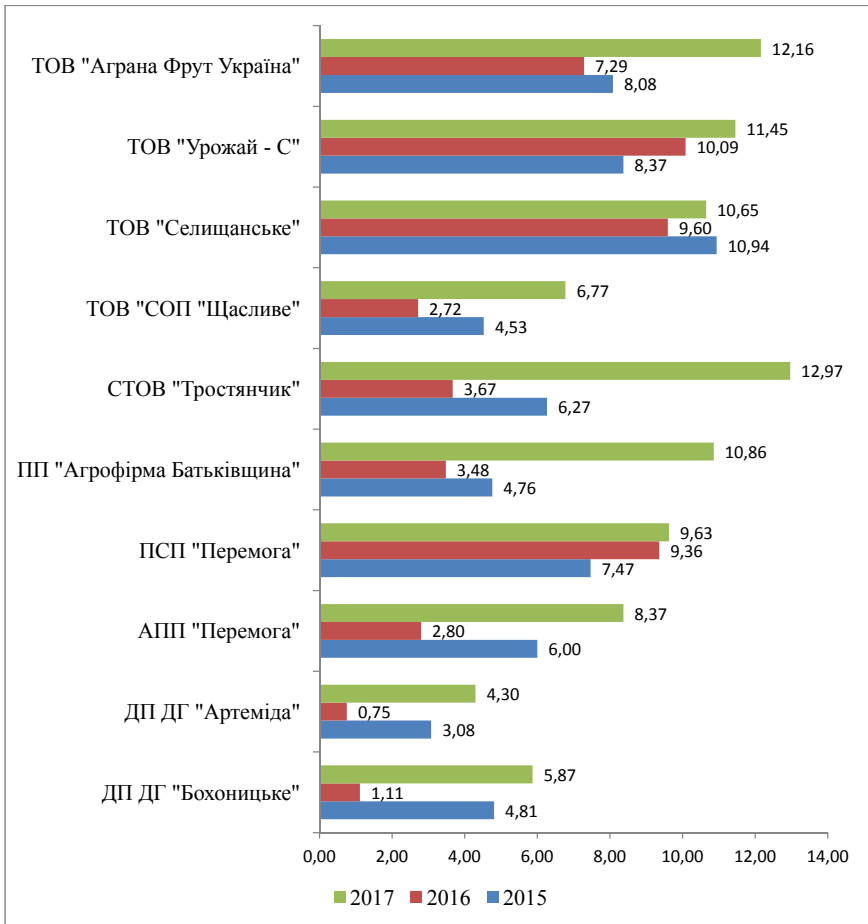

Рис. 3.2. Зміна коефіцієнту банкрутства на сільськогосподарських підприємствах за період 2015-2017 років (оцінку здійснено за моделлю R-рахунку)

Отже, коефіцієнт банкрутства на сільськогосподарських підприємствах в динаміці має тенденцію до збільшення. Проведений аналіз свідчить про мінімальну ймовірність банкрутства (до 10 %) на всіх підприємствах, оскільки даний показник коливається від 0,75 до 12,97. Так, в 2017 році даний показник становить межі – від 4,30 (ДП ДГ «Артеміда») до 12,97 (СТОВ "Тростянчик"). Найбільші значення даного показника в цьому році на підприємствах ТОВ "Агрона Фрут Україна"

(12,16), СТОВ "Тростяничок" (12,97), ТОВ "Урожай – С" (11,45), ТОВ "Селищанське"(10,65), ПП "Агрофірма Батьківщина" "(10,86). В 2016 році даний показник коливається від 0,75 (ДП ДГ «Артеміда») до 10,09 (ТОВ "Урожай – С"), а в 2015 р. 3,08 (ДП ДГ «Артеміда») до 10,94 (ТОВ "Селищанське").

Таким чином, за результатами дослідження розроблено загальну методику оцінки інтегрованого значення фінансової безпеки, запропоновано порядок розрахунку інтегрованого показника фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств який враховує як внутрішні так і зовнішні загрози функціонуванню підприємства. Крім того, обгрунтовано механізм застосування сучасних методик оцінки банкрутства сільськогосподарських підприємств.

3.3. Розробка пакету внутрішньої звітності з метою забезпечення фінансової безпеки

Важливу роль в управлінні діяльністю підприємства має внутрішня бухгалтерська звітність. Дана звітність слугує підставою для прийняття виваженого та оптимального управлінського рішення про витрачання та забезпеченість ресурсів підприємства, доцільність оновлення основних засобів, управління витратами, доходами підприємства та його фінансовим станом з метою забезпечення фінансової безпеки тощо.

Загалом, звітність слугує основоположним джерелом інформації та віддзеркалює результати виробничої, фінансово-господарської діяльності підприємства. Тому вона має відповідати основним задачам управління сучасного підприємством і, відповідати певним вимогам.

Внутрішня звітність – це комплекс взаємопов'язаних даних і розрахункових показників, що відображають функціонування підприємства як суб'єкта господарської діяльності, згрупованих у цілому по підприємству й у розрізі структурних підрозділів³⁰².

---

³⁰² Вигівська І.М. Розкриття інформації про ресурсний потенціал корпорації у бухгалтерській звітності / І.М. Вигівська, В.О. Іваненко, Л.Я. Шевченко., Вісник ЖДТУ. – 2013. – № 2(64) . – с. 9-21.

Основна мета такої звітності – задоволення інформаційної потреби керівників різних рівнів управління. Виходячи з цього, по відношенню до внутрішньої звітності не можуть бути встановлені загальні правила формування та представлення, застосовані єдині звітні форми. Внутрішня бухгалтерська звітність призначена для використання в управлінні діяльністю корпорацій, при цьому її зміст, періодичність, терміни, форми і порядок складання визначаються самостійно підприємством. У цьому полягає головна відмінність формування такої звітності над фінансовою, складання якої чітко регламентовано¹².

На думку більшості науковців, система управлінської звітності використовується для:

- оцінки фактичного виконання запланованих показників діяльності; продуктивності роботи окремих центрів відповідальності;
- підготовки інформаційних масивів, необхідних для прийняття управлінських рішень;
- налагодження комунікативних зв'язків у межах підприємства³⁰³.

Вимоги до складання внутрішньої звітності систематизовано та представлено в таблиці 3.8.

Необхідність складання внутрішньої управлінської звітності обумовлена низкою факторів:

- необхідністю посилення відповідальності та підвищення результативності діяльності підрозділів підприємства;
- сприянням збалансованості між запланованими і фактичними даними;
- виявленням внутрішньовиробничих відхилень і резервів зростання продажів;
- сприянням правильності та повноти ведення управлінського обліку на підприємстві;
- виявленням реального фінансового положення підприємства і розробкою заходів з усунення негативних відхилень³⁰⁴.

---

³⁰³ Хаймьонова Н.С. Внутрішня звітність у системі управлінського обліку витрат підприємства / Н. С. Хаймьонова // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <http://global-national.in.ua/archive/5-2015/212.pdf>

³⁰⁴ Матюха М.М. Особливості формування управлінської звітності для торговельних підприємств /М.М. Матюха // Науковий вісник НАСООА.- 2012. – №2. – С.34- 41.

Вимоги до управлінської внутрішньої звітності підприємства³⁰³

№ з/п	Вимоги	Вчені
1	Оперативність надання інформації	О.Ф. Вербило, Т.П. Кондрицька, В.М. Ярошинський, В.Ю. Ларіков, Л.В. Петіна, І.Б. Садовська
2	Точність	О.Ф. Вербило, Т.П. Кондрицька, В.М. Ярошинський, В.Ю. Ларіков, І.Б. Садовська
3	Об'єктивність інформації	
4	Повнота охоплення всіх операцій діяльності	
5	Простота, стислість, ясність і доступність	О.Ф. Вербило, Т.П. Кондрицька, В.М. Ярошинський, В.Ю. Ларіков
6	Державна регламентація	О.Ф. Вербило, Т.П. Кондрицька, В.М. Ярошинський
7	Методологічна єдність розрахунків показників звітності	
8	Економічність складання (доцільність)	
9	Порівнюваність показників звітності з показниками бізнес-планів	
10	Достатня аналітичність про об'єкти обліку	
11	Конфіденційність	В.Ю. Ларіков, І.Б. Садовська
12	Цільове призначення	І.Б. Садовська
13	Адресність	
14	Ефективність	
15	Обмеженість	

Внутрішня управлінська звітність підприємств в авторизованих системах має відповідати таким принципам:

- адресність, внутрішня звітність має бути доведена до відповідального користувача та інших зацікавлених осіб, але за умови дотримання ступеня конфіденційності, встановленої в організації;

- релевантність, кожна форма звітності має бути корисною для прийняття конкретних управлінських рішень;

- достатність: інформація, представлена в управлінській звітності, повинна бути достатньо повною для прийняття необхідних управлінських рішень, але при цьому не повинна містити зайвої інформації;

- аналітичність: інформація, яка формується в управлінській звітності, має забезпечувати можливість проведення на її основі аналізу даних;

- детальність: інформація, представлена в управлінській звітності, повинна бути розділена по об'єктах первинного обліку (аналітичних рахунках);

- своєчасність: звітність повинна бути підготовлена в той момент часу, коли вона необхідна для прийняття оперативних управлінських рішень¹⁴.

Прийняття управлінських рішень проходить за результатами аналізу основних показників ефективності діяльності підприємства. Тому і розробка пакета управлінської звітності має здійснюватися з урахуванням показників ефективності його діяльності, тобто на основі тієї інформації, яка є необхідною у процесі ефективного прийняття управлінських рішень³⁰⁵.

Для формування комплексного інформаційного забезпечення управління прогностичним значенням показників фінансової стійкості, ділової активності, ліквідності та підвищення рівня фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств необхідно розробити пакет внутрішньої звітності, який би містив дані попереднього періоду для побудови факторних моделей показників оцінки фінансової стійкості, ділової активності та ліквідності за звітний період та планові значення складових даних коефіцієнтів.

Зокрема для цього пропонуємо наступні форми внутрішньої звітності:

➤ *для управління прогностичним значенням показників фінансової стійкості*

- звіт про зміни вартості необоротних активів;
- звіт про зміни суми власного капіталу;
- звіт про зміну вартості оборотних активів;
- звіт про зміну суми власних і позикових коштів;
- звіт про планові витрати та доходи;
- звіт про плановий баланс.

---

³⁰⁵ Матюха М.М. Особливості формування управлінської звітності для торговельних підприємств /М.М. Матюха // Науковий вісник НАСООА.- 2012. – №2. – С.34- 41.

➤ для управління прогнозними значеннями показників ділової активності

- звіт про плановий баланс;

- звіт про планові фінансові результати.

➤ для управління прогнозними значеннями показників ліквідності звіт про плановий баланс,

Зазначенні форми звітності наведенні в додатку Д.

Таким чином, для формування комплексного інформаційного забезпечення управління прогнозними значеннями показників фінансової стійкості, ділової активності та ліквідності а також підвищення рівня фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств необхідно розробити та застосовувати на практиці пакет внутрішньої звітності, який би містив дані попереднього періоду для побудови факторних моделей показників оцінки фінансової стійкості, ділової активності та ліквідності за звітний період та планові значення складових даних коефіцієнтів.

ВИСНОВКИ

В результаті проведеного дослідження розглянуто ряд теоретичних та організаційно-методичних проблемних питань, пов'язаних з формуванням обліково-аналітичного забезпечення в управлінні фінансовою безпекою сільськогосподарських підприємств. В ході дослідження отримано наступні наукові результати:

Теоретичні положення розвитку системи управління, бухгалтерського обліку та економічного аналізу є фундаментом формування вчення про відповідний об'єкт, що в подальшому визначає його місце в системі управління. Зважаючи на це, відсутність чіткого підходу до трактування сутності поняття фінансова безпека, її складових та загроз, призводить до неможливості налагодження ефективних інформаційно-комунікаційних зв'язків в системі управління підприємством для забезпечення фінансової безпеки. Вирішення даного питання здійснено шляхом систематизації підходів до пізнання сутності фінансової безпеки та формування авторського визначення. Під фінансовою безпекою запропоновано розуміти стан захищеності фінансових інтересів підприємства на всіх рівнях його фінансових відносин від впливу внутрішніх і зовнішніх загроз, який забезпечує його самозбереження та розвиток у поточній та стратегічній перспективах. Це дозволило узгодити понятійний апарат.

В основі управління фінансовою безпекою сільськогосподарських підприємств є визначення та ідентифікація фінансових ризиків, що дозволяє сформувавши комплекс заходів з утримання або підвищення рівня фінансової безпеки. За результатами проведеного дослідження в роботі запропоновано власне визначення сутності фінансового ризику (вид ризику, який виникає під час здійснення фінансово-економічної діяльності суб'єкта господарювання за невизначеності умов такої діяльності та характеризується ймовірністю настання непередбачуваних фінансових витрат або суттєвих відхилень від запланованих або очікуваних результатів) та розроблено авторську класифікацію (для потреб стратегічного аналізу; за видами фінансових операцій; за купівельною спроможністю грошей; за вкладенням капіталу; за комплексністю; за рівнем можливих фінансових втрат; за характером

прояву в часі або за тривалістю; за можливістю страхування; за сукупністю інструментів; за джерелами виникнення, які в свою чергу, поділяються на зовнішні (систематичні або ринкові) фінансові ризики та внутрішні (несистематичні або специфічні); відповідно до форми організації господарської діяльності; за об'єктом, що характеризується; за характером фінансових наслідків; за можливістю передбачення; ризики, пов'язані з формуванням і управлінням портфелем цінних паперів) для цілей управління та формування системи інформаційного забезпечення.

Проведені дослідження теоретико-методологічних основ системи обліково-аналітичного забезпечення фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств дають можливість обґрунтувати авторський підхід до його сутності як процесу збору, підготовки, реєстрації та обробки обліково-аналітичної інформації та прийняття на її основі управлінських рішень направлених на забезпечення захисту фінансових інтересів підприємств на всіх рівнях його фінансових відносин від впливу внутрішніх і зовнішніх загроз. На основі вивчення системи економічного аналізу було обґрунтовано порядок застосування аналітичних процедур та систему їх інформаційного забезпечення через організаційно-методичні положення бухгалтерського обліку.

З метою налагодження ефективної системи управління фінансовою безпекою обґрунтовано нові підходи до оцінки фінансового стану, шляхом застосування комплексу аналітичних процедур та системи розробленої внутрішньої звітності. Зокрема розроблено моделі оцінки фінансової стійкості, ділової активності та ліквідності, які передбачають порядок розрахунку системи показників як на дату балансу, так і їх прогнозних значень, що дає можливість визначити напрями управління об'єктами обліку для забезпечення приведення їх значення у відповідність до певного рівня фінансової безпеки підприємства. На основі застосування математичного апарату формалізовано оцінку прогнозних значень, покладених в основу розробки стратегії діяльності підприємства та механізму управління окремими об'єктами господарської діяльності. Це дозволяє підвищувати ефективність управління фінансовою безпекою сільськогосподарських підприємств, адже на основі прогнозних розрахунків керівник в змозі розробити комплекс заходів для поліпшення ситуації на підприємстві.

Запропоновано оцінювати фінансову безпеку за наступними рівнями: абсолютно безпечний рівень фінансової безпеки – стан фінансової безпеки при якому всі показники фінансового стану знаходяться в межах, які відповідають найбільш позитивному значенню для підприємств галузі, відповідно підприємство є найбільш привабливішим для інвесторів; безпечний рівень фінансової безпеки – стан фінансової безпеки при якому показники фінансового стану знаходяться в рекомендованих межах, а з інвестиційної точки зору, підприємство є привабливим та є гарантія прибутковості та окупності інвестицій; умовно безпечний рівень фінансової безпеки означає, що окремі показники фінансового стану знаходяться в межах нижчих ніж рекомендоване значення для підприємств галузі, відсутня гарантія окупності інвестицій; кризовий рівень фінансової безпеки – це стан фінансової безпеки при якому більшість показників фінансового стану є нижчими за порогове значення, а підприємство знаходиться на межі банкрутства. Це дає можливість визначати комплекс заходів щодо управління господарською діяльністю підприємства в підвищенні або підтриманні відповідного рівня фінансової безпеки.

Обґрунтовано порядок оцінки стану фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств на основі показників фінансового стану шляхом визначення сутності та специфіки її рівнів: абсолютно безпечний, безпечний, умовно-безпечний, кризовий, що дало можливість визначити стан фінансової безпеки на досліджуваних суб'єктах господарювання та обґрунтувати напрями її покращення. Удосконалено критерії відповідності показників фінансового стану рівням фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств через обґрунтування системи градації значень показників в розрізі рівнів (абсолютно безпечний, безпечний, умовно-безпечний, кризовий), що відповідає галузевій специфіці діяльності сільськогосподарських підприємств та особливостям їх функціонування на ринку.

Встановлено, що управління фінансовою безпекою входить до загальної системи управління економічною безпекою підприємства. Фінансова безпека становить найважливішу його функціональну підсистему, яка забезпечує реалізацію управлінських рішень переважно в фінансовій сфері діяльності суб'єкта господарювання. Ефективне управління фінансовою безпекою підприємства потребує налагодженого

функціонування обліково-аналітичної системи, здатної забезпечувати потреби керівництва в актуальній та достовірній інформації. Під обліково-аналітичним забезпеченням управління фінансовою безпекою підприємства необхідно розуміти процес систематизації та структурування інформації, що генерується системами бухгалтерського обліку та економічного аналізу, з метою задоволення інформаційних запитів менеджерів у процесі прийняття рішень щодо поліпшення показників фінансової безпеки.

З метою ідентифікації та оцінки поточного стану фінансової безпеки підприємства, оцінки зміни рівня фінансової безпеки в процесі розробки тактичних та стратегічних рішень і формування політики управління фінансовою безпекою, в роботі запропоновано інтегрований показник фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств, який враховує основні індикатори зміни фінансового стану підприємства за результатами операційної, інноваційної, інвестиційної діяльності та політики управління активами і структурою джерел фінансування. Наслідком ігнорування менеджментом підприємства заходів щодо підтримання належного рівня безпеки є втрата платоспроможності та настання банкрутства, що зумовило висвітлення в роботі основних методик прогнозування кризових станів та ймовірності банкрутства та їх апробацію на сільськогосподарських підприємствах.

Для формування комплексного інформаційного забезпечення управління прогнозним значенням показників фінансової стійкості та підвищення рівня фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств необхідно розробити пакет внутрішньої звітності, який би містив дані попереднього періоду для побудови факторних моделей показників оцінки фінансової стійкості за звітний період та планові значення складових даних коефіцієнтів. Зокрема, для цього пропонуємо наступні форми внутрішньої звітності: про зміни вартості необоротних активів; про зміни суми власного капіталу; про зміну вартості оборотних активів; про зміну суми власних і позикових коштів; про планові витрати та доходи; про плановий баланс.

ДОДАТКИ

Перелік додатків

<i>Додаток</i>	<i>Назва додатку</i>
Додаток А	Трактування сутності поняття “фінансова безпека підприємства” різними науковцями
Додаток Б	Визначення сутності поняття “фінансовий ризик” у економічній літературі
Додаток В	Підходи, визначені різними науковцями, щодо класифікації фінансових ризиків
Додаток Г	Аналіз показників діяльності сільськогосподарських підприємств
Додаток Д	Розроблені форми внутрішньої звітності

Трактування сутності поняття “фінансова безпека підприємства” різними науковцями

<i>Джерело</i>	<i>Трактування поняття “фінансова безпека підприємства”</i>
<i>1</i>	<i>2</i>
Чібісова І.В. ³⁰⁶	Фінансова безпека підприємства – це складова економічної безпеки підприємства, яка полягає у наявності такого його фінансового стану, який характеризується: збалансованістю і якістю фінансових інструментів, технологій і послуг; стійкістю до загроз
Козак Л.С., Багровецька І.В. ³⁰⁷	Фінансова безпека підприємства – це важлива складова частина економічної безпеки, що базується на незалежності, ефективності і конкурентоспроможності господарюючого суб’єкта, яка відображається через систему критеріїв і показників його фінансового стану, що характеризують збалансованість фінансів, достатню ліквідність активів і наявність необхідних резервів
Бланк І. А. ³⁰⁸	Фінансова безпека підприємства – це кількісно і якісно детермінований рівень фінансового стану підприємства, що забезпечує стабільну захищеність його пріоритетних збалансованих фінансових інтересів від ідентифікованих реальних і потенційних загроз зовнішнього й внутрішнього характеру, параметри якого визначаються на основі його фінансової філософії й створюють необхідні передумови фінансової підтримки його стійкого зростання в поточному й перспективному періодах
Горячева К. С. ³⁰⁹	Фінансова безпека підприємства – це фінансовий стан, який характеризується, по-перше, збалансованістю і якістю сукупності фінансових інструментів, технологій і послуг, котрі використовуються підприємством, по-друге, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх загроз, по-третє, здатністю фінансової системи підприємства забезпечувати реалізацію власних фінансових інтересів, місії і завдань достатніми обсягами фінансових ресурсів, по-четверте, забезпечувати ефективний і сталий розвиток цієї фінансової системи

³⁰⁶ Чібісова І.В. Механізм забезпечення фінансової безпеки підприємства / І.В. Чібісова, Є.М. Івашина // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/ppei/2011_31/Chibis.pdf

³⁰⁷ Козак Л.С. Концептуальні та методичні засади формування механізму забезпечення фінансової безпеки підприємства / Л.С. Козак, І.В.Багровецька // Економіка і управління. – 2008. – №13. – С.97-101.

³⁰⁸ Бланк И. А. Управление финансовой безопасностью предприятия / И. А. Бланк. – К. : Ника-Центр, Эльга, 2006. – 776 с.

³⁰⁹ Горячева К. С. Фінансова безпека підприємства. Сутність та місце в системі економічної безпеки / К. С. Горячева // Економіст. – 2003. – № 8. – С. 65–67.

Продовження додатку А

1	2
Пономаренко О.Е. ³¹⁰	Фінансова безпека підприємства – це визначений якісно та кількісно рівень фінансового стану підприємства та діяльність, направлена на досягнення даного стану, який характеризується збалансованістю і якістю використання фінансових інструментів економічної системи та забезпечує її здатність реалізувати свою місію й забезпечувати стабільний розвиток, витримуючи негативний вплив зовнішніх та внутрішніх дестабілізуючих факторів
Спіфанов А.О., Плачун О.Л., Домбровський В.С. ³¹¹	Фінансова безпека розглядається як здатність суб'єкта підприємництва здійснювати свою господарську, зокрема й фінансову діяльність, ефективно і стабільно шляхом використання сукупності взаємопов'язаних діагностичних, інструментальних та контрольних заходів фінансового характеру, що мають оптимізувати використання фінансових ресурсів, забезпечити належний їх рівень та нівелювати вплив ризиків
Журавка О.С., Бондаренко С.К. ³¹²	Сутність фінансової безпеки полягає у здатності суб'єкта підприємництва здійснювати свою господарську, в тому числі й фінансову діяльність, ефективно і стабільно шляхом використання сукупності взаємопов'язаних діагностичних, інструментальних та контрольних заходів фінансового характеру, що мають оптимізувати використання фінансових ресурсів.
Бердар М. ³¹³	Фінансова безпека є важливою складовою і представляє собою здатність суб'єкта підприємництва здійснювати свою господарську, в тому числі й фінансову діяльність, ефективно і стабільно протягом невизначеного періоду часу, шляхом використання сукупності взаємопов'язаних діагностичних, інструментальних та контрольних заходів фінансового характеру, що мають оптимізувати використання фінансових ресурсів, забезпечити належний їх рівень та нівелювати вплив ризиків внутрішнього і зовнішнього середовища.

³¹⁰ Пономаренко О. Е. Теоретичні аспекти фінансової безпеки підприємств / О. Е. Пономаренко. – Економіка розвитку. – 2010. – №1 (53) – С. 77–80.

³¹¹ Фінансова безпека підприємств і банківських установ: монографія / за заг. редакцією д-ра екон. наук, проф. А. О. Спіфанова, [А. О. Спіфанов, О. Л. Плачун, В. С. Домбровський та ін]. – Суми : ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2009. – 295 с.

³¹² Журавка О.С. Теоретичні аспекти формування системи фінансової безпеки підприємства / О.С. Журавка, С.К. Бондаренко // Інноваційна економіка. –2012. – № 4. – С.234-237.

³¹³ Бердар М. Забезпечення фінансової безпеки суб'єктів підприємництва / М. Бердар // Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка. Економіка. – 2011. – № 124/125. – С. 73-76.

Продовження додатку А

1	2
Мунтян В.І. ³¹⁴	Фінансова безпека розглядається як стан найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів підприємства, виражений у найкращих значеннях фінансових показників прибутковості й рентабельності бізнесу, якості управління, використання основних і оборотних засобів підприємства, структури його капіталу, норми дивідендних виплат як синтетичного індикатора поточного фінансово-господарського стану підприємства і перспектив його технологічного та фінансового розвитку
Ареф'єва О. В., Кузенко Т.Б. ³¹⁵	Фінансова безпека підприємства може бути визначена як стан найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів, виражений у найкращих значеннях фінансових показників прибутковості й рентабельності бізнесу, якості управління та використання основних і оборотних коштів, структури його капіталу, норми виплат за цінними паперами підприємства, а також курсової вартості його цінних паперів як синтетичного індикатора поточного фінансово-господарського стану підприємства й перспектив його технологічного та фінансового розвитку
Кракос Ю. Б. Разгон Р.О. ³¹⁶	Суть фінансової безпеки полягає у здатності підприємства самостійно розробляти і проводити фінансову стратегію відповідно до цілей корпоративної стратегії, в умовах невизначеного і конкурентного середовищ.
Папехин Р. С. ³¹⁷	Розглядає фінансову безпеку як здатність підприємства самостійно розробляти і проводити фінансову стратегію відповідно до мети загальної корпоративної стратегії в умовах невизначеності й конкурентного середовища
Гукова А.В., Анікіна І.Д. ³¹⁸	Сутність фінансової безпеки підприємства полягає в здатності підприємства самостійно розробляти й проводити фінансову стратегію, відповідно до цілей корпоративної стратегії, в умовах невизначеного й конкурентного середовища

³¹⁴ Мунтян В.І. Економічна безпека України / В.І. Мунтян. – К. : КВІЦ, 1999. – 464 с.

³¹⁵ Ареф'єва О.В. Економічні основи формування фінансової складової економічної безпеки / О. В. Ареф'єва, Т. Б. Кузенко // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – №1. – С. 98-103.

³¹⁶ Кракос Ю. Б. Управління фінансовою безпекою підприємств / Ю. Б. Кракос, Р. О. Разгон // Економіка та управління підприємствами машинобудівної галузі: проблеми теорії та практики. – 2008. – № 1(1). – С. 86– 97.

³¹⁷ Папехин Р. С. Індикатори фінансової безпеки підприємств / Папехин Р. С. – Волгоград: Волгоградское научное изд-во, 2007. – 16 с.

³¹⁸ Гукова А.В. Роль фінансової безпеки підприємства в системі його економічної безпеки / А.В. Гукова, І. Д. Анікіна // Образование и общество. – 2006. – №3. – С. 98-102.

1	2
Кириченко О.А. Кудря І.В. ³¹⁹	Фінансову безпеку підприємства визначають як діяльність з управління ризиками та захисту інтересів підприємства від зовнішніх і внутрішніх загроз з метою забезпечення стабільного розвитку підприємництва та зростання його власного капіталу в поточній і стратегічній перспективах.
Куцик В.І. Бартиш А.І. ³²⁰	Фінансова безпека підприємства – діяльність з управління ризиками та захисту інтересів підприємства від зовнішніх та внутрішніх загроз з метою забезпечення стабільного розвитку підприємництва та росту власного капіталу в поточній та стратегічній перспективі.
Лаврова Ю.В. ³²¹	Фінансова безпека підприємства є системою, що забезпечує стабільність важливих фінансових пропорцій розвитку підприємства, які формують захищеність його фінансових інтересів у балансі з фінансовими інтересами його економічних агентів.
Кудрицька Ж.В. ³²²	Під фінансовою безпекою підприємства слід розуміти збалансований стан його елементів та підсистем як окремої економічної системи, що можуть бути виражені кількісними чи якісними показниками та характеризується стійкістю до негативних впливів внутрішнього та зовнішнього середовища та здатністю забезпечити її ефективне функціонування, стабільність розвитку та економічного зростання.
Сорокіна О.М. ³²³	Фінансова безпека підприємства визначається як специфічний вид економічних відносин, які виникають між підприємством і суб'єктами його зовнішнього оточення щодо забезпечення оптимального фінансового стану, в якому має перебувати підприємство для реалізації своєї стратегії та який характеризується здатністю підприємства протистояти зовнішнім і внутрішнім загрозам.

³¹⁹ Кириченко О. А. Вдосконалення управління фінансовою безпекою підприємств в умовах кризи / О. А. Кириченко, І. В. Кудря // Інвестиції : практика та досвід. – 2009. – № 10. – С. 22–26, с. 26]

³²⁰ Куцик В.І. Фінансова безпека підприємства самостійний об'єкт управління: проблеми забезпечення / В.І. Куцик, А.І. Бартиш // Науковий вісник НЛТУ України. – 2011. – Вип. 21.4 – С. 250-255.

³²¹ Лаврова Ю. В. Фінансова безпека підприємства: класифікація загроз / Ю. Лаврова [Електронний ресурс]: Економічний аналіз. – 2011. – № 9, Ч 2. – С. 274-277. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Ecan/2011_9_2/pdf/lavrova.PDF.

³²² Кудрицька Ж.В. Система управління фінансовою безпекою підприємства. [Електронний ресурс] / Ж.В.Кудрицька // Ефективна економіка. – 2012. №1. – Режим доступу до журналу: <http://www.economy.nauka.com.ua>

³²³ Сорокіна О.М. Зміст дефініції «фінансова безпека»/ О.М.Сорокіна // Торгівля і ринок України – 2009. – Вип.28.Т.3. – с.270-274.

1	2
Куркін М. В., Понікаров В. Д., Назаренко Д. В. ³²⁴	Фінансова безпека – ступінь захищеності фінансових інтересів усіх пов'язаних з його діяльністю суб'єктів зовнішнього середовища та працівників підприємства; достатній рівень забезпечення фінансовими ресурсами процесів задоволення потреб підприємства та всіх пов'язаних з його діяльністю суб'єктів; високий професіоналізм і кваліфікація фінансових менеджерів та виконавців функцій контролю діяльності підприємства
Проект Концепції фінансової Безпеки України ³²⁵	Фінансова безпека – це складова економічної безпеки, яка характеризує стан захищеності життєво важливих інтересів держави, регіонів, підприємницьких структур та громадян у фінансовій сфері від впливу широкого кола негативних чинників (загроз)
Кузенко Т. Б., Мартюшева Л. С., Грачов О. В., Литовченко О. Ю. ³²⁶	Фінансова безпека – кількісно і якісно детермінований рівень фінансового стану підприємства, що забезпечує стабільну захищеність його пріоритетних, збалансованих, фінансових інтересів від ідентифікованих реальних і потенційних загроз зовнішнього та внутрішнього характеру, параметри якого визначаються на основі його фінансової філософії і створюють необхідні передумови фінансової підтримки його стійкого зростання в поточному та перспективному періодах
Васюренко В.О. Синюгіна Н.В. ³²⁷	Фінансова безпека – це складова економічної безпеки, яка характеризує стан захищеності фінансової системи з метою забезпечення збалансованості показників боргової, грошово-кредитної, валютної, інфляційної, бюджетної та податкової систем держави
Кузенко Т.Б. ³²⁸	Стан найбільш ефективного використання інформаційних, фінансових показників, ліквідності та платоспроможності, рентабельності капіталу, що знаходиться в межах своїх граничних значень

³²⁴ Куркін М. В. Контроль та захист економічної безпеки діяльності підприємства : навчальний посібник / Куркін М. В., Понікаров В. Д., Назаренко Д. В. – Х. : ФОП Павленко О. Г. ; ВД "ІНЖЕК", 2010. – 300 с.

³²⁵ Концепція фінансової безпеки України (проект) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.ufin.com.ua

³²⁶ Фінансова безпека підприємства: навчальний посібник / Т. Б. Кузенко, Л. С. Мартюшева, О. В. Грачов та ін. – Х. : Вид.ХНЕУ, 2010. – 300 с.

³²⁷ Васюренко В. О. Фінансова безпека зовнішньоекономічної діяльності підприємства / Васюренко В.О. Синюгіна Н.В. // Економіка розвитку. – 2012. – № 3(63). – С. 60-64.

³²⁸ Кузенко Т. Б. Управление финансовой безопасностью на предприятии / Т. Б. Кузенко // БИЗНЕСИНФОРМ. – 2007. – № 12 (1). – С. 27-29

Продовження додатку А

1	2
Судакова О.І. ³²⁹	Важлива складова частина економічної безпеки підприємства, що базується на незалежності, ефективності і конкурентоспроможності фінансів підприємства, яка відображається через систему критеріїв і показників його стану, що характеризують збалансованість фінансів, достатню ліквідність активів і наявність необхідних грошових резервів, фінансову стабільність, ступінь захищеності фінансових інтересів
Ю.В. Трунцевський ³³⁰	Здатність (властивість) фінансової сфери гарантовано задовольняти відповідні потреби, безперервно розвиваючись і функціонуючи з мінімальним ризиком можливих порушень
О. Барановський ³³¹	Ступінь захищеності фінансових інтересів на всіх рівнях фінансових відносин
Б. Ф. Ицкович ³³²	Комплекс заходів, які забезпечують фінансову стійкість підприємства, його динамічний розвиток і виключають несанкціонований захоплення різних ресурсів підприємства
Миколайчук А.Б. ³³³	Сукупність соціально-економічних і правових відносин, що забезпечують такий фінансовий стан, при якому виявляється стійкість підприємства до зовнішніх загроз і ризиків при раціональному використанні своїх фінансових ресурсів

³²⁹ Судакова О. І. Стратегічне управління фі-нансовою безпекою підприємства / О. І. Судакова // Економічний простір. – 2008. – № 9. – С. 140-148.

³³⁰ Трунцевский Ю.В. Финансовая безопасность: понятие и виды финансовых преступлений / Ю.В. Трунцевский // Вестник финансовой академии. – 2007. – №2 (42). – С. 11 – 22

³³¹ Барановський О.І. Фінансова безпека держави [Текст] / О.І. Барановський // Фінанси України. – 1996. – №11. – С. 19-34.

³³² Ицкович Б.Ф. Финансовая безопасность как средство совершенствования финансово-кредитного механизма в современных условиях / Б.Ф. Ицкович – Екатеринбург: Амега, 2008. – 143 с.

³³³ Миколайчук А.Б. Організація фінансової безпеки суб'єктів підприємництва на засадах SADT / Миколайчук А.Б // Сборник научных трудов "Вестник НТУ "ХПИ" : Актуальні проблеми управління №62 – Вестник НТУ "ХПИ", 2011. – С. 120-128.

Визначення сутності поняття “фінансовий ризик” у економічній літературі

Автор	Визначення поняття
1	2
Таран О.В. ³³⁴	Фінансовий ризик – це невід’ємна складова будь-якої фінансової діяльності, яка являє собою неминучі фінансові відносини, що мають різні напрями прояву через виникнення об’єктивно наявної недостатності, неточності або надмірності економічної інформації щодо здійснення певних подій або їхньої випадковості, та обчислюється на підставі оцінки ймовірності втрат унаслідок здійснення під час таких подій деякої господарської діяльності
Давидов С.Б. ³³⁵	Фінансовий ризик – це ризик, який характеризується імовірністю втрат фінансових ресурсів (грошових коштів) у підприємницькій діяльності. У цьому значенні поняття “фінансовий ризик” тотожне поняттю “комерційний (підприємницький) ризик”
Лапуста М.Г. ³³⁶	Фінансовий ризик – ймовірність виникнення непередбачуваних фінансових втрат (зниження очікуваного прибутку, доходу, втрата частини чи всього капіталу) в ситуації невизначеності умов фінансової діяльності підприємства
Рогов М.А. ³³⁷	Фінансовий ризик – втрата частини фінансових ресурсів
Диба М.І. ³³⁸	Фінансовий ризик – це вид ризику, який виникає у фінансово-економічній діяльності суб’єкта, коли причинно-наслідковий результат або заходи його досягнення відрізняються від встановлених цілей та планових норм, а отримані відхилення мають вартісний характер
Артеменко В.Г. ³³⁹	Фінансовий (кредитний) ризик – ризик, що виникає у сфері відносин підприємства з банками та іншими фінансовими інститутами
Балабанов І.Т. ³⁴⁰	Фінансові ризики – це спекулятивні ризики. Особливістю фінансового ризику є імовірність настання збитку в результаті проведення яких-небудь операцій у фінансово-кредитній і біржовій сферах, здійснення операцій з фондовими цінними паперами, тобто. Е. Ризику, який впливає з природи цих операцій

³³⁴ Таран О.В. Сучасні питання проблематики ризиків фінансової сфери діяльності підприємств: теоретичні узагальнення та прикладний аналіз. Харків: Константа. – 2004. – 108 с.

³³⁵ Давидов С.Б. Об оценке инвестиционного риска // Бухгалтерский учет, 1993. – № 4. – С. 15.

³³⁶ Лапуста М.Г. Риски в предпринимательской деятельности / М.Г. Лапуста, Л.Г. Шаршукова. – М.: ИНФРА-М, 1998. – 224 с.

³³⁷ Рогов М.А. Введение в финансовый риск-менеджмент. Управление рыночными рисками: Учебное пособие. – Дубна, 2001. – 71 с.

³³⁸ Диба М.І. Суть та види фінансових ризиків у системі ризик-менеджменту підприємства//Національний університет “Львівська політехніка”. – 2008 с. 22-28

³³⁹ Артеменко В.Г. Финансовый анализ: учеб. пособие. – 2-е изд., перераб. и доп. / В.Г. Артеменко, М.В. Беллендир. – М.: Дело и Сервис, 1999. – 365 с.

³⁴⁰ Балабанов И.Т. Основы финансового менеджмента: учебное пособие / И.Т. Балабанов. – М.: Финансы и статистика, 2000. – 365 с.

Продовження додатку Б

1	2
Белих Л.П. ³⁴¹	Фінансові ризики – це ризики втрати чи отримання доходів, зумовлені дією як макроекономічних (екзогенних), так і внутрішньофірмових (ендогенних) факторів та умов
Бланк І.А. ³⁴²	Під фінансовим ризиком підприємства розуміється ймовірність виникнення несприятливих фінансових наслідків у формі втрати доходу або капіталу в ситуації невизначеності умов здійснення його фінансової діяльності
Бланк І.А. ³⁴³	Фінансовий ризик – результат вибору власниками підприємства або менеджерами альтернативного фінансового рішення, спрямованого на досягнення бажаного цільового результату фінансової діяльності при ймовірності понесення економічного збитку (фінансових втрат) в силу невизначеності умов його реалізації
Поляк Г.Б. ³⁴⁴	Фінансовий ризик – це ризик, що виникає в процесі відносин підприємства з фінансовими інститутами (банками, фінансовими, інвестиційними, страховими компаніями, біржами та ін.), причинами якого є інфляційні чинники, зростання облікових ставок банку, зниження вартості цінних паперів та ін.
Уткин Е.А. ³⁴⁵	Фінансовий ризик – це ризик, що виникає у сфері відносин підприємства з банками та іншими фінансовими інститутами. Фінансовий ризик діяльності фірми зазвичай вимірюється ставленням позикових коштів до власних: чим вище це відношення, тим більше підприємство залежить від кредиторів, тим серйозніше і фінансовий ризик
Стоянова Є.С. ³⁴⁶	Фінансові ризики – це ризики, пов'язані з управлінням активами і пасивами (внутрішні ризики), а також зі зміною оподатковуваної бази і ставок податків, процентних ставок та ін.
Дулова І. Н., Дубровський В.Ж., Кузьмін Е. А. ³⁴⁷	У вузькому сенсі фінансові ризики визначаються як ймовірність виникнення негативних фінансових наслідків у формі втрати активів, доходу та невиконання зобов'язань в ситуації повної або часткової невизначеності умов здійснення економіко-господарської діяльності підприємства – це ризики, що виникають при здійсненні фінансових угод.

³⁴¹ Белих Л.П. Основы финансового рынка. 13 тем: учебное пособие / Л.П. Белих. – М.: ЮНИ-ТИ, 1999. – 231 с.

³⁴² Бланк И.А. Основы финансового менеджмента / И.А. Бланк. — Т. 2. — Киев: Ника-Центр; Эльга, 2004. — 618 с.

³⁴³ Бланк И. А. Управление финансовой безопасностью предприятия / И. А. Бланк. – К. : Ника-Центр, Эльга, 2006. – 776 с.

³⁴⁴ Финансовый менеджмент: учебник / под ред. Г.Б. Поляка. — М.: ЮНИТИ, 2004. — 518 с.

³⁴⁵ Уткин Э.А. Риск-менеджмент / Э.А. Уткин. — М.: ТАНДЕМ; ЭКМОС, 2002. — 288 с.

³⁴⁶ Финансовый менеджмент: теория и практика: учебник / под ред. Е.С. Стояновой. — 5-е изд., доп. и перераб. — М.: Перспектива, 2002. — 656 с.

³⁴⁷ Дулова И. Н. Оценка финансового риска в прогнозах денежных потоков многопродуктового предприятия / И. Н.Дулова, В.Ж.Дубровський, Е. А. Кузьмін // Вестник Челябинского государственного университета. 2011. № 6 (221). Экономика. Вып. 31.- С. 100–107.

Продовження додатку Б

1	2
Фаріон І. Д. ³⁴⁸	Ризики, які супроводжують фінансову діяльність підприємства, формують великий портфель ризиків і визначаються загальним поняттям – фінансовий ризик
Шокун В.В., Пилипенко Л.П. ³⁴⁹	Фінансові ризики – ймовірність настання непередбачуваних фінансових втрат (зниження прибутку, доходів, втрати капіталів тощо) у ситуації невизначеності умов фінансової діяльності суб'єктів господарювання
Бланк І. А. ³⁵⁰	Під фінансовим ризиком машинобудівного підприємства розуміють комбінацію ймовірності виникнення певних подій, що впливають на діяльність підприємства і наслідки яких позначаються на фінансах підприємства у ситуації невизначеності умов його фінансової діяльності. Фінансовий ризик генерується невизначеністю умов фінансової діяльності підприємства
Николаев І.В. ³⁵¹	Під фінансовими ризиками розуміється невизначеність, що виникає в результаті змін внутрішніх або зовнішніх умов економічної системи, яка робить істотний вплив на фінансову діяльність економічної системи
Бородин Е.І. ³⁵²	Фінансовий ризик – ризик, який пов'язаний з недоотриманням певного доходу при фінансових угодах з банками та іншими фінансовими організаціями
Масалітіна В.В. ³⁵³	Фінансовий ризик – невизначеність, яка пов'язана з використанням власних і запозичених коштів у процесі фінансування операційної та інвестиційної діяльності підприємства

³⁴⁸ Фаріон І.Д. Стратегічний аналіз: Навчальний посібник для студентів і аспірантів. – Тернопіль: ТНЕУ, 2009. – 635 с.

³⁴⁹ Шокун В.В. Про питання вдосконалення фінансової системи України /В.В. Шокун, Л.П.Пилипенко //Фінанси України. – 1997. – №6. –С.14-24.

³⁵⁰ Бланк И.А. Финансовый менеджмент: Учебный курс / И.А. Бланк. — 2-е изд., перераб. и доп. — К.: Эльга, Ника-Центр, 2004. — 656 с.

³⁵¹ Николаев И. В. Методы оценки финансовых рисков экономических систем в условиях кризиса// Проблемы економіки № 4. – 2011. – С.131-134.

³⁵² Бородин Е.И. Финансы предприятий : учебн. пособ. / [Е.И. Бородин, Ю.С. Голикова, Н.В. Колчина / под ред. Е.И. Бородиной. – М. : Изд-во "Банки и биржи", ЮНИТИ, 1995. – 208 с.

³⁵³ Масалітіна В.В. Планування руху грошових коштів в системі управління фінансовими ризиками / В.В. Масалітіна; Нац. трансп. ун-т. – К. : Вид-во "Родовід", 2002. – 20 с.

Продовження додатку Б

1	2
Внукова Н.М. ³⁵⁴	Фінансовий ризик – ризик, який виникає в наслідок невизначеності фінансових факторів, які за несприятливих умов призведуть до збитків, а у певних випадках – до банкрутства підприємства
Говорушко Т.А. ³⁵⁵	Фінансовий ризик – ймовірність зниження очікуваного прибутку, доходу, втрата частини чи всього капіталу в умовах невизначеності фінансово-господарської діяльності підприємства
Бабенко В.Г. ³⁵⁶	Фінансовий ризик – економічна категорія, що відображає існуючу невизначеність і конфліктність, які виникають у процесах створення, розподілу, перерозподілу та споживання доданої вартості та частини національного багатства між суб'єктами економічної діяльності
Шелудько В. М. ³⁵⁷	Фінансовий ризик – це ризик не отримати задовільний фінансовий результат від здійснення господарської діяльності підприємства
Сергєєва О.В. ³⁵⁸	Фінансовий ризик – ймовірність втрати запланованих фінансових результатів через настання несприятливих подій для суб'єкта економічної діяльності в умовах невизначеності під час здійснення господарської діяльності
Домашенко Д. В., Финогенова Ю. Ю. ³⁵⁹	Фінансовий ризик – ризик, який пов'язаний з вірогідністю виникнення непередбачених фінансових втрат (зниження прибутку, доходів, втрати капіталу, грошових активів і т. д.) (с.13)
Тихомиров Н. П. ³⁶⁰	До фінансових відносять ризики, обумовлені несприятливими змінами фінансових характеристик ринку (цін, вартості послуг, валютних курсів, процентних ставок і т.д.) ... а не умов господарювання » (с.32)

³⁵⁴ Внукова Н.М. Страхування: теорія та практика : навч.-метод. посібн. / [Н.М. Внукова, В.І. Успенко, Л.В. Временко та ін. / за заг. ред. проф. Н.М. Внукової. – Харків : Вид-во "Бурун Книга", 2004. – 377 с.

³⁵⁵ Говорушко Т. А. Страхування послуги: [навч. посібник] / Т. А. Говорушко. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 400 с.

³⁵⁶ Бабенко В.Г. Страхування фінансових ризиків як механізм надання гарантій суб'єктам підприємницької діяльності / В.Г. Бабенко. – Суми : Вид-во Укр. акад. банк.справи Нац. Банку України, 2007. – 21 с.

³⁵⁷ Шелудько В. М. Фінансовий ринок : [навч. посіб.] / [В. М. Шелудько]. – [2-ге вид., випр. і доп.]. – К. : Знання-Прес, 2003. – 535 с.

³⁵⁸ Сергєєва О.В. Фінансові ризики: методи аналізу та нейтралізації на підприємстві / О.В. Сергєєва // Розвиток механізмів функціонування економіки та фінансово-кредитного сектору в умовах євроінтеграційних процесів: Матеріали II міжнародної науково-практичної конференції. – Сімферополь: КІЕГП, 2012 – С. 43-44.

³⁵⁹ Домашенко Д.В. Управление рисками в условиях финансовой нестабильности/Д.В. Домашенко, Ю.Ю. Финогенова. — Москва : Магистр : ИНФРА-М, 2010. — 238 с

³⁶⁰ Тихомиров Н.П. Риск-анализ в экономике / Н.П. Тихомиров, Т.М. Тихомирова. — Москва : ЗАО «Издательство «Экономика», 2010. — 318 с.

Продовження додатку Б

1	2
Уласевич Ю. М. ³⁶¹	під фінансовим ризиком організації необхідно розуміти притаманну їй фінансової діяльності (фінансовим відносинам) можливість (ймовірність) понесення організацією втрат (збитків) і (або) погіршення ліквідності внаслідок настання несприятливих подій, пов'язаних з внутрішніми та (або) зовнішніми чинниками її фінансової діяльності
Шумелда Я. ³⁶²	Фінансові ризики – сукупність імовірних небажаних подій при здійсненні фінансово-кредитних операцій, сутність яких полягає в тому, що партнер підприємства чи банку не може виконати взятих на себе грошових зобов'язань, а підприємство чи банк не може добитись їхнього виконання засобами, передбаченими угодою (контрактом)

³⁶¹ Уласевич Ю. М. К вопросу о сущности финансовой устойчивости организаций / Ю. М. Уласевич // Экономический рост Республики Беларусь: глобализация, инновационность, устойчивость : материалы IV Международной научно-практической конференции, Минск, 19-20 мая 2011 г. Т. 2 / М-во образования Республики Беларусь, УО "Белорус. гос. экон. ун-т" ; [редкол.: В.Н. Шимов (отв. ред.) и др.]. – Минск : БГЭУ, 2011. – С. 335-336.

³⁶² Шумелда Я. Страхування. Навчальний посібник для студентів економічних спеціальностей. – Тернопіль: Джура, 2004. – 280 с

**Підходи, визначені різними науковцями, щодо класифікації
фінансових ризиків**

Автор	Класифікація	
	Ознаки	Види
1	2	3
Лапуста М.Г. ³⁶³	Тривалість ризику	- з обмеженістю проміжку часу - з необмеженістю проміжку часу
Загородній А.Г., Вознюк Г.Л. ³⁶⁴	Ризики, які генеруються невизначеністю внутрішніх та зовнішніх умов реалізації фінансової діяльності підприємства	- ризик зниження фінансової стійкості - ризик неплатоспроможності - інвестиційний - інфляційний - процентний - валютний - депозитний - кредитний - податковий
Подольчак Н.Ю. ³⁶⁵	-	- валютні - інфляційні - дефляційні - ліквідності - інвестиційні
Вітлінський В.В. ³⁶⁶	За джерелами виникнення	- систематичні (ринкові ризики) - несистематичні (специфічні ризики)
Диба М.І. ³⁶⁷	Зовнішні фінансові ризики	- інфляційні - дефляційні - валютні - депозитні - податкові
	Внутрішні фінансові ризики	- інвестиційні (портфельні, процентні, кредитні, дивідендні) - бізнес-процесів (ліквідності, прибутковості (рентабельності) оборотності, фінансової стійкості) - інші (структурний, ризик невикористаних можливостей, емісійний)

³⁶³ Лапуста М.Г. Риски в предпринимательской деятельности / М.Г. Лапуста, Л.Г. Шаршукова. – М.: ИНФРА-М, 1998. – 224 с.

³⁶⁴ Загородній А.Г., Вознюк Г.Л. Фінансово-економічний словник. – Львів: Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2005. – 714 с.

³⁶⁵ Подольчак Н.Ю. Управління фінансовими ризиками на підприємствах // Науковий вісник Волинського державного університету імені Лесі Українки. Серія: економічні науки. – 2001. – № 3. – С. 275–279.

³⁶⁶ Вітлінський В.В. Концептуальні засади ризикології у фінансовій діяльності // Фінанси України. – К.: Преса України, 2003. – № 3. – С. 3–7.

³⁶⁷ Диба М.І. Суть та види фінансових ризиків у системі ризик-менеджменту підприємства//Національний університет «Львівська політехніка». – 2008 с. 22-28

Продовження додатку В

1	2	3
Балабанов І.Т. ³⁶⁸	Ризики, пов'язані з купівельною спроможністю грошей	- інфляційний ризик - дефляційний ризик - валютні ризики - ризики ліквідності
	Ризики, пов'язані з вкладенням капіталу (інвестиційні ризики)	- ризик реального інвестування (проектний ризик) - ризик фінансового інвестування (портфельний ризик) - ризик інноваційного інвестування
	Ризики, пов'язані з формою організації господарської діяльності підприємства	- авансовий ризик - оборотний ризик
Бланк І.А. ³⁶⁹	По об'єкту, що характеризується	- ризик окремої фінансової операції - ризик різних видів фінансової діяльності - ризик фінансової діяльності підприємства в цілому
	По комплексності	- простий фінансовий ризик - складний фінансовий ризик
	За джерелами виникнення	- зовнішній, систематичний або ринковий ризик - внутрішній, несистематичний або специфічний ризик
	По характеру фінансових наслідків	- ризик, що призводить тільки до економічних втрат. - ризик, що призводить тільки до упущеної вигоди. - ризик, що тягне як економічні втрати, так і додаткові прибутки.
	По характеру прояву в часі	- постійний фінансовий ризик - тимчасовий фінансовий ризик
	За рівнем можливих фінансових втрат	- допустимий фінансовий ризик - критичний фінансовий ризик - катастрофічний фінансовий ризик
	По можливості передбачення	- прогнозований фінансовий ризик - непрогнозований фінансовий ризик
	По можливості страхування	- фінансові ризики, що страхуються - фінансові ризики, що не страхуються

³⁶⁸ Балабанов І.Т. Основи фінансового менеджмента: Учеб. пособие / І.Т. Балабанов. – 2-е изд., доп. и перераб. – М.: Финансы и статистика, 1999. – 512 с.: ил.

³⁶⁹ Бланк І.А. Финансовый менеджмент: Учебный курс / І.А. Бланк. — 2-е изд., перераб. и доп. — К.: Эльга, Ника-Центр, 2004. — 656 с.

Продовження додатку В

1	2	3
Коваленко Г. А. ³⁷⁰	За місцем виникнення	Ризик зниження фінансової стійкості. Ризик неплатоспроможності. Інвестиційний ризик. Кредитний ризик. Податковий ризик
	За видами фінансових операцій	Ризики фінансування підприємства. Ризики довгострокового інвестування. Ризики управління оборотними капіталами
	За об'єктом	Ризик окремої фінансової операції. Ризик фінансової діяльності усього машинобудівного підприємства.
	За комплексністю дослідження	Простий фінансовий ризик. Складний фінансовий ризик.
	За джерелами виникнення	Зовнішній ризик. Внутрішній ризик.
	За фінансовими наслідками	Ризик, що призводить до збитків. Ризик, що призводить до втраченої вигоди. Ризик, що призводить до втраченої вигоди та збитків
	За рівнем фінансових втрат	Припустимий ризик. Критичний ризик. Катастрофічний ризик
	За можливістю передбачення	Прогнозований ризик. Не прогнозований ризик.
Партин Г. О. ³⁷¹	У процесі інвестування в банківські депозити	депозитний ризик інвестиційний ризик інфляційний ризик, процентний ризик
Українська О. О. ³⁷²	Ризики, пов'язані з формуванням і управлінням портфелем цінних паперів	систематичний (недиверсифікований) несистематичний (диверсифікований)
Шапкін А. С., Шапкін В. А. ³⁷³	Ризики, пов'язані з купівельною спроможністю грошей	інфляційні і дефляційні ризики валютні ризики ризик ліквідності
	Інвестиційні	- Ризики упущеної вигоди - Ризики зниження прибутковості - Ризики прямих фінансових втрат

³⁷⁰ Коваленко Л. О. Фінансовий менеджмент : [навч. посібн.] / Л. О. Коваленко, Л. М. Ремньова. – [3-тє вид., випр. і доп.]. – К. : Знання, 2008. – 483 с.

³⁷¹ Партин Г. О. Фінансові ризики підприємства та методи їх нейтралізації / Г. О. Партин, О. А. Бурба // Науковий вісник НЛТУ України. – 2010. – Вип. 20.9. – С. 215–220.

³⁷² Українська О. О. Фінансові ризики суб'єктів господарювання: оцінка і зниження їх негативного впливу : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : 08.00.08 "Гроші, фінанси і кредит" / О. О. Українська. – Д., 2010. – 21 с.

³⁷³ Шапкин А. С. Экономические и финансовые риски оценка, управление, портфель инвестиций / А. С. Шапкин, В. А. Шапкин. — 8-е изд. — М.: Издательско-торговая корпорация «Дашков и Ко», 2012. — 544 с.

Аналіз показників діяльності сільськогосподарських підприємств

Таблиця Г.1

Аналіз показників ліквідності сільськогосподарських підприємств

Показник / коефіцієнт	Нормативи	Роки			Відхилення 2017 р. від	
		2015	2016	2017	2 015р.	2 016р.
ДП ДГ «Бохоницьке»						
Загальної ліквідності	>1-2	0,56	0,66	0,58	0,02	-0,08
Поточної ліквідності	>0,6	0,07	0,05	0,05	-0,02	-0,01
Абсолютної ліквідності	>0,2	0,003	0,001	0,006	0,003	0,005
Чистий оборотний капітал	>0	-2375,0	-2051,0	-1868,0	507,0	183,0
ДП ДГ «Артеміда»						
Загальної ліквідності	>1-2	1,57	3,88	5,31	3,74	1,43
Поточної ліквідності	>0,6	0,56	1,38	1,79	1,22	0,40
Абсолютної ліквідності	>0,2	0,02	0,18	0,24	0,22	0,06
Чистий оборотний капітал	>0	5183,0	11338,0	12490,0	7307,0	1152,0
АПП "Перемога"						
Загальної ліквідності	>1-2	19,18	30,47	4,66	-14,52	-25,81
Поточної ліквідності	>0,6	7,80	5,32	0,66	-7,14	-4,66
Абсолютної ліквідності	>0,2	3,71	0,50	0,03	-3,68	-0,46
Чистий оборотний капітал	>0	9816,0	12612,0	13188,0	3372,0	576,0
ПСП "Перемога"						
Загальної ліквідності	>1-2	73,97	32,26	37,34	-36,63	5,08
Поточної ліквідності	>0,6	26,51	18,97	14,30	-12,21	-4,67
Абсолютної ліквідності	>0,2	7,27	2,13	1,82	-5,46	-0,31

Показник / коефіцієнт	Нормативи	Роки			Відхилення 2017 р. від	
		2015	2016	2017	2 015р.	2 016р.
Чистий оборотний капітал	>0	27363,0	43074,0	39140,0	11777,0	-3934,0
ПП "Агрофірма Батьківщина"						
Загальної ліквідності	>1-2	9,37	9,86	12,58	3,21	2,72
Поточної ліквідності	>0,6	3,79	4,20	4,51	0,71	0,30
Абсолютної ліквідності	>0,2	0,85	0,25	0,33	-0,52	0,08
Чистий оборотний капітал	>0	7285,0	12954,0	15587,0	8302,0	2633,0
СТОВ "Тростянички"						
Загальної ліквідності	>1-2	3,64	4,70	2,06	-1,58	-2,64
Поточної ліквідності	>0,6	0,79	1,10	0,27	-0,51	-0,82
Абсолютної ліквідності	>0,2	0,08	0,07	0,03	-0,05	-0,04
Чистий оборотний капітал	>0	5817,0	7328,0	4661,0	-1156,0	-2667,0
ТОВ "СОП "Щасливе"						
Загальної ліквідності	>1-2	5,80	17,96	28,98	23,18	11,02
Поточної ліквідності	>0,6	1,75	4,61	12,39	10,65	7,79
Абсолютної ліквідності	>0,2	0,03	0,75	8,07	8,04	7,31
Чистий оборотний капітал	>0	7010,0	12666,0	20787,0	13777,0	8121,0
ТОВ "Селищанське"						
Загальної ліквідності	>1-2	68,66	9,71	9,24	-59,43	-0,48
Поточної ліквідності	>0,6	58,12	8,69	7,18	-50,94	-1,51
Абсолютної ліквідності	>0,2	0,11	0,00	0,00	-0,11	0,00
Чистий оборотний капітал	>0	67933,0	97430,0	95432,0	27499,0	-1998,0

Показник / коефіцієнт	Норма- тиви	Роки			Відхилення 2017 р. від	
		2015	2016	2017	2 015р.	2 016р.
ТОВ "Урожай – С"						
Загальної ліквідності	>1-2	18,01	10,98	2,88	-15,12	-8,09
Поточної ліквідності	>0,6	4,69	3,32	1,04	-3,65	-2,28
Абсолютної ліквідності	>0,2	0,35	0,04	0,37	0,02	0,34
Чистий оборотний капітал	>0	9133,0	20192,0	20008,0	10875,0	-184,0
ТОВ "Агрона Фрут Україна"						
Загальної ліквідності	>1-2	17,22	21,68	21,56	4,34	-0,12
Поточної ліквідності	>0,6	11,42	15,13	12,99	1,57	-2,14
Абсолютної ліквідності	>0,2	2,65	8,93	7,00	4,35	-1,93
Чистий оборотний капітал	>0	324802,0	414508,0	602716,0	277914,0	188208,0

Таблиця Г.2

Аналіз показників фінансової стійкості сільськогосподарських підприємств

Показник / коефіцієнт	Нормативи	Роки			Відхилення 2017 р від	
		2015	2016	2017	2015	2016
ДП ДГ «Бохоницьке»						
Забезпеченості власними коштами		-0,79	-0,52	-0,72	0,06	-0,20
Співвідношення залучених і власних коштів	<1	-60,66	-76,49	-148,50	-87,84	-72,01
Автономії	>0,5	-0,02	-0,01	-0,01	0,01	0,01
Маневреності власних коштів	>0,2	26,69	26,29	62,27	35,58	35,97
Ефективності використання власних коштів	>0,4	0,52	-0,02	-0,10	-0,63	-0,08
Використання фінансових ресурсів усього майна	збільшення	-0,23	0,01	0,04	0,28	0,04
ДП ДГ «Артеміда»						
Забезпеченості власними коштами		0,36	0,74	0,81	0,45	0,07
Співвідношення залучених і власних коштів	<1	0,30	0,11	0,08	-0,22	-0,03
Автономії	>0,5	0,77	0,90	0,93	0,16	0,03
Маневреності власних коштів	>0,2	0,17	0,32	0,33	0,16	0,01
Ефективності використання власних коштів	>0,4	0,11	0,50	0,49	0,38	-0,01
Використання фінансових ресурсів усього майна	збільшення	0,01	0,14	0,15	0,14	0,01
АПН "Перемога"						
Забезпеченості власними коштами		0,88	0,77	0,68	-0,20	-0,09
Співвідношення залучених і власних коштів	<1	0,09	0,16	0,26	0,17	0,10
Автономії	>0,5	0,92	0,86	0,79	-0,13	-0,07
Маневреності власних коштів	>0,2	0,70	0,67	0,64	-0,06	-0,03
Ефективності використання власних коштів	>0,4	0,25	0,37	0,15	-0,10	-0,22

Показник / коефіцієнт	Нормативи	Роки			Відхилення 2017 р від	
		2015	2016	2017	2015	2016
Використання фінансових ресурсів усього майна	збільшення	0,16	0,22	0,08	-0,08	-0,14
ПСП "Перемога"						
Забезпеченості власними коштами		0,97	0,96	0,96	-0,01	0,00
Співвідношення залучених і власних коштів	<1	0,02	0,03	0,02	0,00	-0,01
Автономії	>0,5	0,98	0,97	0,98	0,00	0,01
Маневреності власних коштів	>0,2	0,69	0,75	0,53	-0,16	-0,22
Ефективності використання власних коштів	>0,4	0,37	0,41	0,43	0,07	0,02
Використання фінансових ресурсів усього майна	збільшення	0,25	0,30	0,22	-0,02	-0,08
ПП "Агрофірма Батьківщина"						
Забезпеченості власними коштами		0,52	0,69	0,79	0,27	0,10
Співвідношення залучених і власних коштів	<1	0,34	0,20	0,13	-0,21	-0,07
Автономії	>0,5	0,75	0,83	0,89	0,14	0,05
Маневреності власних коштів	>0,2	0,62	0,58	0,56	-0,07	-0,02
Ефективності використання власних коштів	>0,4	1,34	0,75	0,24	-1,09	-0,51
Використання фінансових ресурсів усього майна	збільшення	0,62	0,36	0,12	-0,50	-0,24
СТОВ "Тростянички"						
Забезпеченості власними коштами		0,73	0,79	0,52	-0,21	-0,27
Співвідношення залучених і власних коштів	<1	0,24	0,20	0,41	0,17	0,21
Автономії	>0,5	0,81	0,83	0,71	-0,09	-0,12
Маневреності власних коштів	>0,2	0,64	0,74	0,43	-0,20	-0,31
Ефективності використання власних коштів	>0,4	2,98	2,50	4,27	1,29	1,77

Показник / коефіцієнт	Нормативи	Роки			Відхилення 2017 р від	
		2015	2016	2017	2015	2016
Використання фінансових ресурсів усього майна	збільшення	1,53	1,55	1,31	-0,22	-0,23
ТОВ "СОП "Щасливе"						
Забезпеченості власними коштами		0,83	0,94	0,97	0,14	0,02
Співвідношення залучених і власних коштів	<1	0,09	0,03	0,02	-0,07	-0,01
Автономії	>0,5	0,92	0,97	0,98	0,06	0,01
Маневреності власних коштів	>0,2	0,44	0,47	0,57	0,13	0,11
Ефективності використання власних коштів	>0,4	0,45	0,89	0,44	-0,01	-0,45
Використання фінансових ресурсів усього майна	збільшення	0,18	0,40	0,25	0,06	-0,16
ТОВ "Селищанське"						
Забезпеченості власними коштами		0,99	0,90	0,89	-0,09	-0,01
Співвідношення залучених і власних коштів	<1	0,01	0,10	0,11	0,10	0,01
Автономії	>0,5	0,99	0,91	0,90	-0,09	0,00
Маневреності власних коштів	>0,2	0,88	0,91	0,91	0,03	-0,01
Ефективності використання власних коштів	>0,4	0,43	0,30	-0,01	-0,45	-0,32
Використання фінансових ресурсів усього майна	збільшення	0,38	0,25	-0,01	-0,39	-0,26
ТОВ "Урожай – С"						
Забезпеченості власними коштами		0,94	0,91	0,64	-0,31	-0,27
Співвідношення залучених і власних коштів	<1	0,05	0,08	0,38	0,34	0,30
Автономії	>0,5	0,96	0,93	0,71	-0,24	-0,21
Маневреності власних коштів	>0,2	0,77	0,77	0,72	-0,06	-0,05
Ефективності використання власних коштів	>0,4	0,62	0,71	0,09	-0,53	-0,62
Використання фінансових ресурсів усього майна	збільшення	0,46	0,51	0,04	-0,41	-0,46

<i>Показник / коефіцієнт</i>	<i>Нормативи</i>	<i>Роки</i>			<i>Відхилення 2017 р від</i>	
		<i>2015</i>	<i>2016</i>	<i>2017</i>	<i>2015</i>	<i>2016</i>
ТОВ "Агрона Фрут Україна"						
Забезпеченості власними коштами		0,92	0,94	0,95	0,03	0,01
Співвідношення залучених і власних коштів	<1	0,07	0,05	0,05	-0,03	0,00
Автономії	>0,5	0,93	0,96	0,96	0,02	0,00
Маневреності власних коштів	>0,2	0,85	0,78	0,83	-0,02	0,05
Ефективності використання власних коштів	>0,4	0,14	0,14	0,25	0,12	0,11
Використання фінансових ресурсів усього майна	збільшення	0,14	0,13	0,24	0,11	0,12

Таблиця Г.3

Аналіз показників ділової активності сільськогосподарських підприємств

Показник / коефіцієнт	Нормативи	Роки			Відхилення 2017 р. від	
		2015	2016	2017	2015	2016
ДП ДГ «Бохоницьке»						
Оборотності активів	Збільш.	0,70	1,83	1,96	1,26	0,13
Оборотності оборотних засобів	Збільш.	1,22	2,75	3,35	2,13	0,60
Оборотності дебіторської заборгованості	Збільш.	13,89	44,70	74,73	60,84	30,04
Оборотності запасів	Збільш.	1,39	3,00	3,64	2,25	0,64
Оборотності кредиторської заборгованості	Збільш.	0,69	1,81	1,97	1,28	0,16
Оборотності основних засобів	Збільш.	1,81	6,21	5,42	3,61	-0,79
Оборотності власного капіталу	Збільш.	-41,53	-138,10	-288,97	-247,44	-150,86
ДП ДГ «Артеміда»						
Оборотності активів	Збільш.	0,51	0,85	1,03	0,52	0,18
Оборотності оборотних засобів	Збільш.	1,40	2,22	2,73	1,33	0,52
Оборотності дебіторської заборгованості	Збільш.	15,87	36,60	33,33	17,46	-3,27
Оборотності запасів	Збільш.	2,18	3,45	4,12	1,93	0,67
Оборотності кредиторської заборгованості	Збільш.	2,21	8,61	14,53	12,32	5,92
Оборотності основних засобів	Збільш.	1,46	2,48	2,77	1,31	0,29
Оборотності власного капіталу	Збільш.	0,66	0,95	1,11	0,45	0,16
АПП "Перемога"						
Оборотності активів	Збільш.	0,95	0,73	0,78	-0,18	0,04
Оборотності оборотних засобів	Збільш.	1,41	1,23	1,21	-0,21	-0,02
Оборотності дебіторської заборгованості	Збільш.	42,66	33,08	27,40	-15,26	-5,69
Оборотності запасів	Збільш.	2,38	1,49	1,40	-0,98	-0,08

Показник / коєфіцієнт	Норма- тиви	Роки			Відхилення 2017 р. від	
		2015	2016	2017	2015	2016
Оборотності кредиторської заборгованості	Збільш.	88,68	95,31	11,19	-77,49	-84,12
Оборотності основних засобів	Збільш.	3,66	2,07	2,54	-1,12	0,47
Оборотності власного капіталу	Збільш.	1,04	0,85	0,98	-0,06	0,13
ПСП "Перемога"						
Оборотності активів	Збільш.	0,93	0,93	0,65	-0,28	-0,28
Оборотності оборотних засобів	Збільш.	1,36	1,25	1,23	-0,13	-0,01
Оборотності дебіторської заборгованості	Збільш.	10,63	2,70	5,01	-5,62	2,31
Оборотності запасів	Збільш.	2,12	3,03	2,00	-0,12	-1,03
Оборотності кредиторської заборгованості	Збільш.	100,66	40,26	46,09	-54,57	5,83
Оборотності основних засобів	Збільш.	3,45	6,17	1,56	-1,89	-4,61
Оборотності власного капіталу	Збільш.	0,95	0,96	0,67	-0,28	-0,30
ПП "Агрофірма Батьківщина"						
Оборотності активів	Збільш.	1,23	1,20	1,04	-0,20	-0,17
Оборотності оборотних засобів	Збільш.	2,36	2,24	1,93	-0,43	-0,31
Оборотності дебіторської заборгованості	Збільш.	33,23	8,18	8,21	-25,02	0,02
Оборотності запасів	Збільш.	3,97	3,90	3,01	-0,96	-0,89
Оборотності кредиторської заборгованості	Збільш.	27,18	26,79	30,16	2,98	3,37
Оборотності основних засобів	Збільш.	3,57	3,01	2,55	-1,02	-0,46
Оборотності власного капіталу	Збільш.	1,65	1,45	1,17	-0,48	-0,28
СТОВ "Тростянички"						
Оборотності активів	Збільш.	1,53	1,55	1,31	-0,22	-0,23
Оборотності оборотних засобів	Збільш.	5,24	7,25	3,25	-1,98	-4,00
Оборотності дебіторської заборгованості	Збільш.	11,35	9,00	18,99	7,64	9,99

Показник / коефіцієнт	Норма- тиви	Роки			Відхилення 2017 р. від	
		2015	2016	2017	2015	2016
Оборотності запасів	Збільш.	2,76	2,56	2,54	-0,22	-0,03
Оборотності кредиторської заборгованості	Збільш.	11,35	9,00	18,99	7,64	9,99
Оборотності основних засобів	Збільш.	5,24	7,25	3,25	-1,98	-4,00
Оборотності власного капіталу	Збільш.	1,90	1,86	1,85	-0,05	-0,01
ТОВ "СОП "Щасливе"						
Оборотності активів	Збільш.	0,74	0,76	0,81	0,07	0,06
Оборотності оборотних засобів	Збільш.	1,51	1,57	1,39	-0,12	-0,18
Оборотності дебіторської заборгованості	Збільш.	22,08	21,88	18,65	-3,43	-3,23
Оборотності запасів	Збільш.	2,16	2,11	2,43	0,27	0,32
Оборотності кредиторської заборгованості	Збільш.	9,93	38,55	51,85	41,92	13,30
Оборотності основних засобів	Збільш.	1,59	1,55	2,04	0,45	0,49
Оборотності власного капіталу	Збільш.	0,80	0,78	0,83	0,02	0,05
ТОВ "Селищанське"						
Оборотності активів	Збільш.	0,71	0,41	0,15	-0,56	-0,25
Оборотності оборотних засобів	Збільш.	0,80	0,44	0,16	-0,64	-0,28
Оборотності дебіторської заборгованості	Збільш.	0,95	0,49	0,21	-0,74	-0,28
Оборотності запасів	Збільш.	5,24	4,19	0,74	-4,50	-3,45
Оборотності кредиторської заборгованості	Збільш.	125,74	21,76	3,61	-122,13	-18,15
Оборотності основних засобів	Збільш.	6,05	5,23	1,80	-4,25	-3,43
Оборотності власного капіталу	Збільш.	0,72	0,45	0,17	-0,55	-0,28
ТОВ "Урожай – С"						
Оборотності активів	Збільш.	1,14	0,79	0,70	-0,44	-0,09
Оборотності оборотних засобів	Збільш.	1,46	1,00	0,89	-0,57	-0,11

<i>Показник /</i>	<i>Норма- тиви</i>	<i>Роки</i>			<i>Відхилення 2017 р. від</i>	
		<i>2015</i>	<i>2016</i>	<i>2017</i>	<i>2015</i>	<i>2016</i>
<i>коефіцієнт</i>						
Оборотності дебіторської заборгованості	Збільш.	6,06	3,34	3,88	-2,18	0,54
Оборотності запасів	Збільш.	1,98	1,43	1,40	-0,58	-0,04
Оборотності кредиторської заборгованості	Збільш.	30,15	12,35	7,62	-22,53	-4,73
Оборотності основних засобів	Збільш.	5,25	3,94	3,63	-1,63	-0,31
Оборотності власного капіталу	Збільш.	1,20	0,85	0,98	-0,22	0,13
ТОВ "Агрона Фрут Україна"						
Оборотності активів	Збільш.	1,33	0,84	0,62	-0,71	-0,22
Оборотності оборотних засобів	Збільш.	1,58	1,08	0,75	-0,83	-0,33
Оборотності дебіторської заборгованості	Збільш.	2,83	3,76	2,69	-0,14	-1,07
Оборотності запасів	Збільш.	4,69	3,56	1,88	-2,82	-1,69
Оборотності кредиторської заборгованості	Збільш.	38,42	24,72	16,69	-21,73	-8,03
Оборотності основних засобів	Збільш.	16,13	6,77	6,15	-9,99	-0,62
Оборотності власного капіталу	Збільш.	1,43	0,88	0,65	-0,78	-0,23

Таблиця Г.4

**Аналіз показників рентабельності та прибутковості
сільськогосподарських підприємств**

Показник / коефіцієнт	Норма- тиви	Роки			Відхилення 2017 р. від	
		2015	2016	2017	2 015р.	2 016р.
ДП ДГ «Бохоницьке»						
Рентабельності активів	>0	-0,23	0,01	0,04	0,28	0,04
Рентабельності власного капіталу	>0	14,00	-0,58	-6,43	-20,43	-5,86
Рентабельності діяльності	>0	-0,34	0,004	0,02	0,36	0,02
ДП ДГ «Артеміда»						
Рентабельності активів	>0	0,01	0,14	0,15	0,14	0,01
Рентабельності власного капіталу	>0	0,02	0,16	0,16	0,14	0,00
Рентабельності діяльності	>0	0,03	0,17	0,15	0,12	-0,02
АПП "Перемога"						
Рентабельності активів	>0	0,16	0,22	0,08	-0,08	-0,14
Рентабельності власного капіталу	>0	0,17	0,25	0,10	-0,08	-0,15
Рентабельності діяльності	>0	0,17	0,30	0,10	-0,07	-0,20
ПСП "Перемога"						
Рентабельності активів	>0	0,25	0,30	0,22	-0,02	-0,08
Рентабельності власного капіталу	>0	0,25	0,31	0,23	-0,02	-0,08
Рентабельності діяльності	>0	0,27	0,32	0,34	0,08	0,02
ПП "Агрофірма Батьківщина"						
Рентабельності активів	>0	0,62	0,36	0,12	-0,50	-0,24
Рентабельності власного капіталу	>0	0,83	0,44	0,14	-0,70	-0,30
Рентабельності діяльності	>0	0,50	0,30	0,12	-0,39	-0,18
СТОВ "Тростяничик"						
Рентабельності активів	>0	0,16	0,06	0,06	-0,10	0,00

Показник / коефіцієнт	Норма- тиви	Роки			Відхилення 2017 р. від	
		2015	2016	2017	2 015р.	2 016р.
Рентабельності власного капіталу	>0	0,20	0,07	0,09	-0,11	0,01
Рентабельності діяльності	>0	0,10	0,04	0,05	-0,06	0,01
ТОВ "СОП "Щасливе"						
Рентабельності активів	>0	0,18	0,40	0,25	0,06	-0,16
Рентабельності власного капіталу	>0	0,20	0,41	0,25	0,05	-0,16
Рентабельності діяльності	>0	0,25	0,53	0,30	0,06	-0,23
ТОВ "Селищанське"						
Рентабельності активів	>0	0,38	0,25	-0,01	-0,39	-0,26
Рентабельності власного капіталу	>0	0,38	0,28	-0,01	-0,39	-0,29
Рентабельності діяльності	>0	0,53	0,62	-0,08	-0,61	-0,69
ТОВ "Урожай – С"						
Рентабельності активів	>0	0,46	0,51	0,04	-0,41	-0,46
Рентабельності власного капіталу	>0	0,48	0,55	0,06	-0,41	-0,49
Рентабельності діяльності	>0	0,40	0,65	0,06	-0,33	-0,58
ТОВ "Агрона Фрут Україна"						
Рентабельності активів	>0	0,11	0,10	0,20	0,09	0,10
Рентабельності власного капіталу	>0	0,11	0,11	0,21	0,09	0,10
Рентабельності діяльності	>0	0,08	0,12	0,32	0,24	0,20

Таблиця Г.5

Аналіз показників банкрутства сільськогосподарських підприємств

Показник / коефіцієнт	Норма- тиви	Роки			Відхилення 2017 р. від	
		2015	2016	2017	2 015р.	2 016р.
ДП ДГ «Бохоницьке»						
Коефіцієнт банкрутства		4,81	1,11	5,87	1,06	4,75
ДП ДГ «Артеміда»						
Коефіцієнт банкрутства		3,08	0,75	4,30	1,22	3,55
АПП "Перемога"						
Коефіцієнт банкрутства		6,00	2,80	8,37	2,37	5,57
ПСП "Перемога"						
Коефіцієнт банкрутства		7,47	9,36	9,63	2,16	0,27
ПП "Агрофірма Батьківщина"						
Коефіцієнт банкрутства		4,76	3,48	10,86	6,10	7,38
СТОВ "Тростянички"						
Коефіцієнт банкрутства		6,27	3,67	12,97	6,70	9,30
ТОВ "СОП "Щасливе"						
Коефіцієнт банкрутства		4,53	2,72	6,77	2,25	4,06
ТОВ "Селищанське"						
Коефіцієнт банкрутства		10,94	9,60	10,65	-0,29	1,05
ТОВ "Урожай – С"						
Коефіцієнт банкрутства		8,37	10,09	11,45	3,08	1,37
ТОВ "Агрона Фрут Україна"						
Коефіцієнт банкрутства		8,08	7,29	12,16	4,07	4,87

Додаток Д

«Затверджено»

Відділ планування
 від мм.рррр.р.

Звіт про зміни вартості необоротних активів

Рахунок бух. обліку	Об'єкт необоротних активів	Напрями зміни (зосподарська операція)	Дані за попередній/ звітний період	Прогнозні дані
Операції, пов'язані зі зменшенням вартості об'єкту				
10	Основні засоби	Кредитовий оборот по рахунках I класу		
11	Інші необоротні матеріальні активи	(Наприклад наступні операції: продаж необоротних активів;		
12	Нематеріальні активи	ліквідація необоротних активів;		
13	Знос необоротних активів	уцінка необоротних активів;		
14	Довгострокові фінансові інвестиції	тощо)		
15	Капітальні інвестиції			
16	Довгострокові біологічні активи			
17	Відстрочені податкові активи			
18	Довгострокова дебіторська заборгованість та інші необоротні активи			
19	Гудвіл			
Разом				
Операції, пов'язані зі збільшенням вартості об'єкту				
10	Основні засоби	Дебетовий оборот по рахунках I класу		
11	Інші необоротні матеріальні активи	(Наприклад наступні операції: надходження необоротних активів;		
12	Нематеріальні активи	дооцінка необоротних активів;		
13	Знос необоротних активів	модернізація, ремонт необоротних активів		
14	Довгострокові фінансові інвестиції	тощо)		
15	Капітальні інвестиції			
16	Довгострокові біологічні активи			
17	Відстрочені податкові активи			
18	Довгострокова дебіторська заборгованість та інші необоротні активи			
19	Гудвіл			
Разом				

Продовження додатку Д
«Затверджено»

Відділ планування
 од мм рррр р.

Звіт про зміни вартості оборотних активів

<i>Рахунок б/х. обліку</i>	<i>Об'єкт оборотних активів</i>	<i>Напрям зміни (господарська операція)</i>	<i>Дані за потеревній/ звітний період</i>	<i>Прогнозні дані</i>
Операції, пов'язані зі зменшенням вартості об'єкту				
20	Виробничі запаси			
21	Поточні біологічні активи			
22	Малюючі швидкозношувані предмети	<i>Кредитовий оборот по рахунках 2 класу (Наприклад наступні операції: продаж оборотних активів; списання в наслідок непридатності оборотних активів; тощо)</i>		
23	Виробництво			
24	Брак у виробництві			
25	Напівфабрикати			
26	Готова продукція			
27	Продукція с/г виробництва			
28	Товари			
Разом				
Операції, пов'язані зі збільшенням вартості об'єкту				
20	Виробничі запаси			
21	Поточні біологічні активи			
22	Малюючі швидкозношувані предмети			
23	Виробництво			
24	Брак у виробництві	<i>Дебетовий оборот по рахунках 2 класу. (Наприклад операції пов'язані з надходження оборотних активів)</i>		
25	Напівфабрикати			
26	Готова продукція			
27	Продукція с/г виробництва			
28	Товари			
Разом				

Продовження додатку Д

		«Затверджено» Відділ планування <u>00.мм.рррр.р.</u>		
Рахунок бух. обліку	Звіт про планові доходи та витрати (частина 1)	Дані за попередній/ звітний період	Прогнозні дані	
1	2	3	4	5
	<i>Об'єкт доходів та витрат</i>	<i>Напрямок зміни (господарська операція)</i>		
		Операції, пов'язані зі зменшенням вартості об'єкту		
		Доходи		
70	Доходи від реалізації			
71	Інший операційний дохід			
72	Дохід від участі в капіталі			
73	Інші фінансові доходи	<i>Дебетовий оборот по рахунках 7 класу (Наприклад, операції пов'язані з повернення товарів, надання знижок покупцям тощо)</i>		
74	Інші доходи			
76	Страхові платежі			
79	Фінансові результати			
		Витрати		
90	Собівартість реалізації			
91	Загальновиробничі витрати			
92	Адміністративні витрати			
93	Витрати на збут			
94	Інші витрати операційної діяльності	<i>Кредитовий оборот по рахунках 9 класу (Наприклад, операції, пов'язані зі списанням відсотків за кредит на рахунок виробництва, розподіленням загальновиробничих витрат, визначенням фінансових результатів)</i>		
95	Фінансові витрати			
96	Втрати від участі в капіталі			
97	Інші витрати			
98	Податок на прибуток			
Разом				

Продовження додатку Д

1	2	3	4	5
		Звіт про планові доходи та витрати (частина 2)		
		Операції, пов'язані зі збільшенням вартості об'єкту		
		Доходи		
70	Доходи від реалізації			
71	Інший операційний дохід			
72	Дохід від участі в капіталі			
73	Інші фінансові доходи			
74	Інші доходи			
76	Страхові платежі			
79	Фінансові результати			
90	Собівартість реалізації			
91	Загальновиробничі витрати			
92	Адміністративні витрати			
93	Витрати на збут			
94	Інші витрати операційної діяльності			
95	Фінансові витрати			
96	Втрати від участі в капіталі			
97	Інші витрати			
98	Податок на прибуток			
	Разом			

Кредитовий оборот по рахунках 7 класу (Наприклад, операції з продажу готової продукції; товарів, надання послуг, отримання доходів від реалізації фінансових інвестицій тощо)

Дебетовий оборот по рахунках 9 класу (Наприклад, операції, пов'язані з відвантаженням продукції, з виникненням витрат на збут тощо)

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

Наталія Леонідівна ПРАВДЮК
Тетяна Олексіївна МУЛИК
Ярославна Ігорівна МУЛИК

УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВ: ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНИЙ АСПЕКТ

МОНОГРАФІЯ

*За загальною редакцією
Доктора економічних наук, професора **Правдюк Н. Л.***

Підписано до друку 29.11.2018. Формат 60x84 1/16.
Друк лазерний. Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman.
Умовн. друк. арк. 14. Тираж 300 прим.

ТОВ «Видавництво «Центр учбової літератури»
вул. Йорданська, 14-а, м. Київ 04210
тел./факс 044-425-01-34

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру видавців,
виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 4162 від 21.09.2011 р.